

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10666

HEYMLAND

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

היימלאנד

ליטעראד'ישער זאמלבונד

אָ ג י ז

מעלונדע-פארלאג „דער עמעס“

מאָסקווע 1943

דעם יידישן שלאכטמאן

1

איך ווייס: דו האָסט געקושט די ביקס אינ יענעם טאָג,
וואָס האָט אפּ וואָגשאַלן געלייגט פּונ פּאַלק דאָס לעבנ,
און מיט א יעדן שאַס, ווי מיט א דונערדיקן גלאַק,
האָסטו געבענטשט דאָס לאַנד, וואָס האָט זי דיר געגעבן.

האָסט א דערקלערונג מאכט פּייערלעך געהאט
מיט פּייער און מיט בלוט דורכ אופשטייג און דורכ ווייעג —
דו! דער ייד! דער בירגער! דער סאָלדאט!
דו! דער ייד! דער רויטארמייער!

געהאט האָסט א דערקלערונג מאכט מיט דער ביקס,
אזא, וואָס גיט פּאַרוועלקן וועט זי ווי די שטערן —
דו ביסט געווען, וועסט זיין, דו ביסט
קעגן דער פינצטערניש און קנעכטשאפט דער פּאַרשווערער!

דו האָסט אמאָל פּונ בערג געבאָטן צען דערקלערט,
אז ס'זאָל מיט זיי דאָס הארץ פּונ וועלט זיך פּיטערן און פעסטען.
פּאַרפּאָלגטע, טראָגן מיר זיי שטאַלצ איבער דער ערד
דורכ אלע ארבע מיסעס בעסדן —

פּונ פּאַלק צו פּאַלק — מיט דערנער אפּ די הענט,
פּונ לאַנד צו לאַנד — מיט וואָגל-ווינט געפּאַרט דאָרט.
מיר מעלדן זיי אויך דאן, ווען אונדזער מויל איז שוין פּאַרברענט!
מיר מעלדן זיי אויך דאן, ווען אונדזער האַלדו איז שוין געשאַכטנ!

אצינדער טראָגט זיך דיין דערקלערונג צו דעם קאט,
אזא, וואָס נאָר מיט ביקס אינ האנט דערקלערן קאָן מען.
ס'באוועגט זיך בארג און טאַל, עס מורמלט גראָז און בלאט,
און בלוט אפּ אלע וועגן שרייט: — געקאָמע!

איך ווייס: דו האָסט געקושט די ביקס אינ יענעם טאָג,
וואָס האָט דיך אויג אפּ אויג געשטעלט מיטן באגרעבער,
און מיט א יעדן שאַס, ווי מיט א דונערדיקן גלאַק,
האָסטו געבענטשט דאָס לאַנד, וואָס האָט זי דיר געגעבן.

אלציינס — צי שמעלצסט זיך איינ אינ רודער פון א טאנק,
געגורט מיט גרימצאָרן און גענעמדיקע בלייען,
און טראָגסט זיך שטאַלצ איבערן טויט ווי דער געדאנק
אונטער דעם בליצ-געפליעסק פון דונער און פון פניער,

צי אינ געפלאצטן הימל מיט גערויש און דראַנג
איבער זעניטן-וואַלד פון פלאַם דיך טראָגן פליגל.
נאָך אינ דיין יעדער שאַס איך הער אזא געזאנג,
וואָס איז נאָך הייליקער און זיסער פון דער מאמעס וויגליד.

צי אפן מיטן פעלד — אינ וויכערדיקן האנט-געפעכט,
צי באַם האַרמאט — דאָס פניער איבער שטרעקעס ריכטנר,
געמסט ווי א רייטער א באַריער נאָך א באַריער
און שווייס ביז בלוט פון דיין צעגליט געזיכט גייט,

צי אינעם קוילנוואַרפער איינגעגלידערט ביסט,
צי דורכ גראַנאַטן בליצט איבערן פעלד דיין קראַפט-שיין,
נאָך פון דיין יעדן זאלפ איבערן האַרצן זיך צעפליסט
אזא פאַרפלייצנדיקע באַרכי נאפשי!

די שפראַך פון דיכטער און נעוויימ אפ דער ערד,
דער רויש פון טייכנ, דער געמורמל פון די ביימער,
זיך הייליקן זיי קומען בא דער לויכטנדיקער שווערד,
מיט וועלכער דו באַצאָלסט פאַר פאָלק און היימלאַנד!

די שפראַך פון ווינט, די שטילקייט פון די בערג,
פון רעגנבויגן די קאָלירן און די פאַרבן —
זיך שליפן קומען זיי צום בלענד פון דיין געווער,
מיט וועלעכע דו בראַקסט די הענקער און פאַרדאַרבער,

פונקט ווי געשליפן זיך אמאָל זיי האָבן בא איר ליכט,
די שאַרפ פאַרשפרעכנדיק, באַרוישט און האַסטיק,
דאַן, ווען געשטורעמט און געבראַקט דו האָסט מיט איר
פון פינצטערניש די דאָגמע און סכאַלאַסטיק!

פון ניט פאַרוועלקנדיקן אוראַלט איך פאַרנעם,
ווי א צאוואָע, דעם גערויש פון שלאַכטן. איך פאַרגעס ניט,
ווי שימען און ווי לייזן האָבן אויסגעקוילעט שכעם
פאַר לעסטערן, פאַר שענדן זייער שוועסטער.

אצינדערט איז קיין צאל אפ ציילן ניט פאראן,
קיין וואָרט אצינד אפ וויינען איז ניטאָ מער.
זאל ווי א בארג זיך איצט אראָפלאָזן דיין האנט,
זאל דריי מאָל, ווי דער אומגליק, גרויס זיינ די נעקאָמע!
דער גלאַנץ פון זייער בלוט איז זיסער פון באַגן,
קיין פרייך אזא אינערגעץ איז ניטאָ מער —
אַט שטייט ער קעגן דיר, דער דייטש, פונקט ווי א יאשטשער גרינ, —
רייט זיך אריין אינ גאַרגל, אינ זיינ טאָמען,

און ביזן לעצטן אָטעם ניט פארגעס
פון זיג-קינדער געשלידערטע, פון מאמעס די געהוילן,
די ערד די וויינענדיקע פון דער שטאָט אָדעס
און דאָס געוויינ פונעם פארבלוטיקטן לוקיאנאָוקער בעסוילעם.

איבער געשאַכטענע קעהילעס, איבער אַרעמקייט צעפליקטס
יאָרהונדערטער זיך קויקלען, פונקט ווי רייפן.
וועסט, יידישער סאָלדאט, זיך ניט צעשיידן מיט דער ביקס,
ווי ס'האָבן דינע זיידעס ניט צעשיידט זיך מיטן סייפער.

דו וועסט זיך ניט ארויסלאָזן פון האנט אצינד,
ס'וועט איך דיין צאָרן איבערברענען יעדער פעסטונג.
— א שטאָט פאר יעטווייגן געשאַכטן קינד!
— א שטאָט — פאר יעטווייגן געשענדטער שוועסטער!

גי, רויטארמייער יידישער, נעקאָמע נעם,
זאל זיך ניט אויסשעפן פון הארץ דינעם דער צאָרן,
ביז ס'וועט בערלין ניט זיינ צעבראָקט ווי שכעם,
ביז ס'וועט דאָס בלוט ניט זיינ באַצאלט פון דינע קוואַרימ!

4

איך ווייס ניט — גרוי צי שוואַרץ
איז דער קאליר פון דינע אויגן,
וואָרשיינלעכער פון אלץ זיינען זיי שאַרף
און דורכדרינגלעך, ווי פּיילן פון די בויגנס.

איך ווייס ניט — בלאַנד צי שוואַרץ
און צי געקרייזלט איז דיין קאַפּ באַוואַקסן.
וואָרשיינלעכער פון אלץ
איז ער פאַרפעסטיקט מיט געדאַנק אפ דינע אַקסל,

און דענקט מיט פּייער און מיט פלאַם
און איז מיט מונטערקייט מיט שלאַכטיקער באלאָדן,

א'ציינס, צי שווימסטו אפן דעק כונן יאמ,
צי טראַגסטו זיך אינ וואַלקנס, ווי אן אַדלער,

מיט שראמען שלאכטיקע דורכויס באקריצט,
מעסלעסן קיילעכיקע נאַכאנאנד — קיין רו ניט.
ווי זיס איז ער, דער שווינדלדיקער בליצ,
וואָס ווייזט דעם וועג צו שארבנס דייטשישע דיינ דונער,

אונ רייסט זיי אופ, אונ שטאַפט זיי אָן מיט קויט,
אונ גיט זיי שלאָפּגעטראנק צום לעצטן איינ נאַכ.
אַ, סאראַ טיינעג ט'איז, ווען ס'קומט אפ זיי דער טויט
דורך הענט דורך אויסגעווייטע טע דורך דיינע,

אינ פארב אינ איינציקער פונ גליק געגארטס,
פונ פּאַנען, פלאטערדיקע איבער שלאכטן,
זע איך דיינ ווייס, דיינ ברענענדיק, דיינ יידיש הארצ,
דיינ דאָרשט צום זיינ, אונ צו דעם ניט-זיינ — דיינ פאראכטונג!

איך ווייס ניט דעם קאָליר כונן האט.
איך ווייס זיינ קראפט, אונ פונ זיינ קראפט די פּאַלגן.
איך ווייס: ס'וועט זיינ אַ יאָנטעוו אויך אפ אונדזער גאס,
אונ אינ דער קייט דער גאָלדענער וועט איינשליסן דאָס פּאַלק דיכ!

5

איך ווייס: דו האַסט קיין ברויט ניט אָנגערירט אינ יענעם טאָג,
ווען ס'האָט דער קאָט דאָס פּאַלק צום אויסטראַטן געמאַלדן.
נאָר ניט קיין טאַנעס ס'איז געווען אונ ניט קיין פּלאָג,
געמאַלדן מ'האָט עס ניט צום ערשטן מאַל דיר...

דאָס וואסער אויסגעטריקנט אינ באקלאזשקע האָט,
געריסן קרייז אפן לייב האַסטו פונ צאר אונ וויטאַק,
ווען זקיינימ האָט דער קאָט געיאָגט אפ מאַרד אונ שפּאַט,
ווען איבער קינדער האָט די האק געטאַגן זיך א צעגיי דאָרט.

נאָר ניט אראַפּגעלאָזט אינ פיינ האָט זיך דיינ קאָפּ,
דיינ ביקט, פונקט ווי א רייניקייט, האָט זיך אינ ד'רהייך געהויבן!
צוויי טויזנט גאַלעס-יאָר זיינען פונ דיר אראַפּ,
אונ פינף אונ צוואנציק פריילינגס צערטלען דיך מיט צויבער,

אז ווי א לייב אינ שלאכטן גיין זאָלסט גראד,
דיינ גייסט זאָל שטאַלץ קעגן דעם הענקער זיינ פארמאַסטן.
— דו האַסט באשטעטיקט דיינ בארופ בא סטאלינגראד!
— דו האַסט דיינ רעכט באשטעטיקט אונטער מאַסקווע!

פארויס אונטער דער פאָן — דער ברידערלעכער רוס,
מיט דיר דער אוקראינער גייט צוזאמען
אונ דער וויסרוס, אונ נאָכ, אונ אלעמען איז גלייכ באוויסט,
אז נאָר איינ היימלאנד איז פאראן, ווי ס'איז פאראן איינ מאמע!

אונ שטארבנדיק אפ שלאכטפעלד, בענטשן וועסט די שווערד,
אונ מיט א קוש זיכ צולייגן צו דער באפרייטער שוועל דאָ.
אויכ מיט דיין לייב זי פארקנאָטן רוסלאנדס ערד,
אויכ מיט דיין בלוט זינען באנאָטן אידע פעלדער!

איז נעמ פונ הארץ מיינעם דאָס טיפסטע קאָל,
עס שיידט זיכ ניט מיט טריט מיט דינע בא די ראנדן!
דיכ אינ דער קייט דער גאָלדענער וועט אינשליסן דאָס פאָלק,
א שטערן אָנטאָן וועט א גאָלדענעם דאָס לאנד דיר!

קיינ טראַט צוריק

(פּערעצ מאַרקיש — קאפּיטלען פּון דער פּאָעמע „סטאַלינגראַד“)

I

די ערד — אַן אופגעריסענע — האָט זיך אנטבלויזט,
אַן איבערצייטיקער — פארדעקט האָט זי דער דעמעל.
פּונ פּראַנט דורכויסיקן טאָג-אַינ טאָג-אויס
זיינען יעדעס אומרויק געגאַן אין קרעמעל.
געגאַן זיי זיינען גראַד אין האַרצ אריין אַר דעם,
אַפּ וועמען ס'איז געווענדט דער בליק פּונ וועלט פּונ גאָרער.
געזעצט זיי האָבן זיך אפּ אימ ווי פייגל אפּ א דעמב
אַון זיך אריינגערוישט אין אימ מיט פיינ מיט קלאָרער.
אַפּ וואַנשאַלן געווינגן האָט ער יעדן שפּאַן
פּונ הוילער ערד, פּונ אָפּגעטראַטענער און טריבער,
אַון האָט געזען, ווי ס'נענטערט זיך א יענער ראַנד,
וואָס אויך דער טויט אַליין וועט קיינמאַל ניט אריבער.
פּאַרטייבט די רוימען האָט א האַרבסטיקער געהוד,
מיט גאַלד, ווי בלוט, געקלונגען האָבן בלעטער;
אַון צוגעגאַנגען איז פּונ גוירל די מינוט:
— קיינ רעגע — פּריער, קיינ רעגע — שפּעטער!

מיט לייב-אַון-לעבן — אינעם אופשטייג פּונ אוראַל,
גיט אָפּגעווענדט דאָס אויג פּונ די קאווקאַזער הויכן,
אַון טראַגנדיק די וואַך אפּ ראַנדן איבעראַל
צעווישן אַש, און בראַך, און סרייפּעדיקע רויכן,
איז זאָרג פּאַר יעדער קלייניקייט געשפּאַנט,
דאָס בלוט דאָס טריפּנדע פּונ געגנטן פּאַרהאַמענד,
האַט ער אָן אופהער אויסגעהערט דאָס האַרצ פּונ לאַנד,
געשרייבן א באפעל פּונקט ווי אזא קאַרדאַגראַמע —
פּונ וויפּל הונדערט טעג אין כוואַליקן צעוויג,
אינ שטורעם פּונ צעשטערונג און פּונ פיינען,
געשפּרייט האָט זיך אין ווונדן פּאַר זיינ בליק
דאָס אויסגעבלוטקטע וויסרוסלאַנד און אוקראַינע,

אינ קייטן אָנגעטאָנענע און מיט א זאק פארדעקט דאָס בלוטנדיקע פּאָנעם.
 געקליידט אין טרויער האָט געקוקט אפּ אימ דער טשאטירדאג,
 און מיט געוויינ גערופן האָט דער שטילער דאָג אימ...
 געשטאנען פאר זײַן בליק דער רוסישער סאָלדאט,
 דער אויסגעוואקסענער אינ פּייער און געווייטער,
 וואָס קיינמאָל האָט קיינ לאסט אפּ אימ צו זאָגן ניט געהאט
 און וואָס קיינ בארג און יאמ האָבן ניט אָפּגעשטעלט די טריט אימ.
 ער האָט געזען אימ שווימעג ביזן האלדז אינ שניי,
 ס'פארווינטיקטע געזיכט און דעם שינעל דעם גרויענ.
 אינ מוירעדיקע נעכט פּוּ ווינט און פּוּ זאוויי
 אן אָנגעפעלצטן מיט געדולד און קויעכ,
 געזען האָט ער אימ פּוּ זײַן ווייטן אָנהייב אָן,
 א ריינעם, ווי דער שניי דער ניט-געריטער, —
 ווי ס'שטייט פאר אימ אינ פעלד נאפּאָלעאָן,
 באוונדערנד זײַן קלוגשאפט און זײַן ווירדע.
 ס'איז זיכערקײַט אינ הארצ בא אימ געווען,
 פארקונדיק זיכ אפּ דעם פּראָסטן רוסלענדישן גיבער;
 צו אימ האָט זיכ זײַן בליק אצינד געווענדט,
 צו אימ אצינדער דעם באפעל האָט ער געשריבן.
 אָט איז ער — אפּ דעם עקסטן ראנד, —
 און די הארמאָשקע דורכ דער פלייצע אפּן רימען;
 ער שיידט זיכ ניט מיט איר אינ שלאכט — באנאנד,
 די אויגן — דורכגעטריבענע און בלויע ווי דער הימל.
 אָט איז זײַן בלאנקענדיקער ביטל צו דעם טויט,
 זײַן ניט-געצוימטע לוסט און ליבע צו דעם לעבן,
 ער טיילט דאָרט מיט א פּריינט דעם לעצטן ביסן ברויט,
 דעם קאָפּ פאר אימ ער גרייט איז אָפּצוגעבן.
 געזען האָט ער אינ אימ פּוּ פּאָלק דעם שטאמ,
 וואָס אזוי שווער איז אימ צעוויגן און צעטאָרען.
 נאָר אינ געשלעג זײַן מוט איז טיפּער פּונעם יאמ,
 און פּוּ די שטורעם-ווינטן שטארקער איז זײַן צאָרן,
 און גרויזאמקײַט אינ בליק בא אימ איצט ברענט,
 בא אָט דעם פּראָסטן רוסלענדישן גיבער.
 צו אימ האָט זיכ דער פּירער איצט געווענדט,
 צו אימ אצינדער דעם באפעל האָט ער געשריבן.
 און כאר זײַן בליק געשטאנען איז דער קאָמאנדיר,
 דער דאָר דער נײַער היימלענדישע ריטער,
 דער אופּגעוואקסענער אינ בלענדנדיקער ליכט
 און אינעם טרויער פּוּ פארלוסטן א געשטאָלטער און צעבליטער.

ער האָט געזען אין איים די פינף און צוואנציק יאָר,
 דעם גרויסן פרוווי, וואָס ס'לייגט אפּ איים די וואָר אום;
 דער טראַט איז פעסט, דער גניסט איז קלאַר
 איז שטאַלצן אָפּשטאמ פונ קוטוואָו און סוואַראָו.
 ער טראַגט איין בליק דעם וויי פון לאַנד,
 און פונעם פּאָלק דעם גוירל — אינעם האַרצן;
 די צוקונפט האָט דערלאַנגט די שווערד איים אין דער האַנט.
 ער דענקען זאָל דורך איר און אומגעוואַקלט האַרט זײַן.
 באַגניסטערונג האָט איין זײַן אָפּגעצערט געזיכט געבליצט,
 און אָפּפער ליכטיקער, און הייסע ליבע.
 צו איים האָט זיך געווענדט דער פירער איצט,
 צו איים אַצינדער דעם באַפעל האָט ער געשריבן.

א יעדער וואָרט איז אָפּגעגאָן מיט בלוט,
 א יעדער בוכשטאב האָט געטריפט מיט ווייטעק;
 געשריבן האָט ער דעם באַפעל מיט צאָרן און מיט וויס
 פאר זיבעציק מיליאָן פאַרקאָועטע איין קייטן.
 איין סרייפּעדיקן אש — אפּ לינקס און רעכטס —
 געטאָנצט די האַק האָט איבער רוקנס מיט געלעכטער.
 עס האָט צו איים געטראַגן זיך דער שטומער קרעכצ
 פון אופּגעהאַנגענע, געקרייצטע זיין און טעכטער.
 — קיינ טראַט צוריק! — האָט זיך אין יעדער וואָרט געהערט.
 — ניט צולאָזן דעם טויט! פאַרשליסן איים די וועגן!
 ניט נאָר דאָס לאַנד דער פינף מאַכט כאַרעווי מיט דער שווערד,
 דאָס האַרץ פון פּאָלק ער רייסט שוין מיט די נעגל.
 געשריבן האָט ער דעם באַפעל, פאַרנעמענדיק ס'געוויין
 פון גאָר דער ערד, פאַרזונקענער איין טרויער,
 און אפּ א ביקס איים אופּגעהויבן איין דר'הייך פאַר דער אַרמיי.
 איר די נעשטאַמע פונעם פּאָלק געטאַג האָט א פּאָטרוי ער.

באַרעכנט ביז צום גרונט געווען איז אלץ,
 איין טרייער זאָרג פאַרהיטנדיק די קריגער,
 ווי ס'דעכנט אויס דער יעגער די דיטאַנצ
 בא דעם פאַטאַלן שפּרונג פון לאַקערדיקן טיגער,
 אז קומען אומפאַרמייַדלעך זאָל דער קלאַפּ
 אן אומדערוואַרטער, א געקערפטיקטער אינדרייען,
 ווען א צעיושעטע מיט בלוטדרשטיקן סאַפּ
 וועט שוין איין דער פאַרצוקונג זיכער זײַן די כּײַע.
 דאָס איז געווען דער לעצטער טראַט צוריק,
 ווי אן אַרײַנאַטעם — אפּ ברייטער זיך פאַרמעסטן.
 און אופּגעגאָן איז דעמלט פאַר זײַן בליק
 איין איר אומשטערבלעכקייט רי וואָלגער פעטונג.

און מיט א שטריכ איז זיך אדורכגעגאן זײַן האנט
דורכ א זיגונג א בלויענע אפ דער מאפע:
— אָט דאָ, בא דעם ניט-צוטריטלעכע ראנד
איז דער געבורט פון ערשטן שטאפּל!

II

א שווארצער וואלד הארמאטנ אפן סטעפ,
טאבונען שווארצע לויכערדיקע טאנקען,
די ערד צעקלענדיק מיט גרילציקן געהעפ,
האָבן מיט פּייער אפ דער וואָלגע זיך פאראנקערט
פון דאָרפ צו דאָרפ—מיט סרייפּעס איג דער ברייט,
קיינ בימעלע קיינ איינציקס ניט געמיטן,
א האלבער הימל האָט זיי כמארעדיק באגלייט
מיט שווארצע „יונקערסן“, מיט שווארצע „מעסערשמיטן“—
פון צען פארקנעכטיקטע מעדינעס דאָס געווער.
פון זײַטן דריי—מיט פּייערדיקע קלאמערט,
שויג אפן גאָרגל טרעטנדיק, פארטויבט און שווער
ארפּאָגעלאָזט זיי האָבן זיך ווי האמערס.
און דריי מאָל הונדערט טויזנט מאן,
וואָס האָבן זיך געקייפלט יעדעס מאָל דאָרט,
זײַנען פארשיקערט-שטאָלצ און האָפּערדיק געגאן
ארפּווארפן דאָס רייטע כאַיל איג דער וואָלגע.

געווייגן בא דעז וואָלגע-טייך האָט זיך גערמאניעס רומ.
האלב-רונדיק אָנגעוואלגערט, פעסט און אומגעוואקלט,
מיט גיר פארזויגנדיק דעם סטעפיקן ארומ,
אונטערגעפירט האָט זי מיט גייווע דעם סאכאקל
פון לענדער צען, דערוואָרגענע איג יאָכ,
פון קרוינשטעט, אופגעפרעסענע איג פלאקער.
אן אָנגעשיקערטע מיט כורבן און מיט ברֶאָכ,
אונטערגעפירט האָט זי דעם טייוולשן סאכאקל
פון גאנצע געגנטן, פארוואנדלטע איג אש,
פון קייטן, אָנגעטאָנענע אפ גאנצע קאָנטיגענטן.
און קוויקנדיק זיך מיט הארמאטן-ראש,
האָט זי צו סטאלינגראד א זיכערע גענעענט דאָרט.
פונדאנען בלויז—פון סטאלינג שטאָט
וועט זי דער גאנצער וועלט די געלע לאטע אָנטאָן.
און פון געוועלטיקייט אומברעגיקער זיך האָט
גערויכערט ארומ איר אזא פארבלענדניקער פּלאָנטער.

און ניט געזען האָט זי, ווי ס'איז מיט א באזוכ
צו איר דער טויט געגאן אראָפּנעמען א מאָס שויג.

געבלעטערט האָט זי דעם בעסאלמען-בוכ
פונ איר צעבליטער בלוטיקער האכנאָסע
און אויסגערעכנט — פונקט און אקוראט —
דאָס בלוט, די קוואַרימ און די גרוילן,
א ציילעם אפ א זייט, א ציילעם אפ א בלאט:
אָט ליגט טשעכאָסלאָוואַקיע און דאָס דערשטיקטע פוילן.
ווי ציפער רוימישע — די טליעס דורכ אפ דורכ...
צי ס'איז א ווינט, צי פונ די ביינער א געהאווע?
עס רודערט זיכ אינ דעם בעסאלמען-בוכ
דאָס שטאַלצע פראנקרייך, גריכלאנד, יוגאָסלאווע...
און — זייט נאָכ זייט, און — בלאט נאָכ בלאט
גיט איינע צו דער אנדערער א ריס זיכ.
און איצט ווי מיט א רויטן שטעמפל — סטאלינגראד —
וועט זי דעם בלוטיקן בעסאלמען-בוכ פארשליסן.

באטרונקען האָט מיט זיכערקייט איר בליק
פון סטאלינגראדער ווענט דאָס דונערדיקע קנאקן, —
און פייערנדיק אפ פאָרויס דעם לעצטן זיג,
אונטערגעפירט האָט זי דעם בלוטיקן סאכאקל
פון פיר יאָר קריג און צען יאָר מאָרד,
פון טייכנ בלוט, געקרוינטע מיט איר נאָמען,
און שטאַלצ געמאָלדן, אז צום שלום-אקאָרד
שוין זיינען קיינע שטערונגען ניטאָ מער;
אז דאָס איז שוין דער לעצטער באַסטיאַן;
אז נאָכ א טאָג און העכסטנס צוויי — וועט ער צו איר געהערן
און זיכ פארוואנדלען אין א שטאפל צו איר טראַגן,
פון וועלכע זי דער וועלט איר הערשונג וועט דערקלערן.
געזען האָט זי די ברענענדיקע שטאָט פון איבעראל
און זיכ אינ איר, באהאנגען מיט טרוימפן.
און אינ בלאַקנאָט פארציכנט האָט א זייטשער גענעראל
דעם טאָג, די שאַ פון סטאלינגראדער אומפאל.

געיאָגט האָט דאן צו אימ זיכ א שטאפעט
מיט פייערלעכען אופרעג און היספּיילעס
און אינ די הענט אימ אָפגעגעבן א פאקעט:
„געהיימ. דעם שעפ פון דאָרעם-פראָנט פאָן פאולוס“.
ער האָט אימ אופגעמאכט מיט נייגיר און מיט רייז,
געלייענט דאָס פאפיר געמאָסטן און געמיטלעכ,
אז מיט א בלאט א דעמבענער צום שווארצן קרייז
באערט פאר סטאלינגראדער שלאכט אימ היטלער.
ער איז געווען צופרידן און גערירט,
א שוועב האָבן געטאָגן צו אימ זיינע דערפאָלגן.

ער וואָלט נאָר גערן ראפּאָרטירט דעם פיורער — פּרײַער
וועגן דעם לעצטן רויטארמייער בא דער וואָלגע!
געלייענט דאָס פּאפּיר האָט ער נאָכ לאנג,
ער האָט אפּ דעם, די שטאבן בייטנדיק, פונ לאנג געווארט שוינ.
עפּשער איז דאָן געקומען אימ אפּן געדאנק,
אז ער געזע נאָענט ווארט אימ שוינ דער קאָוועד פונ פעלדמארשאַל?

ער האָט איבערגעלייגט בא זיכ אינ קאָפּ
זיינע טרױמפּן — פיבערדיק אונ בלענדיק.
ווי אינ א געטלעכע קאלידאָסקאָפּ
געשווינדלט האָבן שטעט פארדאָרבענע אונ לענדער.
ער האָט זיי — איינס נאָכ איינס — געבראכט,
אליינ דעם פיורער אָפּגעגעבן אינ דער האנט זיי,
ווי איצטער — פאר דער לעצטער סטאלינגראדער שלאכט
גיט אימ די ערשטע בלאט דער פיורער צו זיינ קראנצ צו.
ער האָט געזען פאריז, ווי ס'ליגט פאר זיינע פיס,
דעם כאָרכל טיער געהערט פונ דער דערשטיקטער ווארשע,
פאר אלץ האָט אימ אצינד פונ ווייט באגריסט
אונ אימ באדאנקט זיינ לייטזעליקער האר שוינ.
ער האָט זיכ צוגעמאָסטן אינ געדאנק די בלאט,
דעם פיורערס בליק געזעען האָט ער אפּ זיכ פאלן,
כאָטש א געהיימענ כעזשונ האָט ער דאָכ געהאט,
געהערנדיק נאָכ צו די קייזערלעכע גענעראלן.

עס האָט זיכ א פארצי געטאָגן זיינ לויזע ברעם,
אונ אָפּגעגעבן האָט ער אינ רעשוט זיכ פונ דערמאָנונג:
ער האָט דערזען דעם אָפּגעהאקטן קאָפּ פונ זיינ קאָלעגע רעם,
וואָס איז אראָפּ אָן רום פאר זיכ אונ פאר גערמאניע.
פארמאָסטן האָט די האק זיכ דאָן אפּ זיינעם אריכ,
אונ פּאָרזיכט איז באלאנגט געווען אינ אימ אליינ נאָר;
ווי קונציק האָט ער אימ אינ נעפל אונ אינ רויכ
ארויסגעכאפט פונ פיורערס שטשירענדיקע ציינער!
אונ אויסגעהיט אימ פאר די אקסל אונ די פיס,
מיט וועלכע צו דעם העכסטן גליק אצינד ער שפאנט דאָ.
געהאנדלט ריכטיק האָט ער דאָן געוויס:
מיט אלצדינג האנדלענדיק — דעם קאָפּ נאָר ניט פארהאנדלענ!
עס איז געווען א דורכגעטראכטער גאנג פונ א סטראטעג:
אדומרינגלען מיט קונצ אליינ די צייט שוינ,
אז ס'זאָל דער שיקזאל ברענגען אימ אוועלכע טעג,
קיינ סטאלינגראד א דעמבן-בלאט דערלאנגען זאָל אימ זייטשלאַנד!

ער האָט אינער-שטיבל סארזאמלט זײַנע פּרײַנט
 און דעם פּאקעט פּונ פּוירער פּײַערלעך באווײַזן,
 דערקלערט האָט ער באַם פּײַער פּונ בורגאַנער ווײַן
 די פּאַרשטייער פּונ צוויי און צוואַנציק אָפּגעקליבענע דיוויזיעס,
 געגלאַנצט זײַן שטימ האָט מיט פּאַרנעם און לוסט,
 נאָך הויכ ניט אופּגעהויבן האָט דעם טאָג ער:
 — דער דראַנג נאָך אָסטן גייט צו שלום,
 פּאַרווירקלעכט ווערט דער טרוימ פּונ די טעווטאַנער!
 געקלונגען האָבן זײַנע רײד מיט גײווע און מיט פּלעט,
 געגאָס פּונ זיי אַ גראַדער שטאַלענער געשטעפּ איז:
 — מיט שאַרבנס רוסישע וועט זײַן געבעט
 דער וועג קײן מאַסקווע דורכ די סטאַלינגראַדער סטעפּעס!
 ס'האָט יעדערער זײַן שווערד געטאָן אַ נעם,
 מיט שטאַלצ אינ דר'הײב דערלאַנגט אַ רײס זיי
 און ערגעץ האָט באַגינט דער רוסלענדישער קלעם
 אַרומ די צוויי און צוואַנציק דײַטשישע דיוויזיעס.

נאָך די פּאַרשיקערונג פּונ דראַנג איז ניט פּאַרביי
 באַ די צעברושעוועטע מענגעס דײַטשיש כאַלל.
 און אלץ געבראַכט האָט מיט בליי
 און אלץ געשליידערט האָט מיט פּײַער.
 באַלאַגערט איז געווען דער ברעג,
 מיט שטאַמען שטאַלענע פּאַרגראַטעט.
 עס האָט אינ סטעפּ קײן אָרט שוין ניט געקלעקט
 פּאַר אומצאַליקע טשערעדעס האַרמאַטן.
 זיך אַרײַסגעמישט האָט פּלאַצ מיט פּלאַצ,
 און פּלאַכט אַיבער פּלאַכט — אַ צעפּלי זיך,
 די ערד האָט פּונ געקנאַל געפּלאַצט,
 די כּמאַרעס האָבן זיך פּונ פּלאַם געריסן;
 אַנטבליזט דעם קאָפּ, די אַויגן — ווײַט און קלאַר,
 מיט ליכט אינ צײַטן פּלאַמיק זיך צעוואַקסן,
 האָט סטאַלינגראַד אינ בלוט געטראַגן דעם קאַיאָר
 אַפּ זײַנע שטאַלצע, ברענענדיקע אַקסל.

פּאַרקלאַמערט מיט אַ רונדן פּײַערדיקן פּלויט
 די שטאַט באַם טײַך זיי האָבן שוין געהאַט דאָ
 און זיבן טויערן געעפּנט פּאַרן טויט.
 דורכ זיבן גרענעצן געשטראַמט האָבן האַרמאַטן,
 קאַלאַנעס צוגן, מענגעס נאָכאַנאַנד
 ביז בלוט אינ דר'ערד אַרײַנגעקריצט זיך.
 געקרעכט האָבן די סטעפּעס פּונ קובאַן,
 מיט רויך געוואַרן האָבן זיך קאַזאַקישע סטאַניצעס,

געכוואליעט האָט זיך אפן סטעפּ א יאמ
פּינ פאנצער-וואָגנס, לאסט-וואָגנס און מאַטאַציקלען.
און דעם טרוימפּ אינעם עפּיר מיט טאראמ
האָבן די רופּאַרן געמייקעט און געציקלט
און אויסגעקרייט פּונ זיג פּונ זיכערן דעם רום,
פּונ אָנגריפּ לעצטן, און ענדגילטיקן, און שטאַלצן.
זעקסמילערדיקע מינענווארפער — רונד ארום
געריסן האָבן זיך ווי גיט אינ שלאכט, נאָר אפּ א מאַלצייט.

די הענט א ווארעם טאָן אָן ברענענדיקער ערד
אונטער די שווארצע ניעלונגען-שטערן
געגאנגען זיינען אויך רומענישע און אונגארישע קנעכט
און די געפאטשטע גאלאגאנסקע בערסאליערן,
די ביינער אָפּהריוען ווי הינט מיט פלייס
און אויסהריוען אפּ זיי מעלכעדיקע ווענולען;
ס'צין שאפּונג ניט געווען אינ זייער גייסט,
פיל מער צום הארץ איז רייב געווען זיי, —
האָבן זיי אָנשטאַפּן געלאָזט זיך מיט טערמיט,
זיך אָנקליידן אינ בונטע קריגערישע פּאַרמען,
אז טיילן זאָלן זיי מיט שטאַלצן אינ גרוב די סאמע מיט,
און אויסער דעם — קיינ האָר מער!
ס'האָט דייטשלאנדס מאַלצייט ניט געגעבן זיי קיינ רו,
פּונ גיר געלאָזט זיי האָבן זיך פארפּאַלגן,
זיי זיינען אויך געגאנן קיינ סטאלינגראד נאָך רום,
די דייטשע קייטן טויולען אינ דער וואָלגע.

III

ס'האָבן די דראַטן זיך געגעבן א צעשוּיבער,
א שטומער קרעכצן איז בלאַנדושענדיק אדורכ,
צוערשט דאָס פּייער האָט א לעק געטאָן די שויבן,
פּונקט ווי מיט בלוטנדיקע צונגען זיי פארוכט
און זיי באגיטיקט צו פארדארבונג גרויזאם,
און, ווי אינ הינערפלעט, פארגאנגען זיך אינ רויכ.
עס האָט א הויז געטאָן א וואקל צו א הויז זיך
און א פארוואָרפּ געטאָן זיך פלאקערדיק אינ דרייכ,
א גאנצע גאס שויבן קאָרטשעט זיך אינ ווייטעק,
פּונ פלאם א מאבל שפארט מיט צעפאלאָכ,
אַט גיט א וואלגער מיט געדויער זיך א צווייטע,
אפּ איר — א דריטע א צעפלאקערטע, און — נאָכ!
צוויי טויזנט לופט-שיפּן זיך רונד האָבן צעשטאַטן,
מיט שאַל און בליי דערלאנגט האָבן א ברעך.

און אופגעהויבן ביזן הימל האָט די שטאָט דאָרט
איר שיין, געזאמלטע פאר פינף און צוואנציק יאָר.

ווי טויט-פאררטיילטע געשטאנען זיינען היינער
באנאנד געשלאָסענע — א ריי נעבן א ריי —
און שטאַלצ געקוקט אפ די פראָזשעקטאָרס ווי אפ וויינערס,
וואָס האָבן טויב-שטומע אין הימל זיך געדרייט
און אפ די שטערן די פארטויבטע פונ געדונער
געצייכנט טים, אקשאַנעסדיק און גראָד

ווי די באַגריפן און פארשטאנד זיינען אנטרונען.
דאָרט צו זיין פרוו האָט זיך געמאַלדן סטאלינגראד.
ניט אפ צו אַפּוּזיעקן די שטאַל-גיסער און שמעלצער
האָבן סירענעס זיך צעיאַמערט אומדערווארט.

איבער דער שטאַט מיט ראש אדורכגעטראָגן שנעל זיך
האָט דער געהענעם, אופגעריגעוועט דעם טראכט;
צוויי טויזנט לופט-שיפן געגאנגען זיינען גרויזאם
מיט שווארצן פּייער, מיט פוגאסן און טערמיט,
די שטאַט ארויסרייסט ענדגילטיק און דורכריסקט
און זי צעטרעטן מיט די אומברענגיקע טריט.

איבער דער שטאַט געהילכט האָט דער געברום,
צעוויכערט זיך דער אופרייס דאָרט פונסניי האָט.
און א באזויפענער מיט סרייפעס אפ ארום,
האָט זיך דער פיינט געשפיגלט אינעם פּייער.
איבער פארבראַכענע געביידעס מיט פארשוועק,
איבער פארוויסטע פלעצער — מיט געהילן

געדרייט זיך נידעריק די שפארבערס האָבן פרעכ
ווי שיקער וואָלטן זיי געטאנצט אפ א בעסוילעם.
נאָר מיטאמאָל — פון אונטער בראַך און אונטער אש
האָט זיך די שטאַט פונסניי א הייב געטאָן דאָרט,
פונקט ווי אפ ארבעט זיך א לאָז געטאָן אָן ראש
דורכ גאסן אָפגעמעקטע, טויטע, ניט-דערקאָנטע...

אינ הארצ געטראָגן יעדער איינציקער האָט בראנד,
אינ בליק — די וואָלגע האָט א יעטוידער געהאט דאָרט;
און יעדער בראַכשטיק — א ניט-צוטריטלעכער ראנד,
און יעדער אויסגעהיטע וואנט — א באַריקאדע!

סקעלעטן שטיינערע, זיך ווערנד קעגן יעדן ריס דאָרט,
פון פענצטער אויסגעהוסט האָבן דאָס שרעענדיקע גלאָז;
פארוואנדלען ניט געלאָזט געשטאלט האָט זיך אינ וויסטקייט,
ווי ס'האָט די וויסטקייט זיך געשטאלטן ניט געלאָזט,
נאָר יעדער דורכגאנג שוין ניט מער דאָרט ווי א הייל אָין.

און יעדער הויז איז שוין ניט מער ווי א צעבויט.
געוויס געטראכט האָבן די לופטיקע נעוויילעס,
אז מער קיינ שטאָט איז שוין ניטאָ, אז זי איז טויט.
מיט קרעכצ א גאָרן פון א גאָרן שוין צעלייט זיך,
און מיט געהילכ רייסט אָפּ א וואנט זיך פון א וואנט,
א דריי מעסלעסן נאכאנאנד ווי א פארפלייצונג
געגאנג א מאבל איז פון פֿייער און פון בראנד.
און אפן מערטן — אופגעוואכט די שטאָט אפסניי האָט
פון אונטער בראַך, פון אונטער אש, פון אונטער קלעפּ;
און דורכ די זיג אירע געמאָלדן די געטרייע:
— זי איז פאראן! און אויסגעלייטערטע, זי לעבט!

און פֿייער טראָגט ווי א געבאָט זיך איבער ווייטן,
און ווי א גרויזאמען באפעל גיט יעדער פֿייל א פאל:
— א פעסטונג זייג זאָל יעטוידע געביידע!
— א שלאכטפעלד זייג זאָל יעטוידער קווארטאל!
עס רופט מיט פאָרשטאָט איבער זיך א פאָרשטאָט,
און שטיינער רייסט זיך פון אונטער טיל און טעל:
— א פעסטונג זייג זאָל יעדער בראַכשטיק!
און יעדער שטייג זאָל זייג א ציטאדעל!
פארדֿרדונגען דעם גאנג פון צייט פארלויפן:
— אדורכגיג ווי א דורכלייכט איז פאראן!
— א שלאכט זאָל זייג פאר יעדער הויפן!
און א געשלעג זאָל זייג פאר יעדער שפאן!
מיט בריוו געגורט זיינען די ברענענדיקע גאָרנס,
צו דרֿיערד גיבן די ווענט א פאל מיט וויט.
און שווארצ זידי שטאָט פון דייטשישע פעגאָרימ,
און שווארצ דער סטעפ פון זייער הינטיש בלוט!

איז פֿייער און איז פלאם — מעסלעסן נאָך מעסלעסן,
פארפלייצט פון מאבלדיקן פֿייער איז דער שלאכט,
קאָן דאָך די ערד די הוילע גיט פארגעסן
די טעג, ווען דאָ געשמידט האָט זיך די פראכט
פון לאנד, בארופענעם צו זייג די מאמע,
צו זייג די פעלקער-היימ די ערשטע איז דער ריי,
ווען אויסגעפאָכעט האָבן כאָכמעדיק די האמערס
די גלאָקן-ליד פון פרידן און פון פרייד,
ווען ווילשטאנד זיך געשמאָלצן האָט איז טיגלען,
ווען בראַכע זיך געגאָסן האָט פון בארג און טאָל,
און אופגעגאנגען שטעט זיינען באפליגלט
אם זייג מעראגלרימ פון דער צייט — געוואגט און שטאָלצ,
אם זייג דער פרייהייטס בליענדיקע טעמפלען,

אפ זיין די צעכנ פון דער צוקונפט-שמידערין, —
און זיי ניט אויסרײסן די כניע וועט די טעמפע,
און זיי ניט אומברענגען קיין מאבל וועט פון בליי.

נאָר בלעטערן די צייט איז ניט פאראנען ווען דאָ.
איבערן קאָפּ פארטאָן אינ פּייער און אינ פלאַם
אפּ אויסלייזן די פּרייהייט די געשענדטע
און אויסברענען באַם שלאַנג אינ מויל דעם סאַם,
וואָס צו די וואסערן פונ וואָלגע שוין גענענט דאָ
מיט כורבן, מיט פארניכטונג און מיט רויכ,
איז אופגעפליגלט ס'לאַנד — אפּ טויט און אפּ פארלענדונג!
דורכ טריפעס מייליקע אפּ ווייט זיכ לויכט
זיין עמעס, וואָס פאר דוירעס אופגעגאן איז,
ווי ס'גייט פונ דר'ערד אופ צו דער זון די ריפּע זאנג,
זיין ווילן, דער געשטאַלטער אינ די פּינען,
וואָס ווייסט ניט פונ קיין אינברוכ אינעם דראַנג,
זיין מוט, גערעכטיקייט און ליבע,
זיין שטאַנד האַפט און זיין ווידערשטאַנד אינ שלאַכט.
און דעם האַרמאַטן-רויש שטייגט גלאַקעדיק אריבער
דאָס צאָרנדיקע קלאַפּן פונ זיין האַרצ!

צום איינס-אפּ-איינס איז גרייט געווען די שטאַט,
צו ווידערשטאַנד האָט זי א שטאַלצע זיכ פארטייעט,
ארום איר — אָנגעזאַפט א יעדער שפּאַן זיכ האָט
מיט בראַנד, מיט בליי, מיט שטאַלצ און פּייער,
אינ יארוסן אינ פלאַמיקע געוועלבוט,
ביז צו די רויכיקע, די סאַזשעדיקע וואָלקנס.
נאָר פארן טויט ווי א ניט-צוטריטלעכע שוועל
געלעגן איז פארטיפט אינ זיכ די וואָלגע.
געקראַכן איז צו איר א ריזיקע מאַשין
פונ זינטן דריי מיט ברענענדיקע פאַסן,
און ווי טראַנסמיסיעס טיילשע געשווינד
האַבן זיכ פּינדיק געיאָגט פוגאַסן,
און דורכגעפלאַכטן זיכ געווער האָט מיט געווער,
און איינגעשריפט א טייל זיכ אינ א טייל האָט
אינ לופט, אונטער דער ערד און אפּ דער ערד.
נאָר ס'איז דער ווידערשטאַנד געווען באשווירן — הייליק!

IV

מעסלעסן קיילעכיקע, וואָכן נאָכאַנאַנד, דורכויס,
זיכ ניט צעשיידן מיט דעם ראַנד און מיט די ווייטן,
די שוצ געהאַלטן האָט מיט פלאַם און בריוו

דער ען-ער פאלק, געשטאלטיקט פונדאסני דאָרט.
 אז אימ איז אויך פארטרויט צו אויסשטיינ סטאלינגראד,
 דורכ סטאלינגראד—פונ לאנד די לעצטע טירן—
 פארגעסן האָט קיינ איינציקער סאָלדאט,
 געוויסט ביו וויי א יעדער קאָמאנדיר האָט.
 געווען די וואָלגע גרייט איז צו געשלעג,
 זיך ווי א שווערד געשליפט האָט זי אינ האס אינ הייסן.
 און אפ איר ברייטן ראכוועסדיקן ברעג
 געשווירן האָט די צוויי-אונ-זעכציקסטע ארמיי זיך:
 אויב עס וועט אויסקומען דאָ אויסמישן די ערד
 מיט בלוט און ביינער פונ די זינ אירע די טרייע,
 אז פונ קיינ פרעמדלענדער ניט זינ זאָל זי פארשוועכט,
 איז זינען גרייט די קאָמאנדירג און דאָס כאָל.

זיי האָבן זיך געגרייט אקשאָנעסדיק צום שלאַכט.
 זי האָט אינ זיי ביו וויי געוירט און זיך געצייטיקט,
 אז איינמאָל אינ א שפעט-הארבסטיקער בלינדער נאכט
 זאָל זי זיך אופלייזן בא סטאלינגראדער שייטערס.
 געקבט זיי האָבן מיט געווער כאדאָשימ-לאנג,
 ווי מיט דאָס קלוג געצייג פונ אָנגריפ און באשיצונג.
 און אָנגעגאָסן זיך מיט בלוט האָט דער פארלאנג
 וואָס גיכער לאָזן אפ דעם הייסן שניט זיך.
 געשלייפט דער האס און דער געדאנק האָט זיך באצווייט,
 געשלייפט די שווערד האָט זיך אָן אופהער, רעגלמעסיק
 אינ מילג-ווייטע איבערגענג דורכ שניי,
 אָן אָפרו—מארשן, גאנצענע מעסלעסן
 אינ שטורעמט נאכטישע אפ הוילע בערג
 דורכ זאווערוכעס בלענדיקע געבלאָנקעט.
 עס איז זיי נאָך געוועזן פלאָגעדיק און שווער
 דאָס לאנגע ווארטן אפ נעקאָמעדיקן אָנגריפ.

זיי האָבן זיך געגרייט אקשאָנעסדיק און שווער
 אינ פיינ פונ שיידן זיך, אינ ווייטעק פונ פארלוסטן.
 נאָך שטארקער נאָך געווען איז דאָס געווער
 פונ הויכער פליכט און לויטערן באוויסטזיינ,
 געווער פונ איינהייט, אויסגעשמידט אינ פלאַם,
 געווער פונ האס און פונ געדולד, אינ הארץ פארטייעט,
 וואָס ווייסט ניט פונ קיינ ברעג און פונ קיינ צאם,
 ווי ס'ווייסט עס ניט די ליבע און די פרייהייט.
 מ'האָט פיינערלעך געלייענט דעם באפעל
 צו זיי, די אופגערופענע אפ ווונדער,
 אז בא דער לייבלעכער, בא סטאלינגראדער שוועל

זי האלטן שטאַלצ די שוצ פונעם יאָרהונדערט,
די שוצ פונ דער גערעכטיקייט און גאַלדענעם געדאנק,
וואָס ס'האָט מיט אימ פונ וועלט דאָס הארצ געקלונגען,
און אימ האָט ניט געקאָנט צעשמעטערן קיין טאנק,
און אימ האָט ניט געקאָנט פארטיליקן קיין „יונקערס“.

דער אָנגריפֿ האָט גערײפֿט אינ מוט, געצײטיקט זיכ אינ וויי
אינ ערד-שטיבל בא קאנעצדיקן פלעמל.
דורכ שטרעקעס ווייטע — דאָ אינ דער טראנשיי —
גענערט האָט ער זיכ מיט דעם ליכט פונ קרעמל,
דאָרט, ווי, באוועגט פונ הויכנ פאָרשנדיקן גײסט,
געזוכט מ'האָט נײס און אָפגעלעבטס געבראָכנ
באהאַפטנ זײנ דער ווונדער זאָל פונ דרייסט
מיט ווונדער פונ געדאנק. און טעג און וואָכנ
געווויגנ, דורכגעדרונגען בינ צומ גרונט,
דער קלאפֿ זאָל פלעטנדיק און גרויזאמ פאלנ.
אזוי האָט, ווי אן אָדלער-שטערנשאפט, אינ רום
זיכ אויסגעפיקט א יונגע קיטע גענעראלב,
זיי האָבנ דורכגעזאפט מיט פינס און צוואנציק יאָר באגינ
דעם פײנ, וואָס אפנ לאנד געווען צעזײט איז,
און פאָטערלעכ שטודירט מיט די סאָלדאטנ ווי מיט זינ,
און זיי געפירט צו רום צו שטאַלצנ פונ די זיידעס.

פונ קרעמל, ווי פונ דעם קאָמאנדעם פונקט
פונ פראָנטנ אויסגעצויגענע דורכ אלע ראנדנ,
געטראָגנ בליצנדיק האָט זיכ מיט שווינג
דעם פירערס זיבנ מאָל געווויגענע קאָמאנדע.
ניט גרינג, — האָט ער געוויסט, — זיכ געבנ וועט דער זיג,
און אינ דעם גאנצן וויקס זיכ אויפשטעלנ איז פרי נאָכ,
ער האָט מיט וויי כאיאָלעס אָפגעפירט צוריק,
מיט קלוגשאפט זיי געשאפנ מעכטיקע טראמפלינען.
זיכ דורכגעגאן איבער זײנ הארצ איז אפנ דאָן דער קריג,
און אָפגעגאן מיט בלוט עס איז פאר יעדער אָפגערויבטער לאַנקע.
נאָר אינ דעם דורכגעטראכטנ אָפטרעטנ צוריק
האָט ער פארלייגט ווי דינאמיט דעם צוקינפטיקן אָנגריפֿ.
ער האָט אימ אויסגעווארעמט, בלוטנדיק מיט פײנ,
ער האָט אימ אויסגעטראָגנ ווי די האָפענונג פונ פעלקער,
פארניכטנדיק און גרויזאמ זאָל ער זײנ
און אינ די דויעס קיינמאָל ניט פארוועלקנ.

ער האָט דעם אָנגריפֿ אויסגעפורעמט אינ געשמעלצ
פונ וויי און מוט, אינ ווינטיקע געוואָצען,

פארקנאָטן איז אינאיינעם געוועזן זאָיעס קאָל דאָס העלס
און פון די אכט און צוואנציק ריזן די צאוואָקע,
דאָס אש פון כאַרעווע פארברענטע שטעט,
דאָס בלוט ס'פארגאָסענע אפ אַלע וועגן.
געקנאָטן האָט ער אימ פון דעם קאזבעק
ביז צו די באלטישע פארשניטע ברעגן.
קיינ שטורעמוינט האָט נישט פארפירט זיינ טראַט,
געהערשט זיינ גיסט האָט הויכ און אומגעוואקלט,
געהויכט אפ אימ אן אופגעוועקטע האָט
גאָר די פארגאנגענהייט די טיפע ביז ספארטאקן.
און ס'האָט די צוקונפֿט אופגעכאסמעט אימ א נייע בלאט,
און פעלקער בענטשנדיק געווינטשט האָבן דערפאָלג אימ.
צוויי טויזנט יאָר האָט יעטווידער סאָלדאט
פארטיידיקט בא די ברענענדיקע ברעגן פון דער וואַלגע.

אינאָנגעליטער רז פון שעפער באמ געבוי
האָט ער קיינ מידקייט נישט געלאָזט דעם מויעכ זינעם פילן,
ווי ס'פילט קיינ מידקייט נישט אינ וווקס דער בוימ,
ווען ברויזנדיק אינ אימ די זאפטן זיכ צעשפילן.
מיט מאָס און וואָג — אפ דורכ און דורכ —
צום איינס-אפ-איינס מיט דעם פארדארב איז ער גענענען.
און נישט פארזען האָט ער די קראפט פון דער נאטור
און אויב די כאָכמע פון דער צייט האָט נישט פארזען ער.
קיינ אויג נישט צוגעמאכט א קיילעכיק מעסלעס,
מיט לאסטן אָנגעלאָדן אָן א שיר דאָרט, —
דאָס לאנד אפ זיכ — ווי הערקולעס,
געגורט מיט אייזערנע געזעצן פון געשיכטע,
איז ער גוגאנגען — דורכדרינגלעך און גראָד
זיכ פאר דעם גוירל פונעם פאָלק צו זיינ מענאדער;
צוויי טויזנט יאָר האָט יעטווידער סאָלדאט
פארטיידיקט בא דער שוועל דער סטאלינגראדער.

ער האָט דעם שטורעם גרויזאם-שטיל געשפינט,
איז אויסגעטראַגן האָט אינ ברויזנדיקן וויי ער.
דעם צאָרן פונעם לאנד געבראכט האָט אימ דער ווינט,
ס'געבייט געקומען איז צו אימ פון די פארפֿיניקטע ארמיער;
מיט שטערנס אויסגעברענטע אפ דער הויט,
מיט אויסגעשטאַכענע פארשטריכטע אויגן
געקומען זיינען זיי אדורכגעלעכערטע פון שרויט,
מיט שטריק אפ העלדזער שליפעדיק פארצויגן,
נאָר נישט ארויסגעלאָזט די ביקסן פון די הענט
און נישט ארויסגעלאָזט דעם צאָרן פון די הערצער.

צו מ'זרעו ה'בנ ש'טנס גרויזאמ זיכ געווענדט,
זיי וועלן טויטערהייט זיכ נויקעמ פאר דער ערד זיין,
עס ה'בנ קווארימ אופגעהויבן זיכ איבעראנייס,
געמאלדן ה'ט אין פלאמ אליין זיכ דער באגינען,
ס'זאל זיכ באטייליקן אין שטורעם זייער גייסט,
ס'זאל זיכ באטייליקן אין שטורעם זייער סינע.

ניט איין מאל דורכגיין ה'בנ פרעמדלענדער געוואלט דא,
און שוין ניט איין מאל דא אוועקגעלייגט די קעפ.
דא איז די רוסישע, די מוטערלעכע וואלגע,
דא איז אפ שלאכטן אופגעוועקט דער סטעפ!
ס'וועט קיינמאל ניט אדורכ דער אל דא,
ניט דורכ די קנעכטשאפט קיינמאל וועט אהער.
דא איז די רוסישע, די מוטערלעכע וואלגע.
אפ אירע כוואליעס זיכ געשליפן דאס געווער
ה'ט סטענקא ראזין. זינע שיפלעכ די געמאלטע
שווימען איצט צו פאר די מאטרעסן צו דעם ברעג.
דא איז די רוסישע, די מוטערלעכע וואלגע,
דא ה'ט די פרייהייט זיכ געקרוינט אינעם געשלעג!
נאך ניט געשטילט איז קיראווס פ'ערדיקער קאל דא,
מיט יעדער כוואליע פונדאסני גייט אופ זיין קלאנג.
דא איז די רוסישע, די מוטערלעכע וואלגע,
און פארגעדענקען וועט דער סוינע עס אפ לאנג!

זי לאזט זיכ ניט, די טאט, פארשלייפן און פארצוקן.
זיכ אנטאן לאזט זי ניט דעם שווארצן אל.
זי זעט אין וואלגע אין פארבלוטיקטער איר צוקונפט
דורכ זעונגען צעבליטע פון אמאל...
זיי קומען צו איר רוישיק ווי א כוואליע נאך א כוואליע,
און ס'טוען זיכ פון איר ניט אפ די טעג,
ווען מ'ה'ט געקרוינט זי מיט דעם נאמען סטאלין
פאר ניט געבוניגקייט און הארטקייט אין געשלעג,
פאר שלאכטן ניט פארוועלקטע און באווסטע
אנטקעגן פערצן לענדער אפאמאל, —
ווען אופגעגאן דער גוירל איז פון רוסלאנד
אפ דעם צעווייטן אומגעבראכטן אל.
נאך פוילן קאסקעס מיט די קעפ אפ יעדן ברעכשטיק,
ווי גרינע פרעש — מאצייוועדיק בארט.
ס'וועט נאך א וואלגע דורכ בא אירע פארשטעט
מיט אומוירדיק, מיט ברודיק דייטשיש בלוט.

דער הימל — הוילער ריט פון פייערדיקן מאבל,
 איבערגעקערט פון היצ און פיבער איז דער רויב;
 אינ פלאם איז דייטשלאנד בא דער וואָלגע מאפל
 איר לעצטן „בליצ“, איר לעצטן טרוימ.
 פון דער צעבראָקטער ערד געטאָן האָבן א לאָז זיך
 באַפליגלטע מיט שטורעם-צאָרנדיקן גרייפּ
 שוואַרציאמיקע געוואנטע, מונטערע מאַטראָסן
 אינ האַנט-געפעכט אונטער א ווינטיקן געפייפּ.
 זיי האָבן נאָר באוויזן אָנטאָן די בושלאַטן,
 מיט די מאַטראָסקעס רונדע צודעקן די קעפּ,
 די לענטעס אפּן סטעפּ דאָרט טאָן זאָלן א פּלאַטער.
 אונ איז דען ניש קיינ יאמ דער ברייטער סטעפּ?
 איז יעדער הויז דען ניש קיינ שיפּ פון אן עסקאָרדע,
 איז יעדער זאלפּ דען ניש קיינ גלאָק פונעם באַגין,
 וואָס רופּט אפּ אויסשטאַנד אונ אפּ מוט אפּ סטאַלינגראַדער
 א יעדן שטייג, א יעדן בוימ, א יעדן ווינט?

איז גייט די שלאַכט. אונ פון באַגינען ביז באַגינען.
 עס מונטערט אופּ זיך דאָרט וויסרוסלאַנד אינ איר פּלאַז,
 אינ איר זיך ברענען דורכ די קייטן אוקראַינעס
 אונ צו געשלעגן דערוואַכט בערג פון יאמ צו יאמ.
 — צי זיינען דען קיינ כוואליעס ניש די לייבלעכע רוינען
 פון ברענענדיקן שטאַלצן סטאַלינגראַד?
 א ריט געטאָן זיך האָבן פעכאָטינער
 מיט א פּאַרטויבנדיק-גוואַרדיישן „הרא“
 פון די וואַרשטאַטן, פון די צעכּן, פון די אַרקעס,
 פונקט ווי מיט העכער צוואַנציק יאָר צוריק,
 געגורט מיט קוילג-לענטעס שטייפּ די מאַרינאַרקעס,
 מיט א באַפעל פון מירער אינעם בליק:
 — קיינ טראָט פונדאַנען אפּ צוריק!
 אינ הערצער פּלאַמיקע — דער אורטייל פאַר דעם סוינע,
 אונ אפּ אימ אויספילג — די ביקס אינ האַנט.
 קיינ שטורעם קאָן דעם וועג זיי ניש פאַרצויענען,
 אונ ניש קיינ פייערזיקער אָפּגרונט בא דעם ראַנד!

אונ ס'גייט די שלאַכט אן אופּגעהויכטע ביז צום הימל,
 אינ העליש פייער הייבט זיך אופּ א יעדער גאַס,
 עס וואַכט אופּ אינ איר די ווינגערטנער די קרימער,
 אונ אפּ א שטורעם לאָזט ארויס זיך דער קאַווקאַז.
 ווי זיינע בערג, טוט זיך דאָרט קיינער ניש קיינ וואַקל,

ווי זיינע בליצן, בלאנק איז יעדער שווערד.
א ריס געטאָן זיך האָבן די קאזאקן
פון די סטאניצעס מיט א ווינטיקן געפעכט,
און פון דער ווייט — די ארטילעריע ווי אפ פֿויקן,
און פייגל מעכטיקע, באליבטע בא דער הויך,
געטראָגן האָבן זיך ווי פּלאַנדיקע „טראַפֿיקעס“,
איז דען קיינ שליטוועגס ניט די וואָלקנס און דער רויכ?
און זוניק בליאָסקען בליציקע באַגעטן,
געבענטשט פון אלע פעלקער זיינען זיי.
איז קעפּ מע שאַטקוועט, מע שאַרבנט און מע פּלעט דאָרט,
מיט מייסימ דייטשישע אינ סטעפּ גייט דער פּאַרוזי.

VI

א מייסימ-וועג צעשפרייט איבערן טויטן טאָל איז
דורך גרייזן סטעפּ, באַשאַטענעם מיט אש,
ווי א פּאַרקישעפטער פּאַראַם, באַלאָדן מיט כאַיאָלעס,
פון שטילקייט וואַרגנדער באַראַשט,
פון סאַעפּ באַלאַגערט און פּאַרוזיגן; —
א מייסימ-וועג פּאַרוזיגט און וויסט...
מע קוקט מיט אָפּענע, ניט-זעוודיקע אויגן,
מע שטרעקט ערגעץ ניט-רירעוודיק די פיס,
די קעפּ — פּאַרוזיגט און שרעקעוודיק צעשויערט
ווי אונטער ווייטע, דונערדיקע קלעפּ, —
די שטילקייט זאָל זיי ניט פּאַרטויבן,
צעפלעטן זאָל זיי ניט דער סטעפּ...
ער שלאָפט, דער וועג. עס וועקט דאָרט דער בוריאַן אימ,
מיט שאַרף פון ווינט דערמאָנט ער און פּאַרטרויט:
א יעדער מעס — א שטיק פּאַרוזינקענע גערמאַניע!
א יעדער מעס — אפּ קעסט איז בא דעם טויט!

די שטאַט פון רום פּאַרצוקן און צעטיילן
מיט קעסל-פּויקן, רויב-זעק אָן א צאָל,
גלייך ווי געפּאַנצערטע געשפּענסטער פון די היילן,
באזויפענע מיט פּייער און מיט שטאָל,
געגאָן ווי אפּ אַן אונטערהאַלט זיי זיינען,
געגאָן ווי אפּ א קנאַסמאָל מיטן טויט,
אפּ בלוט, ווי ביר, קיינ מאַנגל זאָל ניט זייַן נאָר,
אינ שעכטהייַזער געגרייט זאָל זייַן דאָס ברויט,
געזילט זיי האָבן פּריילעך זיך צום מאַלצייט
מיט פעסט מיט גיריקער געגארטלט אינ דער גרעב,
און ווי אפּ מילשטיינער געגעבן א צעמאָל זיך

אינ סאמע מיט פון שיקערן געהעפ, אינ סאמע מיט פון צעפאלאָכ פון הייסן, אינ סאמע מיט פון העפקערדיקן קאָן, און ס'ציט דער וועג זיכ — א פאראד מיט מייסימ — פארקישעפט אפן סטעפ פון וואָלגע ביז דעם דאָן!

ער רירט זיכ ניט. ער קאָן אינערגעצ ניט דערשווימען. א שאָטן פאלט פון אימ — דאָ לינקס, דאָ רעכטס — און קראָען לאָזן זיכ צו אימ ווי פיליגרימען מיט אזא יוסטן נאכעסדיקן קרעכצ... אפ אימ א נעבל גלאָזיק אָנגעטאָן איז, ער שווינדלט פון דער ווייט ווי אומגעהאקטע טרעפ, און ס'וואלגערן אפ אימ זיכ דייטשע באטאליאָנען צעוואָרפן — ווער ווהיגן — די טויטע קעפ, מיט הענט מיט שווארצע אָנגעכאפט די פוסטקייט און מילער אָפענע — פארשטאָפט מיט קויט, ווי גרינע יאשטשערקעס, פארטריבענע קיינ רוסלאנד א לעצטן טרונק טאָן בא די קאָריטעס פון טויט. ס'פארטראָגט א ווינט פון ערגעצ זיי א בלאט דאָרט, און ס'בלאָזט פארבלייבנדיג א צווייטער זי אוועק, דאָס זיינען זיי, די אויבער-דייטשישע סאָלדאטן, מיט קויט און בלוט אריינברוקירט אינ וועג.

זיי בייסן טויטערהייט די גרינע קאסקעס, און קאָנען ניט אראָפּשלינגען פון רויב דעם רום, דערנעבן וואלגערן די פאנצערס זיכ צעטראסקעט, פון לעצטן בראַכ און טויטן-קראמפ פארקרוםט, צי מיען זיי זיכ טויטערהייט עפעס דערמאָנען, די אויסמושטריטע טויטע געסט אינמיטן וועג? זינ מילער וויגן זיכ די שפינען פון גערמאניע און שארבנס קנייטשן זיכ אפ גרינע רעק. א מייסימ-צוג צום לעצטן קיווערדיקן האפן מיט פאנצער-בראָכ מיט שטאָלענעם זיכ רייסט: — נו, וויפל האָט אייך אינ פארדארבעניש באשאפן דער שווארצער, דער פארניכטנדיקער גייסט אפ אָפגענארטן פאָלקס געשמידטע ביינער אינ לאנד, פארצויגענעם מיט שטריק פון שטאָל, אן אויסבעטן דעם סטעפ זאָלט איר מיט זיכ אריינ נאָר, דעז וואָלגער ברעג, דעם בארג און טאָל?

עס ברענט דער סטעפ. עס קאָנען זיכ די טויטע ניט פארטייען. די נאכט פארהילט דאָרט זייער טויטע שאנד.

נאָר ס'דיינט פון זיי די דעק אראָפּ דאָס פּייער
 און עפנט אופ זיי ווי א דענקמאָל אפּן ראנד,
 א דענקמאָל פון א ברוינער, בלוטדורשטיקער האַרדע
 אינמיטן סטעפ זיכ טוט א הויב
 מיט טויטן גיר נאָכ הערשונג און נאָכ מאָרדן,
 מיט טויטן גיר נאָכ הערשונג און נאָכ רויב.
 ס'באלויכט די ברענענדיקע שטאָט זיי פון דער נאָענט,
 און שאָטנס לייגן זיכ פון זיי אפּ ווייט
 די קראָען קומען צו די טויטע אפּ א כּייע-שאַע.
 און ערגעצ אָן א צוימ — צעוויכערט און פארשניט
 זיכ טראָגט א פערד. ס'גיט אלע ווייל א דריי זיכ
 און אינ דערשרעק ווי פאר א צאמ סע שטעלט זיכ אָפּ.
 עס רירט זיכ ניט דער טויטער טאָל פון מייסימ.
 און מיט די קאָפּיטעס אינ קאסקעס בלאַטיקע ער קלאפט:

— ווער איז דאָ? ווער האָט דאָ אינ וועג פארוונקענ?
 ער קוקט פון ראנד צו ראנד זיכ אומ.
 עס גלאנצן אפּ אימ אויגן שטארע דורכ דעם טונקל
 און מײלער אָפּענע און פינצטערע פארקרומט,
 ווי אַנטאָן צוימען זיי באדארפט האָט דאָ
 דער טויט אליין, פון זיי פארשוועכט.
 עס זוימט ביז העלדזער זיי פארדארטע בלאַטע,
 ווי שווארצע דורכגעקוילטע בערד.
 די הענט — געשטרעקט אפּ מער זיי ניט קיינ ריר טאָן,
 און איינס אפּ אנדערן פארלייגט די קעפּ.
 און איבער זיי — א נעפל פון נעוויילע א געדיכטער,
 און אונטער זיי — דער ברענענדיקער סטעפּ.
 — ווער איז? ווער איז דאָ און פונואנענ?
 און ס'קלינגען קאסקעס אָפּ אינ קאָפּיטעס כארטרויט:
 א יעדער מעס — א שטיק פארוונקענע גערמאניע!
 א יעדער מעס — אפּ קעסט איז בא דעם טויט!

העשל אנשעלעס

(וועגן איינעם א פאל אינעם אינטיקן אָקופירטן פּוילן)

I

העשל אנשעלעס איז געווען גרויס באוויסט בא דער אינטעליגענצ פון שטאָט—
 בא זשורנאליסטן, ליטעראטור אא. מ'פלעג צו אים קאָפּט קומען פרעגן מעוויגעס
 שוין אפ פארטיקער מעלאַכע, און ווען מ'האָט פירגענומען אן ארבעט, וועלכע האָט
 געפאָדערט גענוי וויסן אין א געוויסן געביט, איז וועלכע מע האָט אליין אונטער-
 געהונקען, פלעג מען בא אים פאָרויס שעפן יעדעס, ווי איז א הילפ־בוך, איז אן
 ענציקלאָפּעדיע.

ער איז געווען פיל באלאָדן כאָטש נאָך יונג פון א יאָר פינף-זעקס און צוואַנ-
 ציק, אָבער שוין אזוי ווייט באלערנט און באלעזן, אז ער האָט אויסגעזען אויב א
 ביסל איבערהעלאָדן. דער קאָפּ, כאט אדוק, עטוואָס אראָפּגעבויגן, האָט פאָנעם מער
 אָפּגעצויגענער און בלאַטער ווי ס'פאסט אפילע פאר זא, וואָס פארנעמט זיך בלויז
 מיט לערנ-זאכען, די האָר פון קאָפּ שוין היפש שיטערלעך, די שלייפן אינגעפאלן
 און די הויט פון די הענט אזוי דיג און דורכזיכטיק, ווי דאָס ליב פון א יונג
 אויפגעלע, ווען מ'בלאָזט דעם צווישן די פּעדערלעך.

מ'דארף זאָגן, אז א שטיק שווערע יערושע האָט זיך אים אויב גאָכגעשלעפּט.
 ערשטנס, זינג מוטער, וואָס גאָכ לינגדיק מיט אים איז קימפעט, האָט מען בא-
 מערקט, ווי ס'איז אפ איר פּלוצלינג אָנגעפאלן א שווינגעניש און זי האָט אופגע-
 הערט ענטפערן אפ די ווינטשעוואניעס, אפ די מאַזל־אוימ, וואָס אייגענע און
 באקאנטע זינגען גאָענט מיט זיי צו איר בעט אונטערגעקומען. זי האָט זיך גלייך-
 גילטיק באצויגן צום קינד, צום וויגלינג, גיט ווי אנדערע מוטערס. האָט מען איר
 צוגעהאכט דאָס קינד צום בעט צום אָגזוינג, האָט זי דעם די ברוסט געגעבן,
 גיט — גיט, אליין האָט זי זיך גיט דערמאָנט און אָפּט פלעג זי אפילע בעשאסן
 זיינגן אליין איז דעם פארגעסן און זיך עפעס ווילד פארטראכטן.

דאָס שווינג האָט אויב גאָכ קימפעט פון איר גיט אָפּגעלאָזט. פארקערט,
 האָט זיך גאָכ מער געשטארקט און דערגרייכט אזא מאַס-מאדרייגע, אז מע האָט
 אָנגעהויבן מוירע האָבן איר דאָס קינד צו פארטרויען, זי זאָל זיך אמאָל אזוי
 גיט פארגעסן, אז זי זאָל דאָס גאָר פון די הענט ארויסלאָזן.

א סוואָרע, אז איינמאָל האָט דאָס טאקע מיט איר געטראַפּן, און דעמילט האָט
 מען זיך גענומען אייגען מיט דאָקטוירים, און אז יענע האָבן זי גוט באטראכט
 און עפלעכע מאָל איינער מיטן אנדערן אפ קאָנסיליומס זיך דורכגעשמועסט, אזוי
 זינגען זיי צום אויספיר געקומען, אז דאָס קינד דארף מען זען בא איר אוועק-

געמעג, וועל איג אזא שטאנד איז זי גיט פייניק אירע מוסער-פליכטן אויסצופילגן און אז זי אלייג דארפ מעגן אָפּגעבן אין א געהעריקן שפיטאַל צום היילגן. אזוי האָט מעגן געטאָגן, און ס'איז גיט אוועק קיין סאכ צייט, אז איר לאַגע עכט, טרינקען און גיט דערלאָזט מע זאָל זי אפילו מיט גוואלד האָרעוועגן. און דער סאָפּ איז געווען גאָר א שלעכטער. אין אייגעמ א טאָג, וועג די שפיטאַל-באדינער האָבן גיט באמערקט און פונ איר אוועקגעקומט, האָט זי געקרינג עפעס אַ שארפע זאכ, אַ יםעסער צי אַ גאָפּל, מיט וועלכע זי האָט זיכ געפרוּווט דעם האַלדז דורכ־שטעכען. און אז מע האָט זי יענצ מאָל אָפּגעראטעוועט און איר אויסגעהיילט די ווונד, האָט זי זיכ פאַרטייעט אפ א צייט און קלוימערשט גיט געוואָלט קיין שאהפע זאכט אין די הענט געמעג און אפילו אפ זיי גיט קוקט, ביז א צווייטער גינסטי-קער פאַל האָט זיכ איר געמאַכט, און דאָס מאָל האָט זי מיט זיכ ענדגילטיק פאַרעג-דיקט: זי האָט זיכ דעם האַלדז ביז טיפ און אפ טויט דורכגעשניטן.

דאָס — די מוסער. דער פאָטער, וואָס האָט, זעט אויס, זי שטאַרק ליב געהאַט, האָט זיכ די זאכ אזוי שטאַרק צום הארצען גענומען, אז ער האָט געהאַלטן אויב זינג לעבען פאַר פאַרענדיקט. ער איז אומגעגאנג אַ לאַנגע צייט צעמישט, זיכ גיט געלאָזט טרייסט, גיט אויסרעדען... און וועג, ווי דער שטייגער, האָבן שפעטער צו אימ אין שטוב זיכ גענומען ארטיגשטעלג שאדכאַנימ מיט פאַרשיידענע פאַרשלאָנגן, ווי מע קומט אלעמאָל צו א יונגן אלמעג, האָט ער גיט גאָר זיי גיט געוואָלט אויסהערן ביזן סאָפּ, גאָר שויג בא די ערשטע ווערטער אפ זיי אָנגעשרינג און זיי פאָשעט דורכגעטריבן. די שאדכאַנימ האָבן צושרשט בלוזן מיט די אקסלעג אוועק-געמאַכט, מיינענדיק, אז ס'איז צייטוועיליק, וועל דער צאָר איז גאָכ פריש; אָבער אז זיי האָבן גאָכ אַ מאָל און גאָכ אַ מאָל געפרוּווט ארטיגקומען, און יענער האָט ווידער און גאָכ מיט מער בייזער ואפ זיי זיכ צעשרינג, האָבן זיי געזען, אז ס'איז ערנסט, ס'איז גיט געמאַכט און גיט בלוזן לעפאָנעכט, און זיי האָבן אָנגעהויבן זשא-לעוועגן שיכ און מער זיכ צו אימ געוויזן.

ער, דער פאָטער, האָט זיכ אויב פונ געשעפט אָפּגעוואָרפן. שטאַמענדיק אלייג פונ פּינגע עלטערן, וועלכע האָבן אימ באזאָהנט מיט היפש נאָהט ס'פונ זייער צאָד, ס'זי אויב פונ קאַלעס צאָד, און וואָס דאָס האָט מעגלעכ געמאַכט, ער זאָל באלד גאָכ דער כאַסענע זיכ א געמ טאָג צום גרויס-האַנדל, מיט אויסזוכטן אפ גאָר גרויסע רעוואָלוצי, ווי ס'מועג אלע רייכע זינגלעכע גאָכ דער כאַסענע, האָט איצט, גאָכ דעם, ווי דער אומ-גליק האָט אימ געטראָפן, זיכ באזעטיקט און ארויסגענומען פונ דעם... ער איז געוואָרן היימזיצער און גיט געוואָלט אויסהערן קיין מוסער גיט פונ זינגע עלטערן און גיט אויב פונ אַנדערע אייגענע, אז — „וואָס? ... ס'טרעפט... ער איז גאָכ יונג און מע דארפ זיכ זעגן איגן די הענט געמעג"... זיכ גיט געלאָזט. ער האָט זיכ אינגאנצע אָפּגע-געבן דעם קינד, וועלכע ער האָט א מוסער פאַרביטן. און וואָס געהער געשעפט און שטוב-באַלעבאמישקייט, האָט ער זיכ פאַרלאָזט, ערשטנס, אפ זינג מעשאָרעס, אפ איי-געם, דעמלט גאָכ א יונגן, פאַרשויג, מיט גאָמען שאַמט, וואָס ער האָט זיכ דערוואָרבען אפ געטרישאַפט, ווי אויב אפ דער אמ און אפ דער דינסט, וואָס אייגע האָט מיטן קינד געהאַט צו טאָג, און די צווייטע — מיט דער שטוב.

די געשעפטן האָט ער ליקווירירט. און פאַרן צונויפגעזאַמלטן געלט פונ גאָכ דער

ליקוויראציע האָט ער זיך געקויפט א גרויס הויז אפ אן אָנגעזעענער גאס אפ פארנאָמע, און אָנפירט מיטן הויז, אכטונג געבן אפ דעם אופמאָנגע דירע-געלט, רעמאָנט א א. — האָט גענומען אפ זיך זינג לייב-מעשאָרעס שאמני, וואָס ער איז אימ געווען אי באדי- גער, אי קאסירער, אי קימאט באלעבאָס אפ אלץ, ווייל קייג איינג לעבן האָט ער גיט געהאט און קייג אייגענע פאמיליע האָט ער זיך גיט געדענקט איינצושאפן.

וואָס—דעמלט, וועג דער פאָטער גאָב יונג געווען און וועג דער אומגליק האָט אילמ גע- טראָפן. און איצט, וועג מיר דערציילג דאָ, איז ער שוין עלטער מיט אריבער א פערטל יאָרהונדערט. ער גייט זיך ארום שטענדיק אינג כאלאט און אינג די שמעקליכ אינג שטוב. צו די געשעפטן וואָס ער זיך אלץ גיט אומגעקערט, כאסענע העָבן — אויב גיט. ער איז גאָב אלץ באלעבאָס פונ יענעם גרויסן הויז אפ דער אָנגעזעענער גאס, ווי אמאָל. ער האלט זיך גאָב אלץ מיט זינג מעשאָרעס שאמני, וועלכער האָט זיך, נאפירלעכ, אויב ווי דער באלעבאָס געעלשערט און וואָס האָט זיך אזוי איינגעלעבט מיט יענעם, אז ער טראָגט אויב די זעלבע קליידער, וואָס יענער, אמאָל — וואָס פונ יענעם פאלט אראָפ, און אמאָל אויב נייע, פונ א מער ביליקערן שטאָפ אָבער אינג זעלבן שניט, וואָס דער באלעבאָס, גענייט. ער עסט מיט אימ צוזאמען, גייט מיט אימ איינגעט אינג באָד און אינג פרענע שטאָע שפילג זיי ביי דע א שטיילג שאַב כאשטענדיק.

אויב די שטוב האָט זיך מיט גאָרניט גיט געענדערט. די פינף צימער-ווינגונג אפן צווייטן שטאָק פונ אייגענעם הויז איז, ווי פריער, אויב איצט רעכלעכ אויסגעשטאט. א ביסל נאָר די וויילעכע מעבל אָפגעבליאקעוועט, א ביסל אויב די פאָרהאנגען פונ אמאָל אָפגעפאָרג אינג פארבן. אָבער אלץ איבעריקע, ווי געווען. און דאָס איינציקע, וואָס האָט יאָ עטוואָס געענדערט דאָס פאָנעם פונ דער שטוב, איז דעם באלעבאָס' אונ- טערגעוואקסענער זון, וואָס צו זינג באַנצ איז איצט אָפגעגעבן געוואָרן. דעם באלעבאָס' אמאָליקער קאבינעט, וועלכע ער, דער זון, האָט באַ אלע פיר ווענט באשטעלט מיט אָג געללאָזטע ביכער-שאפעס ביז דער סמעליע ארום אויבג און וואָס אהינג קומען איצט אָפּט מיט באַזוכ מענטשן, מיט וועלכע גיט דער באלעבאָס און גיט אויב שאמני זינג מעשאָרעס פארהינגען זיך גיט קייג מינדסטע קענטשאפט צו פארפירן, האלטנדיק זיך פונ ווייט און האנגע האָבנדיק פונ זונם, העשלים, קענטשאפט.

זיי קוקן מיט שמאָלץ און איבערגעמערשיקניט, וויאזוי די באַזוכער טרעפן אלעמאָל מיט דערעכערעז העשלים שוועל אריבער, דענקענדיק, אפאָגעט, זיך צו דערוויסן און צו קרינג באַ אימ דאָס, זונאָס באַ אנדערע איז האָט גיט צו דענקענע... ס'גרויסט זיך מיט זינג זוג גיט גאָר דער פאָטער, בעשאם ער זעט, וויאזוי די באַזוכער קלאפן אָן אינג דער פיר פונ זינג זוג איידל, נאָר אויב שאמני, וואָס אויב באַ אַלמ איז העשלים פאר אַ שטיק זוג פארעכנט און וואָס אלע מאָל, וועג ער זעט דעם באלעבאָס אינג זינג איבערגעמערשישער און עטוואָס באַרימערשישער גערולע, האלט ער אימ אונטער און באַרעכטיקט אימ זינג שפאָלץ מיט א זאָג-געבן דערביי: העשעניו, באלעבאָס, איז קייג איינגאָרע א מענטש, וואָס אנדערע, מאשמאָעס, דארפן צו אימ אָנקומענע...

דאָס — פונ אייג זינט — נאכעם. פונ דער אנדערער זינט אָבער רעגערט זיי זייער, וועג זיי באַמערקן, אז העשל האלט זיך אלץ מער אלטבאָכעריש אינג דער פלייצע ביינג און אז דאָס בלאַס אויסוועג פונ זינג פרייער יונגט אָן האָט, מיט זינג עלטער, פונ אימ גיט אָפגעלאָזט, זיך גיט אויסגענומען, נאָר פארקערט, זיך מער געשמארקט און אזא שטענדיקער גאסט אפ זינג פאָנעם געבליבן, יאז וועג דער פאָטער טוט אָפּט פארשמעל-

מערהייט א קוק אפ העשלעג, אזוי דערזעט ער מיט דערשרעק די גוואלדיקע געלעכניש פונ אימ צו זינג מוטער אינג יענער צייט, וועג זי איז מיט אייז אינג קימפעט געלעגט אונ וועג די געוויסע מרויעריקע שווינגעניש איז זי באפאלג.

דאָס האָט דעם פּאָטער אונ שאַמיי פּיל אַנגסט פאַרשאַפט. זיי האָבן זיך אָבער גע- טרײַסט דערמיט, וואָס העשל און א היימי-זיצער אונ א גרויס-געלערנטער, אונ פאַר אזא איז איינגעמילעכט אונ ס'פאסט זיך אויך אינג קערפער עטוואָס אָפגעשטאנען צו זינג אונ אינג געזונט געמינערט... אונ נישקאַשע — האָבן זיי זיך געזאָגט, — ס'וועט נאָך קומען א צייט, וועג העשל וועט מער מיט דער וועלט אינג באריר קומען אונ דעמלט וועט זיך אימ אויך זינג געזונט ענדערט צומט מער געווינגענעם. — הא, זוי מיינט ער, שאמיי? — פלעג דער באלעבאָס, וועג זינג זאָגן וועגן זינג זוג פלעג אימ באפאלג, צו זינג באדינער זיך וועגן אונ בא אימ א פּרעג פּאָג.

— יא, באלעבאָס, — פלעג יענער דעם באלעבאָס אונטערהאלטן אונ אימ שטיצן אינג זינג טרײַסט. אָבער ביידע פלעגט דאָך בא זייער גיט-ארויסגעדרעמט אונ שטיק- אופגעהאלטענער מאַרעשכױרע בליבן, אונ באזונדערס דער באלעבאָס, וועמען ס'איז שוין א שטיק צייט גאָר א שווערער שטייג אפן הארצן געלעגט, פראכטנדיק וועגן גוירל פונ זינג זוג.

דאָס איז פונ דעמלט, וועג העשל איז איינגעמילעכט עפעס קראנק געוואָרן אונ א דאָקטער האָט אימ באזוכט. אונ וועג דער דאָקטער האָט אימ אָפבאטראכט, האָט ער זיך פלוצימ גענומען דערפּרעגן וועגן זינג מוטער, פונ וואָס זי איז געשטאַרבן. אונ אז ער האָט זיך דערוויסט, האָט ער נאָכאמאָל א גאָר-גאָר באאָכטנדיקן בליק געוואָרפן אפ העשלעג. אונ בעשאס דער פּאָטער האָט אימ פונ דער פיר אונ פונ דער שוועל אראָפבאגלייט אונ ווידער אונ נאָכאמאָל וועגן זונס איצטיקער קרענק זיך געהאלטן אינג דערפּרעגן, אזוי האָט אימ דער דאָקטער דעמלט א זאָג געטאָגן:— דאָס איצטיקע איז גאַרניט, סע וועט פאַריבערטייגן, גאָר דעריקער וואָלט מעג דעם זוג באדארפן זעג היטג פונ דערשימערונגען.

— וואָס הייסט? — האָט דער פּאָטער א פּרעג געטאָג, וועלנדיק אופקלערן אונ זיך דערוויסט דעם גענויעם מייג פונ דאָקטערס ווערטער. — דאָס הייסט, קיינע איבעראשונגען, קייג דערשרעק, פונ וועלכט מ'פארלירט זיך אמאָל אונ מ'קאָג דעהנאָכט שווער צוריק צו זיך קומען.

דער פּאָטער האָט האָס פארגעדענקט אונ פלעג אָפט גיט שלאָפן פאר מאַרעשכױרע, אונ אלעמאָל פלעג ער וועלגן מיט העשלעג וועגן דעם איבערטייג, אונ יענער, העשל, הייסט עס, זאָל זיך זעג היטג, מאכמעס דער דאָקטער האָט דעמלט אונ דעמלט דערפאר אונ דערפאר געוואָרנט, אָבער ער האָט גיט געוויסט, וויאזוי צוצוטערט צו העשלעג מיט אזוינע רייד, גיט געוויסט פונ וואָס אָנצוהייבן אָנג צי וועט אימ יענער, העשל, גאָר פארשטייג. אונ העשל אלייג האָט, וויזנט אויס, גיט פארשטאנען, אונ דאָס איז שוין פאר העשלעג גאָר גיט גוט געווען — א סימען, אז ער ווייסט גיט, ווי ער האָלט, ווייסט גיט, וואָס ס'ליגט אונ ס'ווארט בא זינג פיר אונ שוועל אפ אימ, אונ אויב אזוי, קאָג אימ דער אומגליק אמאָל פּרעפן אומגעריכט, וועט א געוויסע סיבע זאָל דאָ אופקומען אונ זיך וויזנט — אזא, וואָס איז מעסחול ארויסצורופן בא אזוינע, ווי ער, אג אומגליק.

יא, גאָר דערווייל אָבער האָבן זיך קיינע סיבעס גיט געמאכט. דערווייל איז העשלים לעבן בא זינג פּאָטער אינג הויז געפלאָסן, ווי געוויילעכט, אינג די אמאָליקע דורכגע-

לייגטע ברעגעס, און ענדערונג. צו דעם פאָטער, וואָס איז פארבליבן און אלטע, און צו שאמני, וואָס איז א באַכער פארזעכט, איז מיט העשילס אונטערוואקסן צוגעקומען נאָכ איינער, וואָס לויט אלע סימאָנים וועט אויב ער פארזיצן — מיט איינעם כולעק נאָר, וואָס העשל האָט זיך פארקנאסט צו זיין קאָבינעט, וואָס דער פאָטער האָט אים צו זיין באנוצ אָפגעטרעטן און וואָס ער, העשל, האָט אים באשטעלט מיט הויכ-אָנגעגלאָזטע ביכער-שאפעס ארום אלע פיר ווענט ביו דער סטעליע ארום אויב, און וואָס אלעמאָל האָט מען אים דאָרט געקאָנט טרעפן בא ליינענע א בוך — אמאָל און אלס, וואָס די בלעטער זינען פארגעלט און שמעקט מיט ציט-עלטערלעכע שימל, און אמאָל א גינעם, א ערשט צעשניטענעם, פון וועלכע די פארב פון דרוק און פון פריש פאפיר פילט זיך ארויס.

העשל וואָלט, עלטער ווערנדיק ווי זיין פאָטער, שוין גאנצע טעג אין כאלאט און אין שמעקשיב אומגעגאנג, און צום שפילג שאַכ, וואָס דער פאָטער האָט אָפּט געשפילט מיט שאמני, וואָלט א דריטער — העשל, צוגעקומען, וואָס וואָלט אמאָל געשטאנען הינטער די פלייצעס פון איינעם א שפילער, און אמאָל הינטער די פלייצעס פון א צווייטן, זיך ניט אריינמישנדיק און קיינמאָל קיינעם אפילע קייג אייצעס ניט געבנדיק. מעגלעכ, אז ווען ס'טרעפט מער ווייטער גאָרניט, וואָלט ער, אפ אזא אויפן, אויב זיין שווער שטיקל יעדושע איבערגעקומען און דאָס מעגלעכ-קערענלעכע איג אים וואָלט אזוי אונגעשלאָפּט, ניט האַבנדיק קייג סיבע צום אופוואַכט, ווי די זיימען פון געוויקסן אמאָל, וועג זיי האַבן ניט די געהעריקע באדינגונגען — באַדן, זון און פייכט-קייט, צו זייער וויקסן.

אָבער מיטאמאָל האָט יאָ עפעס געטראָפּט — און דאָס איז די מילכאָמע, וואָס האָט אויסגעבראָכען אין 1939 און בא וועלכער מיר אלע און די גאנצע וועלט זינען איצט איידעם.

II

אז דאָס פאשיסטישע כאָל איז אריין אין שפּאַט, ווו העשל אנשעלטס האָט גע-וווינט, איז איידער זייער מאכט האָט אונגעפירט די נעע-אָרדענונג, איידער זי האָט בא-ווויזן די יודן פון זייערע הינזער ארויסוועזן און זיי באפוילן אריבערפאָרן אין יענע ערטער, וואָס זי האָט באשטימט פאר זיי — אין די געמאָ-קווארטאלן, — האָט זי דערווייל צעשיקט קווארטירערן איבער דער שפּאַט, אויסצוגעפונען ווייניגער פאר אירע מיליטערישע און ציווילע פאָרשטייער, פאר אָפיצערן, באאמטע אא. — ניט אויסגעשלאָסן אויב אין די יודישע ווייניגער.

אז מ'איז צוגעקומען צו העשילס פאָטערס הויז, וואָס אפ דער אָנגעזענער גאס, האָט איינער א שאַכט, צי מיט א בייזן מיינ, צי מיט קייג בייזן, א ווייז נעמאָן אפן באַלעבאָס' ווייניגן אליין, ווי אפן סאמע באקוועמסטן און פאסיקסטן פאר אזוינע לייט, וועמען מ'דענקט דאָ איינצוקווארטירן.

העשילס פאָטערס ווייניגן איז געפעלן. און באלד טאקע האָט זיך אפ דער פאראד-טיר, אין אונטערשטן שפּאַק, איינער אן אָפיצער באוויזן, שוין מיט געפעק, גרייט צו פארגעמען, וואָס מע וועט אים אָנווייזן. א וויילע נאָר האָט ער דאָס געפעק אונטן גע-לאָזט, אז דער סטרוזש, אָדער אנדערע, זאָלן דערום אכטונג געבן, און אליין האָט ער ארום אויבן געשטיגט, אין צווייטן שפּאַק, זען, וואָס מ'האָט פאר אים אויסגעפונען. די ווייניגן איז אים געפעלן. באזוגדערס העשילס קאבינעט, ווו ער האָט געדענקט

זיב באזעצן. און באלד האָט ער א באפויל געגעבן, אז אליינ די באלעבאטימ זאָלן מיט אים אראָפּ אונטן גיין, אים העלפן דאָס געפעק ארוםברענגען.
ס'האָט זיב, נאמירלעכ, באלד געוואָלט לאָזן די דינסט. אָבער דער אָפיצער, דער קווארטיראנט, האָט מיט דער האנט אוועקגעמאכט: זיין, די דינסט הארפּ ער ניט! — איב, איז שאמני דער מעשקערס אונטערגעשפרונגען, זיב גלייב ארויסגעשמעלט און געוואָלט די דינסט פארבייטן. — גיין, אויב דיב ניט, — האָט דער אָפיצער אויב שאמיס ווילן און באדינגריימקייט אָפגעוואָרפן און ניט דערלאָזט. דעמלט האָט זיב ארויסגערופן דער באלעבאָס אליין, העשלים פאָטער, מיטן אָפיצער אראָפּצוגיין, אָבער אויב אים האָט יענער מיט א האנט ווי באזיטיקט: גיין, דער, — האָט ער געזאָגט אָן ווונדריק אפּ העשלען, וואָס איז געשטאנען בא א זיט, עטוואָס מער בלאם, ווי אלע. כּאָל, צוזעענדיק דעם אָפיצערס קאָמאנדע און ניט פארשטייענדיק, פארוואָס אלעמען האָט ער אָפגעוואָרפן און אים, בלויז אים, האָט ער אויכדערוויילט צו אָט דער טראָג מעלאָכע.

— פאניע... הער אָפיצער... — האָט זיב דערווייל העשלים פאָטער צום אָפיצער מיט טאכנונימ געווענדט, — ס'איז מיטן איינציקער זון. ווי ער זעט, דער הער אָפיצער, פונ די ביכער איב זיבן קאָבינעט — א געלערנטער, — און דערצו, ווי ער זעט אויב, א שוואכער איב געזונט. איז צו וואָס גראָד דער זון, וועג אלע אנדערע זינגען גרייט דעם הער אָפיצער באדינגען און אים די געפעליקייט טאָג מיט גרויס פארהגעניגן.
— אב אזוי, א געלערנטער? — האָט דער אָפיצער א קוק געמאָגן אפּ העשלען, ווי אפּ א וואנצ אָדער אנדער גיטטיקייט, — גישקאַשע, זאָל ער זיב צוגעווינגען. ער וועט זיב געווינגען נאָך צו עהערס.

— שנעל! האָט ער א באפויל געמאָגן, ווי צו א ליאדע שיק-ינגל, צו העשלען און מיט א האנט אים אָנגעוויזן, ער זאָל גיין פאָרויס, אראָפּ אונטן, אָן טינגעס. ס'האָט, נאמירלעכ, ניט געהאָלפן. ס'האָבן זיב בלויז נאָך דעם, ווי העשל מיטן אָפיצער האָבן זיב פונ דער טיר ארויסגעלאָזט, אויב אלע איבעריקע איבן שטוב, ווי גוילעמער, זיי זיבן נאָכגעלאָזט — ס'דער פאָטער, ס'ניט שאמני דער מעשקערס, ס'ניט אויב די דינסט, פונ הינטן גייענדיק — גיט דערפאר, האָט מען געזען, וואָס זיי וועלן דאָרט צוניצ קומען און מיט עפעס העשלען קאָנען העלפן, נאָר גלאט אזוי, ווייל א בלינדלעכער קויעב האָט זיי אונטערגעטריבן און זייערע פיס געמאכט שפאנען.

דער אָפיצער האָט, אראָפּקומענדיק, העשלען אפּ דעם געפעק אָנגעוויזן. דאָס זינגען געווען צוויי טשעמאָדאנעס. איינער א גרעסערער און מער שווערער, און דער צווייטער א מער ליכטער. העשל האָט זיב אָנגעבוירן און געוואָלט ביידע איבן ביידע הענט געמען, נאָר דאָ האָט דער אָפיצער א באפעל געמאָגן: — גיין! דעם — האָט ער אפּגעשווערען אָנגעוויזן — איב די הענט, און יענעם, דעם ליכטערן — מיט די ציינ.

— וואָס? — האָט העשל, שוין א שטיק פריטשמעלעטער פונ פרויער, איצט, די לעצטע ווערטער דערהערנדיק, אפּן אָפיצער א קוק געמאָגן, ניט פארשטייענדיק, וואָס יענער מיינט, און מיינענדיק, אז ער האָט ניט גוט געהערט.
— יאָ, יוד... דעם — מיט די ציינ.

א וויילע זינגען אלע בייזענדיקע ווי פארגליווערט געוואָרן. דער פאָטער האָט זיב באלד פונ אָרט געוואָלט א לאָז טאָג, דעם אָפיצער צו די פיס צופאלן, בא אים אויס- בעטן, ער זאָל צוריק געמען זיבן באפעל. אויב שאמי האָט, דאכט זיב, געוואָלט טאָג

האָס זעלבע. דאָס זעלבע — אויב די דינסט. אָבער דעמלט האָט דער אָפּיצער אזא געשריי געפאָג „שנעלער!“ ווענדנדיק זיב צו העשלענ, אז יענע אלע האָבן פארשטאנען, אז קיינע מאכנוגים און צו דער ערד פאלן וועלן דאָ גיט העלפן, און אז ווער ס'האָט אויגן און קאָג צוקוקן, וואָס דאָ ווינטער דארט פארקומען, זאָל ער קוקן. און ווער ס'איז דאָס גיט איממשטאנד, דער זאָל דעם קאָפּ אָפּקערעווען און אוועקוקן.

העשל אַליין האָט גאָרניש גיט געזאָגט. גיט קוקנדיק גיט אפן פאָטער און גיט אפן באדינער, וועלכע האָבן האַלב מױט אויסגעזען, און אויב גיט אפן דער דינסט, וואָס האָט זיב מיטן פארמעכ די טרערן געווישט, האָט ער זיב צום געפעק אָנגעבויגן, דעם שווערן משעמאָדאָן מיט דער האנט גענומען און צום צווייטן, בעיינ'ן ברייטער, מיטן פאָנעם זיב דערנענטערט... א ווילע נאָכ האָט מען געזען, ווי דער רוקן קווענקלט זיב אימ, זיב אהאָפּ און אופהייבנדיק, גאָר באלד האָט זיב אויב זיגן רוקן אופגעהערט קווענקלען... אָבער ווי די יאָרן... אָנגעבויגן צום געפעק האָט זיב אויגער א מענטש מיטן נאָמען העשל, און אופגעשטעלט, דעם משעמאָדאָן שוין איג די צייגן פראָגנדיק, האָט זיב אופגעשטעלט אג אנדערער, א צווייטער שוין, קאָג מען זאָגן, גיט קיינ מענטש, אלטפאלט, גיט ער.

ווער ס'וואָלט דעמלט אפ העשלען א מער אופמערקזאמנ קוק געפאָג, וואָלט געזען, ווי מיטאמאָל האָט זיב אימ דער בליק געענדערט. זינען אויגן, ואלעמאָל פון עט וואָס גראָוולעכע קאָליר, זינען איצט ווי גאָר וויש געוואָרן, גלייב דער מאמעס מילכ וואָלט אימ איג זיי געקומען... ער האָט, אזוי גייענדיק, איג אייג האנט דעם שווערן משעמאָדאָן געטראָגן און דעם צווייטן, דעם גרינגערן, איג די צייגן. א שטילע לעזונע פון אָפּיצער און פון די אייגענע איז אימ נאָכגעגאָן. דער אָפּיצער, וואָס איז, ווייזט אויס, געוויינט געווען צו אזויטס, און אויב, ווי ס'ווייזט אויס, גיט אזא, וואָס זאָל זיב מאכטן מאכשאָוועס און פייגן זיגן אָפּצומעסן די גרייס פון דער ערנדיערונג און באַליידיקונג, וואָס ער דערלאנגט א מענטשן, צווינגענדיק אימ צו אזא סאָרט דינסט — איז נאָכגעגאָן, ווי מ'גייט נאָכ א געוויינלעכע געפעק-טרעגער, וועלכער טראָגט דיר אָפּ אפ א געוויינלעכע אויפן דיגן געפעק — קאלט, גלייבנילטיק, גלייב ס'זעשעט געאָרניט. און העשילס אייגענע, דער פאָטער, שאמט דער באדינער און די דינסט, וואָס האָט געהאלטן די לאנצע ציגט איג אייג ווישן זיב די טרערן מיטן פארמעכ, זינען נאָכגעגאָן, ווי מ'גייט נאָכ א מעס, ווען קייג ווערטער איג מויל. זינען גיטאָן, ווען דער בראָב איז דיר אזוי גרויס, אז דו ווייסט גיט, צי דער קאָפּ איז דינער און צי דינע אייגענע פיס גאָר טראָגן דיב.

גאָר דאָס אלץ איז גאָב געווען גאָרניש ואנטקעגן דעם, וואָס שפעטער, ווען מ'איז איג שטוב אריינגעקומען און העשלען ביזן איג זיגן קאביגעט אריינבאגלייט, איז געשען. אריינקומענדיק איג קאביגעט, איז העשל מיטן געפעק שטייג געבליבן, ווי גיט האָבנדיק קייג קויעב אָדער קייג ווילגן אימ ארויסצולאָזן, און אז דער אָפּיצער האָט זיב אָג ווערטער צו אימ א ווענד געפאָגן:—גו, דאָס הייסט, לאָז אראָפּ, איז ער ווייט מער אזוי געשטאנען.

די דינסט האָט דעמלט צו אימ א גיי געפאָג און דעם שווערן פאק פון די הענט ארויסגענומען, און דער צווייטער, וועלכע ער האָט איג מויל געהאט, איז אימ אויב ווינטער געבליבן איג מויל, ביז די דינסט איז ווידער צו אימ גיט צו און אויב דעם צווייטן בא אימ אוועקגענומען. העשל איז אָבער אויב ווינטער מיט אן אָפּן מויל גע-

ישטאנען — אָפּן אפּ אזויפיל, אפּ וויפּיל דאָס הענטל פּונ משהמאָדאן האָט פּרוער באַ אים אינ מויל פּלאַצ פּאַרנומען.

— מיט זונ — האָט דער פּאָטער, דערזענדיק זיין פּאַרגליווערטיג אומגליק פּאַר די אויגן, צו העשלענ אַ גוי געבנדיק, אויסגעשרינג. באלד אָבער האָט ער זיך צוריק געכאַפּט, אַ קוק געבנדיק אפּן אָפּיצער, וועלכער האָט זיך שוין אינ קאַבינעט באלע-באָס געפילט און זיך געוואָלט געמען צו זיין באלעבאטישקייט, זיך מאכט באקוועמ לעב, און אָט די פּרעמדע מענטשן, דאָס מיינט מען, דער באלעבאָס, זיין זונ און די איבעריקע, האָבן אים געשמערט.

— העשעניו! — האָט אויך דער געטרערער מעשאָרעס צום באלעבאָס' זונ אַ גוי געטאָן, אים וועלנדיק דערוועקט און צו זיין פּרוערדיקט שטאַנד אים אומקערן.

— מאַרש! — האָט אַ געשריי געטאָן דער אָפּיצער, און העשל האָט זיך ווייטער פּונ וואָרט ניש גערירט און דעם אָפּיצערס אויסגעשריי האָט אפּ אים קיין אינגערק ניש געמאַכט, ער זאָל אים וועלן אויספּאַנגן. ער איז אויך ווייטער אזוי געשמאַנען מיטן געפּנטן מויל פּאַרגליווערט, ביז דער באלעבאָס און דער מעשאָרעס האָבן, ווי גענדיקע, זיך איצט צו זינע בידע זיטן אוועקגעשטעלט, אים פּאַר די הענט אָנגענוג מען און אים ארויסגעפירט פּונ קאַבינעט.

— וויי דעם טאַטן! — האָט העשלים פּאָטער, ארענפירנדיק העשלענ אינ צווייטן צימער און זעננדיק, אז יענער, העשל, בלעבט אויך דאָ, ווי דאָרט, אינעם ערשטן, אינ קאַבינעט, אַ שווינגנדיקער און מיטן אָפּגענום מויל שטייג, אויסגעשרינג:

— העשעניו, וואָס איז מיט דיר? — האָט דער מעשאָרעס, דעם באלעבאָס און מערהעלפנדיק, זיך צעווייגט און איז גלעבט גאָב אַ דאָקטער אוועקגעלאָפּן.

ער האָט געבראַכט אַ היימישן — אזא, וואָס פּלעג אלעמאָל דאָס הויז באזוכן. יענער האָט באטראכט, געקוקט און אַ שווינגנדיקע אומבאהאַלפּנקייט האָט זיך אפּ זיין אָנגענום אָנגערוקט, וויפּיל העשל איז שוין ניש געווען העשל און דער דאָקטער האָט שוין ניש געהאַט מיט וואָס זינע אייגענע צו טרייסטן.

אויס!...! פּונ דעמלט אָן האָט העשל שוין ניש געוואוסט, וואָס ארום אים טוט זיך. ניש געוואוסט, אז אינ אַ שיינעם מאָג, באלד נאָך דעם, ווי דער אָפּיצער האָט זיך צו זיין פּאָטער אינ וווינג אריבערגעצוינג, איז געקומען אַ באפעל, אז זיי, די איינגטיג מער פּונ הויז, דאָרפן זיך פּונ דאָרט ארויסציען. מע האָט עס געטאָן און מ'איז גאָר אינ אַ געמיינער דירע, ערנעצ און אַ פינצטערלעכט, אָפּגעלעגענעם קווארטאַל, אָנגעקומען.

העשל האָט אויך ניש געוואוסט, אז ער האלט די נאַנצע צייט דאָס מויל אָפּן, און אז דער פּאָטער אָדער שאמני דער באדיגער האָדעוועג אים, ווי מע האָדעוועט אַ קינד אָדער אַ צימערנדיקן וואָקס, וואָס גייטיקט זיך און אַ צווייטנס הילפ. ער האָט ניש באומערקט, ווי מע פירט אים אָפּט שפּאַצירן אינ יענעם קווארטאַל, ווהינ פיל, ווי זיי, זינען אריבערגעקומען אויסגעליידיקטע, אָן געלט, אָן אויסשטאַמונג און באגא מענע ביז די מאַלבושימי; אָבער דאָך איז דער אומגליק פּונ זיין פּאָטער פיל גרעסער, ווי באַ אנדערע, און יעדעס מאָל, ווען מע האָט געזען דעם פּאָטער אָדער זיין מע שאָרעס פירן אים, העשלענ, אפּן שפּאַציר, אזוי פּלעג מען זיך פּאַרהאַלטן, קוקן, ווי יענער, העשל, האלט דאָס מויל אָפּן, גלעבט ער איז מיט אָט דעם פעלער אזוי געבוירן.

— וויי די וואָרן, — האָט מען אים באדויערט, — אפּ וואָס מע איז איבערגע-
קומען, אז ווער וועמען האָט דאָ באדארפט דאָס געפעקט טראָגן.

— אונ וואזוי...

— אואדע איז פאר אזא מענטשנ וואז ביזויענ ניט צומ אריבערטראגן.
— זאָל מענ זיי שויג ארויסטראָגן, — האָט מענ זיכ, שפילער הייט אינ פאָלק גע-
ווינטשן — אפג אומרייגעמ אָרט, ווי קעצ אונ הינט אונ אלע אנדרע פעגירעס.
העשל האָט גיט באמערקט, ווי דער פאָטער איז פאר א קורצער ציט אונגע-
בויעג אונ געבראָגן געוואָרן, ארויסגעזאָגט פונ זינ הייט, אינ דער פּרעמד, אונ דערצי-
נאָכ מיט א קראנק זונ אפ דער עלטער.

אויב שאמט איז שטארק אראָפּ. ער האָט נאָכ דעם, ווי ער מיטג באלעבאָס, מיטג
זונ, זינענ פונ זייער אונגעזעסענער הייט ארויסגעריסן געוואָרן, ווי אלע, אָג מיטלענ,
אָג וואַלבושיט, אונ דערצו נאָכ ווילד רערנידעריקט, מיטג ספעציעלע שאנד-צייכנ —
מיט דער געוויסער לאַמע, וואָס יודן האָבן, לויטג באפעל, געמוזט טראָגן אפּ ארבל,
אָדער אפּ רוקן, אָדער אפּ ביידע; נאָכדעם, און שאַמיי דער מעשאַרעס, וואָס איז צו
זינ באלעבאָס' שטוב שטארק צוגעבונדן געווען, ווי צו זינ אייגענער, האָט איצט דער-
זענ דעם באלעבאָס אינ אזא צאָרע, האָט ער אפּ זיכ גענומען פירן די געמיינע אונ
געקירצטע באלעבאָסישקייט, אפּ וויפל דעם באלעבאָס' לעצט-געבליבענע מעזוסאָנימ
האָבן אימ געקלעקט. ער האָט אויב גענומען אפּ זיכ העשלעך נאָכצווקוקן, וועג דער
באלעבאָס, מיר אונ פונ דערשלאָנגקייט שויג אָפּט קרענקלעך, פלעג צו בעט לייגן.
שאמט איז אויב אראָפּ! ער פלעג שויג אָפּט ווי א אויווערבאָטל רייזן צו זיכ
אליין, גיט הערגריק, וואָס ער זאָגט, אונ אמאָל פלעג ער, שפאצירנדיק מיט העשלעך, א
רייד טאָג צו יענעם ווי צו א פארשטאנדליקן. — אוי, העשעגיו, — פלעג ער זאָגן, —
וואָס דיכ אונ אונדו האָט האָ געטראָפּן... נאָט דער דערבארעמדיקער וואָלט זיכ שויג
געמעגט ארומקוקן.

העשל האָט האָס אלץ גיט באנומען. גיט באנומען אויב, וועג אייניקע זינע אמאָל-
ליקע באקאנטע אונ פארערער, וואָס אויב זיי האָבן זייערע היימען אָנגעווירן, אונ
אויב זיי האָבן, ווי העשל אונ העשל'ס מישפּאָכע, אהער, אינעם אָפּגעלעגענעם, פינצ-
טערן, קווארטאל אריינגעטראָפּן — פלעגן אימ באזוכן אונ מיט גרויס באדויערונג אימ
קומען געווירע ווערן, אונ אָט די באזוכער פלעגן פאר אימ אינ פאָגעם רעדן וועגן
אימ אונ זינ געזונט-צושטאנד, ווי וועג א פּרעמדן, אָג זינ אָנטייל.
ס'פלעגן אימ גיט אָנגיין, גיט אהן... ער איז נאָכ אלץ געבליבן אינ זעלבן שטאנד,
ווי באלד נאָכ דעם, וועג דער אומגליק האָט אימ געטראָפּן, וועג ער האָט אָפּגעטראָגן
אונ געבראכט דאָס געוויסע געפעק, ווי א הונט טראָגט נאָכ זינ באלעבאָס א זאכ
אינ די צייט — מיט א אָפּט מויל, אונ אינגאנצן ער, ווי גיט קיין היגער, מיט א
פארגליווערטן בליק אינ זינע אלעמאָל גראָו-קאליריקע אויגן, וועלכע האָבן איצט בא-
קומען די מארע, ווי בא א זויג-קינד, וועג דער מאמעס מילכ קומט אינ זיי.

עמעס, זעלטן-זעלטן פלעג זיכ אימ דער בליק אויב ענדערן צום בעסערן, צום מער
באוויסטיגיקן. אָבער באלד איז ער אימ גלאַזיק-שטיפּ געוואָרן אונ די מילכיקע צע-
שוומענקייט האָט באקומען וואזא דראָגענדיקן אויסדרוק, אז מע האָט זיכ געקאָנט
שרעקן, אז אָט-אָט גייט ער איבער פונ שפילשטאנד צו אפּגעריסענער ווילדעניש, וואָס
איז אפּ אלץ פייניק.

דאָס איז פאָרגעקומען אלעמאָל דעמאָלט, וועג שפאצירנדיק אינ יענעם קווארטאל,
וועלכער איז באשטימט געווען פאר א וויג-אָרט בלויז פאר יודן, פלעג ער באנעגענען

א מענטש פון דער פרעמד־אָנגעקומענער מאכט — א מיליטער־מאנ, א אָפיצער איז דער זעלבער קליידונג און פון זעלבג קאַליר, וועלכע ס'האָט געטראָגן יענער, וועלכער האָט מיט אים די געוויסע שפּיל אָפּגעשפּילט און וואָס נאָכ איר האָט אים געטראָפּן, וואָס געטראָפּן.

ווען ער פלעג אזא אַ איז דער געוויסער אונטער אונטער באגעגענע, אזוי פלעג ער זיך פלוצים א שטעל טאָג, א צי אויס טאָג, גלויב ער האָט עפעס איז קערפער ארבייטאקומענ אזוינס, וואָס האָט אים שטרענג אָנגעשטאַלט. ער פלעג זיך פארהאלטן און אָפּשטעלן אינמיטן גייג, און יעדעס מאָל האָט ער דעמלט יענעם איז דער האנט געקומט, צי טהאָט גיט יענער עפעס א זאך, וואָס באלד וועט ער זי אים הייסן איבערנעמען און אים צוהעלפּן טראָגן — און גיט נאָך איז דער האנט, נאָך איז מויל, ווי דעמלט... העשל פלעג דעמלט דאָס מויל עמוואָס ברייטער עפענען.

דאָס האָט זיך געמאכט זעלטן, ווייל יענע מיליטער־לויט האָבן דאָ, אינעם אָפּגע־לעגענעם קווארטאל, גיט צו טאָג געהאט. דאָס אָרט — א פארשריגנס, און מאכעס דער ענגשאפט, צונויפגעדרוקטקייט און איבערפולקייט פון דער באפעלקערונג איז דאָ אויב גיט איבערויך רייג געווען, אז יענע, אז אָנגעזענע מיליטער־לויט וואָלן אהער קומען זייער ליידיקע צייט פארברענגען, אָדער ווען אמאָל דאָרט שפאצירן גייג. און דאָס פלעג אמאָל אזא איינער יא אהיג פארבלאָנדזשען. און קומען אהער פלעג ער בלויז צוליב אייג זאך, בלויז צוליב אייג ציל, צוליב רעציקע, דאָס הייסט צוליב כאפּן א קוק, וויאזוי זייער פּענע מאכט האָט דאָ די פּענע מעלכע אוועקגעלייגט, שאפּנדיק די קוויטקע אָרעמקייט פאר די, וואָס זי האָט זיי אוועקגעשטעלט אויסער נאָרמע און פון יענער זייט פון יעדן ארט געזען.

ס'האָט זיך געמאכט, און העשל האָט איינמאָל, אזוי שפאצירנדיק פארטראָגן איז זיך קרענק, איז דער באגלייטונג פון זיין אָפּגעקומענעם און דערשלאָגענעם פאָטער, איז דער באגלייטונג אויב פון שאמי, וואָס איז כא זיין צווייטער זייט געגאנגען, — האָט זיך פלוצים אָנגעשלאָגן אפ א גרופע מיליטער־לויט, א דרילינג, וואָס איז אים פון דער אנטקעגנזייטיקער ריכטונג איז פאָנעם אָנגעקומען.

ס'האָט זיך ווייטער געמאכט, אז איינער פון די מיליטער־לויט, געקליידט איז דער זעלבער גרינער אונטער, ווי אַט יענער, וועלכער האָט העשלעך מיט זיין געפּעט טראָגן באערט, האָט איצט אויב עפעס געטראָגן, — גיט קייג גרויסע זאך, וואָס ס'זאָל אים שווער זיין, ווייל דעמלט וואָלט ער געוויס איינעם א קווארטאל־אויב וויינער „אָנגעלאדן“, ער זאָל דאָס אים נאָכטראָגן, ווי ס'פירן זיך אלעמאָל אזוינע „לויט“ איז אזוינע קווארטאל. גייג, גיט קייג שווערס, נאָך א געוויינלעך האנט־פעקעלע.

און דאָ האָבן פלוצים העשלעך פאָטער פון אייג זייט, ווי אויב שאמי, וואָס איז פון העשלעך צווייטער זייט געגאנגען, באמערקט, ווי העשל האָט זיך מיטאמאָל א קאָז געטאָן צו יענע דרוב אנטקעגנדיקע; און איידער העשלעך פאָטער און אויב שאמי האָבן זיך באוויזן אומצוקוקן, אזוי איז העשל שוין צו צו יענעם, וועלכער האָט דאָס פעקעלע איז האנט געטראָגן, זיך צו אים מיטן פאָנעם און מויל א בייג געטאָג, ווי וועלנדיק דאָס בא יענעם אוועקגעמען... און אז יענער האָט זיך געווער, זיך אויב א ביסל דערשראָקן, זעענדיק מיט וועמען ער האָט דאָ צו טאָג, און אויב איז קאעס ווערנדיק, וואָס ער, אַט דער דולער, הייסט עס, האָט די האַזע געהאט אים נאָך אייג מיטן וועג אָפּשטעלן און פארהאלטן און זיין שפאציר אים שטערן, און ער האָט

אימ געוואָלט אָפּשטויסן, — אזוי האָט מען פּלוצליך דערהערט אַ ווילד געשריי פּונ יענעם, ווי פּונ אַ מענטשן, וואָס מע וואָלט אימ מיטאמאָל הייסן פעכ אפּן קאָפּ א גאָס געפּאַנג; און איידער יענעם באַגלייטער, ווי אויב העשלים פּאַטער און שאַמץ האָבן זיך באַווויזן אומצוקוקן, אזוי האָט מען דערזען העשלים אַ צוריק אופּגעשטעלט פּונ פּרוערדיקן אָנבלייבן זיך צו יענעם האַנט. זינג מויל איז אימ געווען פּאַרכלן טיקט און איג מויל האָט אימ געשמעקט אַ זאך, וואָס ער האָט עס צו שטאַרק און ווי צו טייער מיט די צייג צוגעהאַלטן.

איג יענער רעגע האָט העשלים פּאַנעם געלויבט אַן אופּגעלעבט, אַי פּול מיט כאַ- זיגיקטער האַנאָע, גלייב ער וואָלט דאָ אָקאָרשט ארויס אַ זיגער און אַ גרויסבאַפּריי דיקטער פּונ אַ אָפּגעטאַנענער טאַט, אפּ וועלכער ער האָט זיך אליין גיט געריכט, צי איז ער אפּ איר, וואָס אָט דער טאַט, גאָר פּייזיק.

העשל האָט איג מויל אַ שטיק אָפּגעביסענעם פינגער פּונעם מיליטער-מאַנס האַנט איג די צייג פּאַרקלאַמערט געהאַט, און אַ איבעררויס גליק, האָט מען געזען, האָט אימ ווי געטראָפּן, וואָס פּאַר דער גאַנצער צייט, זינג זינג אומגליק איז אימ געשען, וואָס ער איצט מיט פּולער האַנאָע דאָס מויל צוגעמאַכט, — גיג, גיט צוגע- מאַכט, גאָר צוגעשלאָסן, — גיג, גיט צוגעשלאָסן, גאָר אזוי פּאַרכאַסמעט, אַז מע האָט ווידער געזען, אַז אַלע טייערקייט פּונ דער וועלט וועלן אימ גיט צווינגען דאָס צוריק עפענען און דאָס ארענטבאַקומענע, דאָס אָפּגעביסענע, ארויסצולאָזן.

באַלד זינגען יענע צוויי, וואָס האָבן דעם געשעדיקטן מיליטער-מאַנ באַגלייט, פּונ דער ערשטער איבעראַשונג, פּונ דער פּלוצלימדיקייט פּונ אָנפאַל און פּונ זייער כאַ- זוערס אויכגעשריי, צו זיך געקומען און זיך באַלד פּאַרן געווער געכאַפּט, זיי האָבן אַייגער פּונ אַייגן זינג, און דער צווייטער פּונ דער צווייטער — גענומען שיסן איג העשלים פּונ די רעוואָלוציערן, וועלכע זיי האָבן אייליק פּונ די קאַבורעס ארויסגעכאַפּט — איג קאָפּ, איג דער ברוסט, איג שלייפּ, און ווידער איג קאָפּ, און העשל איז באַלד אַנידערגעטאַלן, ווי אַ סנאָפּ.

ס'איז באַלד אַן אָנגעלויפּ געוואָרן פּונ פּאַליציי און מאַכט-לעבט, וואָס האָבן דאָ דערזען אַ איבערפאַל אפּ אַ זייעריקן, און באַלד וואָלט שוין דער גאַנצער קוואַרטאַל איג סאַקאָנע געשטאַנען פּאַר מיטגעפיל צום איבערפאַלער, און אַ ווילדע גזירע וואָלט דאָ אויסגעבראָכן אפּ אַלע. די גזירע איז אָבער דערווייל אָפּגעלייגט געוואָרן:

רי מאַכט האָט צייט אויב שפעטער זיך אָפּצורעכענען.
מ'האַט באַלד דעם מען ווהיג מ'דאַרפּ אָפּגעפירט ביז דער גענויער אויספאַרשונג.
מ'האַט אפּילע דעם פּאַטער און שאַמץ גיט צוגעלאָזט זייער אייגענעם צו באַגלייטן.
און צו זאָנג אַ פּאַרענטפּערגדיק וואָרט פּאַר אימ.

מע האָט העשלים לאַנג דערגאָב אויב צום באַגראָבן אפּן יודישן בייסוילעם גיט ארויסגעגעבן. וועג מע האָט דעם מען לעסאַפּ ארויסגעקריגן, האָט מען אימ גענומען טאַג דאָס רעכט, ווי מ'מוט מיט אַלע מייסימ: אימ ארומוואַשן און גרייט מאַכט... גאָר אַז מע האָט זיך גענומען צו זינג מויל, געוואָלט דאָס עפענען און ארויסבאַקומען, וואָס ער האָט פּונ בים אריינגעכאַפּט, — דעם מיליטער-מאַנס פינגער-גליד — האָט מען דאָס בעשומיפּן גיט געקאָנט: דאָס מויל איז אימ געווען אזוי ענג פּאַרקלאַמערט, אַז מע האָט מיט קיינע קויכעס אימ די אַנגלען גיט געקאָנט אופּרייסן.
אַ סוואָרע, אַז אזוי פּאַקע האָט מען אימ באַגראָבן, מיטן ביינדרל, גיט קאָנענדיק דאָס באַ אימ ארויסבאַקומען.

פון סאמע פליער

1. מיטן פאָלק

איך שפאן אדורך די ברייטע און די טיפע קאנטן
מיט יונגינקע, מיט שמייכלענדיקע לייטענאנטן
און מיט מאיאָרן — מיט באיאָרטע מענער.
און אז אינמיטן גאנג, אינמיטן וועג —
— ווער בין איך — גיבן זיי בא מיר א פרעג —
— א דיכטער?

— Это ценно... Это очень ценно...

און אז פאָשטעט און פראָסטע ליט, וואָס
וואָס גייען דורך די וועלדער קעגן ווילדן דייטש,
ארבעטער פון ווייטסטע שטעט,
פויערליך פון פאָלק, איך וועלכע כ'דין,
פרעגן מיך, פונדאן און ווער און וואָס איך בין —
גיבן זיי מיט אויגן מיך א גלעט,
ווי פאָשטעט און פראָסטע מענטשן קענען:
— א פאָעט?

— Это ценно... Это очень ценно...

און אז איך שלאכט אפ שליאכ מיכילאָווער דער פראָסט מיך פלעט
און רויטא מייער — גוטע זיך פון מיין מעדינע —
איך שניי א גויסעס מיך געפיגען, —
זיי טראָגן מיך ארויס פון פייער,
ווי ברידער, ווי געטוייע:
זיי טראָגן דורך מיך אפ די אקסלען דורך א מינענפעלד,
זיי הרענגען מיך אפ אקסלען איך א פויערליש געצעלט
און גיבן מיך די וויינענדיקע פרויען איבער,
און זאָגן שטרענג, מיט טרויער און מיט ליבע:
— זעט!
גיט אכטונג, היט אימ אָפ!
א פאָעט...
— Это важно... Это очень ценно...

און גיבן כאוועריש א לאשטשע מיר דעם קאָפּ,
און גיין אה'ן צוריק אינ טיפער נאכט
אינ שלאכט,
צו גאָר די ראכוועסן, וואָס ברענען.

א שליטן פּליט. זיט רעדנעם צוגעדעקט. כ'ליג שמוץ.
דער טוינע מיכ באפאלט מיט קנאלבריקע פּייערן פון גענעם.
נאָר ס'נעמען הענט מיכ גוטע, ווארעמע אדום,
און עמעצ שעפטשעט שטיל,
און עמעצ שעפטשעט מילד:
— א דיכטער...
עס איז ווערטפול...

— Это ценно... Это очень ценно..

2. איינציקע — איינע

דאָס בלוט האָט פארגאָסן די פעלדער, די שטיינער,
די גערטנער, די זון און די לויטערסטע כיינען.
אינ הארצן פארווונדעט — איכ עטעם נאָכ, גיי נאָכ,
און דו ביסט מיינ איינציקע — איינע.

מיינ ליבע! מיט אויגן, וואָס קיינמאָל ניט וויינען,
דו זאָגסט: „איכ בין גראָ שוין, איכ בין שוין א זקיינע“.
איכ קוש דינע אויגן: — אוי, טייערע, גיי נאָכ,
דו ביסט דאָך מיינ איינציקע — איינע.

מיינ ליבשאפט איז רייכ נאָכ, מיינ ליבשאפט איז מאכטפול.
פארצאָרנט, פארבלומיקט און ווייפול, און נאכטפול,
כ'בינ אופ פונעם גרוי אפן שנייקן שלאכטפעלד:
— דו ביסט דאָך מיינ איינציקע — איינע! —

א נעט איז געשען: גיט געמיינט האָט די קיל מיכ,
עס האָט מיכ די שווערד פונעם פייגט גיט געקוילעט.
דער ווינט האָט געבראכט מיכ: — דו ביסט דאָך מיינ ווילע,
דו ביסט דאָך מיינ איינציקע — איינע! —

געוואכט האָט מיינ היטער, א נעט האָט געטראָפן:
גיט דורכגעשפיוט האָט מיכ דער פראַסטיקער צאָפן,
איכ בין אינ די הורבעט גיט איינגעשלאָפן,
דו ביסט דאָך מיינ איינציקע — איינע!

הער: דו ביסט איינדערט נאָכ מערער מיר טייער.
אויב טריי ביסט געוועזן — דו זיי נאָכ געטרייער.

איך בין דיר געשאַנקענ פֿונ ריזיקן כּייער,
דו ביסט דאָך מײַנ איינציקע — איינע.

עס ברענט אונדזער פּאָלק אין די שטעטלשע שטיבער.
מע וואַרט אונדזער פּאָלק אין די הינטישע גריבער.
אינמיטן דער סרייפֿע דו ביסט מיר נאָך ליבער,
אוי, טייערע, איינציקע — איינע.

מע שטיקט אונדזער וועלט אין די הינטישע יארן.
עס לעבט אונדזער וועלט אונטער שוואַרצסטע געפֿארן.
ס'קומט יעדער פּרימאָרגן מיט צאָרן, מיט צאר אָן,
אוי, טייערע, איינציקע — איינע.

באַטאָג און באַנאכט אפֿן שלאכטפעלד מײַן כאָל,
און טויזנטער פּאלן, און ס'קומען אופֿן נײַע,
און איך בין מיט זיי אינעם ריזיקן פּייער,
אוי, טייערע, איינציקע — איינע.

און, מעגלעך, דו האָסט מיך אצינדערט באַגענט
אינמיטן דער ראַנגלעניש נאָר אפֿ א רעגע,
כװעל מאָרגן אוועקגיין אפּסניי אין געשלעגן,
אוי, טייערע, איינציקע — איינע.

זעסט? ביידע געעלטערט, זעסט? ביידע — פּאַרמאַגערט.
נאָר אלץ ניט געבייגן, נאָר אלץ ניט דערשלאָגן.
מיט בלוט נונעם דיכטערשן האַרצן איך זאָג דיר:
דו ביסט דאָך מײַנ איינציקע — איינע.

מיר האָבן באהעפט זיך אַן כּופֿע-קיידושן
אפֿ זוניק: לעבן, אפֿ גליקלעכער רױ-שײַן.
פֿון שלאכטפעלד געקומען כױבן שטיל, דיך א קוש געטאָגן,
מײַן טייערע, איינציקע — איינע.

די שווערד האָט פּאַרטיליקט מיליאָנען געביינען.
דאָס בלוט האָט פּאַרגאָסן די קינדער זיי ריינע.
אין האַרצן פּאַרווונדעט, איך עטעם נאָך, גיי נאָך,
און דו ביסט מײַנ איינציקע — איינע.

נאָך אלץ ניט דערשלאָגן, נאָך אלץ ניט צעבראָכן,
מיר וועלן אדורכגיין מיט שווערסטע פֿון יאָכן,
מיר דאַרפֿן דערלעבן צום גרעסטן ניצאָכן,
מײַן טייערע, איינציקע — איינע.

3. צו א פריינט

...א דיכטער און א קינד,
ארינגעשליידערט אינ א פייערדיקן ווינט,
א דיכטער און א קינד
אונטער דער שווארצסטער, ווילדסטער כמארע —
האָב איך ניט פארדינט
א וואָרט א כאַוועריש, א וואָרט א וואַרעמס?

נאָר זאָל זיין אזוי, מיין פריינט מיין טייערער.
איך פארגיב.
איר זענט מיר זייער טייער,
און איך האָב אייך ליב.

איר זענט מיסטאמע שטארק פארנומען.
איר זענט פארטאָג
אינ די אינזאָנימ
פון דער בלוטנדיקער אומע.

ווי איך שטיי
און ווי איך גיי —
גייט מיר נאָך דאָס בלוט,
גייט מיר נאָך דער וויי.

דער קוילנווארפער צינדט און שינדט
און ברענט און שניידט
אלע פרי אינ שטעט אינ יידישע
צו טויזנט לייט.

אפן בארג מיט אש,
אפ די כאַרעווע ווענט
די מאמע ליגט געקוילעט,
די טאָכטער ווערט געשענדט.

סיטרעט דער באגנעט דורכ שטעט
און טויזנטער צעשטעכט.
און דער טאנק
די שטיבלעך מיט די איינזויגער צעברעכט.
און מיליאָנען שטילערהייט
דער כאלעם שעכט, שעכט.
און מיליאָנען שפאנען
מיטן געלבן שמאטקעלע פון קנעכט.

א ווייטנ גוואלד איכ הער
אינ שטילקייט פונ די נעכט.
עס איז דער אומע מינער
ביטער, פינצטער, שלעכט.

דאָ בלוט מיכ פיניקט און פארפאָלגט.
כ'זאָג אלע טאָג דאָס וואָרט, וואָס כ'האָב געטראַפֿן בא שטשעדרינענע:
„וועג איכ באטראכט די לייד פונ אָט-דעם פאָלק,
הייב איכ אָן אראָפּגיין פונעם זינענע“.

כ'הער אלע נאכט דאָס קרעכצעניש
פונ לייב צעדראָשנס אונ צעמאָלטס...

אונ איר, מיין פריינט מיין טייערער,
איר זענט דאָכ אונדזער שטאָלצ.
איר זענט דאָכ אונדזער שיינער,
אונדזער גרויסער,
אונדזער הייסער
מייליץ-יוישער.

איר זענט אצינד פארנומען שטארק.
איר טראָגט אפ פלייצע אייערער א שווערן בארג.
ס'איז פונ מיין זייט, זעט אויס,
געווען א האָזע
איכ צו מאטרײַעכ זיין
מיט מיין בריוו אינ פראָזע.

אנטשולדיקט מיר, פארגיט
א יענע פראָזע און אָט-די-אָ ליד.

איכ לעב, מיין פריינט מיין טייערער,
איכ לעב.
כ'בינ ניט דערוואָרגן, ניט געשאַכטן,
ניט געקעפט.

איכ קומ פונ קריג —
א שווער-פארווונדעטער סאָלדאט,
מיט הענט מיט אָפּגעפרוירענע
באמ האלדונ א האַרמאט.
דאָס בלוט פונ קיעוו און פונ מינסק,
כונ לענינגראד, פונ סטאלינגראד,
אָט נאָכ א ווייץ —
דאָס בלוט דעם מויעכ מיר פארפלייצט.

כ'וועל בלעבנ ליגן
אפ דער גרויסער ערד געקרייזט.

— מאמע-ערד!

כ'האָב דיר געזונגען גוט.
כ'האָב ג'יק פאר דיר באגערט.
איז מיר דער טויט דער פּינצטערער באשערט,
דער טויט אָן זינען אונ אָן זינ? —

נאָר ניין, מיין פריינט מיין טייערער,
אָ, ניין.

כ'האָב פון די עלטער-עלטער-זיידעס
קראפט אונ מוט געיאַרשנט.

איך גלייב, איך מיין:

כ'וועל נאָכ אדורכגייען מיט זיגערישע מאַרשן
דורך סמאָלענסק, דורך ביאַליסטאָק, דורך וואַרשע
ביז צו די טויערן, ביז צו די פּלעצער פון בערלין.

— * ♦ * —

„א מאמע בין איב?“

זי האָט זיך געבעט אזוי געבעטן באַ מיר: „מאמע, לאָמיר אוועקפאָרן... מאמע, מיר קענען אוועקפאָרן גלייך מיט אנדערע, מאמע...“
 אַ מאמע בין איב? — אַ שטיק האַלצ, אפּ שפענער צעקנאק און אינ פּינער ארבעט... סע כאַפּט מיך אַמאָל אָן: איב זע זי, מינן ליזען, אינ יענער נאכט, — זאָג איב אַיב, סע פאלן פונ מיר שטיקער. איב וויל זיך אַ מיסע אָנטאָג, איב וויל אַנטלויפן פונ זיך ווי פונ אַ מערדער. פופצן יאָר אַ קינד! איר לויטערקייט — בלוט און מילך. „מאמע, לאָמיר אוועקפאָרן...“ — האָט זי מיך געבעטן. דאָס האַרצ האָט איר געזאָגט. און איב בין געווען טויב און בלינד. כ'האַב אַלץ אָפּגע־לייגט. די אפטייק, ווי כ'בין געווען פארמאצעווט, האָט באדינט רויטארמייזשע פּוילן. דער פארוואַלטער פאוליוק האָט מיך פארזיכערט, אַז מירן נאָך באוויזן אוועק.

דערנאָך, אַז ס'איז שוין געווען פארפאלן, די קוילערס האָבן שוין פארכאפּט די שטאָט, האָט דאָס קינד זיך ווידער געבעטן, כ'זאָל זי אָפּלאָזן צו די פארטיזאנער. נאָך דער וויכטער, פינצטערער נאָר, די מאמע, האָט זיך ווידער פאראקשנט: ניין און איינמאָל ניין. כ'האַב מוירע געהאט פאר איר געזונט, שטאַמער וועט איר דאָרט פארשאַטן. און זי האָט אזוי געברענגט — „צו די פארטיזאנער...“ ווי זי וואָלט געפילט, וואָס עס דערווארט זי. געכט וואָלט דאָס קינד געווען אָנגעשפיגן דער נאָר רישער מאמע אינ פאָנעם ארבעט און אַנטלויפן! אזוינס, ווי מיר איז געשען, אָגט מען דען אויסהאַלטן?..

מע האָט גענומען מיך מיטן קינד. מע האָט אונדז געבראכט אינ ראיאָנ־קלוב. אינ זאל זענען געווען אַ סאך מענטשן, קליין און גרויס, און אינ די צימערן ארום זענען געווען דיטשן. באַ אונדז אינ שטאָט איז געווען אַ פּאַרפאַלק דאָק־טוירימ. זיי האָבן געהאט אַ שעמ פאר די בעסטע ופּעציאליסטן אפּ אויג־קרענק נאָך מער זענען זיי באקאנט געווען איבער דער דאָקטערוס שיינקייט. טאקע עמעס אַ יעפּאסטוואַר, מע האָט זי גערעכנט פאר דער שענסטער פרוי אינ שטאָט. איז זי אויב דאָ מיט אונדז, זי מיט איר קינד, אויב אזא שיינס ווי די מאמע. דעם דאָק־טער האָבן די דיטשן נאָך אינ ערשטן טאָג פונ זייער ארבעט אינ שטאָט געכאפּט און אופּגעהאַנגען.

צו אונדז אינ זאל קומען פונ מאָל צו מאָל דיטשן אָפּפאַטאָגראַפירן אונדז, צי אזוי צווישן אונדז דורכשפאצירן זיך מיט אַ גומענעם שטעקעלע אינ דער האנט. איינער, אַ קאָננער, איז באַמאָג ארבעט, דערזען די דאָקטערן און איז צוגעזאָגט גע־וואָרן צו דער ערד, זיך געלאָזט צו איר, עפעס געפרעגט, — זי האָט ניט געענט־פערט. דער דיטש איז אוועק פונ זאל און באַלד צוריקגעקומען, זיך גענומען נאָך איר „אוכאזשעווענ?“. ער האָט געקוקט אפּן אוילעם און עפעס געזוכט מיט די

אויג, געפונען א יונגע פרוי, האָט ער זיך צו איר א יאָג געטאָג, מיט דער פּוּס זי א זעצ געטאָג אין ברוסט:

— צי אראָפּ דאָס קאָפּטל, — האָט ער געברומט.

די פרוי האָט געהינטעט. ערשט ווען ער האָט ארויסגעכאַפּט דעם רעוואָלווער, האָט זי אויסגעטאָג דאָס קאָפּטל. ער האָט עס גענומען, צוגעטראַגן צו דער האָק= מערג און עס אוועקגעלייגט פאר איר. דערנאָכ איז ער צו צו א צווייטער און אויב אפּ אזא אויפן אראָפּגעשלעפּט פּונ איר דאָס קלייד. אויב דאָס האָט ער אויס= געשפּרייט פאר דער דאָקטער. אזוי האָט ער פאר איר פארשאפּן א פּאק מא= טאָנעט. די דאָקטער האָט געשווינגן א שרעקלעכער שמיכל האָט אויסגעקרימט איר פּאָנעט, ווען דער „אוכאזשאָר“ איז צוגעגאנגען.

ווען עס איז שוין מער ניט געווען פּונ וועמען אראָפּצוועגן ווערטפּולע מאַלבושימ צו קויפּן דאָס האַרצ פּונ דער שיינהייט, און די דאָקטער האָט זיך אלץ ניט געוואָרפּן אים אפּן האַרדן, איז געזעסן פארשטייגערט און האָט פּעסט געדריקט צו זיך דאָס קינד, — האָט זיך דער דייטשישער רייטער געלאָזט איבערג זאל, געזוכט מיט וואָס גאָב זי צו פארוויבלן. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן אן אלטן מענטשן מיט א הויכע שמערן און גרונער באָרד, אים אָנגעכאַפּט בא דער זיקע און געזעצט מיטן אלטנס קאָפּ איג וואנט. דאָס האָט ארויסגערופּן א וויי= געשריי באמ אוילעם, דער דייטש האָט געלאכט, די דאָקטער איז געזעסן, פאר= גראָגן דעם קאָפּ איג קינד. דאָ האָט דער דייטש גענומען שלאָנג אפּ לינקס און דעכטס, ווער ס'איז אים געווען אפּן ווען צו דער אויסדערוויילטער. איידער ער האָט זיך צו איר דערקליבן, האָט זי זיך ארופּגעכאַפּט אפּן פענצער, עס אופּגעפּראַלט און זיך ארויסגעוואָרפּן, — דאָס וואָז געווען א הויכער צווייטער שמאָק. זי האָט געמיינט, זי וועט אנטלויפּן און דערנאָכ דאָס קינד ארויסריסן, — נאָר זי האָט זיך נאָר רוק=אונג=לעגן צעבראָכן. די דייטשן האָבן זי א האַלב טויטע ערנעצ פאר= שלעפּט און מער האָבן מיר זי ניט געזען. דאָס אומגליקלעכע קינד איז ווי אראָפּ פּונ זיגען, ס'האָט זיך נאָר געריסן צום פענצער. דעם קינדס געשרייען האָבן דעם קאָפּ געבויערט. ווען מע האָט אונדז אפּ מאָרגן פארטריבן איג געטאָ, האָבן מיר עס מיטגענומען מיט זיך.

ס'איז שוין געווען רעכטער אָסיע, מיט רענגס און קעלטן. און וואָס איז די געטאָ? אן אָפּטער פּלאַצ מיט א הויכער וואנט פּונ שמעכיקן דראָט. סע שטייט דאָרט יאָ א ביניען, — א געוועזענע פּאפּיראַסן=פּאַבריק, — נאָר ער איז אינגאנצן צעבאָמבירט, אויסגעהוילט פּונ איגווייניק, עס הענגען שטיקלעך ווענט, שטיקלעך פּונ און פענצער, שטיקלעך פּאָלן. נאָר די איגווייניקסטע טרעפּ פּונ אלע דריי גאַרנס זייניג געבליבן נאָצ.

אפּ דעם אָפּטעם פּלאַצ און אויב אפּ די כּוּרועס ליגן, שמעקן אינגענורעט טוויזנטער מענטשן, אויסגעוויקטע פּונ רענג, אינגעשרומפּן פּונ קעלט. ערשט צו= ריק מיט עטלעכע טעג האָבן זיי אויסגעזען ווי מענטשן, יעדער מיט זען פּאָנעט און ווירדע, און איצט איז עס אייג געבראַכענע, וויס ארויסגעוואַלגערטע מאסע, מיט אינגעפּאלענע פענצער, מיט דולע, פּאַרצווייפּלטע אויגן. סע לינג דאָ אזויגע, וואָס גויסעסן, און אזויגע, וואָס זינגען שוין פּוּס.

איך מיט מיטן טאָכטער האָבן זיך קוימ מיט צאָרעס דורכגעשמופט צו דער ברוווע, גערעכנט, אז דאָרט איז מען מער באַשיצט פונעם רעגן. קיין האַכ איז דאָ נישט, און דאָך איז אָנגעשפיקעוועט מיט מענטשן. די טרעפ פון אלע דרע גאַרנס זינגען מאמעש באַקלעפט. אפ די שטיקער פאָלן, אפ די שוועלן אָן טירן, אפ די ראמען פון די פענצער האָבן זיך אַנטגעמאָסטעט מענטשן — האַלדז-און-גאַקן צו צעברעכן. מאמעש מע הענגט אפ א האָר. נאָר די שרעקלעכסטע פאָרוועשטקייט קאָן טרעבן דאָ צו באַהאַלטן זיך. א ליאדע מינוט קאָן איינער זיך אַפּרעיסן און נאָכשלעפּן אלע אנדערע אין דער גרוב פון גלאַז און שטייגער. און דאָך שמופט מען זיך אהער.

פיר — פינף מאָל איז טאָן קומט אריין אין געטאָ א גרופע דעמטשן. זיי קלעבן אלע מאָל אויס גייע פיר צענדליק מענטשן, די יונגערע און קרעפטיקערע, און פירן זיי אוועק. אלע ווייסן, אז מער וועט מען זיי נישט זען.

אלע פארנאכט קומט אריין דער נאטשאַליק פון געטאָ און נישט צו וויסן דעם אוילעם, אז דאָס איז אונדזער לעצטע נאכט. מאָרגן גאַנצער ווערט פארענדיקט דאָס אויסגראָבן דעם ריזיקן קייווער און אלעמען וועט מען אהין אַפּפירן.

איינמאָל א פארנאכט האָבן די דעמטשן צוריק געבראַכט אין געטאָ צוויי, וואָס האָבן געגראָבן דעם קייווער. ערשט דרע טעג, אז מע האָט זיי פונדראַענע אהין גענומען, — נאָר זיי זעען שוין נישט אויס ווי קיין מענטשן. דער אוילעם האָט זיי ארומגערינגלט און באַשאַטן מיט פראַנג. די אויגן בא די צוויי לויפן אומ מעשאַ גענערוויזן, די מיסע-מעשווע-פענעמער טרייסלען זיך. איינער פון זיי עפנט אלע מאָל דאָס מויל ווי צום רייח, נאָר קיין וואָרט קומט נישט ארויס. לעסאַפּ איז ער אנדער געפאלן. דער צווייטער האָט זיך צעשרעגן נישט מיט זינג קאָל און געוואָרפן זיך אפן אוילעם. מע האָט זיך אין שרעק פון אימ אַפּגערוקט. אלע האָבן פארשטאַנען, אז דאָס איז אונדזער לעצטע נאכט.

א געוויינ, אַ שלוכצן פון טרויגטער האָט זיך אופגעהויבן, א שרעקלעך געהויל פון א האמוי, וואָס מע שמופט אימ אין אַפּרונט. דער האָלמערנס קינד איז געלעגן אפ די קני בא עפעס א פרעמדער פרוי. די מאדע פון טויט איז דעם געלעגן אפן פענעמל. די פרוי האָט עס געוויגט, איבערגעבויגן איבער דעם ווי א מאמע. דאָ איז אונדזער כוהווע האָט זיך א קלייניקער יוד מיט א גרויסער באַרד אופ געכאַפט מעשווענערוויזן, מאמעש אפ די גלעכע וועגט געקראָכן און ארום אפן פענצער פון דריטן שטאָק, זיך אופגעשטעלט, אָנגעכאַפט זיך אין דער האַלבער ראם, וואָס אָן שוויבן און אפ איין קרוק, — א האָר צום אַראַפּפאלן. ער האָט זיך אויסגעצויגן, דער מענטש, און געקוקט אין דער ווינטקייט, דאָרט איז די זוג פאר גאַנצע. מיטאמאָל צעשריט ער זיך און טאַנצט אונטער אפ זינג סאַקאַנעדיק אָרט: — יודן, אונדזערע גייען! די רויטע ארמיי! יודן, פאלט נישט אראָפּ בא זיך! מענטשן האָבן זיך אופגעכאַפט, אָנגעצוגרענע מיט האַפּענונג, זיך אויסגעקע- רעוועט צו יענער זיט:

— ווי? ווי?

אייניקע האָבן גענומען קלעמערן איבער די קעפּ און דער הייב. א מייזל האָט זיך דערקליבן צו יענעם אפן פענצער. ער האָט איר געוואָלט מאכט אָרט לעבן זיך, — האָט ער זיך אַפּגעריסן, איז איין רעגע איז ער געלעגן אונטן, אפן

בראָכוואַרג, אַז אַ סײַמעג פֿונַ לעבנ. נאָר קײנעם איז ער נישט אָנגעגאנגענע, מע האָט זיך אויסגעקוקט די אויגן אין אלע זײַטן און קײנעם נישט און נאָרנישט נישט געזען. דער אוילעם איז ווידער אײַנגעבראַכט געוואָרן.

סײַ האָט זיך אָנגערוקט אַ קאַלעם נאכט. אַ ליכטיקע איז זי געווען, די לעצטע נאכט. פֿון געוויינט און יעסורימ זײַגעט אויסגעגאנגענע די טרערן אין די אויגן און אלע האָבן דאָס קאָל פֿאַרלוירן. הייזעריק האָט מען גערעדט, מיט אײַנגעריסענע העלדזער.

אײַגער אַ יודענע איז אײַנגעפֿאַלן זיך געזעגענע מיט אירע קינדער און נאָענטע, וואָס זײַגעט נישט מיט איר. זי האָט אַרויסגענומען פֿאַטאָס און זיי צעלייגט אַרום זיך. דאָס זײַגעט געווען רויטאַרמײער און קאַמאַנדינ, סטאַכאַנאָוועס און מעד-יוועסטער. זי האָט זיי אָנגערופֿן ביא די געמען און וווּ און וואָס זיי זײַנען. זי האָט אָנגעהויבן צו זיי צו רײַדן מיט אזא שפּיל געוויינט, אַז דאָס האַרץ איז צע-גאַנגען, געבעטן זיך אָנעמען פֿאַר דער מאמען, זיך געקלאָגט פֿאַר זיי ווי אַ קינד, דערציילט, וואָס די מערדער טוען, און געמאָנט באצאַלונג, נעקאָמע.

דאָס האָט אַלעמען שרעקלעך אױפֿגערודערט. מיר האָבן אלע גענומען זיך גע-זעגענע מיט די אײַגענע, וואָס זײַגעט נישט מיט אונדז. איך מיט מײַן לײַזען האָבן אפֿן קאָל אָנגערופֿן אלע אונדזערע אײַגענע און גערעדט מיט זיי, ווי זיי וואָלטן דאָ געווען און געהערט.

דאָס געזעגענע זיך האָט זיך געצויגן שפּעט אין דער נאכט ארײַן. אויסגע-שעפּטע, איז מען ארײַנגעפֿאַלן ווער אין כאַלאַשעס, ווער אין אַ מיסע-מעשווע-שלאָפֿן. מײַן לײַזען האָט געוויינט פֿונַ שלאָפֿן, איר קאַפֿ — באַ מיר אפֿ די קני. באַנאכט האָט אײַגער אַן אַלמער זיך אױפֿגעכאַפט און גענומען וועקן דעם אוילעם מיט אַ קאָל ווי פֿונַ יענער-וועלט:

— לאַמיר אויסקלײַבן די שענסטע יודישע טאַכטער און ווי אַמאָל עסטער האַמאַל-קע זאָלן מיר זי שיקן צום גאַטשאַלניק פֿונַ די קוילערס, ווייך מאכט זײַן האַרץ צו אונדז...

ווער-נישט-ווער האָט נאָר אַ בײַזן מרוקע געטאַג, אַ ביטערן זיפֿצ, אײַנע האָט אַ מעשווענעם לאַב געטאַג און ווידער איז מען אין זיך אײַנגעזונקען. לײַזען האָט נישט אױפֿגעהערט ווייגען פֿונַ שלאָפֿן, וועקן זי האָבן איך קײַן האַרץ נישט געהאַט. אזוי בין איך געזעסן איבער איר אין ווילסע אַנגסאַטן.

פֿאַרטאַג האָט זי זיך אױפֿגעכאַפט, מײַן לײַזען, אַ ליכטיקע, אַ רירעוודיקע. זי האָט צעבונדן אונדזער פּעקל און גענומען צעלייגן די מיטגענומענע קליידלעך. זי האָט זיך אָנגעהויבן אָנטאַגן אַ קליידל אפֿ אַ קליידל. אַ לאַב אין האַרץ איז מיר געוואָרן: דאָס קינד איז אַראָפֿ פֿונַ זיגעט? זי איז צוגעקומען צו מיר און מיט אַרומגענומען, אירע ליכטיקע אויגן אָנגעשטעלט אפֿ מיר. נײַן, זי איז באַם זיגעט. זי איז צוגעגאַנגען און אױפֿגעוועקט נאָכ אַנדערע מײַדלעך און יונגע פֿרויען:

— טוט אײַך אָן, — האָט זי געזאַגט, — אין וואַלע קליידער, אין די בעסטע זאָלן די אויסוואַרפֿן נישט באַקומען זיי רײַן אין די הענט ארײַן, נאָר די קליידער אַראָפֿרײַסן פֿונַ אונדזערע טױמע קערפֿערס, פֿאַרבֿלוטיקטע און צעפֿליקטע זיי באַ-קומען.

מע האָט טאקע גענומען זיך אָנטאָן איין קלייד אפּן צווייטן, רירעוודיק, דער=
מונטערט, גלעבט מע האָט דערמיט געטאָן א צעלאַכעם די בלוטיקע מערדער.

אינגיכט זינגען אָנגעפאַרן א סאך לאסט=אומאַס אונ מע האָט אונדז גענומען
שלעפּן איג זיי. איינער נאָכן אנדערן זינגען גיב אָפּגעפאַרן די פולע אומאַס, ווי=
דער געקומען אונ ווידער אָפּגעפאַרן. אייניקע האָבן זיך געשטופּט צו דער העכט=
טער טרעפּ, — קאָגען נאָך עטלעכע מינוט לעבן.

אָט האָט מען שוין אויב מיך מיט ליזעג ארענגעשלעפט אינעם אומאַ אונ
מע פירט אונדז. אינמיטן גאס, פאר מיין אפטייק, האָט זיך מיטאמאָל אָפּגעשטעלט
דער אומאַ. דער פארוואלמער פאוליוק איז צוגעגאנגען צום דעמטש, וואָס איג דער
קאכיגע לעבן שטאַפער, אונ אימ עפעס אינגערוימט. דער דעמטש איז ארויס
אונ מיר געהייסן אראָפּ פונעם אומאַ, — מיר, מיר אליינ. איך בין אראָפּ אונ
איך שלעפּ ליזעג נאָך זיך. דער דעמטש האָט מיר א זעצ געטאָן מיטן באנגעט
איבער דער האנט. ס'האָט א יאָג געטאָן בלוט, נאָר איך לאָז ליזעג נישט אָפּ, האָט
דער דעמטש א האק געטאָן איבער ליזעס האנט. דער אומאַ האָט א ריט געטאָן
פון אָרט אונ איך בין געפאלן אפּ דר'ערד.

ווען איך בין געקומען צו=זיך, האָב איך גאָרניט פארשטאנען. איך בין גע=
לעגן איג דעזשורקע פון אפטייק. זיי האָט אויסגעפעלט א פארמאצעווט, האָבן זיי
מיך גענומען. זיי האָבן געוואָלט, איך זאָל קומען צו=זיך, נאָר איך האָב נישט גע=
קאָנט קומען צו=זיך, — צו מיר איג דעזשורקע איז דערגאנגען דאָס ווידערקאָל
פונעם געהויל בא יענעם שרעקלעכען אָפּגעמ קיווער.

איג עטלעכע טעג ארום האָבן זיך פארטיזאנער ארענגערניסן איג שטאָט אונ
זיך אָפּגערעכנט מיט די מערדער. מיך האָבן זיי מיטגענומען מיט זיך אונ אָפּ=
געשיקט אהער.

אזוי האָב איך פארשפילט מיין קינד.

די ווילסע טרעפ

פונ צווישן די כורוועס,
פונ הינטער רוינענע,
ארויס זינענע קינדערלעך
בלייכע אונ גרינע.

ס'א זונ אונ ס'איז פרילינג —
נאָר זיי איז ניט פריילעך!
זיי גייענ ווי קראנקע,
פארזאָרגט אונ פאמעלעך,

אינ שרעק — טאָמער טרעפט זיי
אינדריסן דער סוינע,
ניט ווייניק געטויט היָט ער
קינדער אויגע!

די זונ אָבער ווארעמט,
אינדריסן סע ציט!
אינ שטויב צווישן גראָונ
א גרעזעלע בליט.

אונ אָט צו די קינדער
די קאצ קריכט ארויס,
קוקט אומ זיך דערשראָקן
אונ ציט זיך לאנג אויס,

א דארע, א שקווארע.
„וואָס איז מיט דיר, קעצל?"
„מ'א, — עפעס מילכיקס...
א ברעקעלע פלעצל..."

אונ אָט קריכט ארויס נאָך
דער הונט א צעשינדטער.
ער טרייסלט זיך אָפּ
אונ ער גייט צו די קינדער.

אינינעם פאמעלעך
צום אָרט גייט מען צו,
ווי פריער געווען איז
די שטאל מיט דער קו,

דאָס קעבל, די הינער,
די כאזערלעך ברעקלעך.
געווען איז דאָ פריילעך,
אונ איצט איז דאָ שרעקלעך!

עס האָבן די רויבער
די הינער פארשלונגען,
אָט ליגן פונ זיי נאָך
די פעדערלעך גרינגע.

אונ דאָ איז די קו
מיטן קעבל געשטאנען,
אצינד איז פונ זיי דאָ
די טלאָ נאָר פאראנען.

אונ דאָ האָבן כרוישקעס
פארבראכט אזוי גוט,
אונ איצט פונ זיי זעט מען נאָר
פלעקן פונ בלוט.

סע קוקן די קינדער,
א ווייטעק זיי טרייסלט.
אונ ווייטער מע לאָזט זיך
אינ כאָרעוונ געסל.

מע גייט אונ מע גייט,
צו א כורווע מע קומט.
איינ טרעפל נאָר שטייט דאָ —
ס'איז ווייט אונ באבלוט.

סע בלייבן די קינדער
פארשטיינערטע דאָרטן:
אוי, דאָס איז געבליבן
פון קינדערשן גאָרטן...

פארוואָס האָט דער דייטש
אימ צעבראָכן אפּ שפּליטער?!
מע האָט דאָך געשפּילט דאָ,
געזונגען דאָ לידער!

די לערערקע לייבא,
און פארביקע בלייערס,
און פרישטיקן הייסע,
און לידער געטרעיע.

אזוי האָבן קינדער
דערמאָנט זיך אינ אלץ,
און צוגעשפּאָרט האָט זיי
א לידל צום האַלדן,

דאָס לידל פון ליבע
צום היימלאַנד — דער מאמען,
זיי האָבן געפרוּווט עס
א זינג טאָג מיסטאמע.

און דאָס האָט דער מערדער
דערהערט און געקומען,
די קינדער פארכאפט
און זיי שלאָגן גענומען.

*

אוי, רויטארמייער,
און דו, פארטיזאן!
בא וועמען נאָר האַרץ
— און א האנט איז פאראן,

איז האַרגעט די מערדער,
אינ טויט זיי פאריאָגן, —
אניט וועלן זיי אונדז
די קינדער דערשלאָגן!

דער אלטער לעווער

1

די לעצמע יאָרן פלעגט שוין באַריום איסאָקאָוויטש ראָזנמאל ארויסגיין פון שמוכ נאָך אינ שפילע ווארעמע מענ. איין א רענג צי ביים א שטארק פראָסט פלעגט זיך אימ דרייען דער קאָפּ. דאָקטער ווינמראוב האָט געהאלטן, אז דאָס געמט זיך פונ סקלע־ראָז, און האָט צוגעשריבן פארב עכט אויסמרינקע א קעלישעק מילכ מיט 15 פראָפּ יאָר.

איין א ווארעמע וועטער פלעגט באַריום איסאָקאָוויטש ארויסגיין איין הויט מיט א ביכל איין האנט. ער האָט געהאלטן דעם אָפּגענעם בוכ יאָפּ די קני, געקוקט אלץ אפּ איין און דעם זעלבן בלעטל און איז אזוי געזעסן מיט האַלב צוגעמאכטע אויגן, מיט א שלעפע־דיקן שמיכל פונ אַ בלינדן, וואָס הערט זיך אונט, ווי אַ'רווישט דאָס לעבן. די פרויען, וואָס זינגען געזעסן איין הויפּ, פלעגט איין אזא פאל זאָגן:

— זע, דער לערער איז אנשלאָפּן געוואָרן.

און האָבן געשמועסט וועגן זייערע געשעפטן, ווי זיי וואָלטן זינג אליין. ער איז אָבער גיט געשלאָפּן. ער האָט האנגען געהאט פונ דער ווארעמקייט, האָט ארינגעקאָמט דעם געשמאקן רייעט פונ געפרעגלעם ציבעלע, ער האָט געהערט די אומפארשעמטע רייד פונ די וויבער וועגן זייערע שניר און איירעם, דעם אכזאָריעסדיקן, ווילרן אזאָרט פונ די יונגלשע שפילן.

— אכטונג, א שמעפערלינג — פייער!

— פאראן, געכאפט! איך האָב איך ארויסגעקוועמט די קישקעס! פארווארפט איך מיט שטייגער!

באַריום איסאָקאָוויטשן האָט גיט געשראָקן די דאָזיקע אכזאָריעס, ער האָט זי גע־קענט און האָט פאר איר קיינמאָל קיין מוירע גיט געהאט.

און אָט איז צו איך צוגעגאנגען די זעקס־יאָריקע קאמיע, די טאָכטער פונעם דער־הארגעטן לייטענאנט ווינסמאן. דאָס קליידל צעריסן, פונ די שמוציקע, צעדראפעטע פיסלעך פאלג אראָפּ די גרויסע קאלאָשן. זי האָט איך דערלאנגט א קאלטע, זייערע לאַטקע און געזאָגט:

— עס, לערער!

ער האָט גענומען די לאַטקע און האָט זי געגעסן, קוקנדיק אפּ דעם מיידעלעס דאר פּענעמל. ער האָט געגעסן די דאָזיקע לאַטקע. איין הויפּ איז פלוצעם געוואָרן שא שפיל. אלע — אי די אלטע פרויען, אי די יונגע, ליביקע וויבער, וועלכע האָבן פארגעסן אָן די מענער, אי דער אָנפויסקער לייטענאנט וואָרדאָנעקאָ, וואָס איז געלעגט אפּ א מאַט־ראַז אונטער א בוימ — אלע האָבן געקוקט אפּן אלטן און אפּן מיידעלע, באַ באַריום איסאָקאָוויטשן איז ארויסגעפאלן דער בוכ פונ די הענט און ער האָט איך גיט אופגע־הויבן — ער האָט געקוקט אפּ די גרויסע אויגן, וואָס האָבן אופּגעקראַכט און הונגע־ריק נאָכגעשפירט נאָך דעם, ווי ער עסט די לאַטקע. עס האָט זיך איך ווידער און ווי דעראמאָל פארוואָלט פארשטיין דאָס, וואָס האָט איין איך אלעמאָל ארויסגערופּן דעם געפיל פונ אנציקטער פארכירעשמקייט, — עס האָט זיך איך פארוואָלט פארשטיין דעם ווונדער פונ מענטשלעכער גומסקייט. ער האָט איך געוואָלט אויסלייענען איך אָט די

קינדערשע אויגן, נאָך צי זיי זינען צו פונקל געווען, צי זינען אייגענע אויגן האָט א פּרער פּאַרשטעלט, אָבער ער האָט ווידער קיין זאך גיט דערזען און ווידער קיין זאך ניט פאַרשטאַנען.

אזוי איז ער געזעסן דעם 5 יונג 1942 יאָר אינדערפרי בא זיך אין הויף. לעבן אימ איז אפ א מאטראצ געזעכט דער לייטענאנט וויקטאָר וואָראָנענקאָ מיט דעם אָפּגעשניטן טעגער פּוּם. וואָראָנענקאָס ווייב, די יונגע, שיינע האַרעיע סעמיאַנאָווע האָט געקאָכט אינ דער זומער=קיך מיטיק. אָנגעבוירן האָט פּאַנעם איבער די סעפּלעכ, האָט זי געוויינט, און וואָראָנענקאָ האָט, כּוויקדיק קנייטשנדיק דאָס ווייטער פּאַנעם, געזאָגט:

— וואָס וויינטו, ראשע? וועסט זען, ס'וועט בא מיר אויסוואַקסן א גייער פּוּם. — דערפונ ווייב איך דענ? אבי דו לעבסט, — האָט געזאָגט האַרעיע סעמיאַנאָווע און ווייטער געוויינט.

איינס באַטאָן האָט מען געמאַלדן לופט=אליארם — עס איז געפּלויגן א דייטשישער אַעראַפּלאַן. געכאַפט די קינדער אפּ די הענט, האָבן זיך די פּרויען אוועקגעלאָזט צו די פּראַנשייעס, אומקונדיק זיך, צי קלעבט זיך ניט א גאנען אַפּרעכענען מיט די פּראָדוקטן, וואָס זיי האָבן איבערגעלאָזט אפּ די פּיטלעך און בענקלעך. אינ הויף זינען געבליבן בלויז וואָראָנענקאָ און באַריס איסאַקאוויטש. א יונגל האָט געשרינען פונ גאָס:

— לעבן אונדז האָט זיך אָפּגעשטעלט אַן אומאַציאָטערנע, דאָס איז אן אָביעקט! דער שאַפּער איז אַנטלאָפּן אין טראַנשיי!

די הוינט, וואָס האָבן שוין געוויסט דעם טאָם פונ לופט=אָנפּלונען, האָבן בא די ערשטע קלאַנגען פונ א דייטשישן מאַטאָר זיך געלאָזט לויפן מיט אַרומגעלאָזטע עקן נאָך די פּרויען אינ די טראַנשייעס ארעין. די פּרויען האָבן זיי געבריקעט מיט די פּיס, געשרינען, „אוועקט, ס'איז אַן אייב גענוג ביטער. מאַרש פונדאנען מיט אייערע פליי אינדיינעם, א בראַך צו אייערע ביינער!“ — די הוינט האָבן זיך געלייגט אפּ דר'ערד און ניט געוואָלט אוועק.

דערנאָך איז א רעגע געוואָרן שפּיל, און די יונגלעך האָבן מיט א הילכיקן קוויטש צו ווייסן געזעבן:

— ער פלייט... אָט=אָט... ער פיקירט, א פייער אינ אימ!

האָס שטעטעלע האָט זיך אופגעטרייטלט פונעם שרעקלעכן טראַסק. אינ דער הייבן האָט א שפּאַר געטאָן רויב און שמויב. פונ די טראַנשייעס האָט זיך געלאָזט הערג א געשריי און געוויינט. דערנאָך איז ווידער געוואָרן שפּיל, די פּרויען זינען ארויסגעקראַכן פונ אונטער דער ערד. אָפּטרייטלענדיק זיך, פאַריכטנדיק די קליידער, לאַכנדיק איינע פונ דער צווייטער, אָפּצנדיק דעם שמויב פונ די קינדער, האָבן זיי געזעלט צו די פלייט קעס.

— א בייזער יאָר אפּ אימ. טאַקע אויסגעגאַנגען די פלייטע, — האָבן געטענעט די אַלטע, אפּבלאָזנדיק דאָס פייער, — זאָל אימ נאָך גאָט געבן אונדזער ביסל צאָרעס אי אפּ דער וועלט, אי אפּ יענער וועלט.

וואָראָנענקאָ האָט דערקלערט, אז דער דייטש האָט אַראָפּגעוואָרפּן א צוויי=הונדערט= קילאָגראַמיקע באַמבע און אז די זענטיקעס האָבן אפּ א מעטער פינט הונדערט ניט געפּראָפּן. די אַלטע מיכעליאָוטישקע האָט געבורטשעט:

— האַלעווי וואָלטן שוין די דייטשן געקומען, און זאָל זיין א סאָפּ. געכטן בייסן אַנפּלי האָט עפעס א פאַראַזיט בא מיר פונ פלייטע א טאָפּ באַרשטש צוגעצויגן.

אינ הויף האָט מען געוואָסט, אז דער זונ אירער יאשקע איז אַנטלאָפּן פונ ארמיי און באהאַלט זיך אויס אפּן בוידעם. פונ שמוב גייט ער ארויס נאָך באַנאַכט. מיכעל לויטשקע האָט געוואָרנט, אז כּאַמער זאָגט עמעצער אויס וועגן אימ, וועט אימ שוין דער דייטש מאַכן מיט א קאָפּ קירצער. האָט מען מוירע געהאַט אויסזאָגן — די דני= טשן זינען שוין געווען אָט=אָ.

דער אַנראָנאָמ קאַריאַקאָ, וואָס האָט זיך מיטן ריערד=אָפּטייל גיט עוואַקורט און האָט זיך אַלץ באַרימט, אז ער וועט אוועקגיין מיט דער ארמיי — איז ווי נאָך מע

פלעגט דערקלערן א לופט-אליארמ, אזוי פלעגט ער גלייב אנמלויסן צו זיך איג צי-
מער-געוויינט האָט ער אפן ערשטן שמאָק—אויסמייניקט א גלאַז סאמאָהאַן, כאמ אגראָ-
נאָט האָט עס געהייסן, „א-מייבאָמבינ“, און ערשט דערנאָך אראָפּגלייב איג קעלער.

אינגאָנצט איז צו באַרירן איסאקאָוויטש'ס אריינ דאָקטער ווינטראוב, א יוד פונ א
יאָר 68. יאָנגעמאָגן איז ער געווען איג א ליבטן טשעסומשטאָונ רעקל, דאָס העמדל צע-
שפיליעט, און פונ דעם האָט ארויסגעקוקט א פעמע, האָזיקע, פארשוויצטע ברוסט.
— נו, יונגערמאג, וואָס הערט זיך עפעס?—האָט געפרעגט באַרירן איסאקאָוויטש.
דער יונגערמאג האָט אָבער שווער געסאָפעט פונ ארויפגיין אפן צווייטן שמאָק און גע-
קרעכט, וויינדיק אפן הארצן. דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— מע דארף פאָרן. מע זאָגט, דער לעצטער עשעלאַג מיט די ארבעטער פונ צו-
קער-זאווואָד גייט אוועק ביאָרגע. כ'האָב דערמאָגט דעם איגזשענער שעומשע-נאָק, ער
האָט צוגעזאָגט שיקן נאָך אייב א מור.

— שעומשענאָק האָט זיך בא מיר געלערנט, א פייער יונגל געווען, באזונדערס אפ
געאָמעריע,—האָט געזאָגט באַרירן איסאקאָוויטש.—מע דארף אייב בעטן, ער זאָל גע-
מען מיט זיך דעם פארזונדעמג וואָראָנגענאָק, דאָס ווייב האָט אייב גוט לאנג געפונען
איג שפיטאָל, און די פרוי ווייסמאגן מיטן קינד. דער מאג איז בא איר דערהארגעט
געוואָרן.

— כ'ווייס גיט, צי ס'וועט זינג אָרמ,—האָט געזאָגט ווינטראוב און פלוצעם אָנגע-
הויבט ריידן שנעל, שנעל און זינג הייסער און שווערער נאָמעם האָט אייב געברייט דעם
לערער,—נו, אָט, באַרירן איסאקאָוויטש, א שמאָק, ווו יעדער הוגט קעגן מיכ, א קאמפּ-
וועס עפעס, דעם זעכצעמג יונ גינג-הוגדערמ-ערשט! יאָר ביג אייב אהער געקומען צו
פאָרן!—ער האָט א שמיכל געמאָגן—מאכט זיך עס ואמאָל, איג אָט דעם הויז, טאקע
דאָ ביג אייב מיט אייג און פערציק יאָר צוריק געווען בא מינג ערשט פאצווענט—מי-
כעליוק האָט זיך נאָפענסאמט כ'יט פיש. וועמען האָב אייב דאָ גיט געהיילט פונ דעמלט
אָג—אי מיכעליוק, אי זינג ווייב, אי יאשקע מיכעליוק מיט זינג אייביק קראנקן מאָגן,
אי דאשע טאמטשוק, איידער זי האָט כאסענע געהאט פאר וואָראָנגענאָק, אי דאשעס
טאמט, אי ווייטע וואָראָנגענאָק. און אזוי אייב יעדן הויז. אז אָב און וויי, דערלעבט צו
אזא טאָג, אז מע מוז פונדאנען אנמלויסן. כ'וועל אייב זאָגן דעם גאנצן עמעס, וואָס
געענטער די שוץ פונ אוועקפאָרן, אלץ ווייניקער האָב אייב כ'ישעק זיך ריידן פונ אָרמ.
זאָל זינג וואָס עס וועט זינג.

— און מיר ווילט זיך אלץ מער אוועקפאָרן,—האָט געזאָגט דער לערער,—אייב
ווייס, וואָס דאָס הייסט פאָרן אייב א געפאקטן וואַנגן פאר א מענטשן פונ צוויי און אכציק
יאָר! כ'האָב גיט קייג קרויוויט אפ אוראל, כ'האָב אפילע קייג גראַשן געלט גיט. איר
ווייסט, וואָס כ'וועל אייב זאָגן, אייב ווייס, אז כ'וועל גיט דערפאָרן ביז אוראל. בעסער
איז שוין שטארבן אפן שמוציקן דיל פונ וואַנגן, אָבער בלייבן ביז דער לעצטער מי-
גוט א מענטשן כ'יט מענטשן גלייב.

— נו, כ'ווייס גיט,—האָט געזאָגט ווינטראוב,—אייב מייג, אז ס'איז גיט אזוי
שרעקלעך. דאָקטוירן און לערער וואַלגענדיג זיך דערווייל גיט אפ די גאסן.

— יונגערמאג, איר זינט זייער גאָו,—האָט געזאָגט באַרירן איסאקאָוויטש.

— כ'ווייס קיט, כ'ווייס גיט,—האָט געזאָגט דער דאָקטער,—א סאכ פאצווענט
ריידן מיכ אונג, כ'זאָל בלייבן... פאראן אָבער אזויגע, וואָס הייסט מייקעס אוועקפאָרן.

פלוצעם איז ער אפגעשפרונגען און זיך אפ א קאָל צעשרויען:

— וואָס איז עס? דערקלערט מיר! אייב ביג צו אייב געקומען, איר זאָלט מיר דער-
קלערן, באַרירן איסאקאָוויטש! איר זינט א פילאָסאָפ, א מאמעמאטיקער—דערקלערט
מיר, דעם דאָקטער, וואָס איז עס אזוינס? מעשונאם! וויאזוי איז א קולמורעל, אייראָ-
פייניש פאָלק, א פאָלק, וואָס האָט געשאפן אזויגע קליניקעס, וואָס האָט קאָרטיפיינג
פונ ווייטשאפמילעכער מעדיצינ, וויאזוי איז עס געוואָרן דער דורכפירער פונ שווארצ-
מיידיקן, מיטלאַמערלעכע כ'ווישע? פונוואגען שטאמט די דאָזיקע גלייבטיקע איינפעק-
טען?

ציע? וואָס איז עס אזוינס? מאַסנ-פּסיכאָז? מאַסנ-מעשונאַס? אָדער ס'איז אלץ גיט
גאָר אינגאַנצן אזוי, א? צוגעפּוצט א קאַפּל?
איבער די טרעפּ האָבן גענומען קלאַפּן קוליעס, דאָס האָט זיך אָפּגעהויבן וואָרף-
געקאָ.

— דערלויבט, כאַוויריט נאַטשאַלניקעס, זיך ווענהן?— האָט ער שפּאַסנדיק א פרעג
געמאַן?

ווינטראַוב האָט זיך גלויב באַרויקט.

— א, וויטיע, נו, וואָס הערט זיך עפעס?— ער האָט קימאַט אלעמען דאָ איג
שטאַט געזאָגט, „דו“, וועל אלע פּערציק-יאָריקע און דרייסיק-יאָריקע האָבן זיך געהיילט
כא אימ, וועג זיי זינען גאָב געווען ינגלעך.

— אָט, א פּיכל אָפּגעריסן,— האָט געזאָגט מיט א כוילעק-שמייכלעך וואָרף-געקאָ.
וועג זיג צאָרע האָט ער שטענדיק גערעדט מיט א שמייכלעך, ווי ער וואָלט זיך שע-
מען דערמיט.

— נו, איבערגעלייענט דאָס ביכל?— האָט געפרעגט באָריס איסאַקאוויטש.

— דאָס ביכל?— האָט איבערגעפרעגט וואָרף-געקאָ.— וואָסער ביכל, וואָסער בוי-
דעם, וואָסער לאָקש. אָט וועט מען אונדז באַלד מאַכן יענצ ביכלעך.

— וואָס?— האָט געפרעגט ראָזענטאַל.

און וואָרף-געקאָ האָט זיך פּלוצים אָנגעבויגן צו אימ, זיג פּאַנעם איז געוואָרן רויק,
אומבאוועגלעך. שטיל און פּאוואָליע האָט ער אַרויסגערעדט:

— די דייטשישע טאַנקען זינען אדורכ די אַזענבאַנ-ליניע און האָבן פּאַרגומען
דאָס דאָרף מאלעז גיגורצוי, אן ערעך, א קילאַמעטער צוואַנציק פּונדאַנען.

— אַכצן מיט א האַלבן,— האָט געזאָגט דער דאָקטער און געפרעגט:— הייסט עס,
דער עשעלאָג וועט גיט אוועקגיין?

— נו, זעלבסט פּאַרשענדלעך,— האָט געזאָגט דער אלטער לערער.

— א זאַק,— האָט געזאָגט וואָרף-געקאָ, א רעגע געטראַכט און צוגעגעבן:— א פּאַר-
בונדענער זאַק.

— נו, מיילע,— האָט א זאָג געמאַן ווינטראַוב,— מירג זען, הייסט עס— באַשערט.
איך גיי אַהיימ.

ראָזענטאַל האָט א קוק געמאַן אפּ אימ.

— איר ווייסט, איך האָב א גאַנץ לעבן פּינט געהאַט רעפּועס, אָבער איצט וועט
איר מיר געבן די איינציקע רעפּוע, וואָס קאָג העלפּן.

— וואָס, וואָס קאָג העלפּן?— האָט שנעל א פרעג געמאַן ווינטראַוב.

— סאַמ,

— קיינמאַל— האָט א געשריי געמאַן ווינטראַוב,— קיינמאַל וועל איך עס גיט טאָג.
— יונגערמאַן, איר זינט א נאַיווער מענטש.— האָט געזאָגט ראָזענטאַל.— עפּיקור

האַט דאָך געלערנט, אז אויס ליבע צום לעבן קאָג זיך דער כאַכעם אָנטאַן דעם טויט,
אויב די ליידיג ווערן אומדערטרעגלעך. און איך האָב ליב דאָס לעבן גיט ווייניקער, ווי
עפּיקור.

ער האָט זיך אוועקגעשטעלט און אַויסגעגלייכט. די האָר און דאָס פּאַנעם, די
ציטערדיקע פינגער און דער דינער האַלדז, אלץ איז געווען אויסגעטרייבט פּונ צינט,
אלץ האָט אויסגעווען דורכזיכטיק און ליכט. און בלויז איג די אוינג האָט געשטעקט
געדאַנק, וואָס איבער אימ האָט די צינט קיינ שליסע גיט געהאַט.

— גיין, גיין,— ווינטראַוב האָט זיך אוועקגעלאָזט צו דער טיר.— אָט וועט איר זען,
מירג ווי-גיט-איז איבערקומען.— און ער איז אוועק.

— מער פּונ אלץ האָב איך מוירע פּאַר אייגן,— האָט געזאָגט דער לערער,— פּאַר
דעם, אז דאָס פּאַלק, מיט וועלכען איך האָב אָפּגעלעבט א גאַנצ לעבן, דאָס פּאַלק,
וואָס איך האָב עס ליב, וואָס איך גלייב דעם, אז דאָס דאָזיקע פּאַלק וועט זיך אונז
סערגעבן דער מוועסער, גידערטרעטיקער פּראָוואָקאַציע.

— גיין, דאָס וועט גיט זיין,— האָט געזאָגט וואָרף-געקאָ.

א נאנצע נאכט איז ראָזענמאל גיט געשלאָפּן. עס האָט געדוכט, די זון וועט יע-
נעם פּרימאָרג גיט אופגיין, אייביק וועט שוין אזוי הענגען איבער דער שטאַט דער
כוישעכ. עס איז אָבער געקומען די באשטימטע שאַך אונ די זון איז אופגעגאנגען,
דער הימל איז געוואָרן בלוי אונ קלאָר, די פייגל האָבן זיך צעזונגען.
גידעדיק און לאנגזאם איז פארבינגעפלונג א דייטשישער סאָמבארדירער, ווי מיד
פונ דער שלאָפּלאָזער נאכט—די זעמיטעס האָבן גיט געשאַסן. די שטאַט אונ דער
הימל איבער דער שטאַט זינגען געוואָרן דייטשישע.

דאָס הויז האָט גענומען אופוואַכן.

נאָך דער לאנגער זיצעניש איז דער פינצטער איז יאשקע מיכעליוק ארויס איג-
דרויסן, ער האָט טיפ ארענגעאַטעמט די פרישע פארטאָניקע לופט, געקומט אפ די
גרינע ציבעלע איג גאָרמ. ער האָט זיך אָפגעגאָלט אונ אָנגעמאָג אג אויסגענייט
העמד.

דערנאָך איז איג הויפ ארויס דער אגראַנאָמ, אונ די פרויען האָבן איינע צו דער
אנדערער צוגעוונקען:

— זעט גאָר, זעט, ווי דעם ערשטן טאָג פייכעכ.

ער האָט זיך דורכגעשמועסט מיט יאשקע, האָט אימ עפעס אונגערוימט איג
אויער, אונ בידע האָבן זיך צעלאכט.

זיי זינגען ארענג צום אגראַנאָמ אונ געשמאק אויסגעדרונקען. מיכעליוקשקע האָט
זיי געבראכט שפיק אונ געזאלצענע פאָמידאָרן. ווארוואַרע אלעקסייווע, בא וועל-
כער אלע פינפ זיג זינגען געווען זייג דער רויטער ארמיי, אג אלמע, א בייסיקע מיט
א צונג אפ שרויפן, האָט געזאָגט:

— דו, מיכעליוקשקע, ביסט איצט א כאַשעווער מענטש בא די דייטשן: דער מאג
זיצט איג קאָנצלאנער פאר אגיטאציע, דער זונ—א דעזערפיר, דאָס הויז איז דינס
אג איינגס. די דייטשן וועלן הייב געוויס פארן שטאַט-גאַללאָווא מאכט.

דער שאַסיי איז געלענג פינפ קילאָמעטער פונ שטאַט, דעריבער זינגען די דייטשן
איג שמעטעלע גיט ארענג. ערשט לעבן האלבע טאָג האָבן זיך איבער דער הויפט-גאַס
פארבינגערפאָנג מאַטאָאָציקליסמ, שווארצע פונ דער זונ, איג פילאָטמקעס, מרוס: אונ
טאָפּאָשקעס. אפן האנט בא יעדג—א האנט-זייגער.

די אלטע האָבן, קוקנדיק אפ זיי, געמינגעט:

— אוי, גאָט מינער. גאָר קייג כארפע גיטאָ, נאקעטע איבער דער הויפט-גאַס.
ביז וואָס סע דערגייט.

די מאַטאָאָציקליסמ האָבן א שאר געמאָג איבער די הויפן, האָבן צוגענומען דעם
גאלעכס איגדיק, וואָס איז ארויס זיך א פאָרקע טאָג אינעם הויפט פערד-מיסט;
אופגעגעסן איג אַללעניש בא א פויער צוויי מיט א האלבע קילאָ האָניק, אויסגעמרוג-
קעג אג עמער מילכ: אונ זיך אַוועקגעפראָנג וועטער. פארג אַוועקפאָרג האָבן זיי אָנגע-
זאָגט, אז איג א שאַ צוויי ארום וועט אָנקומען דער קאָמענדאנט.

באמאָג זינגען צו יאשקע געקומען נאָך צוויי באוויידיג—דעזערפירן. זיי זינגען
געווען שיקער-לאָט אונ האָבן אלע איגיגעס געזונגען די ליד ווענג די דריט מאַגיסמ.
זיי וואָלטן געוויס געזונגען א דייטשישע ליד, האָבן זיי אָבער גיט געקענט. דער אגרא-
נאָמ האָט ארוםגעשפאָנט איבערן הויפ אונ, ביסערע שמיכלענדיק, געפרעגט בא די
פרויען:

— ווו זינגען דאָס ערנעז אונדזערע יודן? א גאנצן טאָג זעט מען גיט גיט די
קינדער, גיט דאָס אלטוואַרג, אזויווי איג דר'ערד ארענג. אונ געכטן האָט מען אָפּן
מאָרק פינפ-פודיקע קוישן געשלעפט.

די פרויען האָבן בלוז א מאג געמאָג מיט די אקסלען אונ גיט אונטערנעהאלטן
דעם שמועס. דער אגראַנאָמ האָט זיך שטאַרק געכידעשט. ער האָט געמיינט, אז די
פרויען וועלן גאָר אנדערש רעאגירן אפ אזוינע איגטערעסאָמע רייד.

דערנאָכ האָט דער שיקערער יאשקע באשלאָסן אָפּרײניקן זײַן דירע. ביזן זעקס=
אונ-דרײַטיקסטן יאָר האָבן די מיכיליוקעס געהאט פּאַרנומען דעם גאַנצן אונטערשטן
שטאָק. נאָכ דעם, ווי מע האָט דעם פּאַמער פּאַרשיקט, האָט צוויי צוויי פּאַרנומען
וואָרענענאָק מיטן ווייב, און ביים דער מילכקאַמע האָט דער שטאַטראט אַרײַנגעזעצט
אינעם דריטן צימער דעם ווינגערג לייטענאַנט זײַטסמאַנס מײַשפּאַכע, וואָס האָט זיך
עוואָקורט פּונ זשיטאַמיר.

גוטע-ברידער האָבן געהאַלפּן יאשקע. קאַטיע וויסמאַן און וויטאַליק וואָרענענאָק
זײַנען געזעסן אין הויפּ און האָבן ביטער געוויינט. די אלטע וויסמאַניכע, וואָס האָט
ארויסגעטראָגן דאָס געזעס און די מעפּ, האָט פּאַרבינגייענדיק שטיל אונגעזעצט די
קינדער:

— שא זאָל זײַן, מע פּאַר ניט וויינען.

דאָס פּאַרשוויצטע פּאַגעט אירס מיט די גרויע פּאַסמעס האָר, וואָס האָבן זיך צו=
געקלעפט צו די שלייפּן און באקן, האָט אָבער אַויסגעזען אזוי שרעקלעכ, אז די קינד=
דער האָבן, קוקנדיק אפּ איר, נאָכ מער זײַן דערשראָקט און נאָכ שטאַרקער געוויינט.
לידע וויסמאַן, דעם ווינגערג לייטענאַנטס אלמאַנע, וואָס האָט זיך א ביסל גע=
דירט פּונ זײַנען זײַנט זי האָט אין אײַן טאָג באקומען א יעדע וועגן דעם מאַנס און
דעם ברודערס אומקומ, האָט געקוקט אפּן וויינענדיקן טעכטערל און געזאָגט:

— ניטאָ הינט קײַן מילכ אפּן מאַרק, ווייני יאָ, ווייני ניט—קײַן מילכ איז ניטאָ.
ביז אַוונט זײַנען בײַדע מישפּאַכעס געזעסן שווינגנדיק אפּ די פעקלעכ. ווען
ס'האַט אָנגעהויבן פּלוצטער ווערן, איז ארויס דער לערער און האָט געזאָגט:

— כ'בעט אלעמען צו זיך.

די פּאַרשײַנערטע פּרויען האָבן זיך צעכליפּעט.

דער לערער האָט אופּגעהויבן פּונ דער ערד צוויי פעקלעכ און איז אוועק צו זיך.
דאָס גאַנצע צימער האָט מען פּאַרוואַלגערט מיט פעקלעכ, טעפלעכ, טשעמאַדאַנעס.
די קינדער זײַנען אַנשלאָפּן געוואָרן אפּן בעמ, די פּרויען—אפּן דיל, און ראָזענטאַל
מיט וואָרענענאָק האָבן שטילערהײַט געשמועסט.

— אויב האָב א סאַכ פּרויעמען געהאט אין מינן לעבן, האָט געזאָגט וויקימאָר וואָ=
ראָנענאָק, אָט האָט זיך מיר געוואָלט באקומען א לענינג-אַרדען, אָט—האַבן אַן אײַ=
גענעם מאַטאַציקל מיט א וועגעלע און פּאַרן זוגטיק מיטן ווייב צום דאָגנעצ, איז
כ'ביי געווען אפּן פּראָגט, האָב איך געטרוימט זיך זען מיט דער מישפּאַכע, ברענגען
דעם זוג אַן אַיזער-דעם קרײַז און קאַנדענסירטע מילכ, און איצט טרוימ איך נאָר
וועגן אײַנס: האָבן א גראַנאַטע...

און דער לערער האָט געזאָגט:

— וואָס מער מע טראכט וועגן לעבן, אלץ ווייניקער פּאַרשײַט מען עכ. אינ=
גיבן וועל איך אופּהערן צו טראכטן, דאָס וועט אָבער געשען ערשט דעמלע, ווען מע וועט
מיר פּלעטן דעם מויעב.

— וואָס איז דאָ פּאַראן צו טראכטן, האָט געזאָגט וואָרענענאָק, האָנט-גראַנאַ=
טעס, און וואָס מער היטלערן צאָרעס אָנטאָן, ביז איך לעב נאָכ.

דער אַגראַנאָק קאַריאַקאָ האָט געוואָרט אפּ אַן אופּגעט כאַט שטאַט-קאַמענדאַנט.
מע האָט דערצײלט, אז דער קאַמענדאַנט איז אַן עלטערער מענטש, וואָס קען דוכטיש,
ס'איז אפּילע באוויסן געוואָרן, אז מיט יאָרן צוריק האָט ער זיך געלערנט אין א רי=
גער גימנאַזיע. דעם קאַמענדאַנט האָט מען שוין מיטגעטיילט וועגן קאַריאַקאָ, און
דער אַגראַנאָק האָט אַיצט גערוועזן ארוםגעשפּאַנט איבעהן אופּגעט-צימער. אלע צווייפּ=

לעג, וואָס האָבן זיך גאָך באַ אים געוועקט אין האַרצן, האָט דער אַגראַנט געלאָשן מיט איינ פראַזע. ער האָט זי געכאָזערט זאָן אופהער:
— שטעלג דארפֿ מען אפֿ טרוםפֿ, אפֿ טרוםפֿ דארפֿ מען שטעלג.
פֿון קאָמענדאַנטס קאָביגעט האָט זיך פֿלוצים דערהערט אַ פֿונלעך, הייזערק פֿאַר-
שטיקט געשריין.

קאָריאָק האָט זיך אָפֿגערוקט פֿון דער אַרענגאַנג-טייר, „עכ, אומזיסט קריב איב
אליג אהער, כ'וואָלט שוין בעסער געזעסן אין דער הייט, קיינער וואָלט מיך ניש גע-
טשעפעט!“—האָט ער מיט פֿלוצימדיקער כאַראַקט אַ פֿראַכט געמאַגן, די טיר האָט זיך
אופֿגעפֿראַלט און איינ צימער אין אַרענגעלאָשן דער פֿאַליצי-שעפֿ, וואָס איז ערשט ניש
לאַנג אָנגעקומען פֿון וויגיזע, און דעם קאָמענדאַנטס יונגער בלייכער אַדיוטאַנט, וועל-
כער האָט אין מאַרק-טאָג געמאַכט אַן אָבלאווע אפֿ פֿאַרמיזאַנערן דער אַדיוטאַנט האָט
עפעס אַ זאָג געמאַגן צום קאַנצלעיאַריסט אפֿ דייַטש, יענער איז אופֿגעשפּרונגען און
האָט זיך אַ וואָרפֿ געמאַגן צום מעלעפֿאַגן. דער פֿאַליצי-שעפֿ האָט דערזען קאָריאָק
און אַ געשריין געמאַגן:

— גיכער, גיכער, וווּ וווינט דאָ ערנעצ אַ דאָקטער, דעם קאָמענדאַנט איז ניש נום.
— דאָ אַנטקעגן איז הויז, דער בעסטער דאָקטער איז שטאַט,—האָט דורכג פֿענצ-
טער געוויזן קאָריאָק—גאָר ער איז, אַנטשולדיקט, אַ יוד, ווינטראַוב!
— וואָס? וואָס?—האָט געפרעגט דער אַדיוטאַנט.
דער פֿאַליצי-שעפֿ, וואָס האָט זיך שוין אַ ביסל אויסגעלערנט לאַפעמשעג דייַטש,
האָט געזאָגט:

— הייך, איינ גוט דאָקטאָר. אבער ער איסט יוד.
דער אַדיוטאַנט האָט אַ מאַכ געטאָג מיט דער האַנט און האָט זיך אַ וואָרפֿ גע-
טאָג צו דער טיר. דערקאָנגריק אימ, האָט קאָריאָק באַוויזן:—אהער, איך דעם שטיבל.
באַ מאַיאָר ווערנער איז געווען אַן אָנפֿאל פֿון אַ שווערער האַרצ-קראַנקייט. דער
דאָקטער האָט עס גלייב פֿאַרשטאַנען פֿון דעם אַדיוטאַנטס ענטפֿערס אפֿ זינע פֿראַגן.
ער איז אַרויסגעלאָפֿן אין שכינישן צימער, האָט אַרומגענומען דאָס ווייב און די טאָכט-
טער, מיטגענומען דעם שפּריצ, עטלעכע אַמפֿולעס קאַמפֿער און אין אַרויס גאָנגן יונג-
אַפיצער.

— אייג רענע, איב דארפֿ דאָך אָנטאָג דאָס בענדל.
— מע דארפֿ ניש, גייט, גייט אזוי—האָט געזאָגט דער אַדיוטאַנט.
וועג זיי זינען אַרעגן איב קאָמענדאַטור, האָט דער יונגער אָפיצער געזאָגט צו
ווינטראַוב:

— איב וואָרפֿ אייב! באלד וועט קומען צו פֿאַרן אונדזער דאָקטער, גאָך אים איז
אוועק אַן אויטאָמאָביל. ער וועט דורכקאָנטראָלירן אלע אַנערע מעדיקאַמענטן און
מעטאָדן.

ווינטראַוב האָט אַ שטייבל געטאָג און געזאָגט:
— יונגערמאַן, איב האָט צו טאָג מיט אַ דאָקטער, אָבער אויב איך טרויט מיר
ניש, קאָגן איב אוועקגיין.

— גייט גיכער, גיכער,—האָט אַ געשריין געמאַגן דער אַדיוטאַנט.
ווערנער—דארער, גרויער מענטש, איז געלעגן אפֿן דיוואַן, זינג פֿאַנעט אין גע-
ווען באַדעקט מיט קאַלמט שווייס און בלאַס. די אויגן האָבן אויסגעזען שרעקלעך.
אזויפיל פֿינג און ווייטיק האָט איינ זי געשמעקט. ווערנער האָט לאַנגזאַם אויסגעשטאַמלט.
— דאָקטער, איך גאָמען פֿון מיין אומגליקלעכער מאַמע און דער קראַנקער
פֿרוי—זיי וועלן עס גיט אַריבערטראָגן.

און ער האָט אויסגעזויגן צו ווינטראַוב אַן אָנמעכטיקע האַנט מיט בלייכע געגל.
דער קאַנצלעיאַריסט און דער אַדיוטאַנט האָבן ביידע איינגעמ אַ כליפע געמאַגן:
— איך אזא מינוט האָבן זיי זיך דערמאַנט אָן דער מומער—האָט פֿרום אַ זאָג
געטאָג דער קאַנצלעיאַריסט.

— דאָקטער, איב קאָגן ניש אָטעמען, כ'איז מיר פינגטער איך די אויגן,—האָט

שמיא א קרעכצ געטאָג דער קאָמענדאנט. ער האָט מיט די אויג זיך געבעטן, זע זאָל אימ העלפן.

און דער דאָקטער האָט אימ געראטעוועט.
ווערנער האָט ווידער דערפילט דעם זיסן טאם פונג לעבן. באַפרייט זיך פונג די קראַמפּ, האָט זיך דאָס בלוט פריי באוועגט איבער די אָדערן, דער אָטעם איז געוואָרן רויק.

ווען ווענטראָב האָט געוואָלט אוועקגיין, האָט אימ ווערנער אָנגעכאַפּט באַ דער האַנט. — גיין, גיין, גייט ניט אוועק, ב'האָב מוירע, דאָס קאָג זיך איבערכאזערן. א שרעקלעכע קרענק—איך פיר מאמעש דעם פויט. און וואָס קאָג זיך שוידערלעכער דערפונג?
ווענטראָב האָט זיך אָנגעבויעט צום קאָמענדאנט און, פונקט ווי עמעצער זאָל אימ א שפּוים טאָג, האָט ער פּלוצים א זאָג געטאָג:

— איך בין א יוד, הער מאיאָר, איר זענט גערעכט, דער פויט איז שרעקלעכ. אפ א רענע האָבן זיך זייערע אויגן באַגענגט. און דער אלטער דאָקטער האָט דער זענ פארלוירנהעט איך דעם קאָמענדאנטס אויגן, דער דעמטש איז געווען אָפּהענגיק פונג אימ, ער האָט מוירע געהאט פאר א געזעם אָנפאל, און דער אלטער יודישער דאָקטער מיט די זיכערע און רויקע באוועגונגען האָט אימ באַשיצט פונג פויט, איז געשטאנען צווישן אימ און דער מוירעדיקער כאַשכעס, וואָס איז געווען אזוי גאַנצט, אָט האָט און וואָס האָט געלעבט איך דעם מאיאָרס סקלעראַטיש האַרצ.
אינגיכט האָט מען דערהערט, ווי צו דער קאָמענדאטור איז צוגעפאָרן א מאַשינע. עס איז אַרבעט דער אַדיוואַנט און געמאַלדן:

— הער מאיאָר, דער הויפט-דאָקטער פונג טעראַפּעוטישן שפּיטאָל איז שוין דאָ. איצט קאָג מען שוין אָפּשיקן אָט דעם מענטש?
דער אלטער איז אוועק.

פארבענייענדיק איך אַנצעליאריע פארבע דעם דאָקטער מיטן אַנזעהנעם קרייז אפ דער אונטערמ, האָט ער מיט א שפּייכל געזאָגט:

— גוט מאַרגן, קאָלענע. דער פּאַציענט איז איצט איך בעסטער אָרדענונג.
דער דאָקטער האָט אומבאוועגלעך און שווענדיק געקוקט אפ אימ.
ווענטראָב איז געאָנגען אַהיים און ביים מעסע הויב אפ א קאָל געשניטעט:
— נאָר איינס וויל איך, — עס זאָל מיך באַגענענע א פּאַטרול און צעשיסן לעבן פּענצטער, באַם קאָמענדאנט פאר די אויגן, מער פארלאנג איך גאַרניט, גיי ניט אָג א בענדל, גיי ניט אָג א בענדל.
ער האָט געלאַכט, געפאַכעט מיט די הענט. ער האָט געמאַכט אַן אַנדערק פונג א שיקערן.

דאָס וועיב איז אימ אַרויסגעלאָפּן אַנטקעגן.
— נו, ווי, אַלץ קעשרעק? — האָט זי געפרעגט.
— יאָ, יאָ, דאָס לעבן פונעם הויכגעשעצטן קאָמענדאנט איז אויסער געפאר, — האָט ער געזאָגט מיט א שפּייכל. ווען ער איז אַרבעט איך שטוב, האָט ער זיך פּלוצים א וואַלנער געטאָג אפ דער ערד און שלוכצנדיק זיך אָנגעהויבן שלאָנגן מיט דעם גרויסן, פליכעוואַטן קאָפּ אָג דעם הילצערנעם דיל.
— גערעכט, גערעכט איז טאַקע דער לערער, — האָט ער געזאָגט, — פארשאַלמט זאָל זיך דער טאָג, ווען כ'בין געוואָרן א מעדיקער!

* * *

אזוי זינען געאָנגען טעג. דער אַנהאַנג איז געוואָרן א קוואַרטאַל-באַפולמעכטיק-טער. לאַשקע האָט געדינט איך פּאַליציי. דאָס שענסטע מיידל איך שמאַץ, מאַרוסיע וואַראַפּאַנאָווע, האָט געשפילט אַפּ קלאַוויר אינעם אָפיצער-קאַפּע און האָט געלעבט מיט דעם קאָמענדאנטס אַדיוואַנט. פרויען זינען געפאָרן איך דאָרפּ אויסטעיַלן ווייץ, קאַר-טאַפּל, הירוש, האָבן געזידלט די דייטשישע שאַפּערן, וואָס רייסן די הויט פאר אַר-בערפירן דאָס ביסל אָרעמקייט. די אַרבעטס-בירושע האָט צעשיקט הונדערטער צעם-

לעג, און צו דער סטאנציע זינגען געגאנגען מיידלעך און באכערים מיט זעקלעך און פעקלעך אפ דיטשישער קאמפאָרטע.

אינ שטאָט האָט זיך געפֿנט אַ דיטשישער קינאָ, שאַנדהויזער פֿאַר אָפּיצער און סאָלדאטן. אינ צענטער שטאָט האָט מען אוועקגעשטעלט אַ גרויסן געמויערטן קלאָזעט מיט אַן אופשריפט אפֿ רוסיש און איטאליעניש: „גאָר פֿאַר דיטשן“.

איבער דער שטאָט האָט מען געפֿריבן געפֿאַנגענע, זיי זינגען געגאנגען אָפּגערייִטע, אָפּגעשליסענע, אויסגעהוּנגערטע, און פֿרויען זינגען צוגעלאָפּט צו זיי, געזעבן זיי שטיקלעך ברויט, געקאכטע קארטאָפֿל. די געפֿאַנגענע האָבן זיך געשלאָגן פֿאַר די דאָך זיקע שטיקלעך, און די וואָס האָט געמאַכט אָרדענונג און גיט געזשאַלעוועט דערביי קיינ קלעפּ. עס האָט זיך געדאַכט, אַז די געפֿאַנגענע האָבן שוין פֿאַרלוירן יעטווידע מענטשן לעכע געשטאַלפּ, אזוי אויסגעמאַמערט זינגען זיי געווען פֿון הונגער, דורשט, לבו. באַ אייניקע זינגען די פענעמער געווען געשוואָלן, באַ אַנדערע פֿאַרקערט זינגען די באַסן אַזינגעפֿאַלן, פֿאַרוואָקסן מיט טונקלע, שמויביקע האָר. אָבער גיט געקומט אפֿ די שרעקלעכע ליידיג, זינגען זיי גיט געוואָרן קיינ פֿאַרעמער. זיי האָבן מיט מוירעדיקן האַס געקומט אפֿ די פּאָליציי־לעז, אפֿ די פֿאַרעמער אין דיטשישע אונטערמעס. און דער האַס איז געווען אזוי גרויס, אַז ווען מע לייגט פֿאַר אויסקלעבן, וואָלט זיך זייערע הענט אַ צי געטאָן גיט צום לאַבן ברויט, גאָר צום אָרל פֿון אַ פֿאַרעמער. אינדערפֿרי פֿלעגן גרופּעס פֿרויען אונטער דער וואַס פֿון סאָלדאטן און פּאָליציי־לעז גיין צו דער אַרבעט אפֿ אַרעאָדראָמען, ברויקן, וועגן, אַזינגען און פֿאַרעמער. גיין פֿון מיטערן אפֿ מיידעך עשעלאָגען מיט טאַנקען און באַמבעס, פֿון מיידעך אפֿ מיטערן זינגען געגאנגען גאַנצע צוגן מיט ווייץ, פֿי, פֿאַרהאַקטע פֿראַכט־וואַגאָנעס מיט מיידלעך און באַכערים.

פֿרויען, זקנימ, קליינע קינדער — אלע האָבן קלאָר פֿאַרשטאַנען, וואָס עס קומט פֿאַר, וואָס פֿאַר אַ גוירל די דיטשן האָבן צוגעגרייט פֿאַרן פּאָלק און צוליב וואָס זיי האָבן אָנגעהויבן די דאָזיקע שרעקלעכע מילכאַמע.

* * *

ווען די אלטע וואַרוואַרע אַנדרייִשווע זיין אין איינעם אַ שיינעם פֿרימאָרגן צוגעגאַנגען אינ הויפּט צו ראָזענשטאַל און האָט אים וויינגעדיק געפֿרעגט:

— וואָס טוט זיך דאָס אפֿ דער וועלט, זיידעניו? — האָט זיך דער לערער אומגעקערט צו זיך אין צימער און געזאָגט:

— נו, אינ אַ טאָג — צוויי אַרומ וועלן שוין די דיטשן מאַכן די יודן אַ בלוט־באַד, צו שרעקלעך אַזינגען דאָס לעבן אפֿ אוקראַינע...

— וואָס פֿאַר אַ שטעכט האָבן רעדצו די יודן? — האָט געפֿרעגט וואָרענעקאָ.

— וואָס הייסט — וואָס פֿאַר אַ שטעכט. די גרעסע, האָט געזאָגט דער לערער. — די פֿאַשיסטן האָבן געשאפֿן אַן אַל־אייִראָפּייזשע קאַמפּאַרע, און קעדי די קאַט־פֿאַרזשאַנס זאָלן זינג האַכנאָעדיק און געהאַרבזאַמ, האָבן זיי אָפּגעבויט אַ גינאַמישן לייטער פֿון אונטערדריקונג. די האַלענדער לעבט זיך ערגער ווי די דענער, די פֿאַרזשאַנס צווינגן ערגער ווי די האַלענדער, די טשעכען — ערגער ווי די פֿאַרזשאַנס, גאָס ערגער איז די גרינג, סערבן, דערנאָך — פּאָליאַק, גאָס גירעריקער זינגען די אוקראַינער, רוסן, דאָס זינגען אלע שטאַפּלען פֿון דעם קאַמפּאַרזשענע לייטער. וואָס גירעריקער, אלע שווערער איז דער יאָב, אלע מער בלוט, קנעכטשאַפט, שווייס, נו, און גאָר פֿון אונטן אינ אַט דער רייזיקער קאַמפּאַרזשער פּילשטאַקיקער טורמע געפינט זיך דער שטאַט, וועלכען די פֿאַשיסטן האָבן צוגעגרייט פֿאַר די יודן. זייער גוירל דאַרפֿ שרעקן די גאַנצע גרויסע אייראָפּייזשע קאַמפּאַרע, זייער גוירל דאַרפֿ זינגן אזוי שוידערלעך, אַז אלע איבעריקע קאַרבאַנעס זאָלן זיך שעצן גליקלעך, וואָס זיי זינגען גיט קיינ יודן. און איצט, דוכט מיר, זינגען די ליידיג פֿון די רוסן און אוקראַינער אזוי גרויס, אַז אַיז געקומען די צייט באַזוינגן — פֿאַראַן גאָס אַ שרעקלעכערער, גאָס אַ שוידער־לעכערער גוירל. זיי וועלן זאָגן: קלאָגט זיך גיט, זינט גליקלעך, שטאַלצ, וואָס איר זינט קיינ יודן גיט! דאָס איז פּאַשעמע אַריפּמעטיק פֿון אַכזאַריעס, און גיט קיינ סטיכישער האַס.

איג הויב, ווו עס האָט געווינט דער לערער, איז פאר דעם כוידעש ציט פאָרנע קומענ א היפש ביסל ענדערוגענע. דער אנראַנאָט איז געוואָרן דיק, מעיושעווודיק און שטארק גאָדלדיק בא זיכ. צו אימ פלעגנ קומענ מיט פארשיידענע הישטאדלעסנ פרויענ און פלעגנ ברענגענ כאמפאָהאָן. יעדן אָונט פלעגט זיכ דער . אנראַנאָט אַנשיקער, פלעגט אַנשמעלג דעם פאטעפאָן און זינגענ: „Мой костёр в тумане светит“ באמ ריידן פלעגט ער אריינשמעלג דעמישישע ווערטלעכ. ער פלעגט זאָגן: „ווען איכ גיי נאכ האוז אָדער אאופ שפאציר, בעט איכ זיכ צו מיר גיט ווענדן מיט קיינ ביי מעס“. יאשקע מיכעליוק פלעגט זיכ איג דער היים קימאט גיט באוויזן, צום מערסטנ פלעגט ער ארומפאָרן איבערן ראיאָן, כאפן פארטיזאנער. יאשקע פלעגט געוויינלעכ קומענ אפ א פויערשן וואָג און מיטברענגענ מיט זיכ אַלְהֵיָם גומס: כאזער-פעטס, סאמאהאָן. איינמאָל האָט יאשקע כוויזעקדיק און פארשמעלט געזאָגט צו ראשע וואָ: דאָגענקאָ: — אייגיכט וועסטו שוין גיט ליידן פונ עגשאפט. כ'האָב שוין געזענ שמעט, וואָס מע האָט אָפגעדייניקט ווו נאָר א ווינקעלע...

ראשע האָט דערציילט וועגנ דעם איג דער היים. די אלטע וויסמאנ האָט זיכ ביטער צעווייגט. כאמפאָן איז צום לערער אריינגעקומענ דאָקטער וויסמאנ. ער האָט דערלאנגט דעם לערער א קליינ פלעשעלע, פארמאכט מיט א פעסטנ גלעזערנעם פראָפן. — ס'איז גענוג קאָנצענטרירט, האָט ער געזאָגט, — מניג שמאנדפונקט האָט זיכ געענדערט. לעצטנס ביי איכ געקומענ צום באשלוס, אז דאָס דאָזיקע איז א גייטיקער און גוצלעכער מעדיקאמענט.

דער לערער האָט לאנגזאם א שאַקל געטאָן מיטן קאָפ. — א שיינעם דאנק, — האָט ער טרויעריק א זאָן געטאָן, — מניג שמאנדפונקט האָט זיכ אָבער לעצטנס אויב געענדערט. איכ האָב זיכ באשלאָסן אָפזאָגן פונ דער דאָזיקער רעפּויע?

— פארוואָס? האָט פארוואַנדערט א פרעג געטאָן וויסמאנ, פאר מיר וועט שוין קלעקן. גערעכט זיט איר געווען, גיט איכ. אפ די צענטראלע גאס איז מיר פארבאָטן זיכ צו ווייזן, מניג ווייב איז אונטער טויט-שמאָלע פארווערט צו באווייזן זיכ אפן מאַרק, מיר מוזן אלע טראָגן דאָס בענדל, און ווען איכ גיי דערמיט ארויס אפן גאס, קוועטש עס מיר די האנט ווי מיט צוואנגענ. אפילע די קאמפאָרע איג דעמישלאַנד. איז, לאָזט זיכ אויס, א צו גרויסער קאָוועד פאר אונדז. איר האָט געהערט, ווי עס אר- בעטן דאָרט די אומגליקלעכע מיידלעכ און יונגלעכ? אָבער די יודישע יונגט געמט מען גיט אהין, הייסט עס, אז אונדזער יונגט, אונדז אַלעמענ דערווארט עטוואָס אזויגס, וואָס איז נאָך ערגער, ווי די דאָזיקע שרעקלעכע קאמפאָרע. וואָס אזויגס דאָס וועט זיין — ווייס איכ גיט. וואָס זשע דארפ איכ ווארטן? איר זיט גערעכט. איכ וואָלט אוועק צו די פארטיזאנער. מיט מניג בראַנכיאלער אסטמע איז עס אָבער נאָר א כאָלעם. — און איכ בין פאר נאָט די שוידערלעכע וואָס, וואָס מיר האָבן זיכ גיט גע-

זען האָט געזאָגט דער לערער, — געוואָרן אַן אָפטימיסט. — וואָס? — האָט דערשראָקן איבערנעפרעגט וויסמאנ, — אַן אָפטימיסט? זיט מויכל, נאָר מיר דאכט, איר זיט אראָפ פונ זינען.

— איר האָט מיכ גיט פארשמאנענ, — האָט געזאָגט דער לערער. — מער פונ אלצ האָב איכ מוירע געהאט פאר איינ זאכ. נייג, גיט מוירע געהאט, מער ווי מוירע גע- האט, א קאלטער שווייס האָט מיכ באשלאָגן נאָר פונ דעם געדאנק אליין, אז, פאר- שייט איר מיכ, די פאשיסטן האָבן ריכטיק אויסגערעכנט, אז זיי וועלן קיינ טאָעס איג כעזשנ גיט האָבן. איכ האָב שוין גערעדט וועגן דעם מיט וואָר אָגענקאָ. איכ האָב מוירע געהאט, א פובער איז מיר באפאלן, כ'האָב גיט געוואָלט דעם טאָג, די שאַ דערלעבן. שוין זשע מיינט איר, אז די פאשיסטן האָבן סטאמ איג דער וועלט אריין פארקאָכט די דאָזיקע בלוטיקע קאשע פונ אויסראַטן א פילמיליאָניק פאָלק? דעריב שניקט א קאלטע, מאטעמאטישע אויכרעכענונג. זיי וועקן אופ איג מענטשן בלוין

דאָס פינצטערע, די אלטע באַבעממעסעס, זיי צעבלאָזן האָס, לעבן אופ אלטע פאָרו-
 טיילג. דערני איז זייער קראַפט. צעטיילג, אָנהעצן און הערשג! אָנהעצן איינ פאָלק
 אפן צווייטן, די פארשקלאַפטע פעלקער אפ די פעלקער, וואָס האָבן אינגעהיט זייער
 פרייהייט, די פעלקער פון דער זיט אַקטאָאן אפ די פעלקער פּעיווער לאַיאמ, און אלע
 פעלקער פון דער גאַנצער וועלט אפן יודישן פּאָלק. אָנהעצן און הערשג! און ווייניק
 איז דען אפ דער וועלט פאראן פינצטערניש און שלעכטס, ווייניק פאָרוטיילג און
 אָבערגלויבעניש? און זיי האָבן יאָ א טאַעס געהאט אינ בעזשג. זיי האָבן געוואָלט
 צעבלאָזן האָס, און ס'איז געבוירן געוואָרן מיטגעפיל. זיי האָבן געוואָלט ארויסרופן
 שאַדפרייד, פארביטערונג, זיי האָבן געוואָלט פארמונגלעג דעם פארשטאַנד פון גרויסע
 פעלקער. און איב האָבן אלליי מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, אפ זיב אלליי געפילט,
 אז דער שרעקלעכער גוירל פון די יודן רופט ארויס בא די רוסן און אוקראינער בלוין
 צאר און מיטגעפיל, אז, אלליי געאַנצטע און געפלאַנטע פונעם דיטשישן אַקופאַנט,
 זענען זיי צו העלפן מיט וואָס נאָר מע קאַנן. מע פארווערט אונדז צו קויפן ברויט, גיינ
 אפן מאַרק נאָך מילך, טוען דאָס פאר אונדז נערן אונדזערע שטייגעס, צענדליקער
 מענטשן קומען צו מיר און אייזען ווי און ווי זיב בעסער צו באהאַלטן. איב זע מיט
 געפיל בא פילע. איב זע, פארשטייט זיב, אויב גליבניגליט. נאָר קאס און פרייד איבער
 אונדזער אומקום האָבן איב געזען בלוין דריי—פיר מאָל. אָט ווי די דייטשן האָבן א
 טאַעס געהאט אינ בעזשג. די בעזשג-פירער האָבן געמאַכט א פאַלשן בעזשג. מיט
 אַפטימיזם טרוםפירט.

— דאָס אלץ איז ריכטיק, — האָט געזאָגט ווינטראַוב און א קוק געטאָן אפן
 זייער, — כ'מוז אָבער גיינ. דער יודישער טאָן ענדיקט זיב, שוין האלב פיר... מער
 וועלג מיר זיב שוין מיטמאמע גיט זען. — ער איז צו צום לערער און האָט געזאָגט—
 קאָמיר זיב געזעגענע, מיר קענען דאָך איינער דעם אנדערן שוין קאָרעו פופציק יאָר.
 איב דארף איב גיט לערענען, וואָס איר האָט צו טאָן אינ אזוינע מינוטן.

זיי האָבן זיב ארומגענומען און צעקושט, און די פרויען, וואָס האָבן געקוקט אפ
 זייער לעזעגענונג, האָבן געוויינט.

א סאב געשעענישן זייענען זיב פארלאָפן יענעם טאָג. מיט אַ טאָן פריער האָט
 וואָרדענאָ פאר א גלאָן פאסאַלעס און צוויי גלעזער קערלעכ אויסגעביטן בא ינגל
 לעב צוויי האנט-גראנאַטעס „1-פ“.

קיינער האָט גיט געזען, ווי ער איז אוועק פון דער הייט. באמ ראָג האָט ער זיב
 אפ א רעגע אָפגעשטעלט, נאָכאמאָל א קוק געמאָן אפן הויז, ווי עס זינען געבליבן
 זיב ווייב און קינד, און איז אוועק צו דער קאַמענדאַטור. מער האָט ער גיט געזען
 גיט דאָס ווייב, גיט דעם זון. אויב דער אַגראָנאָם האָט זיב גיט אומגעקערט אהייט.
 דער איינפויסיקער לייטענאַנט האָט אריינגעשלינדערט א גראנאַטע אינעם פענצטער פון
 געם קאַמענדאַנטס אופגעמ-צימער, ווי עס האָבן זיב געהאט פארוואלט די קוואר-
 טאל-באפולמעכטיקטע צו באקומען גיט אינסטרוקציעס. דער קאַמענדאַנט איז אינ
 דעם מאַמענט גראָד גיט געווען אינ דער הייט, ער האָט שפאַצירט אינ גאָרמ, ווי עס
 האָט אימ געייצט דער דאָקטער מיטן אינזערגעם קרייצ אפן מונדיר. יעדן טאָג—
 א פערציק-מינוטיקער שפאַציר איבערן סאָד און א קורצער אָפן בענקעלע.
 אינדערפרי האָט א פאָליציאַנט ארויסגעפריבן די גערירמע לידע וויסמאג צונע-
 מען די מויטע קערפערס פון דעם דאָקטער ווינטראַובס מישפאַכע, וואָס האָט זיב די
 נאכט אָפגעסאַמט.

די מייסיל האָט מען געפירט איבער אלע גאַסן. די דארע אלטע שקאפע האָט
 זיב אָפגעשטעלט אפ יעדן ראָג, פונקט ווי די מויטע זאָלן זי בעשן זיב אָפשמעלן,
 קרדיי זיי זאָלן נאָכאמאָל קאָנען א קוק טאָן אפ דער שטאָט.
 די פאַציענטן האָבן דורכ די פענצטער, מירן און מויערן. געקוקט אפ דעם דאָק-
 טערס לעצטער נעכטע. קיינער האָט, פארשטייט זיב, גיט געוויינט, גיט אראָפגענומען
 כ'היפל, גיט געזענגט זיב מיט אימ. אינ די דאָזיקע בוימערע צייטן האָבן בלוט, ליינד
 און טויט אפן קיינעם קייג אינדרוק גיט געמאַכט, מענטשן זינען דערשימערט גע-
 וואָרן נאָר פון ליבע און גוטסקייט.

די שטאַט האָט איצט ניש געדארפט קיין דאָקטער. ווער וועט זיך עס גיין היילן איז אזא ציט, ווען געזונט איז פאַשעט א שטראָפּ פון גאָט. סוכבאָטע, פאראלימט, א שווערע גרויזשע, געפערלעכע הארצ-קראנקייטן, ביזע געשווינדן האָבן געדאמטעוועט פון אויסשעפנדיקער ארבעט, פון דיטשישער קאמפאָרע. האָט מען וועגן קרענקען געטרוימט, געבעטן גאָט, ער זאָל אָנשיקן א קרענק. דעם טויטן דאָקטער האָט מען באגלייט אָנגעכמורעט און שווינגנדיק. בלויז די אלטע וויסמאן האָט זיך צעכליפּעט, ווען די פּוּר איז פארברענעפאָרן פארביי דעם טויער — נעכטן, ווען דער דאָקטער איז זיך געקומען געזעגענען מיטן לערער, האָט ער געבראכט פאר דער קליינער קאמיע א קיפּאָ ריז, א פעקלע קאקאאָ און צוועלפּ שטיקלעך צוקער. ער האָט גוט געהיילט מענטשן, דער דאָקטער ווינטראוב, ער האָט אָבער ניש ליב געהאט צו היילן אָן געלט. קיינעם האָט ער נאָך קיינמאָל ניש געגעבן אזא פּינע מאטאָנע.

ערשט אינאָוונט האָט זיך אומגעקערט לידע וויסמאן.

זי האָט געזאָגט, אז דער דאָקטער און די דאָקטערשע זינען געווען זייער שווערע, אז די ערד איז געווען זייער יא שטיינערדיקע און הארמע, נאָר צום גליק, האָבן די דיטשישן דערלויבט גראָבן ניש מי.פ. זי האָט זיך באקלאָגט, אז מיט דער לאָפעטע האָט זי צעקלאפט א קנאפּל און צעריסן דאָס קליייר. עס האָט בא איר געקלעקט סייכל, און עפּשער כוטרעקט פון א מעשוגענעם, ניש צו זאָגן דאשען, אז באמ ראָנד שטאַט הענגט וויקמאָר וואָראָנגעקאָ.

נאָר ווען דאשען איז ארויס, האָט זי באראכט און שטייל געזאָגט:

— וויקמאָר הענגט דאָרט, ער וויל מיסטאמע שטארק טרינקען — האָס מויל איז אָפּן און די ליפּן — אינגאנצע אויסגעטריקט.

פארנאכט האָט דאָזענמאל אוועקגעשטעלט אפּן טיש די ליכטער, ארויסגענומען פון שאפע צוויי ליכט. זיי זינען געווען אינגעוויקלט איין בלוי פאפיר. ער האָט זיי די גאנצע ציט ניש גענוצט, איצט האָט ער אָנגעצונדן ביידע מיטאמאָל, ער האָט געעפנט א טיש-קעסטל, וואָס איז אלעמאָל געווען פארנאכט, האָט ארויסגענומען פעקלעך אלטע בריוו, פאָטאָגראפיעס. ער האָט אָנגעטאָן די ברייל, זיך אוועקגעזעצט צום טיש און גענומען לייגענע די שריוו, געשריבענע אפּ בלויע און דאָזען פאפיר, וואָס האָט שוין אָפּגעבליאקעוועט פון לאנגן ליגן.

די אלטע וויסמאניכע איז שטייל צוגעגאנגען צו אימ.

— אפּ ווי לאנג וועגן איינע קלעקן די ליכט? — האָט זי געפרעגט.

— כ'מיין, אפּ צוויי נעכט, — האָט געזאָגט דער לערער.

— הינט און מאָרגן?

— יאָ, — האָט ער געענטפערט, — אפּ מאָרגן אויך.

— און איבערמאָרגן וועט זיין פינצטער?

— יאָ, איבערמאָרגן, רעכטן איך, וועט זיין פינצטער.

זי האָט ווינציק וועמען געלויבט, אָבער דאָזענמאל האָט מען געמעגט גלייבן. זי האָט לאנג געקוקט אפּן פענעל פונעם שלאָפנדיקן אייניקל און האָט שמרעגן געפרעגט:

— זאָגט, וואָס איז דאָס קינד, נעכט, שולדיק?

דאָזענמאל האָט זי אָבער ניש געהערט. ער האָט געלייענט אלטע בריוו.

יענע נאכט האָט ער זיך געגריבלט אין זינע זיכרוינעס. ער האָט זיך דערמאָגט אָן די הונדערטער מענטשן, וואָס זינען אדורכדורכ זיין לעבן, די לערער און די שילער, די סאָנימ און די פרענימ, ער האָט זיך דערמאָגט אָן די ביכער און הייסע שמרענט פון די סטודענטישע יאָרן, אָן דעם ביטערן סאָפּ פון דער גרויסער ליבע, וואָס ער האָט איבערגעלעבט זעכציק יאָר צוריק און וואָס האָט אויסגעשפּרייט איר קאלטן שאָטן אפּ זיין גאנצן לעבן, ער האָט זיך דערמאָגט אָן די יאָרן פון וואַנדערונגען און יאָרן פון ארבעט, זיך דערמאָגט אָן די נעשאַמע-וואַקלונגען — פון ליידיגשאפטלעכער עקסמאטישער רעליגיעזקייט ביז קלאָר, קאלטן אטענזם. דאָס אלץ האָט אָפּגערויט, געבליבן אין דער ווינטער פארגאנגענהייט. יאָ, געוויס, זיין לעבן איז אימ ניש געלונגן

געג, ער האָט א סאכ געטראכט, אָבער ווייניק אופגעטאָג, פופציק יאָר איז ער געווען א לערער אין א קליין, גורע שטעטלע. אמאָל האָט ער געלערנט די קינדער פונ דער יודישער פּראָפּעסיאָנעלער שול, דערנאָך, גאָב דער רעוואָליוציע, האָט ער אונטעריכט אלגעברע אונ געאָמעטריע אין דער צעניאָריקער שול. און געדארפט האָט ער גאָר לעבן אין דער הויפט־שטאָט, דרוקן זיך אין ציטונגען, שטרענג מיט דער גאנצער וועלט.

אין יענער נאכט האָט אים אָבער גיט באנק געטאָג דאָס גיט אינגעגעבענע לעבן זינגט. אין יענער נאכט האָבן אים צום ערשטן מאל אין לעבן אופגעהערט אָנגיין די מענטשן, וואָס זינגען שוין לאנג אוועק פונ לעבן, ליידיגשאַפּלעך האָט ער איצט גע= וואָלט גאָר איינס— דערזען דעם וויגדער, וואָס ער האָט דעם גאנצן לעבן גיט גע= קאָנט פארשטיין — דעם וויגדער פון ליבע. ער האָט זי גיט געוויסט— קינדוויזן האָט ער זיך דערצויגט, גאָב דער מוסערס טויט, בא א שפּעטער, אין דער יונגט האָט ער פארזוכט די ביטערקייט פון פרויען־פאראם. דאָס גאנצע לעבן האָט ער אָפּגעלעבט אין א וועלט פון איידעלע געדאנקע און פארגינפטיקער אופירונג. און איצט האָט זיך אים געוואָלט, אז עמעצער זאָל צווייג צו אים און אים זאָגן: „דעקט אונ די פיס מיט א שאַל, עס בלאָזט פונ דיר, עס וועט אונ בלאָלע שאפן צום רעוומאזיזם“. עס האָט זיך אים געוואָלט, מע זאָל אים זאָגן: „גאָבוואָס האָט איר הינט געטראָגן ווא= סער פונ ברונעם, איר האָט דאָך א קראנק הארץ“. ער האָט געווארט, אז איינע פון די פרויען, וואָס זינגען געלענג אפ דר'ערד, זאָל צווייג צו אים און זאָגן: „לייגט זיך שלאָפן, איר טאָרט גיט זיצן אזוי שפעט“. קיינער איז דאָך קיינמאל גיט צוגעגאנגען צו זינג בעט פאריכטן די קאָלדע און זאָגן: „אזוי וועט זיך ווארעמער“.

ער האָט קלאָר געוויסט — עס וועט אים אויסקומען צו שמארבן אין א ציט, ווען עס הערשט די געזעצן פונ שלעכטס, ברומאלער קראפט, אויסערלעכער גראָשנדיקער צוועקמעסיקייט, וואָס אין איר גאָמען ווערן אָפּגעטאָג די שוידערלעכסטע פארברעכנס, אז די דאָזיקע געזעצן הערשן איצט איבערן לעבן און דיקטירן די אופירונג גיט גאָר פונ דעם זיגער, גאָר אויך פון די מענטשן, וואָס זינגען ארוםטרגעפאלג אונטער זינג מאכט. גלויבליכטיקייט— אָט דאָס איז דער גרעסטער סויגע פונ לעבן. אין אָט די שרעקלעכע טעג איז אים באשערט צו שמארבן.

אינדערפרי איז געמאָלדן געוואָרן, אז די יודן, וואָס וווינען דאָ אין שטאָט, דארפן מאָרגן, 6 אזויגער אינדערפרי זיך פארזאמלען אפן פלאץ לעבן דער דאמפ=מיל. מע וועט זיי אלעמען אוועקשיקן אין די מינרעו=ראיאָנען פונ דער אָקופירטער אוקראינע, ווו עס ווערט אינגעאָרדנט פונזייערפּווענג א ספעציעלע געמאָ. זאכט איז באפוילט גע= וואָרן צו געמען פונקט 15 קילאָגראם. קייג עסן האָט מען גיט געהייסן מיטנעמען. ווייל די מיליטער=קאָמאנדשאפט באזאָרטט אין וועג מיט שפיזן.

4

א גאנצן מאָג האָט זיך באמ לערער אין צימער גיט צוגעמאכט די טיר. עס זינג געקומען שכיניגים זיך מעיאשעו זינג, פרענג, וואָס מיינט ער וועגן דעם באפעל. עס איז געקומען דער אלטער שוסטער באָרעכ, א מענטש מיט א שארפער און א ביי= זער צונג, א מוסטער פונ זינג פאכ, עס איז געקומען דער מוליער מענדל, א שווי= גער און א פילאָסאָפ, עס איז געקומען דער בלעכער לייבע, א טאטע פונ גיט קינדער, עס איז געקומען דער ברייטפלייציקער ארבעטער מיט די לאנגע גרויע וואָנצעס — דער שמיד כאימ קוליש.

זיי האָבן שוין אלע געהערט, אז די דייטשן האָבן אין א סאכ שטעט ארויסגע= געבן אזוינע באפעלן וועגן יודן, קיינער האָט גאָב אָבער קיינמאל און אינערנעז גיט געזען קייג עשעלאָג יודן, גיט באגעגנט קייג קאָלאָנעס אפ ווייפלע וועגן, גיט באקומען קייג יעדעס וועגן דעם לעבן אין אָט די געמאָס. אלע האָבן זיי געהערט וועגן דעם, אז אין א סאכ ערטער האָבן מענטשן געזען, ווי קאָלאָנעס יודן גייען פונ די שמעט צו די באג=סטאניעס, גיט מיט די ברייפע גריידערס, גיט מיט די שאָסיען, מע פירט

די יודן ארום הינטערן שטאָט, צו די יארן און רויען, צו די זומפן און פארוואַךרע פּענע קאָלכ־גריבער. אלע האָבן זיי געהערט, אז אין עפּלעכע טעג ארום גאָכ דעם, ווי די יודן גייען אוועק, ביינאָ אױס די דײַטשישע סאָדראַטן אפּ די מערק קליידער, קינע דערשע זאכן, מופּל אפּ האָניק, סמעטענע, אייער. און די אינזווײַגער דערצײלן איינער דעם אנדערן בעסאָר: „דער דײַטש האָט געטראָגן אינעם דעם בײַטן דעם וואָלענעם דײַטשעמפּער, וואָס מײַן שאַכנאָטע סאַניע האָט געטראָגן אינעם דעם מאָג, וועג מע האָט זיי ארויסגעפירט פּונ שטאַט“, „דער דײַטש האָט געבראַכט צו בײַטן די סאַנדראַיעס פּונ דעם ריגער עוואַקוירטן יונגעלע“, „דער דײַטש האָט געוואָלט באַקומען דרײַ קילאָ האָניק פּאַר דעם אינזשענער קונעלס אָנצוג“.

זיי האָבן געוויסט, זיי האָבן פּאַרשטאַנען, וואָס עס דערווארט זיי. גאָר טיפּ אינ האַרצן האָבן זיי גיט געגלױבט. צו מעשונועדוק האָט אויסגעזען דער דאָיקער פּלאַן פּונ אויסהאַרגענע א פּאָלק. אויסהאַרגענע א פּאָלק! קיינעמס האַרצן האָט גיט גע= וואָלט דערוי גלױבן.

און דער אלטער באַרעכ האָט געזאָגט:

— ווי קאָג מען עס האַרגענע א באַלמעקאַכע, וואָס מאַכט אזוינע שיכ, אז מע וואָלט זיכ מיט זיי גיט פּאַרשעמט אינ פּאַרזן אפּ דער אויסשטעלונג.

— מע קאָג, מע קאָג, — האָט געזאָגט דער מוליער מענדל.

— גו, דעכט, — האָט געזאָגט דער בלעכער לייבע, — גו, דאַרפן זיי גיט מײַנע טשיניקעס, טעפּ, פּאַנען, גו, איז וואָס? דאַרפן מען דעריבער אויסקוילענע מײַנע נײַט קינדער?

און דער אלטער רעזענטאַל האָט געשוויגן, געהערט און געטראַכט: גוט האָט ער געפּאָגן, וואָס ער האָט קיין סאַם גיט אינגענומען. א לעכע לאַנג האָט ער אָפּגעלעבט מיט אָט די מענטשן, מיט זיי איינײַנעם דאַרפן ער שוין אויסלעבן זײַן ביטערע לעצטע שאָ.

— מע וואָלט זיכ באַדאַרפט אריבערכאַפּן אינ וואַלד, — האָט געזאָגט דער שמיר קוליש, — איז וועג איז דאָס גערעדט, וועג די פּאָליציאַנטן זאָלן אונדז גיט נאָכגיין פּוסטריט. הינט איז שוין דרײַ מאָל געווען דער קוואַרטאַל=באַפּולמעכטיקטער. איכ האָב געשיקט ס'ינגל צום שווער, איז דער באַלעבאַס פּונ אינ גיט אָפּגעטראָגן. ער האָט מיר געזאָגט פּאַשעט און פּראָסט: „אינ פּאָליצײַ האָט מען מיר געזאָגט, טאָמער וועט איינ ינגל פעלן אפּן פּלאַצ, וועסטו מיט: קאָפּ באַצאָלן, דו ביסט דער הויז=ווירט“.

— גו, מילע, — האָט געזאָגט מענדל דער מוליער, — וואָס באַשערט, דאָס באַ= ווערט, א שאַכנאָטע האָט געזאָגט מײַן יאַשקע: „דו ביסט גאָר גיט ענגלעכ צו קיין יודן, לויפּ אינ דאַרפן ארײַנג“.

האַט איר מײַן יאַשקע געענטפּערט: „איכ וויל זײַן ענ= לעכ צו א יודן, וווּהיג מע וועט פירן מײַן טאַטן, אהיג וועל איכ גיין“.

— איינס קאָג איכ זאָגן, — האָט א בורטשע געטאָג דער שמיר, — טאָמער וועט שוין באַשערט זײַן צו שטאַרבן, וועל איכ גיט גיט ווי א שאָפּ צו דער אקירע.

* * *

אינאָונט האָט דער מאַיאָר ווערנער אופּגענומען דעם פּאַרשטייער פּונ געסטאַפּאַ בעקערן.

— אבי גאָר דורספירן אָרגאַניזירט די מאָרגעדיקע אָפּעראַציע, וועלן מיר אָפּ= כאַפּן דעם אָטעם, — האָט געזאָגט בעקער, — כ'האַב שוין גיט קיין קויעכ צו די יודן. יעדן טאָג עקסעסן: טייפּ זינען אנטלאָפּן, פּאַראַן יעדעס, אז צו די פּאַרטיזאַנער; א מײַשפּאַכע איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד; דרײַע האָט מען פּאַרהאַלטן פּאַר ארומגיין אָן בענדלשכ; אפּן מאַרק האָט מען געפּאַקט א יודישע פּרוי באַ קויפּן אייער, גיט געקוקט אפּן קאַמעגאַרישן פּאַרבאַט צו באַווײַזן זיכ אפּן מאַרק; צווייען זינען ארעס= מירט געוואָרן אפּ בערלינער=שטראַסע, כאָטש זיי האָבן אויסגעצײַכנט געוויסט, און איבער דער צענטראַלער נאַס איז זיי פּאַרבאַטן ארומצוגיין; אכט יודן האָבן ארומ= געשפּאַצירט איבער דער שטאַט גאָכ פיר איינער באַטאָג; צוויי מײַדלעכ האָבן גע=

מאכט א פרווה צו באהאלטן זיך איג וואלד ביים מארש צום ארבעטס-פלאץ. דאָס זינגען אלץ, נאטירלעך, קלייניקשטן, גאָר—גערונג זינגען גערונג.

— ווי איז די אָרדענונג פונ דער אָפּעראציע?
בעקער האָט אויסגעווישט מיט זאמשע די פענסע.

— די אָרדענונג איז פאנאנדערגעארבעט גיט דורכ אונדז. איז פוילג האָבן מיר, נאטירלעך, געהאט גרעסערע מעגלעכקייטן אָנצווענדן גענערישע מיטלען. אָג זיי איז טאקע אומגעלעבט זיך צו באגייג, עס האנדלט זיך דאָך וועג סטאטיסטישע ציפער מיט א סאָלדער צאָל גולד. דאָ זינגען אנדערע באדינגונגען. עס לאָזט זיך פוילג די גאָענט-קעט פונ פראַגמ. די לעצטע אינסטרוקציע דערלויבט אָפּצוברענגן פונ די פאראגראפן און צופאכט זיך צו די אָרטיקע באדינגונגען.

— וויפל סאָלדאטן דארפט איר האָבן? — האָט געפרעגט ווערנער.

ביים שמועס האָט זיך בעקער געהאלטן אויסערגעוויינלעך סאָלדיר. פויל סאָלדיר, ווי געוויינלעך. און אפולער דער קאָמענדאנט ווערנער האָט געשמועסט מיט אים מיט א מאָדעם געפיל פונ אינערלעכער מוידע.

— מיר אָרגאניזירן די זאכ אפ אזא אויפן, האָט געזאָגט ווערנער, צוויי קאָ-מאנדעס — א צעשיסערישע און א באוואכערישע. די צעשיסערישע — א מענטשן פופצן—צוואנציק, אומבאדינט פרעויליקע. די באוואכערישע דארף זינג פארהעלטניס-מעסיק גרויס, ארויסגייענדיק פונ דעם כעזשכט — איינ סאָלדאט אפ פופצן יודן.

— פארוואָס? — האָט געפרעגט דער קאָמענדאנט.

— די פראקטיק באווייזט: איג דעם מאָמענט, וועג די קאָלאָנע זעט, אז איר מארשירט גייט פארבן דער אינוואזיאן און די שאַסיי-וועג, הייבט זיך אָג א פאניק, היסטעריקעס. א סאכ פרווה לויפן. אָבער ביז די ארבעט איז גיט פאדערנדיק, האָט די באוואכערישע קאָמאנדע אויך גיט ווייניק צו טאָגן. איר פארשטייט אלייג, צווישן די יודן איז פאראן א היפּשער פראַצענט מאנצבלע.

— וויפל זשע צייט וועט עס אָפּנעמען — האָט געפרעגט ווערנער.

— מייננט מאן בא א גענויטן אָרגאניזאטאָר גיט מער פונ א דריטהאלבן שאַ. דאָס וויכטיקסטע איז — קענען פאנאנדערמיינלעך די פונקציעס, צעשטעלן און צוגרייפן די גרופע, רעכטצייטיק ברענגען זי צו פירן. די אָפּעראציע גופע דויערט גיט לאנג.

— וויפל זשע סאָלדאטן דארפט איר פונדעסמוועגן האָבן?

— מיינמוט, הונדערט, — האָט געענטפערט בעקער.

ער האָט א קוק געטאָגן איג פענצער און צוגעגעבן:

— דער וועטער האָט אויך א באדינגונג! כ'האָב זיך אינפאָרמירט באמ מעטעאָ-דאָלאָג, מאָרגן איז דער ערשטער העלפט, רעכנט ער, וועט זינג א לויטערער, זונג-קער טאָג, צו אָוונט צו איז מעגלעך א דעגן, דאָס האָט שוין אָבער פאך אונדז קיינ באדינגונג גיט.

— הייסט עס... — האָט אומאנטשלאָסן אָנגעהויבן ווערנער.

— די אָרדענונג איז אזא. איר טיילט אויס אג אָפּיצער, נאטירלעך, א מיטגליד

פונ דער נאציאנאל-סאָציאליסטישער פארטיי. די צעשיסערישע קאָמאנדע קאָמפלעקס-טירט ער אפ אזא אויפן: „כעוורע, איך דארף האָבן מעגלעך מענטשן מיט גוטע גערוונג.“ דאָס דארף מען דורכפירן הינט אינאָוונט איג קאזארמע. פארשריבן דארף מען ווייניקסטנס דרייסיק, ווייז א פראַצענט צען, ווי ס'ווייזט די פראקטיק, פאלט אָפּ. נאָכדעם ווערט מיט יעדן באזונדער דורכגעפירט אג אינדיווידועלער שמועס. גלייכצייטיק ווערט לויט א צעטל קאָמפלעקטירט די באוואכערישע קאָמאנדע. זעקס אזוייער אינדערפרי קומען זיי אפן פלאץ, וון עס דארפן זיך פארוואַמלען די יודן. די אָרדענונג פונ מארש: די צעשיסערישע קאָמאנדע גייט פאר דער קאָלאָנע — א מעטער דרייסיק. הינטער דער קאָלאָנע פאָרן צוויי פורן, ווייז אלעמאָל איז פאראן א געוויסער פראַצענט אלמע, שוואנגערע און היסטערישע פרויען, וואָס פארלירן איג וועג דעם באוויכטונג. — ער האָט גערעדט לאנגזאם, דער מאיאָר זאָל גיט דורכלאָזן קיינ אייג דעמאל.

— נו, דאָס איז, איינגטלעכ, אלץ. דעם ווייטערדיקן אינסטרומאנט אפן ארבעטס-
פלאץ געמען אפ זיך מיט ארבעטער.

מאָיאָר ווערנער האָט א קוק געמאָך אפ בעקערן און פּלוצים א פרעג געמאָך:
— נו, און די קינדער?

בעקער האָט אומצופרידן א הוסט געמאָך. די פראגע איז ארויס אויסער די רא-
מען פון געשעפטלעכן אינסטרומאנט.

— איר פארשטייט, — האָט ער געזאָגט שטרענג אוב ערנסט, קוקנדיק דעם קאָ-
מענדאנט גלויב אינ די אויגן ארעב, — כאָטש עס ווערט רעקאָמענדירט אָפטיילן זיי
פון די מוטערס און ארבעטן מיט זיי באזונדער, זאָג איך זיך פונדעסמוועגן אָפ
דערפון. איר פארשטייט דאָך אלײן, ווי שווער עס איז אָפצורייסן א קינד פון א מו-
טער אינ אזא פרויעריקער מינוט.

ווען בעקער האָט זיך אָפגעזעגנט און איז אוועק, האָט דער קאָמענדאנט ארויס-
גערופן זיין אדיוואַנט, אימ גענוי איבערגעגעבן די אינסטרומאנט און האָט שטיל
געזאָגט:

— פונדעסמוועגן בין איך צופרידן, וואָס דער דאָזיקער אלטער דאָקטער איז
באזאגנען זעלבסטמאָרד באציעס, כּוואָלט געהאט שוידערלעכע געוויסנסבוים בעג-
גייע צו אימ. ער האָט דאָך מיר געהאַלטן. איך ווייס נישט, צי כּוואָלט אָן זיין הייל
זיך דערווארט אפ אונדזער דאָקטער... און די לעצטע מען פיל איך זיך אויסגע-
צייכנט — כּוואָלט בעסער, דער מאָגן משעפעט נישט שוין צוויי מענטשן האָבן מיר
געזאָגט, און כּווע אויס בעסער. מעגלעך, און דאָס איז פארברונגן מיט דעם, וואָס
איך שפאציר יעדן טאָג איך סאָך, ווי דער דאָקטער האָט מיר געהייסן. און די לופט
איז דאָ איך שפאציר אן אויסגעצייכנטע, מע זאָגט, אז פאר דער מילכקאמע איז דאָ
געווען א סאנאמאָריום פאר לונגען- און הארץ-קראנקע.
און דער הימל איז געווען בלוי, און די זון האָט געלויכטן, און די פייגל האָבן
געזונגען.

* * *

ווען די קאָלאָנע יודן איז פארביגעגאנגען די אייזנבאן און האָט פארקערעוועט
אָן א זינט פון דעם שאַסיי צו די רוינע צו, האָט דער שמיד כאָטש קוליש אָנגענומען
א פולע ברוסט מיט לופט און א געשריי געמאָך הויב אפ איבערצושרייען. דעם
מומל פון די הונדערטער שטימען.

— נו, יודן, מיטן וועלטל איז אויס!

ער האָט א זעצ געמאָך מיט דער פויסט איבערן שלייפ דעם סאָלדאט, וואָס איז
געזאגנען לעבן אימ, האָט אימ אוועקגעשלינדערט, ארויסגעכאפט בא אימ פון די
הענט דעם אוומאָמאט און, נישט האָבנדיק קיין צייט צו באגעמען דאָס פרעמדע, אומ-
באקאנטע געווער, האָט ער זיך פארמאָסטן מיטן שווערן אוומאָמאט, פונקט ווי
אמאָל מיטן האמער, און האָט געפילט מיט אימ דעם מויער פונעם אונטערשאַפער,
וואָס איז צוגעלאָפן פון דער זייט. איך דער מעהומע, וואָס האָט זיך גלייב נאָך דעם
אָנגעהויבן, האָט די קליינע קאטיע וויסמאג פארלאָרן די מאמע און די באָדע און
האָט זיך אָנגעכאפט פאר דעם אלטן ראָזנטאלס פאָלע. ער האָט זי קוימ מיט צאָרעס
אופגעהויבן, גענומען אפ די הענט און איר ארענגעפליסטערט איך אויער:

— ווייג נישט, קאטיע, ווייג נישט.

האלטנדיק מיט דער האנט ארומגענומען זיין הארדן, האָט זי געזאָגט:

— איך ווייג נישט, לערער!

עס איז אימ געווען שווער זי צו האַלטן, דער קאָפּ האָט זיך געדרייט, איך די
אויערן האָט גערוישיט, די פיס האָבן געציטערט פון לאנגן גיין, פון דער פּינגלעכער
אָנשמרענגונג איך די לעצטע שאָען.

פופצן יודן האָט מען צוגעפירט צום רוין אייניקע פון זיי האָט דאָזענטאל גע-
קענט. דער מוליער מענדל דער שוויגער, דער צאָנ-מעכניקער מיער ראויטש.
דער אלטער עלעקטראָמאָניאָר אפּעלבעלד. זיין זון האָט אונטעריכט איך דער קנע-

ווער קאָנסערוואַטאָריע אונג האָט אַמאָל יינגלווייז זיך געלערנט מאַמעמאָטיק באַ ראָ-
זענטאלן.

שווער אָטעמענדיק, האָט דער אלטער געהאלטן אפּ די הענט דאָס מיידעלע.

— מיט וואָס פּרייסט מעג זי, ווי נאָרש מעג זי אָפּ? — האָט געטראַכט דער
אלטער, אונג אַ גוואַלדיקער ווייטעק האָט אים אַרומגעכאַפּט. אויב איג דער דאָזי-
קער לעצטער מינוט וועט אים קיינער גיט אונטערהאַלטן, גיט זאָגן אים די ווערטער,
אפּ וועלכע ער האָט געוואָרט אונג אויסגעקוקט דאָס גאַנצע לעבן, נאָך וועלכע ער
האָט געלעבט מער, ווי נאָך דער גאַנצער כאַכמע פּונג די גראַבע ביכער וועגן דעם
מענטשנס גרויסע געדאַנקען אונג אַופּמועג.

דאָס מיידעלע האָט זיך אויסגעדרײט צו אים. איר פּאָנעם איז געווען רונק. דאָס
איז געווען אַ בלייב פּאָנעם פּונג אַ דערוואַקסענעם מענטשן, אַ פּאָנעם, פּול מיט
ראַכמאַגעסדיקן מיטלייד. אונג איג דעם שטילשווינגן, וואָס איז פּלוצים אָנגעקומען,
האָט ער דערהערט איר שטימ:

— לערער, — האָט זי געזאָגט, — קוק גיט איג יענער זיט, ס'וועט דיר זיגן
שרעקלעכ.

אונג זי האָט, ווי אַ מאַמע, פאַרדעקט זינגע אוינג מיט אירע הענטלעכ.

זאָל זײַן מײַן שטוב א האספ דיר

וועסט אײַן דײַן נעכט דער כאָרעווער
ניט טרעפּן שוין די קינדער מער.

דײַן נאכלע ניט פארטרונקענ איז,
קײַן אָדלערס ניט פארטרונקענ זײַ;
אינמיטן וועג א „יונקערס“ איז
אראַפּ אפּ צו דערשלאָגנ זײַ.

זאָל אופּוידן דאָס בלוט אינ דיר,
אונ אויטברעכנ א פּײַער זאָל
אפּ אָנצײנדן דעם מוט אינ דיר,
די קראפט די אומגעהײערע,

וואָס נעמט אײַן שטעט אונ געגנט
אונ פעסטונגען פארטיליקט זי,
אונ מינדסטע גאָב באגעגנטע
פונ טיפּן הארצ באוויליקט זי.

אונ זאָל מײַן טיש דײַן טײַנעג זײַן,
מײַן קינד — א קינד פארבײַטן דיר, —
הונדערט מאָל געפּײַניקטער,
טויזנט מאָל געלייטערטער.

ווי איך זאָל ניט בלאָנקענ נאָר,
וועלכע טיר ניט עפענענ:

עפּשער וועט ער אָנקומענ?
עפּשער וועל איך טרעפּן אימ?
אנ אלטן, א פארבייטענעם,
צעריסענעם, צעשליסענעם,
א הונדערט מאָל געלייטענעם
ארומענעם, באגריסן אימ.

ברודער דו אומשולדיקער
אונ הונדערט מאָל געלייטערטער,
די צײַט — זי מאכט געדולדיקער,
נאָר קײַנמאָל ניט דערווייטערטער.

זאָג, וועלכע קלייד דיר אָנטאָן איצט?
אונ וועלכע פרייד פארשאפּן דיר?
נאָך אומגליקן פארפלאַנטערטע
זאָל זײַן מײַן שטוב א האספ דיר.

ניט טרייסטן דיך, ניט אָרעווי זײַן
מיט וואָס דײַן בראַך זיר לינדערנ?

* * *

וועג איך זע א יונגער שפּאַנט
מיט א קוליע אונטער האנט,
אינ שינעל — ערשט פונ געניי,
מיט אײַן שטייול לעשט דעם שניי,
מיטן שטעקן מעסט די ערד,
אונ די ערד — אלצ ענגער ווערט,
אונ דער וועג — אלצ לענגער ווערט, —
בלײַב איך שטיינ א מײַל אײַנזער,
הינטער שנייען א פארשפינטער,
הינטער טויערן פארשטעלט,
שוואַדיק אימ אונ גאָר דער וועלט.

וועג איך זע: אן אלטער שטייט,
גייט אונ שטייט מער, ווי ער גייט,
אונטן — שניי, א שניי עס פאלט,
ס'איז דער אלטער זייער אלט,
קײַם זיך אפּ די פיס ער האלט.
באמ אריבערגײַן דעם ראָג
רעכט צו שטיינ א הארבן טאָג, —
אזא אלטן איך דעריאָג
אונ מיט האָזע אימ באווייזן,
אז מיך שרעקט ניט אָפּ דער אײַז,
אז איך וויל ניט ווערן אלט,
אז ווער ס'היט זיך, יענער פאלט,

צווישן גייער אין דער מיט,
ווי א שווארצע קייט זיך ציט —
זינע שרעקלעך גרויסע טריט,
וואָס דער שניי, ער שיט אונ שיט
אונ פארשיטן קאָן זיי ניט.

ברודער, וואָס איז שולד, צי שאנד
פאר אָט יענעם מאן, וואָס שפאנט
איבער גאָר דער ברייט פונ לאנד?
וואָס איז, הארץ מינס, ווערט דיין וויי?
טו א קוק; איך ווייסן שניי,

דער גוטער ווינט

אהינטער בוימ באהאלטענער
אונ אלץ געזען, געהערט.
איר האָט, דער אלטער לעבט נאָך איצט?
אז ערגעץ ווו ער שלעפט זיך איצט?
כ'האָב אויך אזוי געהאָפט.
די וואך האָט גלייך דערשאַסן אימ,
דאָס אלטע בלוט פארגאָסן אימ.
געקוקט דער זאמד: פארוואָס איז אימ
באשרט אזא מינ סאָפּ?

איר מיינט, אז ווינטן פילן ניט?
אז מענטשן-פליגן זיי שטילן ניט?
געקומען איז א ווינט:
אהינטער בוימ, איך שאָטן אימ
מיט זאמד מיט ניט באטרעטענעם
אימ צוגעדעקט, פארשאָטן אימ
אונ ס'האָט דער זאמד צעגרינט,
קיינ ביין זאָל ניט געשעען אימ
אונ קאָנען זאָל נאָר זעען אימ
די זון, דער בוימ, דער ווינט.

איר ווילט, דעם סאָפּ אייך אויסזאָגן? —
פונ וואלד צום וועג ארויס זינען
נעקאָמע-נעמען גרויזאמע
אונ האָבן ניט גערוט,
בין מיט דער האנט דער מעכטיקער,
דער שטאָלצער, דער גערעכטיקער
ניט אופגעמאָנט דאָס בלוט.

איר מיינט, אז שטיינער ווייסן ניט?
איר מיינט, אז ברעגן הערן ניט?
כ'האָב אויך אזוי געמיינט.
איך האָב געזען א שטייב איך וואסער,
ניט פונ וואסער א נאסער, —
ס'האָט דער שטייב געוויינט.

איר טראכט, אז הימלעך זעען ניט?
איר טראכט, אז שטערן הערן ניט?
כ'האָב אויך אזוי געטראכט.
עס האָט די דייטשישע וואך געצווונגען:
זינען אלטע, גלייך מיט יונגע,
גלייך פונ בריק איך טייך געשפרונגען,
אונ ס'האָט די וואך געלאכט;
ס'האָט דאָס לאכט ווייט געקלונגען,
אונ ס'איז קיינעם ניט געלונגען
זיך צו ראטעווען באנאכט.

די איבויקע פארבליבענע,
אהינטער בריק פארטריבענע
איך וועלדל, וואָס דערביי, —
פונ ביקטן פונ געלאָדענע
מע האָט זיי דאָרט געהאָדעוועט
מיט פייער אונ מיט בליי.

איר קלערט, אז ביימער זעען ניט?
איר קלערט, אז וועגן פרעגן ניט?
כ'האָב אויך אזוי געקלערט.
געבליבן איז אייך אלטער נאָר,

* * *

קאָן זײַן, איך גרײַז. נו יאָ, איך גרײַז געוויס,
נאָך פּאָרט מיר דאכט, פֿונ אונטער דײַנע פֿיס
האָט זיך ארויסגעגליטשט אָט יענער באָדן,
וואָס שענקט דעם מענטשן מוט דעם גרעסטן שאָדן
אָרופֿוואַרפֿן אָפּ זיך און בלייבן שטיינ...
ס'איז דעם אַ מון, דער באָדן זאָל באשטיין
פֿונ זאמד, פֿונ שטיינ? גענוג פֿאר מיר דײַן אויג,
דאָס אומרו-פֿייערל אינ אויג, דער בויג
געהאָרכזאמעד פֿונ שטאַלצן, בלאַנדן קאָפּ,
ווען אינעדלעך די לייצעס לאַזסטו אָפּ
און ווי אַ קינד פֿארטרוילעך ווערסט ניט נאָך די יאָרן, —
און אלץ, ווייל האָסט דעם באָדן אָנגעוואָרן.
דאָס האַרץ דו האלטסט פֿארשפֿארט — איז אויך דערפֿאר,
ווייל אומעטומ זעסט לוייערן געפֿאר...
מיר דאכט, דו ביסט געגליכטן צו אַן אינד
אינ בערג. וואָס שטייט און שפֿירט און פֿרווט דעם ווינט:
צו ערגעץ אונטן יאָגט ניט קיין הינט.
אזא מינ ציטריק לייב באַ אָט דער אינד!
די אויערן פֿארשפיצט צו יענעם שאָרן,
וואָס דאכט זיך, ער איז ניט געבאָרן נאָך, —
און אלץ — צו אימ, צום הירש אָט יענעם,
וואָס יאָגט אָרופֿ אזוי, ווי אונטן וואָלט געברענגט דער גענעם...
זי ווייסט, די הערנער גיבן מער פֿונ אלץ
ארויס דעם הירש, נאָך ער, אַ קינד דעם וואַלדס,
באהאלט די הערנער ווייניקער פֿונ אלץ...
און נאָך די פֿיס אימ ראטעווען — די פֿיס,
וואָס מיטאמאָל זיי טוען זיך אַ ריס
פֿונ דר'ערד און היפּערן אריבער צײַט און רוימ,
ווי דו, מײַן פֿרײַנט, ווי איך אמאָל אינ טרוימ.

— * * * —

באָנאָד לערצײַלט

שוין דרע מעסלעס, אז דאָס „פּאַרל“, באָנאָד אונ מורבעוון, געפינט זיך דאָ אינ שפּיטאַל, אונ קיינער אינ פּאלאטע ווייסט נאָך ניט, ווער זיי זינענ אונ וואָס מיט זיי איז פּאַרנעקומענ, וועט אונ וואַזוי זיי זינענ פּאַרוונדערט געוואָרן, מע ווייסט אפּילע ניט אקוראט זייערע פּאַמיליעס.

אזוי פירט זיך ניט. דער שטייגער איז, אז ווי נאָר א „גינגער“ קומט אָן, באַ קומט אַן אָרט, פּריווליעט זיך עטוואָס, דארפּ ער דאָך וויסן פּונ די היגע מינהאַ גיט, ווערט א שמועס, דערווייט מעג זיך בעמיילע, ווער ער איז אונ וואָס מיט אימ האָט פּאַסירט. אונ אז עס גייענ פּאַריבער עמלעכע מעג, ווערט מען שויג געוואָרע פּונ אלע איינצלעהטג פּונ אימ אונ ארום אימ, אזוי אז מע ווייסט שוין אפּילע מיט וואָס איינער עמעמט. ווייל מיט וואָס איז מען דאָ פּאַרנומענ, ביים מע לייענט ניט אָדער מע שפּילט ניט אינ שאַך, ווי א דאַמקע אונ איבערהויפט — אינ דאָמינאַ; אונ אפּילע באַמ שפּילט נופּע? — מע דערצײַלט מיטעס פּונעם געשעענעם, פּונעם גע זעענעם, פּונעם געהערט. וואָס צו דערצײַלן איז בא יעדן איינעם פּאַראַן גענוג: אויב ניט פּונ פּראָנט, איז פּונ דער הייב, פּונ יוגנט, פּונ קינדהײט, אפּילע פּונ אַוועם אַוויסינג.

אונ דאָ איז געקומענ אַט דאָס „פּאַרל“. וויזט אויס, א גוט צוזאַמענגעלעכט „פּאַרל“, באַמט אפּן קוק ניט נאָר קיינ גלעכט — איינער אַ יונגער, א זשוואווער — א שטיק קוועקזילבער — א יאָר עמלעכע אונ צוואנציק, דער אַנדערע — א יאָר עט לעכע אונ פּערציק; איינער האָט דעם אָנבליק פּונ א יודן, דער אַנדערע — אויב ניט קיינ רום, נאָר מע רעדט צווישן זיך רוביש, גוט רוביש. מע רעדט האלבע ווערטער, מאַמעש אפּן ווונק, מע לאַכט דערביי, מע לאַכט א סאך, דער יונגער — הויב אפּן קאָל, דער עלטערער — מיט א שמועס געלעכטער. אונ קיינ „ספּראַווקעס“ דאַרפּן זיי אויב ניט; מיט אַט דעם באָנאָדן איז שוין פּול די וועלט, אונ ער קומט שוין אונ דערצײַלט אַליין אלע ניט פּונ שפּיטאַל.

מיילע — ניט, איז ניט. די פּונט מוישוויט זינענ אויב גוט צוזאַמענגעלעכט; מיט כעס זינענ פּאַראַן גענוג, עס וועט ספּענע אָן די „גינגער“. איר ווילט ניט — דארפּ מען ניט. עס וועט קומע א ציט!

איז איצט, וויזט אויס, די צײַט געקומענ. צופעליק האָט מען געכאַפּט פּונ באָנאָדן א וואָרט „צעשאַסן“, ס'געהערט? צעשאַסן! „מיכ — איינ מאָל, אונ דיכ — צוויי מאָל; כ'איז א נאַפּקעמינע!“ ניי, מער קאָן כעווערע ניט אויסהאַלטן; ווער צעשאַסן, ווי צעשאַסן, ווי צעשאַסן? — א שפּילכעלע עפעס!

אונ באָנאָד האָט זיך צערעדט. ער האָט אפּילע פּונט זיך ארויכשטעלן, ער האָט ליב דעם מעדאַל, פּרונער זיך ארוימקוקן, אונ דאָס „ארוימקוקן“ קאָן בא אימ געדויערן א וואָך אונ מערער, נאָר פּאַרפּאַלן — זיך ארויכעכאַפּט מיט א וואָרט, פּאַר ווייטער.

פּונ באָנאָדס דערצײַלן איז קלאָר געוואָרן: דעם דויטן שמערן האָט ער, באָנאָד, באַקומענ נאָך אינ דער פיגישער קאַמפּאַניע, אונ דעם מעדאַל, פּאַר געוואַנטקייט“ האָט ער באַקומענ זומער, נאָך פּאַר זײַנ ערשט מער פּאַרוונדונג. איצט זינענ זיי ביי דעם, ער אונ מורבעוון, צוגעשמעלט צום באַ לוינענ.

ער, באַגאַד, איז אַן אַרבעטער פֿון אַ מאַסקווער זאָוואַך. ער איז שוין געווען גע-
הילפֿ-שעפֿ פֿון אַ צעכ, געלערנט זיך איינצושטיקן אין אינסטיטוט, ניט אָפֿרעיסנדיק זיך
פֿון דער אַרבעט. און כּיִישעק האָט ער גאַך געהאַט צו טראַפֿער-שפּילן — געווען אלע-
מאַך אַ ליבהאַבער, געשפּילט אין דראַמקורזונ און געטרוימט פֿון דער בינע, פֿון דער
„עמעסער בינע“. אויסגעלאָזט האָט זיך, אז ער איז שוין דאָס פינפטע יאָר אין אַר-
מיי. אָט אזוי האָט זיך געמאַכט — אָנשטאַט איינזשעניער, אָנשטאַט אַקטיאָר איז ער
אַ קריגסמאַן שוין קימאַט לויפֿן באַרוף: ער איז עלטערער סערזשאַנט אין איז און
שלאַכט פֿון ערשטן טאַג מיטלמאַמע אָן. און כאָטש ער, באַגאַד, איז אַ קאַרדאַווער
רויטאַרמייער, וואָס האָט זיך אין 1939 יאָר שוין געדאַרפֿט קערן אַהיימ, און כאָטש
ער איז אינגאַנצן אלט פֿיר און צוואַנציק יאָר, און טורבטעו אין שוין אלט צוויי
און פֿערציק און איז שוין איז ער געקומען אלס גנע קאַמפּלעקטירונג, האָבן זיי זיך
שטאַרק באַפֿרענדעט. און כאָטש ער, באַגאַד, איז געווען קאַמאַדיר, און טורבטעו-
אַ פּאַשעפֿער רויטאַהמייער, האָבן זיי פֿון אייגן קעסעלע געגעסן, אייגן „קעשענע“ גע-
האַט: ברויט — אייניגעמ, צוקער — אייניגעמ, טיי — אייניגעמ, אפּילע טאַבאַק —
אייניגעמ. און אָט אזוי צוויי קאַדאַשימ נאַכאַנאַנד; גענוג, מער דאַרפֿט מען ניט —
אייגן גוף, אייגן געשאַמע זינגען זיי געוואָרן.

— טורבטעו איז אַ טאַדוויגער, אַ קאַלוירטיק אַ בריגאדיר פֿון אַונטער סאַראַ-
נסק — אַ מענטש מיט אַ קאַפּ. מאַכאַרעמשקע האָט איר עפעס ליב? — איז אָט דאָס
איז די מאַכאַרעקע אַלייגן: זינג בריגאדע גיט מאַכאַרעקע, איז האַלעווע האָבן מיר זי וואָס
מער! און דאָס, וואָס ער שמויכלט אזוי שטיל מיט אַ ישׂומ געלעכטערל, זאָגט
אַמאָך אַ כאָכמע אזוי שטיל און „מינער איז ניטאַ“, און, דאַכט זיך, ער קאָן קיין
צוויי ניט ציילן — דאָס איז אַ געלעכטער. דער בריגערקייט האָט אים דערצויגן. קיי-
נער האָט אים דעמלט ניט גערופֿן: אַלייגן אַוועקגעטאַנגען וכּיט דער ביקס צו אַכצן
יאָר. וויבֿל וואָס האָט ער געהאַט וואָס אָנצווערנ? — די לייבונגענע הויזן מיטן צערי-
סענעם הינטערכיילעק? און איצט, אז ער איז אַריבער פֿערציק, מיינט איר איז וואָס?
קוקט ניט אפּ דעם, וואָס ער איז גירעדיק, ברייטפֿלייציק, בעריש-קרומפּיסיק, איר
וואָלט אים אָנקוקן אין שלאַכט!..

אַקיצע, אזוי קאָן מען אָפּברענגן אַ נאַנצע נאַכט און צום דריטן דעם פּאַסקור-
ניאַק אפּילע ניט צוקומען נאַך. האָבן מיר זיך אַפּגעזאַמלט, הייסט עס, אין זואלד
נאַנט צום האַנד. געקומען איז דער קאַמבאַט. אכ, איז דאָס געווען אַ כּוואַט, אַן
עמעסער „פּאַטער דעם כאָלדאַט“, ווי לערמאַנטאָוו זאָגט. כאָטש געווען איז דאָס
ניט באַ באַרדאַינג, אָבער אויב אונטער מאַסקווע — דאָרעמדיקער און נאַך געענטער
צו מאַסקווע. באַ לערמאַנטאָוו איז דאָס געווען אַ פּאַלקאָוויג, און באַ אונדז — אַ
קאַפיטאַן, קאַפיטאַן קאַרפּאָוו. אַ גאַלד, גיט קיין מענטש. אַ שאַך, אומגעקומען אין
אַ וואָך אַרום: כאַט אַרויסגיין פֿון שטאַב האָט אים אַ שפּליטער גלעב אין שאַרבן
געפֿרעפֿן — און קאָוק, אפּילע קיין פּיפּס גיט געטאַן. דאָס האָט אונדז אין שפּיטאַל
שוין דערציילט דער קאַמאַדיר פֿון זעקסטער ראַטע. ווער סע איז מיט אים אין
שלאַכט געווען, וועט אים קיינמאַל ניט פּאַרנעסן.

יאָ, שטייט ער אזוי, דער קאַמבאַט, אָנגעטאַן, ווי שמענדיק, אין דער פּלאַטש-
פּאַלאַטקע, נאָך מאַדנע אזוי, אַז זינג אויפֿן — דער אפּשישען גיט אַפּן קאַפּ אָנגע-
טאַן, נאָך אַרומ האַלדן אַפּגעשטעלט, ווי אַ קראַנג, און די פּאַדערשמע עקן פּאַר-
שמעקט הינטערן אַרמל. יאָ, שטייט ער אזוי און גיט אַ זאָג:

נו, כּעווער! כאַויריט שלאַכטליע! איר געדענקט? אָט דאָס דאַרפֿט האָבן מיר
פּאַרלאָזן — מיר דאַרפֿט עס הינט געמען. מיט אַ קאַרגע צוויי קאַדאַשימ צוריק האָבן מיר
עס אָפּגעגעבן, און הינט מוזן מיר עס צוריק געמען! געדענקט, אַ רוסיש דאָרפֿמיט
אַ רוסישן נאָמען — קופּראַנאָוואַ, און עס באַלעכנאַטעוועט דאָרם, דער דריטער דער
פּאַהפּלובטער. אַ סאָפּ, כאַויריט! צוריק קיין, מראָם! טרעבן די פּריצן אַהיין, פֿונ-
וואַנען זיי זינגען געקומען. אַפּ מירעו, כאַויריט! יעדער סובאַפּטייל, יעדער שלאַכט-

מאן וועט באקומען זיין אוסגאבע. נאָך איינס געדענקען: דאָס דאָרפֿ איז אונדערס!
צוריק קיין טראַס! אפּ מערעו, ואוּג נאָך! כאַוויירי קאָמאָנדינג, צו מיר!"
א מורמל איז אדורכ צווישן די רייען. קופּריאָנאָוקע איז דאָס לעצטע דאָרפֿ,
וואָס מיר האָבן פּאַרלאָזן, ווען מיר האָבן זיך ארויסגעשלאָנגן פּונ אַרומרינגלונג — און
אמבאל! יאָ, גיט קיין סאכ זונגען פּאַרבלונג פּונ די, וואָס געדענקען, אָבער דאָך איז
נאָך פּאַראַן גענוג אזעלכע. מיר האָבן זיך דעמלט אַריבערעכנאָפּט דעם טיב און דאָ
האָבן מיר אימ פּאַרהאַלטן. איצט זונגען מיר ווידער אפּ יענער זעט טיב. און דער
דייטש זיצט זיך דאָרט פּעסס איג קופּריאָנאָוקע, נאָך, "דודיק!" כּעוורע שווינגט מיט
פּאַרשטעמעטע צייט, פּילדערט טאָר מען גיט — צו גאָטט איז דער סויגע.

קאָנצענטרירט האָבן מיר זיך אפּן ראַנד פּונ וואַלד, נאָך אַרויסגיין קאָן מען
גיט — מיר וואַרטט אפּ דער לעוואָגע. ס'איז אָנהייב אינאואַר, א ליכטיקע לעוואָגע
נאכט — כּאָמפּש נאָדלען קלעבן זישיקאָשע פּונ א פּרעסל, נאָך צו דערלעבן א כּרייט
שנייפּעלד, און אפּ יענער זעט — א גרויס דאָרפֿ, ווי אפּ דער דלאָגייע. און איג מיט
פּונ הימל האָט זיך אויסגעלופּעט א גרויס זילבערנ אויג — קימאט א פּולע לעוואָגע.
אז ווער דאַרפֿ דיך דאָ, בעהיימע דו אייגע וואָס-דאָ-אַ!? געפּונגע וווּ צו ליכט!
אָבער פּו, מאכ! מע מוז וואַרטן. אפּ קיין גיסימ וואַרטן מיר גיט — ייסוס-נאוויג
איז דאָך נאָך א מייסעלע, זאָל זייג א שיינ מייסעלע — וואַרטן מיר, די לעוואָגע זאָל
פּאַרגיין, ס'וועט ווערן פּינצטערער, וועט מען זיך קענען א רוק טאָן.

דערזויגל האָט זיך דער אוילעם געווארעמט: ווער עס האָט געכאַפּט א טאַנצ, ווער
עס האָט זיך געשטויסן צווישאַנאַנד און ווער עס האָט אָנגעבראַנגן יאָדלע-צוויג-
לעב, געמאַכט פּונ דער "לאַפּקע" א, "ווייכ-וואַרעם" געלענער און געכאַפּט אפּ דעם
א דרעמל, ביז די גלידער זונגען פּאַרגליווערט געוואָרן, האָט ער זיך אופּגעכאַפּט און
מיט א נעטל פּרישיקט זיך געלאָזט טאַנצ — צום אויסגלייכ די ביינער.

אדאַנג נאָט, עס איז פּאַרשווונגן די לעוואָגע, עס האָבן זיך געקערט די אויס-
שפּירער, און מיר האָבן זיך געלאָזן איג פּעלד ארעין. איך מיט מיינע כּעוורע זונגען
דער סאַמע רעכטער פּלאַנג. אמיר זונגען שוין א 100—150 מעטער פּונ האָרפֿ. און
דער קייט האָט זיך אויסגעצויגן לענגוויס דעם דאָרפֿ אפּ א פּאָר קילאָמעטער. פינצ-
טער אפּילע אפּן ווייסן שנייפּעלד. רויק, די פּרייצן פּילג אָבער עפעס: דאָ און דאָרט
בליצן אופּ אָפּטע דאַקעמעס, נאָך א קרענק זעען זיי אונדז.

ליג איך זיך אזוי אפּן שניי און וואַרט אפּ א ספּעציעלער אוסגאבע. טורבניעו
האָט אוועקגעפּויעט צום קאָמאָנדינג נאָך א באַפּעל. ליג אויב אָפּגעוונדערט איינער
אליין. איך פּיל, אז איך גליווער, לייג איך זיך אפּן רוקן, נעמ רודערן מיט די הענט
און פּיס — מאַמעש איך שווימ. נאָך ס'איז גאָרנישט. איך קער זיך ווידער אויבער
אפּן בויך. — איך דערזע: פּאַרויס, ליגקס, א פינפּ מעטער פּונ מיר, איז עפעס א
בערגעלע. עפשער א שניי-הויפּט? איך פּויע צו, גיב א שמעל דעם באַנגעט — גיין,
עפעס אַנדערש, גיט קיין שניי. איך גיב א ביסל א ריע — א קלענער-קאָפּיצע א פּאַר-
בליבענע אפּן פּעלד. דאָס איז: אן אייגע! איך שאר אראָפּ דעם דינעם שיכט שניי,
קער איבער א פּלאַסט קלעווער און לייג זיך אנידער — נאָך אַנדערע דיבורים! פּאַרי-
כערנ? איך האָב ערשט אלייג באַפּוילג כּעוורע: "נאָך גיט רייכערנ און גיט
דרעמלען!" כּוצ אַלעמען, האָסטו אינגעדערעמלט — ביסמו א, "קאָדעש!" אָבער עפעס
ציט, נאָנט באַם לעפעלע. א קיי טאָג? — יאָ, האָט און א סוואַרע. גענעסן האָט מען
פּונ אָוונט, און איצט איז שוין שפּעט נאָך האַלבער נאכט. האָט כּרויט איז דאָך
אָבער ס'א טורבניעוונג. אהא, צו אַלדי רוכעס! — איג קעשענע האָב איך א פּאָר סוכער-
לעב און איג דער אַנדערער-א שמוק צוקער. איך גיב א פּרוווי-יאָ, ס'הריוועט
זיך, אָבער, אז שוין עכט, איז ווי איג רעסטאָראַן. ס'איז שטיל און פּינצטער. נעם
איך אראָפּ דעם רוקזאָג, געפּיגן האָט קווערמעלע — פּונ פּרישימיק ליגט נאָך דאָרט. א
שטיקל פּומער. איך דערלאַנג דאָס מעסערל, שנייד האַרמע פענעצלעכ פּומער, לייג
אפּן סוכערל און הריזע עס מיט צוקער און פּאַרפּרינג מיט שניי: א גומע מאַשקע,

שניי, איר ווייסט דאָך אלייג — איז קרעם. מיט אייג וואָרט — רעסטאָראַנ. נאָך דאָ באַמערק איך, צו מיר רוקן זיך פֿונ פֿלאַנג, דרײַ פיגורג. דאכט זיך — פֿורבײַעו. אָבער פֿאַרוואָס עפעס כאַדריט. אקיצער, אונדזערע. זײַ גײענ געהויערט, זײַ קריכט, זײַ פֿוּי זענ. פֿינצטער. פֿורבײַעו אונד דער קאַמאָדיר מיט זײַג פֿאַרבינדלעך. איך באַקומ אַן אופגעבונג, אונד מיר לֶאָזן זיך גלײַב אויספֿילן זי — אױס רעסטאָראַנ!

א בעקאָוועדיקע אופגאַבע האָט מיטן סובאַפֿטייל באַקומענ — פֿאַרגײַג נאָך רעכ-טער אין פֿלאַנג, עײַמאַט אין סײַנעס הײַנטערלאַנד, אָנהײַבן דעם אָנגרײַב, אָפֿצײַענ זײַג אופּמערקזאַמקײַט. אונד... פֿאַרשטײַט זיך, און מע וועט דאַרפֿן, אופּגעמען אַפּ זיך די שלאַכט... ס'איז אָבער מױרעדיק. איך האָב אײַנגאַנגען עפלעכע אונד צוואַנציק שלאַכט לײַט. מיטן ערשטעם אָפּטײַלונג אין אײַג באַטאַליאָנעם דאָזאַר, די מינענױהאַרפֿלעך-אַפּ פֿײַלונג בלײַבט מיט דער דאָטע, איך האָב נאָך צוויי לײַכטע קױלנױהאַרפֿער. דער קאָל מאַנדיר פֿונ דאָטע האָט געזאָגט, און גלײַב גײַט אהײַג א שווערער קױלנױהאַרפֿער אונד און דאָרט שפֿײַענ אונד צו הױלע צוויי באַטאַליאָנע מינענױהאַרפֿער — דאָס איז שױג עפעס א קראַפט! מױרעדיק, אָבער טו, מאַכ — מע דאַרפֿ גײַג א שלאַכט-אופּגאַבע, כאַוויירימ, איר ווייסט דאָך אלייג. וואָס וועט אָבער זאָגן מיטן בעוורע? נאָך גײַג, בעוורע איז אופּגעלעבט. ס'איז גוט פֿינצטער אונד שטײַל. מיר האָבן זיך אַראָפּגעלעבט פֿונעם בערגל דעכטס אײַג סאָל ארײַג. דאָרט איז א כמױזשניק — שײַטערע הױלע קוסטעס אונד יונגע בײַמלעך. דאָרט האָבן מיר שטײַל-שעפּטשענדיק א שמועס געמאַך. צי האָבן אַלע גוט פֿאַרשטאַנענ אונדזער לאַגע, וועל איך אַיב ניט קאָויריג, נאָך וואָס עמעס, אײַג עמעס — דער אױלעם איז צופֿרידן, וואָס מע האָט זיך געריט פֿונ דאָרט. איג יעדערן האָט זיך אופּגעוועקט עפעס אַן אומרו. ס'איז אַיב, כאַוויירימ, מיטן טאַמע באַקאַנט אָט דער אומרו פֿאַר א שלאַכט? נו, האָט מען זיך אַזױ ומונטער געלעבט איג א קײַטעלע. יאַמט, דאַרפֿ איך אַיב זאָגן, אײַגס איג אײַגס. אָט אַזױ איג א קײַטעלע אונד — צום שלײַב. דאָ, בעוורע, איז געפֿערלעך, דאָ זײַגע זיכער פֿאַראַג זײַגע פֿאַסטמט. דערווייל אָבער זעט מען גאַרנישט, אונד אונד זעט מען אײַג ניט. מיר האָבן פֿאַרנומען א פֿאַזיציע אונד זײַגע געבליבן אומבאַוועגלעך וואַרטן אפּן סײַגאַל. דער פֿאַסקודניאַק האָט אָבער עפעס דערשפּירט. אַהא, מיר זענע, עס הײַבט אָן ברענגען עפעס א געבנדע איג אונדזער עק דאָרט. איר ווייסט דאָך, — צו אַלדײַ רױ כעס! — ער האָט מױרע פֿאַר וואַלד, ער האָט מױרע פֿאַר פֿראַקט, ער האָט מױרע פֿאַר פֿינצטערניש, אײַג האָט ער מױרע פֿאַר פֿינצטערניש, — ציגנט ער הײַזער, ציגנט ער שטאַל, ציגנט ער שײַטערס; ס'איז דען זײַגע? ס'איז איג א שאַך, וואָס? אונד אלייג זיצט ער אין די כאַטעס. גײַג, מיר וועלן אױסרײַכערן די וואַנצן פֿונ די וואַרעמע געסטן! אַ בראַנד אפּ זײַ! עס פֿאַרנעמט זיך איג ברענגען נאָך א געבנדע, אונד דער פֿלאַט איז שױג הױב: ליכטיק, ווי איג מאַקסווע אפּן סווערדלֶאָו-פֿלאַצ. פֿאַסקודנע, א נאָדל איג א זאַק וועסטו גײַט באַהאַלטן! נאָך טו, מאַכ — גײַסט אונד וואַרטט אפּן סײַגאַל. ווער ווייסט, צי זײַגע אונדזערע דאָרט פֿאַרטיק. באַצ! — איך גײַב א קוק, צו אַלדײַ רוכעס! — לינקס, פֿונ פֿלאַנג, דאָרט פֿונ בערגל, וווּ מיר זײַגע געלענג, ציט זיך א שוואַרע שנירל; וואָס רײַד איך — א שנירל, א קאַנאַט — זאָג איך אַיב. אונדזע רע? — קאָג ניט זײַג!.. פֿריצן! — אפּ מיטן וואָרט, פֿריצן! איך גײַב א קערעווע אױס מיטן פֿראַקט. „אונד דו, זאָג איך, טורבײַ, גײַב זיך נאָקאַרשט א רוק צום שווערן קױלנױג וואַרפֿער, — זײַ זענע דאָרט, וואָס עס טוט זיך?“... יאָ, זײַ זענע. איג א מינוט ארום האָט אָנגעהױבן שמעפֿן. נו, בעוורע, דאָ האָבן מיר שױג מער ניט געוואַרט אפּ קײַג סײַגאַל: עס גײַט שױג ניט אין סײַגאַל. עס האָבן א שאַט געמאַך אונדזערע מינענױהאַר-פֿער, אונד עס איז אױועק א גאַנג, אונד ס'איז אױועק אונד אױועק!

עס רוקט זיך אָבער אפּ אונד א כמאַרע, עס שײַט אונד שײַט מיטן פֿריצן, עפשער א באַטאַליאָנ א גאַנצער! פֿונ אײַג זײַט, איז גוט, עס האָט זיך אױפֿגעגעבן, הײַסט עס, — אָפּגעפֿריצטעוועט די פֿריצן. אָבער וועמע, דער דױעט ווייסט — אונדזערע וועלן באַוונזן, צי גײַט? נאָך וואָס איז דאָ וואָס צו פֿראַכטן — מיר וועלן לעבן, וועלן מיר זען! „פֿינער, — באַפֿעל איך, — דערלאַנג פֿינער!“

איך מיט טורבנעוונג לינג אפן לינגן פלאנג; הארט לעבן מיר שטעפט אייג לינג; מער קוילנאווארפער, דער אנדערער — גנאקט אפן רעכטן פלאנג. די פרויצן פאלן, ווי די פלינג, גאָר זיי שפארן מיט אלע קויכעס, מאמעש — היישערדיקן. מיטאמאָל: „ווי-ווי-ווי-ווי“ — עס פלאצט בא מיר אונטער דער גאָל א דעמשישע מינע. א פאָר סע-קונדעס ביג איך פריששמעליעט. איך אטשובע זיך, רוכט זיך, פון דעם, וואָס איך הער גיט מינג לינגן קוילנאווארפער. איך רופ: „לאָמאקיג, לאָמאקיג!“ — לאָמאקיג הינט, לאָמאקיג מאקיג מאָרגן, א נעכטיקער טאָג. איך פויוע צו — אויס לאָמאקיג: ווי שפליטער האָט איך דעם שארבן געעפנט. איר וואָלט אָנקוקן א ווערגעלעצ, א דעמב א מאנעבל — ס'א הייב א פלייצקע — א קלאפטער. גיט געקוקט אפ זינע פינג און דרעטיק יאָר, האָט ער די אכט קילאָ געמראָנג, ווי א ליאלקע, ווי א שפילכל. גערופן האָט ער דעם קוילנ-ווארפער, „מיכאָל איוואנאָוויטש“, „מישקע“. אלייג אוי ער געווען א דאָרטיקער, טאקע פון אונטער מאַסקווע, און רעגולערע דינסט איז ער אָפגעווען איג דער גרענעצ-וואכ. א שאָד א יאמ, ווייניק זינגען פאראג אזעלכע.

און דער צווייטער נומער איז פארוואַנדעט איג האנט: „געמ, — זאָג איך צו איך, — און פויוע, — זאָג איך, — צום וועלדל, צו די מינעווארפער.“ איז ער אנגעשפארט: „גיג, — זאָגט ער, — איך בלייב דאָ.“ א היציקער יאמ, א גרויזער — מדינאראדע. איך גיב זיך א נעם צום קוילנאווארפער — קימאט א ליידיקער דיסק. „איז דערלאנג, — זאָג איך, — מאווער מדינאראדע, פאמראָנעס!“ זע איך דאָך, אז דאָס איז אן אומזיסע זאך — די האנט זינע ארבעט גיט. „מאכ גיט, — זאָג איך, — קייג מאכנאָקעס! פוי-זע צום זעלדל! גאָב א ביסל, וועט שוין זינג שפעט, דער רונג ווערט ענגער... וויילסט זיך פאקן צו די פרויצן?!“ מער האָב איך איך מיט נעם זענען איריאָמ.

„טורבני, — זאָג איך, — שמאָס מיר אָקארשט אָג דיסק!“ ער דערלאנגט מיר אייג דיסק, א צווייט — גיט קייג פולן. „מער, — זאָגט ער, — איז קייג פאמראָנעס גיטאָ.“ „טורבני, — זאָג איך, — גיב א נישטער, מע מוז, — זאָג איך, — געפינגע פאמראָנעס. און גראנאמעס האָסטו?! דו האָסט, — זאָג איך, — די גראנאמעס גיט פארווייט?“ „גיג, — זאָגט ער, — פאראג מיט וואָס מעכאבעד זינג!“ און ער טוט זיך א הייב. איך גיב זיך א הער צו — יאָ, אפן רעכטן פלאנג באקאָממעט דער קוילנאוואר-פער. גו, קלער איך, ס'איז גאָב נישטקאָשע. און אונדזערע מינעס זשומען גאָב גאנצ אָפּט. איך כאפ אָבער א קוק ארום — פאסקודע, מיר זינגען דאָ, אייג אָס דעם ווינקל, געבליבן, ווינזש אויס, גאָר באנאנד. און די מענווואָליט שפארן ארצ, באָמאט א שטער-לעבע דיי, אָבער שוין גאָר נאָענט — שוין געענטער פון א הונדערט מעטער. איך גיב זיך אזוי א הייב — ארויסזען א גראנאמע פון קעשענע, און מער ווייט איך גאָר גישמ... ווינזש אויס, פארלעָרן דעם זינגען.

ס'געהערט, א ווילדע קויל, א טאדישע! האָסטו געמראָנעט איג גאָלעך ארניג, איז דורכגעשאָסן דעם קאָפ און — פארטיק א קאמינקע! איז גיג, דער רועב ווייסט דעם יועג פון א קויל! איר זעט דאָ עפעס? (באָגאָד פארהייבט דעם קאָפ און ווינזש מיטן קליינעם פינגער פון דער לינקער האנט אפן ווינקל פון לינגן גאָלעפל, וועלכע ער בלאָזט אָן). גאָרנישט זעט איר גיט? איז קוקט זיך גוט אונט. אָס דאָ סאם ווינקל איז פאראן א סימען. דערזענ? איז גיט די קויל, ס'געהערט א פאמעפאלגעסט, און רוקט זיך דורכ איבערן אויבערשטן קינגאק אונטער דער הויט העכער דער יאסלע און פליט ארויס. אָס דאָ האָט איר גאָב א סימען (ער ווינזש קימאט באמ סאמע אויער א ווייט צעדונצלט רעדעלע).

איך לאכ פון זיי, פון די מענווואָליט! אָפגעשטאָרבן א ביסל (ער גיט א פעטשל איבער דער לינקער באק), ווי א פרעמדע. איך קי אָבער, אז א רויב גייט... איך שפּי אפ זיי! אָבער דעמל?.. לאָמיר בעסער פארויבערן, ברידערלעך! — און ער נעמט זיך טאקע, באָגאָד, גלייב צום קייטע, וועלכער איז פארשטעקט איג דער גרויסער קעשענע, וואָס איז אָנגענויט אפן סאלאט. די אויגן גלאנצן בא איך מיט א געמיש פון סינע און גינגאָכט, און בא זינע צוהערער גלאנצן אויך די אויגן מיט גיגיר און פארוואַנדערונג. אלע רייסטן שוין פאפיר און לאָזן זיך צום רויכער-צימער.

אין פאלאטע זינגען נאָך פארבליבן דער איינפוסיקער בעלאָן, וועמען עס איז דערלויבט געווען דאָ צו רייכערן, און דער עלטערער שויג לעדער סמירנאָוו פון מאַסקווער פאַלקס-אַפּאַלמשעניע. ער איז געווען ליכט פארוונדעט אין קאָפּ העכער דעם דעכטן שלייפּ און האָט זיך איצט געהיילט בלויז פון דער קאַנטווייע. ער איז גע- ווען שטארק געוועזן און האָט אָפּטלעך געשאַקלט מיטן קאָפּ אפּ, „גייג“.

אין פאלאטע הערשט אַיזט אַ מוירעדיקע שטיקקעט, וואָס די איבערנעבליבענע סמירנאָוו און בעלאָוו האָבן מיט קיין איין וואָרט נישט צעשטערט אַ פאַרמויעכטער, האָט סמירנאָוו מיט שטילע אָבער געוועזען באוועגונגען זיך אויסגעבעט, געלייגט זיך אפּ בעטל און גענומען זיך צום צעעפנטן זאָליאס בוך, „דער בויב פון פארוז“. דער בוך איז צעעפנט געווען אפּ דער סאַמע פרעסאַרניע. ער האָט נישט געלייגט, סמיר- נאָוו, ער האָט נאָך געטראכט פונעם איצטיקן פארוז און וואָס איז געוואָרן פון אַט דער פרעסאַרניע נאָך דעם, ווי די דייטשן האָבן דאָרט אַ פרעס געמאַכט...

ווען די פילדערנדיקע גרופע, וואָס האָט זיך אומגעקערט פונעם רייכער-צימער, האָט זיך נאָך באוויזן אפּן שוועל פון פאלאטע, האָט סמירנאָוו גלייב אויסגעשאַסן: — נו, און וואָס איז וועטער געווען?

טורביעוויס פאָנעם האָט זיך צעגאַסן אין אַ ברייטן אָבער שטומען געלעכטער, פון זיין ברייט צעעפנט מויל מיט די אויסגעשטערעטע פאַרנעלעטע צייגן האָט ער גע- לאָזט ארויסשפרינגען עמלעכע הייזעריקע „קכע-קכע“ — הויב לאַבן נישט ער האָט גע- טראָט, נישט ער האָט געקענט: באַ אימ זינגען די לונגען דורכגעשאַסן מיט אַן אויפרייס- קויל, — האָט ער שטיל אַכנדיק געענטפערט:

— איך האָב דערפילט אַ רעכטן זעצ אינ זייט און האָב זיך אופגעשטעלט, כאַטש אין וואָרליק האָט געכלייפּט אַ ווארעמע קלעפיקעט, און דער פּוס איז מיר געווען, ווי אַ קלאַץ.

דער ברייטפלייציקער מיטלונקסיקער באַגאַד האָט מיט אַ שארפער באוועגונג זיך אַ קערעווע אויס געמאַן, האָט אַ וואָרפ געטאַן אפּ די ארומיקע אַ שפיציקן אָד- לער-בליק, און זיין קאָל האָט אָפּגעקלונגען, ווי אַן עכאַ:

— יאָ, איך האָב דערפילט אַ רעכטן שמויס אין זייט און האָב זיך אופגעכאַפט. אַ טעמפּן זעצ, דער רועב ווייסט זיי, פּונ אַ שטיוואַלע צי פּונ אַ ביקס-קאַלבע, נאָך אופ- געכאַפט האָב איך זיך. באַמ פּולג זינגען ביג איך נאָכ, ווייזט אויס, נישט געווען נאָך דאָס ערשטע, וואָס איך האָב באַנומען, איז געווען: מיין קוילנאוואַרפער אפּן רעכטן פּלאַנג שטומט, „ביטער“ — טראַכט איך מיר. און דאָ האָב איך ערשט כאַמערקט, אַז מיר שטייען באַאננד מיט טורביעוויס ארומגערינגלט פּונ אַ גרופע פּריצן. „טור- ביעווי, — זאָג איך שטיל, — מיר האָבן זיך געפאַקט, האַלט זיך!“ האָב איך געכאַפט אַ סטוסאַק איג פּלייצע, און באַלד האָבן פּונ אונדז די פּריצן אַראַפּגעריסן די היט- לעג און אָפּגענומען די ווארעמע הענטשקעס. זיי האָבן דאָס גלייב אפּ זיך ארופגע- שלעפט, די מענווואַלימ.

איך דאַרפ אַיב וואָגן, כאַוויירי, אַז איבער די אויגן איז מיר געהאַנגען אַ געפּל און די אויערן זינגען געווען אַט ווי פאַרוקטע מיט שיבערס, און דער גאַנצער קאָפּ — געשוואַלגן, איך האָב נישט געוויסט אפּ וואָסער וועלט ביג איך. איינ פינגעלע באוויסט- זינג איז באַ מיר אַיגן מויעך געווען: „האַלט זיך פעסט!“ און נאָך. ווען איינער פּונ די מענווואַלימ האָט אפּ זייער באַרבלענדיקן לאַשן גענומען עפעס שרייען אינ דער זייט, האָב איך קיין וואָרט נישט באַנומען, כאַטש איך פאַרשטיי אַ ביסל זייער שפּראַך. איך האָב נאָך איינגיבן דערווען, אַז צו אונדז דערנענטערט זיך אַ גרופע פּריצן, וואָס קאַג- וואָרט נאָך דרין אונדזעריקע. צוויי פּונ זיי האָבן הינגענדיק זיך קוים געשלעפט, און דער דריטער, ווייזט אויס, האָט נאָך נישט געקאַנט גיין, האָבן אימ אַ פּאָר פּריצן גע- מיימעסט מאַקסערעצע. אַלע דרין רויטאַרמייער זינגען אויב געווען אַן היטלען.

ווען אַט די גרופע איז צוגעקומען צו אונדז, האָט מען אונדז שוין אלעמען איינגעטראָפּען צום ראַנד פּונ דאָרפ, צום ערשטן, איינציקן, אָפּגעזונדערטן שטער, וואָס שטייט דאָרט באַמ שליאַב. דאָ איז אונדז אַנטקעגן געקומען מיטן

שליאכ א דנטשישער אָפּיצער מיט א סאַלדאט נאָכ אימ. דער אָפּיצער שרנט עפעס, און גיט ער דעמט, ער שיסט מיט ווערטער, אזוי אז איך קאָן קיינ איינ וואָרט גיט כאַפּן, דערביי פּאָכעט ער מיט די הענט, ווי א פּוסטע ווינטמיל מיט די פליגלען. ווי נאָך דער אָפּיצער האָט אונדז אויסגעמישן, כאַפּ איך א בריי איך לאָפעמקע און פאל אומ; איינציטיק דערהער איך א ריי זאָלפּן הינטער אונדז. גלייב איז מיר, ווי א בליז, דורכגעפלוויגן איך מויעך — מע האָט אונדז צעשאַסן. צעשאַסן, אָבער איך לעב. א פינג איינ, פּאָסקודניאָקעס, — איך גיט טויט. „שמאַרק זיך, — וואָג איך צו זיך, — שמאַרק זיך, דאָוויר! נאָך גיט פאלן כאלאָשעס!“

איך דארף אייך זאָגן, כעוורע, איך האָב זיך פינגט באַרימען, נאָך איך גיט קיינאָ מאָל גיט געפאלן כאלאָשעס. איך גיט נאָכ געווען אַ יונגל א, „פּאָבזנעצ“, האָב איך איינגמאַל אַרְאָפּגעכאַפּט דעם נאַנצן נאָגל פּונ אַט דעם פינגער, איך האָב איך גלייב פּאַרקוועטשט מיט דער רעכטער האַנט און גיט אַוועקגעלאָפּן איך אמבולאַטאָריע. דער דאָקטער האָט מיך אַוועקגעזעצט און פּאַרנאָסן דעם נאַנצן פינגער מיט יאָדע. ער האָט אָבער גלייב א געשריי געשאָגן: „וואַסער!“ איך האָב זיך אַפּגעשמעלט און זאָג צום דאָקטער: „מע דארף גיט, כאַווער דאָקטער, קיינ וואַסער, איך פאל קיינמאַל גיט כאַ לאָשעס.“ „איך זע, אז דו פּאַלסט גיט, מאָלאָדיעצ!“ „איך שמאַרק זיך“ — האָב איך איך דערקלערט. האָט ער נאָכאַמאַל איבערגעכאַווערט: „מאַלאָדיעצ“, האָט מיר איבער געבונדן דעם פינגער, מיך אַרויסבאַגלייט און געזאָגט: „בייסט אַ בראַווער יאָט, שמאַרק זיך, באַכערל, שמאַרקן זיך איז א גרויסע זאַכן!“ פּונ דעמל אָג איך, אז עס קומט צו וואָס, שמאַרקן איך זיך, און בוי קיינמאַל גיט געפאלן כאלאָשעס.

ליג איך אזוי און שמאַרקן זיך, מיסמאַמע אַ סעקונדע, און מיר דוכט — אַג איי-ביקניט. מיטאַמאַל דערהער איך א רעוואָלוציע-שאַסן. איך כאַפּ אַ קרומלעכע קוק פּונ אונטן אַרופּ, איך זע — טורבינען האָט זיך אונטערגעהויבן אַפּ דער רעכטער האַנט, און דער אָפּיצער, וואָס האָט, ווייזט אויס, זיך דאָ א וויינע פּאַרהאַלטן מיט זינג סאָל-דאַט, האָט איך אייך נאָכ צוויי פּיסיטויל-קוילג אַרענגעזעצט. ער האָט דאָס קאַלטביל-טיק און שגעל אָפּגעשאָגן, זינג מערדעריש שפּיקל אַרבעט, אָט דער פּאַרפּלוקטער הענט קער, און האָט זיך גיב געלאָזט מיטן שליאכ נאָכיאָגן די אַוועקגעאַנגענע גרופע פּרייצן. דאָרט האָבן זיי אָבער באלד געכאַפּט די טאַפּאַלע, ביס אַ בראַך צו זיי אַלעמען! דער קאָמיסאַר פּונ באַטאַליאָגן האָט מיר דערנאָך דערציילט, אז איך וועלדל באַמ ראַנד האָט זיך פּאַרמאַסקירט אונדזער שווערער קוילנוואַרפער, וואָס האָט זיך באַוויזן צו דער-לאַנגע אַהיג, און האָט אָט די גרופע און נאָכ אַ סאַך לויפּנדיקע פּרייצן דאָרט צעשאַסן אַפּן שליאכ.

אָבער בעשאַס-מיטע האָב איך, לינגדיק מיטן בלוזן קאַפּ אַפּן שניי, זיך נאָכ מער צוגעדריקט צו דער ערד און געמאַכט זיך „געפּייגערט“. וויפּל גיט איך אזוי געלעגן, וואָס איז מיט מיר געווען, ווייט איך גיט. עפשער גיט איך אַנדרעמלט געוואָרן און עפשער האָב איך פּאַרט געכאַלעשט, כאַטש איך האָב זיך די גאַנצע צייט געשמאַרקט. נאָך אז איך האָב ווידער אַפּגעעהויבן דעם קאַפּ, איז שוין קיינ שניי פּונ סרויפּע גיט געווען, עס האָט געשאָגט. און איך שפּילקייט פּונ אַרומ האָב איך דעמלעכ געהערט, אז איך האָט קומט פּאַר אַ שייכערע פּונ בייכטן, פּונ אויטאָמאַטן, אָבער גיט פּונ האַר-מאַטן, איז עס רייטן זיך גראַנאַמעס, און גיט קיינ מיגעס. „גו, — טראַכט איך מיר, — אונדזערע רייכערן אויס פּונ האַרפּ די פּרייצן. הונדא! מע דארף זיך רוקן.“

איך פּויע צו צו טורבינען, גיט איך אַ טאַרע — יאָ, ער קרעכט... „טורבינ, — זאָג איך, — לאָמיר גיט!“ „וואַהיג, — זאָגט ער, — גיט?“ „צום דאָרפּ, — זאָג איך. „מעשווע! — זאָגט ער, — ווידער צו די פּרייצן איך די לאַפעס?“ און ער, קוימ אז ער עמעמט; אַ סאַך טינגען איז מיט אייך גיטאָ וואָס. „קומ, — זאָג איך, — לאָמיר פּויען. וואַרפּ אַריבער אַפּ מיר זאַ האַנט!“ נאָך וואַרפּ הענט, וואַרפּ מאַרנג, אז ער ליגט, ווי א פּלאַסט, און קוימ וואָס ער זשיפעט. איך האָב איך אָנגענומען מיט מיין געזונטער האַנט פּאַרן נאַרפּל און גענומען פּויען, שלעפּנדיק אייך נאָכ זיך. אָט באלד איז שוין דאָס דאָרפּ, אָבער איך פּיל, אז אויס קויכעס, נאָך איך שמאַרקן זיך. איך האָב זיך אזוי

געשטארקט, ביז מיר האָבן דורכ די גערטנער ארענגעפויזעט אינ מיט פונ דאָרפ אפּ דער לאנגער, נאָר לאנגער גאס. איך האָב נאָר דערזען, אז ארום און ארום זענען אונז דערע און עס איז העלדער טאָג. מער ווייס איך נאָרניט... ווערט אויס, פאָרט פארלאָרן דאָס באוויסזשען...

אינ סאנטייל איז שוין געווען פינצטערלעך, ווען איך האָב זיך אופגעכאפט פונ א שטארקן שלאָפּ, ווערט אויס, און האָב זיך דערפילט גאנץ מוגטער. לעבן מיר זענען געזעסן דער קאָמבאט, קאפיטאן קארפאָו, און דער קאָמיסאר פונ באטאליאָן האל פערין, אויך מיט א פארבאנדאזשירטער האנט. טורבעוון איז דעמלט נאָך געלענג מיטן פופיק ארום, און עפּשער מיטן פופיק אראָפּ, אלנפאלס האָט נאָך געדויערט א היפש ביסל, ביז ער איז געקומען צו זיך.

ביים איך האָב געהאלטן אינ אויטשטובען זיך און צוהערן זיך צו די וויי טעק, וועלכע איך האָב ביז אהער ניט געפילט, איז צו מיר, ווי דורכ א ווענטל, דער גאנגע עפעס א שמילע קריגער צווישן דעם קאָמאנדיר און קאָמיסאר פונ באטאליאָן. דער קאָמאנדיר האָט געטענעט, אז דער קאָמיסאר דארפ אפּגיין אפּ שוואקירט זיך, און דער קאָמיסאר איז באשטאנען אפּ דעם, אז די וועג אינ האנט איז א גענוג ליכטע — מע וועט זי דאָ אויסהיילן.

ווען זיי האָבן מיך באמערקט א וואכיקן, זענען זיי ביידע צוגעגאנגען צו מיר. „ווי פילט איר זיך, כאווער באַנאָד?“ — האָט דער קאפיטאן קארפאָו ליבלעך הארציק געפרעגט. אינ מיר האָט זיך געשמויסן א שלאָל מיט ווערטער, נאָר ריידן האָבן זיי מיך ניט געלאָזט, — זיי ווייסן אלץ, אלץ: מדינאראדזע האָט אלץ געזען און האָט שוין אלץ דערציילט. „מדינאראדזע?!“ — האָב איך איבערגעפרעגט. „יא, מדינאראדזע!“ — האָט דער קאָמיסאר באשטעטיקט, — וואָס ווענדערט איר זיך, כאווער באַנאָד? יא, כאַ ווער באַנאָד, די סאָוועטן האָבן א סאך געפרעט זיך, זיי וועלן קיינמאָל גיט פארגעסן די העלדן, וואָס האָבן פארגאסן זייער בלוט פארן היימלאנד!“

„העלדן“, — האָב איך א טראכט געטאָן, — „וואָס ביז איך פאר א העלד, וואָס די מענוואָליט האָבן אינ מיר ארענגעזעצט א פאָר קוילג, און איך קאָן זיך נאָך איצט גיט א קער מאָן?“

סמירנאָו האָט א שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ אפּ „גיין“, האָט זיך אונטערגעהויבן פונ בעטל און מיט ברעגענדיקע אויגן אויסגערופּן: — העלדן! ווי דען?! אוואדע העלדן!..

די ליד וועג יינגל, דער טויב און דער רויטער ארמיי

די ליד איז א שניטער איג נאכט-קעלט... זי צינגלט —
און ס'צינדן די ווערטער ווי פונקענ זיכ אָן. —
איכ זינג אײַכ די ליד פונ דער טויב מיטג יינגל,
און דער רויטער ארמיי איג ראַסטאָוו אפן דאָן.

די צויג לעקט די קינדער. דער ווינט קרייזט די קוואלן,
און ער האָט ניט קיינעם געהאט — נאָר א טויב;
זײַג הארצ פלעגט מיט איר איג די בלויען פארפאלן,
ווי די זונ ווערט פארפאלן פארנאכט איג א שויב.

באפאלן די שטאָט איז א וועלפישע האָרדע.
ווי טױוואָלט אפן שניי אופגעבליט רויטער מאָן,
האָט דער פיינט אויסגעזייט זיינע בלוטיקע מאָרדן
אפ הויט און אפ גאט פונ ראַסטאָוו אפן דאָן.

די טויב האָט געציטערט, דאָס יינגל געטוליעט
האָט שטארק זי צו זיכ, ווי ער וואָלט זי געטרייסט, —
איג שטאָט האָט די וועלפישע האָרדע געהויליעט,
דער קאַרפ אפ די פאָרשטעט געפלאקערט האָט הייס.

„דו זעסט דאָרט, מײַג טייבעלע, רויכ-בערג... איג פייער
שפרינגט אומ אונדזער רויטע ארמיי אפ די פערד,
מיר זיינען זיי בידע, ווי אייגענע, טייער —
זיי רייסן איג שטאָלצן גאלאָפ מיט די ערד.

„פלי, טייבעלע, פלאטער צו אונדזערע ברידער,
און לאָז זיכ צו זיי אפ די אקסלען אראָפ.
דו וועסט זיי דערקענען איג מארש נאָכ די לידער,
איג הייסן געשלעג — נאָכ דעם דרייכטן גאלאָפ.

„ברענג זיי א גרוס פונ דײַג נעסט דער פארברענטער
און זאָג זיי, מיר היטן די ליבשאפט צו זיי“, —
ער האָט צוגקניפט צו איר פיסל א ליענטע;
„א גרוס פונ א יינגל דער רויטער ארמיי!“

פארשטארט מיטאמאָל איז דאָס יינגל געבליבן,
א דייטש — ווי א שפארבער, וואָס לאָקט אפ זיין רויב, —
מיט פארשטשירעטע ציינ האָט צו אימ זיך פארקליבן —
אונ זיין רויכיקע האנט אויסגעשטרעקט צו דער טויב.

„גיסט צייכנס דעם סוינע... דו הינטישע זערע,
„א גרוס דער ארמיי... באַלשעוויסטישער שפיאָן!
אהער גיב דאָס טייבל — איך שווער באַ מיין ערע:
צו קליין פאר מיין וויצ איז ראָסטאָוו אפן דאָן.

„מיר טראָגן די שאָלעם-טויב אפ די באַגעטן,
די רויטע ארמיי זיצט באַ מיר אפן שטיק.
גאנצ דייטשלאַנד וועט לאַכען פון וויצ, קאָן איך וועטן,
די טויב גיב!.. דאָס טייבל צום האַרצ צוגעדריקט,

איז דאָס יינגל צוריק אָפגעטראָטן — אונ ראַפטום
א לאָז זיך געגעבן... נאָר אפ זיין באַגעט
האָט דער דייטש, ווי אין פוטבאָל-שפיל, אונטערגעכאָפּט אימ — — —
דאָך האָט ער, דער מערדער, פארשפילט דאָס געוועט...

די טויב האָט צעפליגלט זיך ברייט — א באַשפריצטע
מיט בלוט, ווי א פּייל הויך געגעבן א שאָס
צו די רויטע לעגיאָנען, וואָס האָבן צעבליצטע
ווי כמארעס געטאָן אפן פּיינט זיך א גאָס.

אראָפגעזעצט האָט זיך די טויב אפ אן אקטל
פון א שלאַנקן ארמייער, ווי זי וואָרט דערקענט
איר נעסט אינ דער וואַלדיקער גרינקייט פארוואַקסן —
דער גרוס פונעם יינגל האָט בלוטיק געברענט...

די שטאָט האָט געיובלט, געקושט די באַפרייער,
די שטאָט האָט, אינ רויט אונ אינ שוואַרצ אָנגעטאָן,
באגלייט די האַרוגימ... געברענט האָט ווי פּייער
דער טויט-האַס צום פּיינט אינ ראָסטאָוו אפן דאָן.

נאָר איינער איז שטיל אונ פארעלנט געלעגן —
דאָס יינגל... ער האָט ניט קיין קרויוימ געהאַט.
זיין פּאַנעם געוואָרן איז אלט... ווי אינ רעגן
ווערט אלט אונ פארוועלקט אינ א האַרבסט-נאַכט — א בלאַט...

זיין בליק דער פארבלייטער, אינ טרערן פארשלייערט,
געזוכט האָט אינ הימל זיין טייבל... נאָר זי
האָט געשוועבט שוין צו אימ... אונ די רויטע ארמייער
האָבן די טויב נאָכגעפּאָלגט אינ איר פלי.

אָן אָטעם איז זי צו דעם יינגל דערפֿלויגן,
אראַם אפּ זײַן ברוסט און געבליבן פֿארשטארט.
האַט דער ווינט אפּ זײַן קאַפּ בלאַנדע האָר ווי אַ בויגן
אַ שפּיל געטאַן סטרוניק: „דו האָסט זיך דערווארט“...

דאָסאַו האָט די טויטע געפירט צו דער קוואַרע,
דער הימל איז פינצטער געווען פֿונ געשריי, —
נאָר דאָס יינגל, די מויב צו זײַן האַרצן פֿאַרנורעט,
ווי אַ זון, האָט געטראָגן די רויטע אַרמיי...

דער ארטיסט

דער גער פאָלק האָט פאַרנומען פּאָזיציעס אין באַלקע סאַטו. דעם גאַנצן טאָג איז דאָרט שטיל געווען. ביידע צדאָדים האָבן בלוין עטלעכע מאָל זיך אַ טויש גע= מאַן מיט ארטיילערע=שאַסן. פּונ מאַל צו מאָל האָבן אפּ דעם בערג, אַרומ באַלקע, געשטעפט קוילנוואַרפער, אַמאָל האָט דורכגעבליעש אַ טראַסירנדיקע קויל, וועלכע אַ רויטאַרמייער האָט אַרויסגעלאָזט איבער אַ דעמל, וואָס וואָס פּרעט זיך אַרויסגע= רוקט פּונעם שוץ=גראַבן, אָדער אַ דעמישישער אַוטאָמאַט האָט אַ ביל געטאַג אפּ אַן אונדזעריקן, וואָס האָט זיך ניט גאָר פאַרזיכטיק אָנגעבויעט, דורכקלעבנדיק זיך איבער אַ פאַרבלינדונג=דורכגאַנג פּונ טראַנשיי. גאָר אין אַלגעמיין איז דעם דאָזיקן טאָג שטיל געווען אפּ די פּאָזיציעס פּונעם גער פּאָלק, און אין פּאָליט.אָפּטייל פּונ דיווי= זיע האָט מען געפּונען פאַר מעגלעכ צושיקן אהין כאַמט איין ארטיסט פּונ דער גרופּע אַטיאָרן, וועלכע זענען פּונ אַ גרויסער, וועטער סיבירער שפּאַט געקומען באַדינען די אָפּערירנדיקע טיילן.

אַרויסגעזאָגט אַ פאַרלאַנג צו דערקלעבן זיך געענטער צו די פּאָדערשטע פּאָזי= ציעס האָבן עטלעכע ארטיסטן מיטאַמאָל. דאָס האָבן זיי, איינגעלעבן, אובגעגעבן דעם דאָזיקן געראַנג אין פּאָליט.אָפּטייל. דער ערשטער האָט אַרויסגעזאָגט אַ ווונטש צו פּאַרן אָדער צו גיין אפּ דער פּאָדערשטער שוץ=ליניע אַ פאַרדינסטפולער ארטיסט מיט אַן אָרדענ אפּ דער ברוסט, שוין אַן עלטערער, פּולבלעכער מענטש מיט באַזיל= בערטע שלייפּן. באַלד האָט פאַר דער דאָזיקער אידן זיך אָנגעכאַפט אױך אַ יונגע זינגער, אַ היגינקע, ניט קיין הויכע, שלאַנקע, מיט פּריילעכע אויגן, באַשאַממע מיט לאַנגע צוגעפאַרבטע ווועסן. זי האָט זיך געלאָזט דאָ צו איין טוער פּונ פּאָליט. אָפּטייל, דאָ צו אַ צווייטן, מיט איר וועסער, דיגער האַנט אָנגענומען יעדן פאַרן לאַצ פּונ שינעל און געוואָלט אלעמען איבערצייגן, אַז ס'איז איר ניט שרעקלעך, גיין, ס'איז איר זייער אינטערעסאַנט, ס'איז איר טרוים פּונ דער גאַנצער געסען.

אָפּגעשטעלט האָט מען זיך אָבער אין פּאָליט.אָפּטייל דאַסקע אפּן פּאַרלעזער פּונ דער גרופּע. דאָס איז געווען אַ מאַצבל פּונ אַ יאָר זיבן און דרייסיק, העכער פּונ מיטעלן וווקס, מיט אַ לענגלעך, גוט=אויסגעאַלט פאַרקלערט געזוכט, מיט גרויע, טרויעריקע אויגן, וועלכע זענען געזעבן טיפּ אונטער העלע, געדיכטע ברעמען און איבער וועלכע זענען דינע, עטוואַך בלוילעכע אױגן=לעפלעך האָבן זיך פּונ מאָל צו מאָל אַראָפּגעלאָזט, ווי באַ אַ מענטשן, וואָס איז מיר, זייער מיד... אַ קאַמבלעכער, אזוי ווי אַ זעמיקער, איז ער געשטאַנען צוגעשפּאַרט צו דער וואַנט פּונעם ערד=שטיבל, וואָס איז געווען באַקלאַפט מיט גראַבע ברעטער. און האָט מיטן אַסל געפילט דעם שטיבל, קױם=מערקבאַרג ציטער פּונ דער ערד באַ די וועטע האַרמאַטן=שאַסן. אונטער דער פּאַסווע האָט ער געהאַלטן עפעס אַ פּעלעלע, מיט וועלכע ער האָט זיך ניט געשיידט. אָנגעטאַג איז דער האָזיקער ארטיסט געווען אַ ביסל ניט געווייגלעך, — ער האָט געמראַנג אַ רויטאַרמיישע שינעל איבערן ציוויל, טונקל=גרויע אָנצוג, אַ בודיאָ=אָווקע. זי איז געווען ניט באַקוועט אַראָפּגערוקט איבער

די אויערנ, גאָר אזוי, אז די העלע, גלאַטע האָר, פארקעמטע אפ ארופ, האָבן זיך געזען איבער זינג הויכן שמערן. אפ די פיס האָט ער געבראָנג וואַליקעס. געווען איז אין זינג גאנצן אויכווען און אויסדרוק פון גלענצליכע, פון קאלטער גרייסקייט און עפעס אויב פון מידער אנטשלאַסנקייט. און האָבן האָט ער, וועלכער האָט די גאנצע צינג געשווינג און אפילע ווי ביט צוגעהערט זיך צום שמרנע, ווער עס זאָל גיין אפ די פאָדערשמע פּאָזיציעס, מיטאמאָל זיך אויסגעגלעכט און געזאָגט:

— נו, איז וואָס זשע רעדט מען דאָ אויפיל? איך וואָלט געגאנגען... כליבין גרייט צו גיין...

מע האָט אפ איב א קוק געטאָן א ביכעלע פארכידעשע, מע האָט אפילע אימ גיט געפונען וואָס צו ענטפערן — ווער וויל דען גיט גיין? — גאָר עפעס איז געווען אין זינג טאָג אזוינס, אז אלע האָבן דערפילט: — יא, ער איז דער סאמע פאסיקסטער. דער שעפ פון פאָלימאָפטייל, וואָס איז געזעכט באמ מישל איב עק פון ערד-שטיבל און געווארעמט די פארפרוירענע פינגער אָן א בלעכט טעפעלע מי, האָט מיט א מאָל אָפגערוקט א ביסל דאָס טעפעלע און געזאָגט:

— איז אָט וועט איר גיין... זאָל דער דאָזיקער כאווער גיין. אויב ס'זעט זינג מעגלעכ, וועט איר פאָרלייענען עפעס, גאָר אזוינס, ווארעמס, ס'זאָל פאר דער גע-שאַכע געמען... די מענטשן איב די טראגשייען האָבן זיך שוין פארבענגט גאָט דעמ. דער ארטיסט האָט מיט א שאַקל פונעם קאָפ און מיט א צעמישטן, שמייכלענ-דיקן בליק זיך געזענגט מיט אלעמען, וואָס האָבן זיך געפונען איבער ערד-שטיבל, און אוועק, טראָגנדיק זינג לענגלעכע פעקעלע אונטער דער פאכוע. א יונגער אויטאָ-מאָלער האָט איב באגלייט איב פאָלקס.

אפן ווען צו דער באלקע סאטו. זינגען זיי פארבינגענאנגען פיל אנדערע באלקעס, ווי ס'זינגען געשמאנען צונויפגעדריקט פורלעכ, פערד, ווי עס האָבן פרידלעכ גע-רויכערט פעלד-קוכן און קעכערט האָבן געהאקט פארפרוירן פלייש, פארבינגענאנג-גען ערד-שטיבלעכ, וואָס האָבן זיך ווי גאָרעס פון א מוילואַרפּ געצויגן בא די בארג-שיפונען, געמישט ארטילעריע און מיגענווארפער-באטאריעס. דער ארטיסט האָט שווינגנדיק זיך צוגעקוקט צו דעם אלעם, ווי צו עפעס געוויינט, ס'איז אפילע פאר-שווינגן די פארזאָרגטקייט פון זינג געזיכט — אזא טיפע דרוקט און גרייסקייט איז אפ דעם געווען, ווי בא דעם געוויינלעכע סאָלדאט, דעם גרויען און פראַסטן, וואָס אז ער איז געשיקט עפעס טאָג, גייט ער.

סנאריאדן האָבן א פאָר מאָל דורכגעפילט איבערן קאָפ, ערגעץ גיט ווייט מיט א קרעכט גערייט. זיך. דער אויטאָמאָלער האָט זיך גיט אָפגעשמעלט, גיט גע-ווענדט קיין אופמערקזאמקייט דערופ, און דער ארטיסט האָט זיך אויב גיט אומגע-קוקט, ער האָט בלויז אייגן מאָל אריבערגענומען דאָס ווייטע, לענגלעכע פעקעלע איב דער צווייטער האַנט, שטארקער צוגעדריקט עס מיטן עלנבויגן, געמאכט א פאָר שגע-לערע שפאן, גאָר באלד זיך צוריקגעכאפט און שוין מער זיך גיט גענילט, ווען א פינף פון א סנאריאד האָט האסטויק גענומען אָנזאָקסן אינדערלופטן...

ענדלעכ איז מען געקומען איב א טיפער, געשלענגלעך באלקע, בא וועלכער די שיפונען זינגען געווען בארעקט מיט שימערע קוסטעס — איב דער באלקע סאטו, ווי ס'האָט זיך געפונען דער שפאב פון גער פאָלק. דער אויטאָמאָלער האָט זיך אָפגע-שמעלט בא א בלינדאזש מיט א הילצערן דעכל און א געפארבעטער מי. דאָס איז געווען דער בלינדאזש פונעם פאָלק-קאָמאנדיר.

דאָ איז געשמאנען א וואכמאן. דערווייט זיך, ווער ס'איז געקומען, איז ער, אָפּ טרייסלענדיק דעם שניי פון די וואַליקעס, ארבעט איב בלינדאזש מיט זינג. באלד האָט די פיר ווידער זיך אן עפן געטאָן און ס'איז ארויס א יונגער, בלאַנדער לייטענאנט איב אייגן גימנאסטיאָרקע, אָן א הויב. אפ זינג קינלעכדיק, צערויטלט און באזונ-דערס אופגערויטט געזיכט האָט זיך צעפלאָסן א שמיכל פון אכטונג און גאסט-פריינטלעכקייט. מיט א ברייטן מאכ פון דער האנט האָט ער אינגעלאדן דעם אר-מיט אריינגיין. און דער ארטיסט איז א באזונדערס געהויבענער שטימונג, מיט

זא אומבאשטיממער, פרידיקער דערווארפונג אריבערגעטרעגן דעם שוועל פון ערד-
שטיבל.

פונעם שניי און פון דער דרויסנדיקער ליכטיקע האָט ער ניט באלד באמערקט,
וואָס איז דעם גערוימען בלינדאזש קומט פאָך און ווער ס'אין דאָרט פאראן. מע האָט
אימ פריינטלעך באגריסט, עמלעכע שטימען מיטאמאָל האָבן געזאָגט: „אָ, אָ, צו
אונדז אַן ארטיסט, זייער פּונג, זייער אָנגענעם.“ עפעס האָט עמעצ פון א זיבט גע-
פרעגט, צו ער איז שוין לאנג איז דיוויליע, גאָר טייקעפ האָט די דאָזיקע שטימ און
בערגעדעקט אַן אָנגענעמער, פעסטער באַס, וואָס האָט באלעכאמיע-כאפּולעריש און
ברייטלעך געזאָגט:

— נו, גענוג פארשיטן א מענטשן מיט פראנג, מע דארפ אימ פרוער אוועק-
זעצן, דעם נאסט. אנו, לאָזט אימ צו געענפער צום אויוועלע...

און דער ארטיסט, וואָס האָט זיך שוין צוגעוויינט צום האַלב-מונגל, האָט דער-
זענ א הויכ, קרעפטיקן מאנצבל מיט ברייטע אקסל. ער איז געשטאנען אינמיטן
ציומער אפ איין פוס, דער צווייטער, פון וועלכע דער שמוול איז געווען אויסגעפאָן
און די גארלעפ-הויז פארהויבט ביו דער קני, איז געווען אָנגעשפארט אָן א בענקל.
א יונגע מעד.שוועסטער מיט גלאמע, ליבענע האָר האָט זיך צוגעזעצט אפ די שפיץ
פינגער לעבן בענקל און פאָרויכפיק ארומגעשמירט מיט יאָד אַן אָפענע ווונד אפ
דעם דאָזיקן פוס. דאָס איז געווען דער קאָמאנדיר פון פאָלק, — א פאָדפאָלקאָוויק.
דער ארטיסט איז צוגעגאנגען צום אויוועלע. ער האָט זיך טאקע געוואָלט א ווא-
דעם פאָן די הענט, — קיין הענטשקעט האָט ער ניט געטראָגן, — האָט ער מעכאניש
אוועקגעלייגט איין א זיבט, אפ א ציגל, דאָס פעקלע, גאָר באלד זיך געכאפט און
עס ווידער גענומען אונטער דער פאכווע, ווי ער זאָל דאָס מוידע האָבן צו פארגעסן.
דער קאָמאנדיר פון פאָלק האָט מיט אינפערעס געקוקט אפ איימ.

— כאָטש איר זיבט אָנגעטאָן איז א שינעל און איז א בודיאָנאָוקע, גאָר איך
זע אפ אנט א ציווילי אָנצוג — האָט ער געזאָגט, צעצונדריק איז א שמויכל די פולע,
בולעטע ליפן, — כ'האָב שוין לאנג ניט געזען קיין ציווילע קליידונג... שוין וויפיל?
א כאדאָשימ זעקס זינגע מיר דאָ, איך די באלקעס, ווי ס'איז ביכלאל גיט צו זען קיין
ציווילי, און פרוער איז אויב אויסגעקומען זיך ווייניק צונויפשוויסן מיט מענטשן
פון פרענע גראד — שמענדיק איז די ערד-שטיבלעך, איך פעלד... ס'איז אָנגענעם
דערמאָנען זיך אָן אַמאָל, אָן דער היימ... ארויסרופן איך געדאנק א שפאָטיש בילד...
דער ארטיסט האָט געשווייגן, בלויז פארלוירן א קנייטש געפאָן מיט די אקסל,
זי ניט וויסנדיק, וואזוי צו באצענען זיך צו די דאָזיקע ווערטער דעם פאָדפאָלקאָוויקס.
— איך בין א קאדראָווער מיליטערישער, — האָט פאָרגעזעצט דער קאָמאנדיר
פון פאָלק, — גאָר איך א פרענע אָונט האָב איך זיך אַמאָל ליב געהאט איבערצו-
פאָן איך ציווילע קליידער און אוועקגיין שפאצירן איך גאס... פארלירסט זיך אזוי
צווישן אלעמען און ס'איז גוט... עכ, מאלע וואָס מיר האָבן ליב געהאט!...
— כ'בין געווען איך פאָלקס-אָפּאָרטשעניע, הינטער כ'אָסקווע, — האָט דער אר-
טיסט געזאָגט, ווי בארעכטיקנדיק זיך און ענטפערנדיק אפ זיך אייגענער פארלעג-
היט, — איך פון דאָרט בא מיר דער שינעל און די בודיאָנאָוקע. כ'האָב געמוזט
אוועקגיין, ווייל כ'בין לויטן געזונט גיט פאסיק פאר מיליטערישע דינסט, א שטארקער
דעוואַטיוז און נאָך פארשידענע קרענק... און דער דאָזיקער אָנצוג איז גאָר
גיט קיין פונער, — האָט ער צוגעגעבן, — צעקנייטשט געוואָרן איך וואָגאָן איך היפש
אָפּגעריכטן...

— נו, יא, איך זאָג ניט, — האָט דער פאָדפאָלקאָוויק דערפילט די פארלעג-
היט פונעם ארטיסט און, ווי איבערבנדנדיק איך, ווידער ברייט און הארציק א
שמויכל געטאָן. ער האָט א קער געטאָן דעם פוס, צו וועלכע די מעד.שוועסטער
האָט אָפּאָרטש געוואָלט צולייגן אַן אָנגעוויקטע איך עפעס גלעע שטיק מארליע, —
איז וואָס וועט איר — זינגען צו שפילן? — האָט דער קאָמאנדיר געפרעגט און ניש-
געריק א קוק געטאָן אפן פעקלע, וואָס דער ארטיסט האָט געהאלטן אונטער דער
פאכווע.

— גייג, כ'וועל פאַרלייענענע... כ'ביג א פאַרלייענער, האָט יענער געזאָגט מיט
אינערלעכער פעסטקייט, צונויפנערוקט די העלע, געדיכטע ברעמעג און מירלעכ
ארפּאָפּעלאָזום די בלוילעכע דינע אויגן-לעפלעכ.

— אַ פאַרלייענענע, גוט, גוט, דאָס איז אינטערעסאנט... מ'פאַרבענקט זיך אמאָל
נאָך א ביכל, און לייענענע איז גיטאָ וועג און גיטאָ וואָס... אָט משעכאָונג וואָלט איך
געלייענט, כאָטש וואָס-גייט-אוי. האָב איך אגומלטג געשיקט מינג ארויסאנט איך
א נאָענט דערפיל, ער האָט דאָרט איבערגעגראָבן וואָס איר ווילט, נאָר משעכאָונג
גוט געפונענע... דערנאָך האָבן זיך דאָ בא אונדז אָנגעהויבן אזעלכע שלאכטן, אז
ס'איז שוין איך קאָפּ גוט געלענג. אָט בלויז הינט איז א ביסל שמילער...

איך ווינקל האָט זיך צעקלונגענע דער טעלעפאָן. דער יונגער ליימענאנט מיט
רויטן, פארפלאמט געזיכט, פונ וועלכע ס'איז די גאנצע צייט גיט פארשוונדן דער
אויסרויך פונ פרידיקער בריימקייט און אכטונג, האָט זיך א וואָרפ געפאָן צום
טריבל, עפעס א זאָג געמאָן איך דעם, אונגעהערט זיך א ווילע און באַרד זיך גע-
ענדערט. זינגע דינע, אונטערונגעפאָלמע ברעמעג. האָבן זיך אופגעהויבן אפן שמערן,
דאָס געמען איז נאָך רוימער געוואָרן, און פארקערט — די האנט, מיט וועלכער ער
האָט געהאלטן דאָס טריבל, איז געוואָרן וויס און האָט א צימער געמאָן. — וואָס?! —
האָט ער א געשרי געמאָן מיט א פלוצעמדיקער הייזערקייט, — באַרד, באַרד... אָט
גיב איך איבער דעם באלעבאָס...

ער האָט מיט אָפּגעשטעלטע, עטוואָס ברייטער-צעפנטע אויגן שווינגנדיק א
קוק געמאָן אפן קאָמאנדיר פונ פאָלק, מיט אָט דעם שווינג געבנדיק איך צו פאר-
שטייג, אז עפעס איז געשען וויכטיק, מיט אייג האנט גענומען אויסנלעכע דעם
פארדרייטן טעלעפאָן-דראָט און מיט דער צווייטער דערלאנגט דאָס טריבל.

— „אויגן?“ ארכיפאָוו? — האָט דער פאָדפאָלקאָוויק אַינליך א פרעג געמאָן
און שייקעט זיך א בייג גענעבן מיטן גאנצן גוף צום טריבל. — האָט איך הער.
וואָס?! — האָט ער אָפּגעהאקט, מיט א פארענדערטער שטיימ אזוי הויך א זאָג
געמאָן, אז דאָס קאנצל, וואָס האָט מונקל געברענגט, איך א ווינקל פונ בלינדאוש,
האָט זיך א וויג געמאָן, און דער ארטיקט, וואָס איז געשאנען באמ אויוועלע, האָט
דערפילט, ווי ס'איז איך א פיבער דורכ איבערג לעב. — וויפל זאָנסטן? ייפל?!
צוואנציק?! און צום שאַכטן אויך? — האָט דער פאָדפאָלקאָוויק געשרינג אין טריבל.
ער האָט מיטאמאָל פארעסן, אז מע בינדט איך איבער דעם פוס, איך א שמעל
אראָפּ געמאָן אפ דער ערד און א טראָט געמאָן גענומער צום טעלעפאָן. די מעד-
שוועסטער מיט די גלאמע, לינגענע האָר איז געבליבן זיצן א פארנליווערפע אפ די
שפיץ פינגער, — כ'וועל אלייג אַקלינגענע צו „געווא“! צו „וואָלגא“ שיק שוין א
מענטשן, אויך קייג פארבינדונג איז גיטאָ זאָלן זיי ארויסרופן א פארצוימונג-פיער...
וואָס, דו זעסט, אז זיי האָבן שוין געעפנט פיער? אלייג? דאָך דארפ מען זיך פאר-
בינדן... גו, ארבעט, איך קומ באַרד אלייג...

דער פאָדפאָלקאָוויק האָט אוועקגעלייגט דאָס טריבל.

— אופהייבן די דרייטע ראָטע! — האָט ער אָפּגעהאקט א זאָג געמאָן צום אדוי-
טאנט, — זי וועט גייג מיט מיר! — דער אדויטאנט איז אוועק. — מאַכטערקע, פא-
רענדיק שנעל די מאניפוליאציע, — האָט ער זיך א וועג געמאָן צו דער מעד.שווע-
סטער. זי האָט פלינג גענומען פארפעסטיקן דעם אראָפּגערוקטן באנדאוש. — די
פלאגשעמקע! די שווערד! — האָט דער קאָמאנדיר טרוקן באפויליג דעם אַרדנאָרעצ,
אן עלטערן רויטארמיער מיט פלינקע, געלאסענע באוועגונגען, און ביז יענער האָט
איך דאָס אלץ דערלאנגט, האָט ער אלייג דערווייל אָנגעקלונגענע צו „געווא“. דער
ארטיקט האָט זיך צוגעקוקט צו דעם אלעם און גיט געוויסט וואָס צו מאַן מיט זיך.
דער פאָדפאָלקאָוויק האָט ארופגעשלעפט דעם שטיוול, א שטארקן קרויט זיך געמאָן
און איז אופגעשרונגען, אָנגעטאָן דעם שיגעל, וואָס האָט איך געמאכט שמאלטער
און נאָך מענערשיער, פארקערעמפועוועט זיך מיטן רימעג און מיט די פארמופיעכ.
און דאָ האָט ער, שוין מיט אן אָפּווענדדיק בליק זיך אָפּגעשטעלט אפן ארטיקט,

מיטאמאָל ווי דערמאָנט זיך אין אימ, א צעפיר געטאָג מיט די הענט און א שמייכל געכאָגן. — נו, קאָט וועט אונדז אויך הענט אויסקומען אָפלייגן די פארווילונג... מע דארף אג אטאקע, אָפּשלאָגן... אויב איר ווילט אוועקגיין, וועט אייך דער דאָזיקער כאווער, מיט אַרדינארע, אָפּפירן, און אויב איר קאָנט — ווארט... מירג אייך גערן אויסהערן... — און ער האָלט אזוי באשעפטיקט, הארציק און אנטשלידנדיק זיך א שמייכל געטאָג, אז אינעם ארטיסט האָט אלץ א קוועל געפאָג פונ פרייד, פון אינערלעכער, מיפער ווארעמקייט און גליק.

אין בלינדאזש זענען פארבליבן בלויז דער ארטיסט מיט אַרדינארע.

— איך קאָג אייך אָפּפירן, אין דיוויזיע, — האָט דער אַרדינארע געזאָגט, צוראָ מענדיק פונעם טישל עטלעכע זעפלעך, א מעלער מיט אָנגעשנימענע שטיקלעך ווורשט און אויסשעלנדיק דאָס אלץ אקוראט אפן פאָליששקע, ווי ס'האָט געברענגט דאָס קאנצל.

ס'האָט זיך דערהערט א שטארקער, אָנוואקסנדיקער געוויי, און עטלעכע מעכטיג קע אופרייסן האָבן אופגעטרייכלט דעם בלינדאזש. ערדאָשטויב האָט זיך גענומען שיטן פון דער ספעליע, א מינזל איז היג און צוריק דורכגעלאָפן איבערן ראנד פון נעם הענגענדיקן שפיגל, אראָפּגעלאָזט זיך איבער א דיקן באלקן און פארשווונדן אין א זעמיקער שטארונע. דער ארטיסט האָט געקוקט, ווי דאָס עקלע פונעם מינזל איז פארשווונדן, און זיכער געזאָגט:

— גיין, בלויזל גיט גיין אין דיוויזיע... בלויזל צווארטן בויז ס'וועט זיך עגן דיקן. — ער האָט א כמורע געטאָג די געדיכטע ברעמען, א קרימ געטאָג די אקשאָ געסדיק צונויפגעפערעכטע ליפן, ווי ס'זאָל אימ ביכלאל דערווידער זיגן די דאָזיקע פראגע. ס'האָבן זיך ווידער דערהערט איינס נאָך איינס עטלעכע שטארקע אופרייסן נאָך נענט. ער האָט עפעס ווי א טרויעריקן שמייכל געטאָג, ווי איינער מאכט: „נו, יא, כוע קאָג דע דאָ עפעס אנדערש דערווארטן?“ — גיט פּרענדיק קייג דערלויבען גיט, האָט ער מיט די איידעלע, וויסע פינגער זיך א צי געטאָג צום אָפּגענעם פעמל ציגארן, וואָס איז געלעגן אפן טיש, פארזיכערט.

ס'האָט זיך גאנץ בולעט דערהערט א שטעפן פונ קוילגוואהפער, אג אומקלאָר גרילצן און זשומען פונ מאָטאָרן. דער אַרדינארע האָט אומרוק און מיט אכטונג א לאנגן, שווערן קוק געפאָג אפן ארטיסט, דערנאָך, ווי אנטשלאָסן זיך, געזאָגט:

— איך מייג, כאווער, אז ס'וואָלט פאר אייך טאקע בעסער געווען אוועקגיין... איך וועל אייך ווייזן דעם וועג... גאַרנישט קומט דאָ אזוינס גיט פאָר, נאָר איר זיט דאָך גיט געוויינט... אזוי, אזוי... ווי איר פארשטייט... איכל דאָ א קוק טאָג ארום און מייקע ארענגיין... — ער איז ארויס אינדרויסן.

דער ארטיסט האָט רויק גערויכערט, קייג שום זאָג און פארקלערטקייט האָט זיגן געזיכט איצט גיט אויסגערריקט, פארקערט, די אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט א קוימ מערקבארן, אינערלעכע פערל. נאָר אויב דאָס איז באלד פארשווונדן. זיגן גאנצע פיגור האָט איצט אויסגעדריקט בלויז רויקייט און גרייסקייט. ער האָט דאָס פעקלע געפרוּווט ארענרוקן אין קעשענע פונ שינעל, נאָר ס'איז גיט געקראָבן, האָט ער עס ווידער פארפרעסט אונטער דער פאכווע.

דער אַרדינארע האָט זיך אומגעקערט א פארזאָרגטער, א באשעפטיקטער, א מיטדע אופגענעמער. ער האָט ארויסגעשלעפט פונ אונטער דער נארע א קאסטן, ארויסגענומען פונ דאָרט עטלעכע גראנאטעס. דערנאָך איז ער ארופגעקראָבן אפ דער נארע און אראָפּגענומען פונ וואנט אג אווטאָמאט. ער האָט די גראנאטעס פארוקט אין קעשענע, איינע, א גרויסע — צוגעפעסטיקט אפ א שטיקלעך צום רימען, דעם אווטאָמאט פארוואָרפן אפן אקסל און זיך געלאָזט צו דער טיר.

— נו, איז זיט דאָ, — האָט ער א זאָג געטאָג צום ארטיסט און מיט פאָרווירפן, שטרענג א קוק געטאָג אפ אימ פונ דער שוועל, ווי מע קוקט אפ א מענטשן, וואָס טוט איינגעלעבן גיט דאָס, וואָס מע דארף, נאָר אי מע האָט קייג מאכט גיט איבער אימ, אי מע פארשטייט אימ גיט. דער ארטיסט האָט עס דערפילט, ער האָט אומ-

רוק א בלגנדזע געטאָג מיטן בליק איבערן ברייטן טונקלען בלינדאזש. דאָס מיזל, וואָס האָט פּרונער זיך געהאָט באהאלטן, איז שוין ווידער ארומגעקראַכט איבערן ראַנד פונעם שפיגל, און ס'האָט אים אים קיין עקל נישט דערוועקט, ווי פּרונער, פאַר- קערט, ער האָט זיך דערפרייט מיט דער דאָזיקער לעבעדיקער באשעפעניש.

ס'איז אים, איינגעטלעך, קיינ גאָווענע. נישט געווען אַזוי, וואָס דאָ קומט איצט פאַר, איבערלעבן. ער איז געווען א סאָלדאט, געגאנגען מיט דער בויס אים האנט, איבערגעלעבט די אלע געפאַרן. אונטער מאַסקווע האָט ער געקעמפט, ער איז געגאנגען געגן פאַרטידיקן זינג מאַסקווע, וואָס איז אים אַזוי טייער, ווי יעדער יסקווער, יעדער ראַג, יעדעס טרעפּל קאָג אים, ווי ער איז אַזויפיל מאַל אַרויסגעטראָגן פאַר טויזנטער מענטשן. דערנאָך האָט מען געפונען פאַר גייטיק אים באפּרענען פונ אַרמיי מאכמעס דער קראַנקע, האָט ער זיך צו דעם באַצוינג, ווי צו אַן אומבאַשטרעטבאַר- ער זאך, אָבער אים דער סיבירער שטאַט, ווהיג ער איז געקומען, האָט ער זיך קיינ רוי נישט געקאָנט געפונען. „ווי, נוט... האָט ער געטראַכט... זאָל זינג ער גייט נישט מער מיט דער בויס, אָבער ווי קאָג ער זינג דאָ, אַזוי וווינט פונ די שלאַכט, כאַפּט מיט עפעס נישט איבערלעבן דאָס, וואָס ס'לעבן איבער די מענטשן אפּן פּראָגט?“ קאָט דערפאַר האָט ער זיך געבעטן פאַרן אים די אָפּערירנדיקע טיילן, אָט דערפאַר איז ער געגאנגען אים פאַלק און גרייט געווען גיין נאָך ווויטער, אויב מע וואָלט גע- קאָנט, אים די בלינדאזש און ערד-שמיבלעך, ווי די רויטאַרמייער וואַרעמען זיך, ער וואָלט דאָרט, בא אַן אייוועלע, פאַרנעלייענט פאַר זיי, געשמעסט מיט זיי. אָבער איצט גייט אַ שלאַכט, און ער פילט זיך עפעס איבעריק און קלייניג אַ שוואַכער איז ער, ער ווויסט דאָס, דער ווויטעק קאָג אים אַ כאַפּ מאַג, וועט ער איגמיטן ווען בליבן שטייג, נישטיק איז זינג קראַפט אַלס סאָלדאט, פיל שטאַרקער איז ער אַלס אַרטיסט, און דאָ איז ער שטאַרק, דאָ קאָג ער דערפאַנג דעם צויבער און די מעכ- טייליג פונ פּושיקין, לערמאַטאָוו, מאַיאַקאָווסקי, דאָס איז עפּשער פאַרן אַרמייער פונקט אַזוי וויכטיק, ווי ווען ער זאָל זיך ליינג לעבן אים מיט דער בויס אים האנט. עפּשער איז עס אַזוי, עפּשער איז עס אַלץ עמעס... נאָר ער האָט איצט פאַרש נישט געקאָנט אַנגשטיין אים בלינדאזש אַזוי אפּ אַזוי מיטן מיזל, וואָס האָט זיך שוין אַינג- גאַנצן אָן שרעק אַנגעמאַסעט אפּן ראַנד פונעם שפיגל, צונויפגעצוינג דאָס גופל אים אַ קניבלעך...

ער איז אַרויס פונ בלינדאזש, פאַרוקט דאָס פעקעלע אים בוזעם. ער האָט גאָר נישט געוואָסט, אַז די אַפּרעסן פונ די סנאַריאָדן און מינעס ליינג זיך אַזוי נאָענט. די געשלענגלע, פאַרשניטע באַלעקע איז אַינגאַנצן פאַרצוינג געווען מיט בלוילעכען פולווער-רויב, שוואַרצע זילנע מיט פּענער-בליצן אים דער מיט האָבן זיך אַלעמאָל גע- הויבט דאָ און האָרט, און דאָס דובערן און קנאַלן אים זיך אַזוי אויסגעמישט, אַז מ'האָט שוין קיינ באַזונדערע אַפּרעסן נישט געהערט. אומעטום — אַ פּענע פונ קוילן, אָט דיג און פּישטשענדיק, אָט וואָרגענדיק און מיט אַזאַ געהילף, אַז דאָס בלוט ווערט אַזש פאַרקילט. דער אַרטיסט האָט זיך אָפּגעשטעלט אים פאַרלוירנקעט, אַרפּאַגענומען די בודיקאַטאָקע און אַ פּיר געטאָג מיט דער האַנט איבער די האָר. אים האָט זיך גערובט, אַז די האָר באַוועגן זיך און זינגען צעשוויכערט. ער האָט זיך צוגעבוינג, אַרונגעצוינג דעם קאָפּ אים די אַקסל.

מיטאַמאָל האָט ער דערווען דאָס שטעגעלע, מיט וועלכע דער אַוטאַמאָטלער, וואָס האָט אים אַהער געבראַכט, איז אַוועק צוריק אים שטאַב פונ דייוויזיע. נאָר טאַ- קע וויל ער האָט עס דערווען און ס'האָט אים אַהינ אַ צי געטאָג, האָט ער זיך גע- לאָזט אים דער קעגנבערדיקער זינג אָנגעבויגענער הייט גענומען אַריבערלויפן צו דעם נידעריקן אָפּוויג פונ דער באַלעקע, ווי ס'זינגען געוואַקסן שיטערע קוסמעס און ווי ס'האָבן אים טיפּן שניי געפּויעט אַרום-צו עטלעכע רויטאַרמייער. דערפאַנג ביזן טיפּן שניי, האָט ער זיך אויב אַוועקגעלייגט און גענומען פּויווע. ער האָט באלד דערפילט, אַז עס פּרירט אים די הענט, און מיט פאַרדראָס דערמאָגט זיך, אַז אים בלינדאזש, אפּ אַ בעקל, זינגען געלעגן עמעצטס הענטשקע, מע וואָלט זיי געדאַרשט געמען.

דער שניי איז מוירעדיק קאלט געווען, ס'האָט געבילאָזן אַ שמאַרקער ווינט פֿונ אָפּע-
נעם פעלד, שאַרפע שניי-גרעפּעלעכ האָבן געשטאַכט און פּאַנעם. דאָס אלץ האָט ער
אַבער געפֿילט בלויז אין די ערשטע מינוטן, אין אַ רעגע אַרומ האָט ער שוין אָן דעם
פּאַרעסן.

ער האָט זיך אָפּגעהויבן העכער, דערנרייכט צום ראַנד פֿונ דער באַלע און
שיר ניט קיין געשריי געטאָן פֿונ פּאַרוואַנדערונג. איבערן ברייטן, וועטן פעלד, אפּ
וויפֿל דאָס אויג האָט געכאַפט, האָבן זיך געזען שוואַרצע אָפּרעכטן, פּענע-בלויז;
פּאַנקען זינגען געגאַנגען, מענטשן זינגען געלאָפּן, געפּאַלן, געפּויעט, וווּ ריינעוויזן,
ווּ איינציקוויזן און וווּ — אין שוואַרצע קופּפּעלעכ. לעכטאכילע האָט ער זיך ניט
פּאַנאָדערנעקליבן, וווּ זינגען אונדזערע און וווּ — דער סויגע. זינג אויג האָט בלויז
פּאַרפֿיקסירט אין דער ערשטער רעגע באַזונדערע בילדער: אַפּ האָט עמעצער אַ
שפּרונג אָפּ געטאָן מיט אַ גראַממע, זי אַ וואָרפֿ געפּאַן אין אַ טאַנק, וואָס גייט
גלייב אפּ אימ. דער מענטש האָט אַ פּאַל געטאָן, און דער טאַנק האָט זיך אַנגע-
הילט אין שוואַרצן. נאָך טייקעט האָט האַרט לעבן אַרטיסט עפעס אַ האַסימקן שטעפּ
געטאָן, ער האָט אינגאַנצן זיך צונויפּגעניורעט, דערפֿילט, וווּ ס'האָט אים אַ קאַל-
טער שווייס באַשלאָגן — דאָס האָט אַ קוילנוואַרפּער געטראָפּן גלייב לעבן אימ. ער
האָט איגסינקטיוו זיך אַרפּאַגעלאָזט אַ פּאַך שפּאַן נידעריקער אין באַלע. איצט
האָט ער שוין ניט געזען דאָס פעלד, וווּ די שלאַכט אין פּאַרעקומען, קוילן האָבן
געפּשט איבער זינג קאַפּ. ער איז געלאָפּן לענגוויס דער באַלע און נאָך גאַנצ אומ-
קלאָר פּאַרשטאַנען, אַז ער זוכט עפעס אַ מיג געווער, אַ ביסל, צי אַן אווטאַמאַט, ער
זאָל אויך עפעס קאָנען טאָן.

ער האָט דרוענע אַ טראַגיש איז אָפּנויג פֿונ דער באַלע, צוויי רויטאַרמייער זינג
גען דאָרט געשטאַנען און געשאַכט פֿונ ביסל. ער איז צוגעלאָפּן צו זיי, יענע האָבן
אפּ אימ אַ קוק געטאָן מיט פּאַרשוואַרצע, פּאַר אָנשטרענגונג און קאָעס איבערנע-
קרימטע געזיכטער און ניט פּאַרשטאַנען אוואַדע רעכט, וואָס דער דאָזיקער מענטש
טוט דאָ, קיין צייט ניט געהאַט פּאַנאָדערצוקליבן זיך אין דעם, און ווידער גענומען
שיסן. איז ער אוועקגעלאָפּן ווייטער.

די גאַנצע צייט האָט ער געהאַט אַ געפֿיל, אַז די ערד באַוועגט זיך אונטער אים,
ווי זי זאָל זיך באַלד אָט דאָ וווּ ער שטייט דאַרפֿן צעשפּאַלטן און דאָס האָט אים
אלץ געטריבן פּאַרוויס. ער איז אַרעטן נאָך אין אייג טראַגיש און מיטאַמאָל דערזען
דאָרט דעם אַרדינאַרע — ער איז געשטאַנען באַמ ליימקן וועלט, די פּיס צו-
שפּרייט, צוגעבויגן מיטן גאַנצן גוף צום אויטאָמאַט, וואָס איז געווען אָנגעשפּאַרט
אין אַ שנייטן ברוסטווער. דערהערט טרייט, האָט יענער געגעבן אַ קערעווע אויס
דעם קאַפּ און דערזען דעם אַרטיסט. דעם אַרדינאַרעס פּאַנעם האָט אויסגעדריקט
פּאַרוואַנדערונג, נאָך באַלד זיך איבערגעקרימט אין בייזן פּאַרוורפֿן צי אפּילע פּאַראַכ-
זינג. ער האָט, דוכט זיך, אפּילע אַ געשריי געטאָן, — וואָס טוט איר דאָ? גייט
אוועק. דער אַרטיסט האָט ניט פּאַנאָדערנעקליבן זינגע ווערטער, בלויז אָנגעשטויסן
זיך, וואָס יענער מיינט, האָט ער זיך אויסגעקערעוועט און איז ווידער אַרויס אין
באַלע.

און באַלד האָט ער דערזען, וואָס ער האָט צו טאָן. אפּן ראַנד באַלע איז אפּ
צוויי פּוילעכ געשטאַנען אַ האַנט-קוילנוואַרפּער, דערנעבן איז געלעגן אַ דערהאַרגעטער
רויטאַרמייער — ניט גאַנצירעכ אָנגעבויעט, ווי ער זאָל מיט די הענט וועלן פּאַרשאַרן
דעם שניי, איז ער געשטאַנען אפּ די קני, און מיטן קאַפּ, פֿונ וועלכע דאָס הימל איז
אַרפּאַגעפּאַלן, זיך אָנגעשפּאַרט אין דער ערד. אַ רויטער פּלעק האָט זיך אין שניי
צערזען — די קויל האָט געטראָפּן אין קאַפּ. אַ צווייטער רויטאַרמייער האָט צוגע-
פּויעט צום קוילנוואַרפּער, גענומען שנעל זיך פּאַרען באַ אימ, אַרענגעשטעלט אַ
דיסק, נאָך ער האָט זיך באַלד אַ כאַפּ געטאָן מיט ביידע הענט פּאַרן פּאַנעם און
לייג געבליבן אַ רעגע אַ פּאַרגליוערער. דערנאָך האָט ער אַפּיליק, מיט אייג האַנט
גענומען שעפּן הייפּסן שניי און לייגן זיי צום געזיכט, פֿונ וועלכע ס'איז ערזענע
בלום, און מיט דער צווייטער פּוילעכ זיך געפּלעסט אַ קער טאָן דעם קוילנוואַרפּער.

דער ארטיקס האָט זיך אָנגעבווינג, איז צוגעלאָפּן צו אימ און זיך אַ לייג געמאַך איז שניי. דער רויטארמייער האָט אָפּגענומען פּונעם פּאַנעם די האנט מיטן דויטש, מיט בלוט דורכגעזאָפּט שניי, אַ קוק געטאַן אַפּ אימ מיט איינ גרויסן, פּאַרלאָפּענט אַויג, דאָס צווייטע איז גיט צו זען געווען איז דער טונקעלער, שרעקלעכער קאַשע פּונ צעבראַקטן בייג און פּלייש, האָט אַ זאָג געמאַן מיט אַן איבערגעטריקנעם, פּרעמדן, גיט מענטשלעכע קאַל:

— קאַטשע זיך באַנייג מיטן קוילנואַרפּער? שייט, אָג זינגען די דייטשן! — אָונ ווידער אַ כאַפּ געטאַן אַ הויפּט שניי שוין מיט ביידע הענט און פּאַרשעלט זיך דאָס פּאַנעם.

דער ארטיקס האָט אָג ווערטער אַ קער געטאַן דעם קוילנואַרפּער. ער האָט אַ קוועטש געטאַן פּאַר זינגל און אַרויכגעלאָזט עמלעכע קוילג. אַזוי, אַזוי, ער גע- דענקט נאָך! איצט — איבער די דייטשן זיי זינגען טאַקע נאָענט. מע זעט זייערע צעלאָזטע, ברייטע שינעלן, ווי פּרוינגעפּעלערונעם, די אַראַפּגעלאָזטע פּילאָפּעס און די פּענעמער, וואָס זינגען פּאַרוויקלט מיט פּאַרשיידענע שטאַמעס. עפעס שרענע זיי, די דייטשן. איז נאָכאַמאָל אַ דריק אפּן צינגל פּונ קוילנואַרפּער. אַ-האַ, איז טאַמע קופּע געטראַפּן. אָט האָט ווידער עפעס בייז אַ שגזר געמאַן לעבן אימ דעם שניי, פּונקט ווי דאַ, ווען ער איז נאָך אַרויס פּונ בלינדאָוש. אַ פּריידיקער געפּיל, אַז די קוילג-רײ האָט איז מיט געטראַפּן, טוט אַ ברוי דאָס האַרצ. און ליכטיקער ווערט פּונ דער דאָזיקער קוירער פּרייט דאָס פּעלד אַרום. נאָך די סאַקאַנע פּלאַטערט אַי בערן קאַפּ, אָט זאָט ווידער אַ קויל דורכגעשטאַט איבער זינג אַויער, אַ שוואַרצער זיך ערד האָט זיך אַפּגעוויבן גיט ווייט פּאַרויס. נאָך וועגן דעם אלעמען דאַרפּ מען אפּילע גיט טראַכטן. ב'האַט ווידער זיך אַפּגעוויבן אַ היפּל דעם שניי און לויפט אַהער — איז צוגעזשמורעט דאָס אַויג און אַ דריק דאָס צינגל, אַ-האַ, אַזוי!

דער קוילג-דיסק איז אַויסגעאַנגען. ווי זינגען די דיסקן? נאָך עפעס אַ האַנט טוט מייקעס אַ שפּרעק אַויס אַ פּרייש דיסק. הער, דאָס איז דאָך דער פּאַרוונדער- מער רויטארמייער! ער איז גיט אַוועקגעאַנגען. בלוט האָט געדיכט פּאַרגאַסן זינג שינעל, דעם אַרבל, בלוטיקע שניי-קייטלעך לייג אַרום און אַרום, נאָך ער גייט גיט אַוועק, דער ארטיקס דערפּילט אַ גרויסע צאַרטקייט צו אימ, ער וואַלט אַיט עפעס געזאָגט. דאָס אלץ געדויערט אָבער אַ קורצטן אַוינג-בליק, דער קוילג-דיסק איז שוין אַזוי זינגע הענט, מע דאַרפּ אימ באלד אַרזינשמעלן. ערשט איצט דערפּילט ער ווידער, אַז די הענט זינגען אַ אַ אַויס פּאַרקוועט פּונ פּראַכטן, די פּינגער פּאַלגן גיט. ער מאַכט די גרעסע אָנשמערענגונג און די דייטשן זינגען שוין זייער נאָענט, אַ דריי- סיק שפּאַן, עמלעכע דייטשן אינגאַנצ, מע דאַרפּ זיי אַונטערשניידן. דער דיסק איז שוין אַרזינגעשטעלט. אַ דייטש, וואָס איז געענטער פּונ אלע, טוט אַ הויב אַז דעם אַונטאַמא, נאָך דער ארטיקס האָט שוין אָפּגעזוכט מיטן פּינגער דאָס צינגל. אַ דריק. דער קוילנואַרפּער געמט אַונטערשפּרינגען פּונ די שאַס. איצט איז גיט, איצט — דריקן אַזוי און דריקן. עפעס האָט אַ זעצ געטאַן איז קאַפּ, עפעס האָט ווי אַפּגעפּלאַמט פּאַר די אַוינג און מייקעס אַויסגעלאָשן געוואָרן. עפשער אַויב פּרוווג אַ כאַפּ טאַן שניי, נאָך ערזעצ וואַלערט ער זיך נאָך דורכ, ווי און אַן אָפּגרוגל, גע- דענקען געדענקט ער אָבער, אַז ער דאַרפּ דריקן דאָס צינגל פּונ קוילנואַרפּער. און ער דריקט, דריקט מיט די לעצטע קוילעס...

צו אָונט-צו איז די אַכאַקע אָפּגעקלאַפּט געוואָרן. דער בויגע איז אָפּגעבראַכטן. אַ מידער, אַן אַפּגעווערטער האָט דער קאַמאַדיר פּונ פּאַלק זיך אַונטערט איז בלינדאָוש. דער פּוס האָט אימ וויי געטאַן, ער האָט שטאַרק געהוקען. אַראַפּגעלאָזט ייב אַפּ אַ בענקל, האָט ער זינדדיק גענומען אַויסמאַן דעם שינעל. באַט יונג אַדוי- מאַנט איז דער קאַפּ געווען פּאַרברוגן מיט מאַרלע, אַפּ וועלכער ס'איז אַרויסגע- פּראַמט אַ רויטער פּלעק. ער האָט זיך אַ מידער צוגעזעצט אַפּ דער נאַרע און, זעט אַויס, פּונ שאַרפּן וויימעק צוגעמאַכט די אַוינג, נאָך באלד האָט ער זיי אַן עפּן גע- מאַכן. דערזען, אַז דער פּאַרפּאַלקאָוויק באַמיט זיך אַראַפּשלעפּן דעם שינעל, האָט

ער זיך א קאָז געמאָגן אימ העלפן. יענער האָט אימ א ווייז געמאָגן מיט דער האנט,
ער זאָל זיצן. דער באַיאָרטער אָרדינארעז האָט שטייל זיך געפאָרעט באַמ אוועקלע,
מיט אַ דעמשישן טעסאק אָפגעשפּאַלטן דינע שפענדלעך פּונ אַ שטעט האַלצ.
— אונ דער ארטיסט איז וואָס, טאקע אוועקגעגאנגען אין דיוויזיע?
— כאַווער פּאָדפּאַלקאָוויק, — האָט דער אָרדינארעז אַופגעהערט שפּאַלטן די
שפענדלעך און אַופגעהויבן זיך אַפּ די קני, — כ'האָב אימ געוואָלט אָפּפירן, נאָר ער
האָט זיך אָפּגעזאָגט.

— איז וווּ זשע איז ער?

— ער איז אומגעגאנגען דאָ אין באַלקע ביים דער שלאכט, — האָט דער אָרדינאָר
נארעז פּאַרלירן, נאָר מיט וואָניקער ציט-באווייליקונג געזאָגט, — מיסטאמע, איז ער
אוועק אין דיוויזיע. נאָר איך האָב שוין קיינ ציט ניט געהאט אימ באַגלייטן, כ'האָב
אלייג געשפּאַגט...

דער קאָמאנדיר פּונ פּאַלק האָט מיט א שטרענג בליק זיך אָנגעשטעלט אפּן
אָרדינארעז, וועלכער איז פּאַרגליווערט געוואָרן מיטן שטפּל האַלצ אינ האנט, דער-
נאָך אומרויק אריבערגעפירט דעם בליק אפּן אדיוואנט.
— אָט אַ נעם! — האָט ער פּאַרלירן אויסגעצויגן.

א פּעסטער, אַן אַופגערוימטער, אינ א וועם, קורצ פעלצל, איז ארבינגעקומען דער
פּאַרטרעטער פּונעם פּאַלק-קאָמאנדיר אונ הויך זיך באַגריסט. ער איז דעם גאַנצן
טאָג געווען אפּן באַאָבאכטונגס-פּונקט און ערשט איצט זיך אומגעקערט אין בלינדאזש.
— האָסט ניט באַמערקט, — האָט ער זיך געווענדעט צום קאָמאנדיר פּונ
פּאַלק, — דאָ ניט וועט, לעבן באַלקע, בא א האנט-קוילונגאראפער, ליגט א דערהארגע-
טער אינ א שינעל, נאָר אינ א ציווילן אָנצוג... עפעס ניט קיינ אונדערזיקער.
— וואָס?! — האָט דער פּאָדפּאַלקאָוויק ראשוק זיך געגעבן א הייב אַופ, —

און, קומ, באוויז ווו!

ער האָט א כאפּ געמאָגן דעם שינעל אפּ די אקסל, און אַן א היטל ארויס אינ-
דרויסן. נאָך אימ — דער פּאַרטרעטער און דער אדיוואנט. וועטער מיט א פּאָר
שפּאַג — דער אָרדינארעז. מע האָט זיך אַופגעהויבן אפּן ראנד פּונ דער באַלקע,
ווי ס'איז באַטאָג פּאַרנעקומען א בלוטיקער האנט-געדאנגל און וווּ ס'זינגע געלענג
פיל דעמשישע און אויך אונדזערע דערהארגעמע. דער פּאַרטרעטער פּונעם קאָמאנדיר
האָט זיך אָפגעשטעלט געבן איינעם, וואָס איז געלענג אין שניי, בא א קוילונגאראפער,
ברייט פּאַנאנדערענוואָרפן די הענט און די פיס, מיטן פּאַנעם ארום, ווי ער זאָל זיך
אינאָקונג אין טיפּן, אויסגעשטערנט הימל. איין פּאַלע פּונ זען שינעל איז געווען
פּאַרבוין און האָט אָפּגעדעקט א ציווילן קלאָש-הויז און א פּאַרקלעכטן ראנד פּונ
א פּירזשאק. אפּ דער ברוסט בא אימ האָט, פּאַרוקט אינ שינעל, געשטעקט א פעקעלע.
דער פּאָדפּאַלקאָוויק האָט זיך אָנגעבוין איבערן ארטיסט. גרעפּעלעכ שניי זי-
גען געלענג אינ די וויילקלעג פּאג יענעם אָפענע, פּאַרגליוזטע אויגן, צווישן די גע-
דיכטע ווועס און לעבן מויל. נאָר אינעם גאַנצן געזיכט, נאָך ניט קיינ פּאַרענדערטן
פּונ מוים, א פּאַרקאָוועטן פּונ פּראָסט, איז געווען אן אויסדרוק פּונ טיפּער ווירדע
און פּאַרנומענקעט, ווי ס'זאָל פּאַרבאָרגן אינ זיך, א שטרענג און א שטיינערגס,
דעם לעצטן געדאַנק, דורך וועלכן ס'איז באַגעסטערט געווען. דער פּאָדפּאַלקאָוויק האָט
פּאַמעלעכ זיך אַופגעהויבן, אַנשפּאַרנדיק זיך מיט דער האנט אינ קני פּונ דעם גע-
זונטן פּוס, נאָר מיטאמאָל ווידער זיך אָנגעבוין און ארויסגענומען דאָס פעקעלע,
וואָס איז געלענג באַמ מוים אַפּ דער ברוסט. ער האָט עס פּאַנאנדערגעוויקלט. דאָס
זינגען געווען א פּאָר שווארצע, לאַקירטע שיך.

— קאַנצערט-שיכ... — האָט דער פּאָדפּאַלקאָוויק שטייל געזאָגט, זען שטימ

האָט א ציפּער געמאָגן-אן ערלעך הארצ האָט דער דאָזיקער ארטיסט געהאט... קאָ-
מיר אימ אָפּגעבן קאָווער, כאַוויירט...

אינ דער טונקעלער נאכט, בא דער שניג פּונ וועטען ראַקעטן, איז א היפּל מעג-
טשן עטלעכע דעגעס געשמאנען מיט אנטבלויזטע, פּאַרנווייטע קעפּ.

איציק פעפער

א באלאדע וועגן דעם באלעגאָלע זכאריע און זײַן פאָר פערד

זומער מיט א וואָגן, ווינטער מיט א שליטן,
זומער אינ א קעפקע, ווינטער אינ א היטל,
ווינטער מיט א שליטן, זומער מיט א וואָגן,
און די פע־דלעכ יאָגן און די פערדלעכ טראָגן,
און די בײַטש די לאנגע פאָכט אינ אלע זײַטן,—
מאזלטאָו איינ, זכאריע, מיט א וועג א ווייטן!

ס'רוט דער ליבער זומער אפ די ביימער-קרוינען,
און כ'איז זכאריעס וואָגן נור הינט מיט פארשויןען.
און ווהינ זשע פירט זיי זכאריע באלעגאָלע?
אינ געדיכטע וועלדער זײַנען וועגן שמאָלע...
זכאריע באלעגאָלע! וויי צו זײַנע יאָרן,
זכאריע באלעגאָלע האָט דעם וועג פארלאָרן...

דרייסיק יאָר האָט זכאריע איבער אלע וועגן
זיך ארומגעטראסקעט. ער זאָל דארפן פרעגן?
ער זאָל אמאָל בלאַנדזשען? דאכט זיך, אלע וועגן
פֿרעגן זיך אימ טראָגן ווי די פריינט אנטקעגן.
ס'איז שוין טאָג געוואָרן, ס'איז שוין נאכט געוואָרן,
זכאריע באלעגאָלע ווייכט ניט ווו צו פאָרן...

זכאריע זאָל ניט ווייטן! ס'איז דאָך א ביזוינען,
ס'איז א ווייטע בושע פאר זײַן קאָפּ דעם גרויען.
נאָר וואָס קען מען העלפן? זכאריע באלעגאָלע
האָט ניט אויסזערעכנט אפ אזא בעהאָלע,
אפ אזא מינ הודען, אפ אזא מינ שיסן,
אפ אזא מינ גוירל אפ אזא מינ „וייטן“.

ס'דאכט זיך אימ נאָך איצטער: נאָכן וואָגן לויפן
פלאקערדיקע שטיבלעך, שרייענדיקע הויפן,
טופענדיקע שטיינל שווינדלען ערגעץ הינטן,
פאָכנדיקע שפינן רײַטן אפ די ווייטן.
און פאָרויס איז פינצטער און פון הינטן — מלאָסנע,
אינ די זײַטן — פלאָמען העכער פונ די סאָסנעך...

אונטער זינע פלייצעס ליגט זיין שטעטל — קוואַרימ...
שוידער. נאקעט. וועגן — אויסגעשטרעקטע אָרעמס.
סרייפּעס. אינ די סרייפּעס טוקן זיך געשרייענ,
גויסעטדיקע געסלעך קאַרטשען זיך אינ ווייענ.
אלע הימלען וווייענ, סײַאַזערט דער פּרימאַרגן,
און די היזער שרייענ מיט צעפליקטע גאַרגלען.

ווען דער גרויסער קוילער איז אריינגעפלוין
און דערזען דאָס שטעטל מיט פארוויינטע אויגן,
האַט ער אָנגעהויבן שרייענ, קאַכן, זידן:
ווי זינען די רוסן? ווי זינען די יידן?
זיך אינ פעלד די ווינטן, זיך א כּונק אינ פלאמען,
זיך אינ זאמד א נאָדל, זיך א טרער אינ יאמען...

אויב דו דארפסט די יוגנט — זיצט זי אפ א טאנק שויב,
אויב דו דארפסט די יוגנט — זוכט זי דיך פון לאנג שוין
מיט א שווערער באַמבע, מיט א ביקס א נייער,
מיט א טייך פון סינע, מיט א יאמ פון פייער.
אויב דו דארפסט די זקיינימ, וואָס איז עייעך זאָגן,
טרייסלען זיי זיך נעבעך אפן אלטן וואָגן...

אינ דער מאָרגן-טפילע האָבן זיי געבעטן:
בעסער זאָל א דונער אינעם וועג זיי פלעטן,
בעסער זאָל א שט רעם זיי אינ דרער פארקנעטן,
בעסער זאָל כּייעס זייער פלייש צעטרעטן,
איידער פאר דיין גזיילע זייער שטאַלצקייט בויגן,
איידער דיר א קוק טאָג, קוילער, אינ די אויגן.

היידען זיך די זקיינימ הינטער שטילע צווייגן
און קיין דונער קומט ניט, און די שווערע שווייגן,
און די כּייעס ליגן ערגעץ אינ די נאָרעס,
און די זקיינימ פילן, אז מע איז אפ צאָרעס;
ערגער פונעם דונער כּייעט זיי די ווייענ,
און די אלטע מויכעס דרייען זיך און דרייען...

זכאריע באלעגאַלע! ווי צו דינע יאָרן,
ווי ביסטו פארקראַכן? ווי ביסטו פארפאָרן?
ווער האָט דיך פארפלאַנטערט? וואָס האָט דיך געטראָגן?
זעכטן גרייזע זקיינימ שטייען ארום וואָגן
שוידערלעך און שטיל... און סײַהערן הערצער זעכטן,
ווי ניט ווייט דאָ צווייגן ברעכט זיך ווי קרעכטן...

מאזלטאָו דיר, זכאריע! מאזלטאָו אייך, זקיינימ!
מאזלטאָו אייך, יידן, מיט א גאסט א שיינעם!

דורך געדיכטע צווייגן רויבער-אויגן קוקן,
און מע זעט נאָר שאַטנס רוקן זיך און רוקן —
רויבער צי גאנאָווימ, אויסשפירער צי וועכטער?
דייטשישע שטיוואלעס, ראַצזשישער געלעכטער...

— נו, איר גיט זיך אונטער, צי איר וועט זיך שלאָגן? —
כויזעקן די דייטשן. און צום אלטן וואָגן
טוילען זיך די יידן. ס'שמעקט דער וואלד מיט סמאָלע.
ס'קוקט אפּ זינע פּערדלעך זכאריע באלעגאַלע —
פּערדלעך ווי די אָדלערס, גריוועס, ווי די פליגל.
זעכצן הערצער קלאפּן מיט דערשרעק פארזיגלט.

כויזעקן די דייטשן: — זעט נאָר די גווארדיצעס!
און די יידן שווייגן, קנייטשן מיט די פלייצעס.
— קוקט נאָר אָן די העלדן! — און די דייטשן לאכנ:
— ווארט נאָר, מיט די יודעס מ'עט שוין עפעס מאכנ...
און ס'באפעלט דער עלטסטער: — ראַק- און גאַרגל-שניידער!
נעמט אַראָפּ בא צווייען די פארשמוצטע קליידער,

טוט זיך איבער שנעלער, זעכט די פּערד און וואָגן.
אינעם שטעטל קאַרסונ זאָלט איר באלד זיך טראָגן.
ביז איר וועט דעם „נאכריכט" צום פּאָלקאוויק ברענגען,
וועלג שוין די יודען אפּ די ביימער הענגענ!...“
זכאריע באלעגאַלע טוט א ווונק א גיכט:
פופצן אלטע יידן אפּ די קניעס קויכנ...

און די דייטשן ווארטן — זאָלן זיי נאָך בעטן,
זאָלן זיי נאָך מיינען, אז ס'וועט גאָט זיי רעטן,
זאָלן זיי זיך בוקנ... יידן פּויען שטומע,
קושן זיי די שטיוול. פּלוצימ — א מעהומע,
ס'כאפּן פאר די פיס זיי די צעדולטע זקיינימ.
יידן מיט די דייטשן קנוילן זיך איננינעמ...

שאַסן און געשרייען. ס'פלאמען ביימער-רייען.
ס'פאלן יידן, דייטשן. שאַסן און געשרייען.
און די פּערדלעך פאלן מיט צעטרענטע בייכער.
זכאריע וויינט און מורמלט: — אָט אזוי איז גלייכער!
אויב עס רופט דער טויט שוין — איז ניט שנייעך ריידן,
פיר איך כאַטש אויך דייטשן מיט זיך אינ גאנידן!

אויסלייז-געלט

I

עס האָבן א הודיע געמאָן אויטאָ-סירענעס. די שוויבן אינ די פענצטער האָבן זיך א טרייסל געמאָן, ווי אופגעוועקטע פון עפעס א ביוז באלעם און נאָכגעגלאַנצט נאָך דער אונטערנייענדיקער זון. אַקאָרשט ערשט דורכגעהאָקט אינמיטן דורכ די לאַסט-אויטאָס, וועלכע האָבן דאָ געוואַרט אפ די מענטשן, וואָס מע האָט געהאט צונויפגע-טריבן פון די הונזער און וואָס זינגען עטלעכע שאַ נאָכאנאנד געשטאנען ביזן כאלאָ-שעס, מיט די הענט פארלייגט אפן נאקן לויטן באפעל פון דעמיטישן אונטעראַפיצער, האָט זיך די גאס ואיצט געצויגט מיט איר טרייסטלאָזער פּוּסטקייט, ביזן זי איז אויס-געגאנגען וויי א זיפצ צווישן די צוויי שורעס ביימער.

ערשט איצט, וועג דער לעצטער יאָומאָ, אָנגעקאָרד מיט די יודן, איז פארשווונדן האָט כאַנע אָפגעלאָזט די פענצטער-ראַם, אָן וועלכער זי האָט זיך די גאנצע צייט אָנגע-געהאלטן מיט פארקראַממע פינגער. און ערשט איצט, וועג ס'האָט זיך אויסגעוויזן, אז די געפאר איז דערוועלט פארבני, האָבן די פּיכ אונטער איר אָנגעהויבן דריבען. און אקשאַנסדריק צו צימערן. די ליפּן האָבן זיך אויסגעקרימט ווי אליין פון זיך.

די קינדער, וואָס האָבן נאָך נאָרניט גיט פארשטאנען פּוּבן דעם אלעם, וואָס קומט דאָ פאָר, זינגען מיטן אינסטינקט פון כּעלעכ פארקראַכן אינ די טיפּסטע ווינקעלעכ. איצט האָבן זיי זיך אָנגעכאַפט אינ דער מוטערס קלייד, גלייב עס וואָלט אינ א רעגע ארומ געדארפט אונטערנייגן די שטוב, די וועלט מיט זיי אלעמעל אינניעם.

— מאמע, מא-א-מע!

כאנע האָט זיי גישט באַרוקט מיט קיין איינ וואָרט, בלויז אירע הענט האָבן ווי בלינדע אָנגעמאַפט די קינדערשע קעפלעכ, זיך אראָפּגעלאָזט איבער שטערן און אויגן צו די ליפּן און זיי פארמאכט מיט צונויפגעדרוקטע פינגער.

מיט די אויגן, די ליפּן, דער הויט, מיטן גאנצן ליב און לעבן האָט איצט כאַנע אויסגעוויינט די גאנצע שרעק פון די פארנאָנגענע עטלעכע שאַ, זינט די געכטאָפּאָ-לייט האָבן זיך מיט זייערע לאַסט-אויטאָס אָפגעשטעלט אפ איר גאס און גענומען ארויס-שלעפּן פון די שטיבער די מענער.

יעדער מיטחאטער שאָרב, יעדער פּראָט אינ קאָרידאָר, יעדער ריר אינ שאַכטן דירע האָט זיך אָפּגערופּן אינ איר בלוט מיט א גייער כוואליע שרעק.

און איצט איז פאָשעט גיט מעגלעכ צו באַנעמען דאָס גרויסע גליק, אז ביזן מאַרגן אינדערפרי איז אָפּגערוקט געוואָרן די געפאר, באַנאכט וועט מען קאָנען רויקן שלאָפּן, ווייל די דעמיטשן, וואָס טוען אלצ פלאַמעסליק, האָבן אויך אינגעפירט געוויסע געזעצן באַם גרויזאמען אויסמאַרדן די יודישע באַפעלקערונג אינ די שטעט פון באַ-זיגטן פּוילן. די מאַרדן זינגען פאָרגעקומען בלויז באַטאָ.

כאנע, וואָס איז געוואָרן פּרני פון אייגענער פארקלעמטקייט, האָט זיך איצט מיט אלע אירע כושימ אומגעקערט צו דער לעבעדיקער מענטשלעכער לאַסט, וואָס די אויטאָמאָבילן האָבן אויסקעפירט.

אינ וויפּל הונזער שטייען איצט פרויען, אזעלכע פרויען ווי זי, און קוקן נאָך די ישפּורן פון זייערע טייעריכע און כּרעכטן די הענט און ריכטן זיך די האָר פון קאָפּ,

און האָבן נישט קיין מעגלעכקייט זיי צו העלפן און ווייסן אפילו נישט, ווהיגן זען פירט זיי און ווי זייער געבייגן וועט אהינקומען.

און די פרויען פון די, וואָס מע האָט זיי געפאקט אפ דער גאס, ווייסן נאָך אפילו נישט פון זייער אומגליק, ווארטן אפ זייערע מענער.

נאָר וואָס איז דאָס?

די שטייגערע טרעפ האָבן איבערגעגעבן די טירן, די ווענט, דעם באלקן דעם ווידערקלאנג פון א שווערן, איינזגעקאוועטן גאנג. דאָס גלעקל בא דער טיר. איז קיי מאט מעשווע געוואָרן פאר שרעק, זיב ארענגעבויערט איב כאנעס אויערן, איב כאנעס הארץ מיט זיב ווילדער, גרויזנדיקער קלינגערע.

בא כאנעט זינגען די פיס געוואָרן ווי געליימט, נישט געקאָנט זיב אָפּרעיסן פון אָרט, דערפאר האָבן די געדאנקען געיאָנט אײַנער נאָכן צווייטן מיט דאָפּלער געשווינדקייט.

אופמאכן צי גיט?

צי וועלן זיי דעם מאן געפינען איב קליינעם האָלצקעמערל?

טשער איז נאָך ציט, ער זאָל אראָפּשפּרינגען פון פענצטער איב הויפ?

— אופמאכען!

און א רעוואָלווער קאָלבע האָט א זעצ געטאָן איב טיר, אויב דער פינג האָט זיב אָנגעהויבן שינגן.

צוויי זינגען זיי געווען.

— מאן דארף זי פיליכט שייג בליען, דאָס זי עפנען?

האָט איר א סאפע געטאָן איב פאָנעם דער גידעריקער מיט די רויטלעכע הארמע וואָנצעס. דער הויכער, בלאסער, מיטן לענגלעכע פערדישן פאָנעם האָט זי אוועקגעשארט פון דער טיר, ווי מע שארט אוועק א שמוק האָלצ.

— וואָ איזט איר מאג?

— ער איז נישט איב דער הייט.

— זאָ, נאָ, אונד וויר האבען גאנץ אנדערע אינפארמאציען, נא, דא ווערען וויר אונז זעלבער דאט שאפען.

דער גידעריקער רויטלעכער האָט זינג שפילעם ארענגעשטאָבן איב די בעטן, די שאפעס, די ווענט, אָבער בלוז קאלב און ציגלשמויב האָבן זיב א שאָט געטאָן. ער האָט אופגעמאכט די טיר איב צווייטן צימער און, נישט געפינגענדיק קיינעם איב די שאפעס, אונטער דער קאנאפע, האָט ער א זאָ געטאָן גלייכנליטיק:

— דאָ ווערדען זי פאָרלווירטן מיט אונדז מיטגעהען. איר מאג ווירד זיב פיליכט אינצווישען אירענדרוואָ פונדען.

— און מינע קינדער? הער, געדעיקער הער, האָט דאכמאָנעס אפ מינע קליינע ווערעם.

דער הויכער, בלאסער, בא וועלכע עס האָט אויבן, אונטערן האלדן, געפינקלט ווי א ברעך א וויסער טויטג-קאָפּ, האָט א צי געטאָן מיט פאראכטונג די אקסלען:

— מאכען זי קינע געשיכטען און קאָמען זי מיט.

די קינדער, זענענדיק, ווי די מאמע בעט זיב בא די פערעדע מענטשן, כאפט זי אָב בא די הענט, געמט ארום די פיס, האָבן זיב יאָמערלעכ צעוויינט און זיב אָנגעשעפעט איב דער מוטערס קלייד. דער רויטלעכער האָט זי אוועקגעשארט מיטן שפיץ שפיוול, ווי קליינע הינבלעכ.

— מאכען זי עס שנעלער, וויר האבען קינע ציט. עס ווארטעט אונדזער איינע מאסע ארבעט, — האָט ער א זאָ געטאָן, פארקלעמענדיק גניווישן דאָס וואסער-בלאָע כאזער-אייגל.

כאנע האָט איב די ערשטע דערווען שפיוג אפן שוועל, א טויט-בלאסן, אָבערן רוינגן. זי האָט א געשרי געטאָן קורצ און שארף, ווי א פארווונדעטע כנע. גלייכ צייטיק האָבן זיב אויב אומגעקוקט די געסטאפּ-לייט און, דערווענדיק דעם קאָרבן,

וואָס גיט זיך זיי אליין איבער איך די הענט, האָבן זיי אויסגעשפּאַנגן זיך א הויב,
כּוּיזעקדיק געלעכטער.

— אָ, דאָס האבען וויר פּונג געמאכט הויטע, וואָס?

— פּאַרוואָס האָסטו עס געמאַגן, שלוימע?

— כ'האָב אלץ געהערט דורך דער וואנט — דו ביסט א מאמע פונ אונדזערע
קינדערלעך. זיי שפּילן, כאנען, דער, וואָס איבער אונדז, וועט האַלטן זיך רעכטע האנט.

— גא, גענוג, געהעג זיי פּאַראַג, פּערהאסטע יודענראצע!

די מיר איז געבליבן האַלב אָפּן, ווי א פּאַרשטאַרט מויל, וואָס האָט ארויסגע-
וואָרפּן פונ זיך דעם לעצטן געשרוי. דער שמאַלער פּאַס שנין, וואָס האָט זיך דורך
דער אָפּגענער מיר ארויסגעגאַנגן פונ צימער אפּ די טונקלע טרעפּ, האָט ווי א צוג
פונ א געטרעטע הונט געלעקט די לעצטע שפורן פונ שלוימעס טריט, וואָס האָבן זיך
פּאַרלירט אין האַרבעטסוקן דעמער.

די טונקלע טוכ אפּ כאנעם קאָפּ האָט געפרווט פּאַרשטעלן פּאַרן ווינט איר
שמאַלע פּלייצע און פּאַר די מענטשן אירע רויטע, פּאַרשוואַלענע אויגן, דאָס אָנגע-
דראַלענע, ווייטעק-צעאקערטע פּאַנעם.

געטומענע צום שוואַגער, האָט כאנע צוגעלייגט דאָס מויל צו דער שפּאַרע פונ
שליסל און אָנגעהויבן רופּן די שוועגערין. זי האָט געהערט, ווי דאָרט אינווייניק האָט
זיך אָנגעהויבן א רוקעניש מיטן כּעבּל, דערנאָך האָבן זיך דערנענטערט שאַרנדיקע,
ניט דרויסע טריט.

— ווער איז?

— מאַלקע, מאַלקע, האָב גאָט אין האַרצן, עפּן.

— דאָס ביסטו, כאנע?

עס האָט אַ סקרופּע געטאָג דער שלאָס, כאנע איז אַרופּגעפּאַלן דער שוועגערין אפּן
האַלדז.

— וואָס איז געשען, כאנע? רייך אויס א וואָרט!

— שלוימען, שלוימען האָבן זיי באַ מיר צוגענומען, מיטן מאַן, מיטן שפּיטער.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן רירן פונ אָרט קישנס, דאן א גרויסער קויש, פונ וועלכע
ס'איז ארויסגעקראָכן אַ דאַרער, בלאסער יוד.

— זאַלמען, דו הערסט? שלוימען, מיטן איינצייקן ברודער, האָט מען אונדז

אוועקגערויסן, — האָט איר אָנגענומען באַ די אַקסלען זיך ווייב און אַרבייטערען אין

פּאַנעם אַרען, גלעב ער וואָלט געווען טויב.

כאנע האָט, שלוכצנדיק, דערציילט וועגן איר גרויסן אומגליק.

— וואָנטס, כאנע, אז מע האָט איר געכטן ניט וואוועקגעפירט צוזאַמען מיט אַג-

דערע? מוז ער נאָך אוואַדע זיך אין שטאַט און מע וועט איר קאָנען מיטן איי-

בערשטיגן הילף אָפּראַמטעווען פונ זייערע הענט.

— וויאזוי, שוואַגער?

— גיי צו זייער עלטערן, ווארפּ זיך איך צו די פּיס, נעם מיט דינע צוויי שוועלע-

בעלעך. ער האָט דאָך מיסטאַמע איך דער היים אויב א ווייב מיט קינדער, און אַ

האַרצ פונ שטייג קאָג מען אויב רירן מיט מענטשלעכע טרעגן. ווארט נאָך, ווארט,

מע האָט מיר געוואָגט, אז דעם אַדוואָקאַט קראַנפּעלדס סאַכטער האָט אויז לאַנג גע-

בעטן, געכאַלעשט און נישט נאָכגעלאָזט זייער עלטערן, ביז ער האָט ארויסגעלאָזט

איר פּאַמער.

— צו וועמען גייט מען? כ'ווייס ניט, כ'קאָג קיינעם ניט...

— ווארט, הינט קאָנסטו שוין גאַרניט אופּטאָגן, באלד וועט מען זיך ניט פּאַרן

ווייבן אינאָם. גיי אהיים צו די קינדערלעך און פּאַרן וועט מאַלעקע מיט דיר כּוּיזען.

די גאסן, מיט וועלכע כאנע מיט מאלקענע זענען געגאנגען, זענען געווען קימאט ווי ליידיק.

איינגעמלעכ האבן ביידע פרויען גיט געוויסט, צו וועמען מע ווענדט זיך. מע האָט אָנגעהויבן זויסצורעכענען דעם, יענעם. ענדלעך האָט זיך מאלקע דערמאָנט אין א פרוי האָלענדער, דער קלאַל-טוערן, וואָס איז שמענדיק איבעראַל פֿול און ווייסט, ווהיג מע דארט אָנגלאַפּן. אופגעמאכט האָט זיי א קלייג, פארדארט באַבעלע אין א צעפלעקט ברויג סור-דוקל און אן אלטמאָדיש, פארדרייט הימעלע, וועלכעס זי פלעגט אפילע בא זיך אין שמוב גישט אויסטאָגן.

ווען גיט האָט, וואָס איר זוג איז געווען אייגער פונ די אָנגעזעענעסטע דאָקטוירים אין ישטאָט, וואָלט מען די אלטע שוין פֿול לאנג געווען באַבעלעפֿאַן אין די גאסן און זי געהאלפֿן פאר מעשונע. אזוי האָט שטאָט נעמוזט אָנעמען פאר ליב, וואָס א גע-שעצטן סוכערס פרוי איז פלוצים אונגעפאלן איבערצולאָזן שמוב און געוועלכ אפ העפקער און זיך אָנהייבן צו פֿאַרגעמען בלויז מיט די אלטע ליבט פונ מוישעו-זקיי-גים, מיט אָרעמע געוויגערנט, מיט א בייס-יעסוימיט. שטענדיק האָט מען זי געזען מיט א קוישל אין האנט קלאפֿן אין די גענדישע הנוער, אויסבעלען דאָ א ברויט, דאָרט עטלעכע מיטקען פאר אירע, „קינדער“, ווי זי פלעגט זיי אלע אָנרופֿן. אין מע-שעכ פונ די יאָרג, זינט זי האָט אָנגעהויבן ארומצוגיין מיטן קוישלע, איז איר מאַנטל געוואָרן אָפֿגעבליאקעוועט פונ זוג און רענג, דאָס הימעלע אונגעדארט, ווי זינט בא-לעבאָסטע, נאָר דאָס הארץ פונ דער אלטער פרוי האָט גאָרניט פארלוירן פונ זינט אמאָליקן גלאנצ.

דער זוג פלעגט איר שיקן פונ ציט צו ציט קיצווע-געלט, מיטן סני, זי זאָל זיך מאכט א גיט מאלבעש, ווייל אים פאסט גיט, אז זינט מאמע זאָל ארומגיין איבער דער שטאָט אזוי אָפֿנערייבן. זי פלעג נעמען דאָס געלט, עס אוועקגעבן די אָרעמעליכט און דעם זוג האָט זי באפוילן צו זאָגן, אז מירצעשעם אפ פייסעכ וועט זי באַנענען די צוואנציקסטע קאליקע אין מוישעו-זקייגים.

— א, ס'קאָפֿל קומט, געסט, געסט, קומט ארעט, איך האָב אייך שוין לאנג גיט געזען, — האָט זי אויסגערופֿן מיט פֿרייד, ווען אירע רויט ארומגעזוימטע, האלב-פאר-זשמורעמע אויגן האָבן ענדלעך דערקענט די ארענגעקומענע.

— און בא אייך, — האָט זי זיך געווענדט צו מאלקע, — קומט מיר א כוויז. איר געדענקט, ווען איבער לייבעלע איז געוואָרן באר-מיצווע, האָט איר מיר צוגעזאָגט פֿינף און צוואנציק ברויטן פארן בייס-יעסוימיט און געשיקט האָט איר בלויז דריי און צוואנציק. איר זינט בא מיר אפ דער ליסטע מיט די צוויי ברויטלעך.

כאנע האָט אופגעוויבן ביידע הענט, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט ראטעווען פונ דער אלטימשיקערס ווערטער-פארפֿלייצונג.

— אונד וואָס פֿירט זי צו מיר? — האָט זיך פלוצים א כאפֿ געטאָגן די פרוי האָלענדער מיט איר האלב יודיש, האלב דייטשמעריש, וואָס איז איר נאָכ געבליבן פונ יענער ציט, ווען זי איז געווען די מאַכטער פונ א ריכטער בירגערלעכער הייט.

כאנע האָט בלויז באוויזן ארויסצוברענגען פונ פארשיקטן האלדן צוויי ווערטער: — מיטן מאַגן.

דאָס אָפֿגעבליאקעוועטע פֿאַנעם מיטן פֿויגלשן פראָפֿיל האָט זיך א הייב געמאָגן צו כאַנען. דער אופגענדיקער שמויכל איז געוואָרן פארגליווערט אין געז פֿונ די קניישט, און די גאנצע קליינע געשמאלט האָט זיך א צי געמאָגן צו כאַנען, גרייט אופ-צוגעמען פרעמדן ווייטעק.

נאָר אָנשמאָג דער צעווייטעקטער כאַנען האָט אָנגעהויבן ריידן מאלקע און זיך א ביסל ליכטער געמאכט דאָס הארץ מיטן איבערדערציילן אלץ פונ אָנהייב בלויז סאָפֿ.

— איך ווייס שוין, איך ווייס שוין, — האָט א פֿלעסקע געמאָג מיט די הענט
די אלטע. — געהעג זי צו דער פרוי ראטנער, זי וועט אינעם געוויס העלפן. איר קענט
זי? דעם ארוואַקאמט פֿרוי, מע האָט מיר געוואָגט, אז זי קאָג א סאך אופמאָג. אַהאָ,
איך אליין האָב זי געזעג ארבענדיג אהין.

צוויי פינגער, צוגעלייגטע צו די ליפּן, האָבן געדארפט באַווייזן די געפאר ארויס=
צוברענגען פֿארן מויל, וווּ דאָס אָרט געפינט זיך.

זיי זינען אלע דרין ארויס אפֿ דער גאס. אפֿן דאָס גאס האָבן זיי געטראַפֿט עט=
לעכע פֿרויען, אַנגעוויקלטע און שוואַרצע שאַליקלעך.

— וויהיג קאָג דאָס לויפֿן אזוי פֿרי עטלעך, דעם דיענס פֿרוי? — האָט זיך אפֿ
א קאָל געכידעשט פֿרוי האָלענדער און האָט זיך געלאָזט נאַכלויפֿן די וויבער מיט
אירע דרעפטשענדיקע טריטלעך. וועג זי האָט זיך אומגעקערט, זינען אירע רויט=
ארוםגעווימטע אויגן געווען נאָך מער אָנגעצונדן, ווי שטענדיק, און די קייטשן ארום
מויל האָבן זיך ווי און א נעץ פֿארפֿאַנגערט צוויי שווערע טראָפֿטן און דאָס שפֿי=
ציקע נאָטבעלע מיט די עטלעכע סטארטשענדיקע געלע האָר האָט געצוישערט ווי אַזוי
פיבער. די קליינע פֿרוי האָלענדער איז געווען אזוי צערודערט, אז זי האָט אפֿילע
פֿארגעסן איר דעטשמעריש און אָנגעהויבן צו דערציילן אפֿ פֿראַסט מאַמעלאַשן דאָס,
וואָס זי איז אַקאָרשט געווייר געוואָרן.

הינט אַינערפֿרי האָבן פֿרויען פֿונ די שביינעסדיקע דערפֿער דערציילט און
שטאַט, אז נעכטן, בייסג קארטאָפֿל-גראַבן, האָבן זיך צו זיי דערטראָגן שרעקלעכע,
קימאט אומגעמישלעכע געשרייען און צוגלייב דערמיט — הארטע שאַסן. איינער פֿונ
די פֿויעריג האָט צוגעפֿויעט צום ראַנד פֿונ וועלדל און פֿונ דאָרט דערזען אינמיטן
פֿעלד אויסגעשטעלטע מענטשן מיט לאַפֿעטעס און די הענט. די מענטשן זינען גע=
ווען אויסגעשטעלט צו אַינע און א רוי. זיי האָבן געגראַבן גריבער. פֿונ ביידע זיפֿט
זינען געשטאַנען היטלעריסטן מיט אָנגעשטעלטע רעוואָלוערן. וועג די גריבער זינען
שוין געווען גענוג טיפֿ און לאַנג, האָט מען די מענטשן צעשאַסן, בא א טייל פֿונ זיי
האָט מען לעבעדיקערהייט אויסגעשטאַבן די אויגן, אָפֿגעהאַקט די גלידער. אָט פֿונ
דאָרט האָבן זיך עס געטהאַנגן די דאָזיקע גרויליקע קוילעס. די, וואָס זינען געבליבן
לעבן, האָבן געמוזט מיט די אייגענע הענט פֿארשארן די אומגעקומענע און דאָן צו=
גרייטן קוואַדריט פֿאַר זיך, ביזוואַגען די לעצטע זינען גישט געפֿאלן פֿונעם דעטיש
הענט. דער פֿויער האָט אפֿילע עטלעכע יודן דערקענט, איז ער געקומען צו לויפֿן אין
שטאַט מיט דער בסורע. דאָס זינען די, וועלכע מע האָט אוועקגעפֿירט אין לאַכט=
אוואַטאָס הינטער דער שטאַט. און איצט לויפֿן די פֿרויען, בא וועלכע די היטלעריסטן
האָבן צוגענומען זייערע מענער, בעטן הילפֿ בא די טויטע, ריטן גוואַריטן.

כאַנע, א טויט-בלאַסע, האָט זיך אָנגעשפֿאַרט אין א וואַנט. נאָר באלד האָט זי
זיך אופֿגעכאַפֿט און ווי אירע קויכעס וואַלטן פֿאַרדאַפֿלט געוואָרן, האָט זי אָנגעהויבן
יאַגן, די פֿאַרטריקנטע ליפֿט אָפֿן, דער בליק ארבעטגעשפֿיזט און א ווייטן פֿונקט, די
אַקסלען אינגעהויקערט.

— אָט דאָ איז עס, — האָט א שעפֿטשע געמאָג כאַנע אין אויער פֿרוי האָלענדער
און, ווי א גוטע באַקאַנטע, א פרעג געמאָג דאָס שטובֿ-מיידל:

— פֿאַנא מאַניו, אינער פֿאַני איז אין דער היימ?
— די פֿאַני איז נאָך אין וואַנע-צימער, — האָט אינפֿאַרמירט מיט אן ערנסטער
מינע דאָס בלאַנדע שטובֿ-מיידל.

ניט געקומט אפֿ דער פֿרזער מאָרגן-שאַ, זינען אין די טיפֿע לעדערנע פֿאַטעלן
בא דאַטערן אין אופֿגע-צימער געזעסן עטלעכע מענטשן. פֿונ די אָפֿגעהאַקטע
שפֿילע ווערטער, וואָס זינען דערהאַנגען צו כאַנע, איז איר קלאָר געוואָרן, אז די
אלע, וואָס זיצן דאָ, זינען גישט געקומען פרעגן קיין יודידישע אייצעס, זיי האָט
געבראַכט אהער א בעשוטפֿעסדיק אומגליק. אין שטאַט האָט מען געשמועסט, אז נאָר
פרוי ראַטנער קאָג דאָ עפעס אָפֿמאָג. גייט מען צו איר נאָך פֿראַמעקציע. מע טראָגט
ארויס פֿונ שטובֿ דאָס לעצטע, קעדוי צו באַצאָלן די „טאַקסע“, וועלכע עס באַשטימט

די פרוי ראטנער. ביז איצט איז נאָך קיינער פונ אירע פּראָטעזשירמע גיט ארויס, זאָבער פרוי ראטנער פארזיכערט, אז דאָס האָט גיט קיין שום באדניטונג, זיי וועלן מיטמאמע די טעג זיין צוריק און דער היים, ווי ס'האָט איר פארזיכערט דער הער קאָמענדאנט אליין.

וועגן פרוי ריסיא ראטנער פלעגט מען זיך אים שמאָס דערציילן אפן אויער פאר: שידדענע גוט איבעריקס אָנשטענדדיקע אַנעקדאָטן.

יעדן טאָג פלעגט מען זי טרעפן מיט אַן אנדער אָפיצער אפ די פאחבאָרגנסטע ראנדעווו-פלעצער. כייזע צוגעגען האָבן דערציילט, און באלד נאָכן ארענמארש פון די דייטשן האָט מען פרוי ריסיא געזען אפ די זעלבע ראנדעווו-פלעצער, און אירע פארט-ניאָרן האָבן געטראָגן שווארצע האקנקרייצן.

ענדלעך האָט זי זיך באוויזן אַפּן שוועל, און אויסגערומע, און אויסגעפוצטע. דאָס עלעגאנצע שפאציר-קלייד האָט אידעם געזאָגט וועגן די געשיקטע הענט פונ דער שנידערין, וואָס האָבן זיך באמיט מיט א יעדן פאלד און קיינמיש צו מאסקירן די ברייטע מאסינע פאָרמעלן. די רויטלעכע האָר, די נאָז, צוגעבויגן צו די פולע ליפן, ווי זי וואָלט בעדייע געהאט מיט צושלעפן מיט, זיך די צוויי ברייטע, אראָפּהענגענע דיקע באָנן, האָבן איר צוגעגעבן דעם אויסהרוק פון א פארשעמטן רויב-פויגל. מיט איר גראָבער, הייזעריקלעכער, מענער-שטימ האָט זי באגריסט די ווארטנדיקע. — גוט מאַרגן, מינע הערשאפטן. אזוי פרוי זינט איר שוין אפ די פנים?

א גראָ, דאָר יודל, וואָס האָט בא פרוי ריסיא ארענקומען אראָפּגעכאפט פון קאָפּ דעם שטייבן קאשעליוש, איז צוגעפאלן צו אירע הענט און זיי אָנגעהויבן קושן.

— לאנג לעבן זאָלט איר אונדז, געדריקע פרוי, אָג איינע וואָלטן מיר דאָ אלע אונטערגעאנגען. יאָ, אייך בין געקומען וועגן מיין זון — ווייסט מען שוין עפעס?

א זעלבסטצופרידן שמייכלע האָט באגלייט איר ענטפער: — מע טוט אלץ, וואָס מע קאָן.

— עפשער דארפ מען נאָך געלט, געדריקע פרוי, איך דעם זאָל עס גיט זיין גע-ווערט. מיר וועלן אלץ טאָן פארקויפן דאָס לעצטע, אבי צו ראטעווען מיין קינד. — ער האָט זיך צעווייגט אזוי ווילד און יאָמערלעך, אז ס'איז פאָשעט גיט געווען צו פארשיינן, ווי אזוי ס'קאָן זיך אים אזא דארער, שמאָלער ברוסט צוגויפזאמלען אזוי-פיל געווייגן.

— בארויקט אייך, הער שענפעלד, — האָט אים דערמוטערט פרוי ריסיא, צוגויפ-ציענדיק אומגעולדיק די פונקל-געפארבטע ברעמען, — זעט, וויפל מענטשן עס ווארטן דאָ כוץ איינע. און יעדן באזונדער דארפ מען אויסהערן. איר זינט גיט דער איינציג-קער מיט איבערע צאָרעס, ס'איז הינט א גערעטעגיש אפ זיי. ליידער, א ציט אזא. שענפעלד האָט געווישט די אויגן און גיט דרייסט, מיט א פאזשולדיקטער מינע, איבערגעבעטן פרוי ריסיא: — אנטשולדיקט מיך.

כאנגען האָט פרוי ריסיא אויפמערקזאם אויסגעהערט, געשמעלט עטלעכע פראגן, ווי א דאָקטער בא גיט קיין זייער געפערלעכן כוילע, א דריי געטאָג עטלעכע מאָל מיטן קאָפּ, א צומאָקע געטאָג מיט די ליפן און דאָ ארויסגעזאָגט דעם דיאָגנאָז:

— מע מוז גיין בעסטן באמ קאָמענדאנט. — מע וועט מיך דאָך גיט צולאָזן צו אים.

פרוי ריסיא האָט אָנגעבלאָזן די ליפן, ווי באלידיקט דורך כאנגעס ווערטער.

III

כאנגען האָט עס צו שוויגערל געטאָג פאר די אויגן, ווען זי האָט דערזען דעם קאָ-מענדאנטס מאסינע געשמאלט אינעם גרינלעכן מונדיר מיטן קרייץ ואפ דער ברוסט. דאָס ברייטע בולאָנג-פאָגעט האָט זיך נאָך מער אויסגעצויגן און דער ברייט פון זאנאָע, ווען כאנגען איז צוגעפאלן צו זינע הענט,

— הער קאָמענדאנט, האָט ראַכמאַנעס אפּ מינע צוויי אויפֿעלעכ, נעמט באַ זיי נישט צו דעם טאָטן. מיטן מאַג האָט דאָך קיינמאַל קיינעם קיינ שלעכטס נישט געמאַגט, נישט באַ-
רירט קיינ פּלוג אפּ דער וואַנט. דערבאַרעמט זיך, הער קאָמענדאָנט.
— שאָג נישט, — האָט ער אַ בורטשע געמאַגט אונטער דער וואַנצע, — יעצט געהען
זי אונד וואַרמען דראָסען אַאָפּ בעשייד.

כאַנע האָט נישט געקאָנט זאָגן, צי האָט עס געדויערט אַ האַלבע שאָג, צי אַג אַייביג
קענט, אַיידער פּרוי דאַטנער האָט זיך באַווויזן אפּ דער שוועל פּונד דער מיט פּאַרטייערן
באַהאַנגענער פּיר.

כאַנע האָט געוואָלט אַ פּרען טאָג, זי האָט גאַבער בלוין באַווויזן זיך אַנצוכאַפּן
מיט בייִדע הענט כאַט ווילד קלאַפּנדיקן האַרץ.

— איר זינט אפּילע גאָר נישט נעגערין, פּרוי קליינמאַג, — האָט פּרוי דאַטנער אַ
זאָג געמאַגט מיט אַ זיגערניש שמייעלע, — עס קומט מיר באַ אַינע אַ שייגער דאַנק.
ווער נאָך וואָלט געקאָנט דורכפירן אזוי אַינער אינענע? כּוואָל אַינע נאָך נישט פּאַרגעסן צו
זאָגן דאָס וויכטיקסטע. איר דאַרפט צוגרייטן פאַר אַינער מאַג אויסלייז־עלעט — פינף
טויזנט זאָלעס. דאָס געלט מוז איך איבערגעבן דעם קאָמענדאַנט שפּעטסטן ביז אַנט
אזיגער אינאַוונט, אונד מאַרגן גאַנצפּרוי וועט איר האָבן אַינער מאַג אינ דער הייַט.

כאַנע האָט געוואָלט אַפּפּלערן דער פּרוי ריסיא, און פינף טויזנט זאָלעס איז אַזאַ
סומע, וועגן וועלכער זי קאָן אפּילע נישט כּאַלעמען, זי האָט גאַבער מוירע געהאַט, און
מיט אַיין וואָרט קאָגן זי קאַלעט מאַכן אַלץ, אַרעניאָגן אינ קאַס דעם אַדוואָקאַטס פּרוי.
ביז מאַרגן אינדערפּרוי, האָט זי געקלערט באַ זיך, און שלוימעס לעבן מעכוצ יע-
דער סאַקאַנע און ווינטער... ווינטער — האָט זי מוירע געהאַט צו טראַכטן אפּילע.

אַיצט האָבן זיי אירע פּיס געטראָגן ווי אַליין פּונד זיך צום שוואַגערס הויז. אומ-
קונדיק זיך איבער דעם שוואַגערס שטוב, האָט זי זיך דערמאַנט אינ איר אַייגענער
באַלעבאַטישקייט, געזען אינ די שאַפּעס, בעטן נישט קיינ מעבל פּונד האַלץ, נאָר לעבע-
דיקע געפאַשעס, וואָס דאַרפן זיך מאַקרויזן זיין פאַר איר מאַג.

— וויפּיל אַן ערעך קאָגן באַטרעפּן אינ דער איזטיקער צייט מיטן אַנעריכטונג צו
זאַמען מיטן בעמגעוואַנט און מיט די קליידער, — האָט זי פּלוצים אַ פּרעג געמאַגט
זאַלמענען.

דער שוואַגער האָט לאַנג געקנייטשט דעם שמערין, געקנאַקט די פינגער, אַיידער
ער האָט איר געענטפּערט.

— מע מוז אַרענרופּן אַיינעם פּונד די הענדלער און געוואָר ווערן, וויפּיל ס'מעבל
איז ווערט, אַינ אַזאַ מיג צייט וועט מען עס וועלן צוגעמען פאַר אַ שיבעש, גאַבער
די קליידער מיטן בעמגעוואַנט וועסטו דאָך נישט פאַרקויפּן, עס גייט צו ווינטער.

— וואָס רערסטו, זאַלמענע? דאָס לעצטע העמד וועל איך אויסמאַגן פּונד לייב, איך
וועל מיך לאַזן אַפּשינדן די אַייגענע הויט, אבי...
זאַלמען האָט אַנגעהויבן ווייגן דעם קאַפּ אינ בייִדע זיטן, גלויב ווי ער האָט גע-
האַלט אַן אַייצע באַ מירעך און מיטערן.

— אפּילע מיטן לעצטן העמד דינעם איז עס אויך צו ווייניק, כאַנע. מיר מוזן
דיר צוהעלפּן מיט וואָס מיר קענען, — און דאַן גיב צוגעגעבן, גלויב ווי ער וואָלט
געוואָלט פּאַטער ווערן פּונד אַן אַלץ, — מיטן ווינטערדיקן מאַנטל און מאַלקעס גאַלדענע
קייט און זייגער קאַנטו אַרענימען אינ בעזשען.

עס האָט זיך אַנגעהויבן און יאָגערט און לויפּערט צו און פּונד כאַנעס שטוב. מע
האַט געטראַסקעט מיט די טירן, געלאָזט זיי אַפּן, און פּונד דער גאַנצער היימישער
אַפּגעזאַמטקייט האָט עס שוין געווייעט מיט העפּקייטעס.

דער טאַנדעשניק זעליק־מייער האָט געשמאַכטן די קופּט מיט זיין שפּיציק בערדל,
געוואָרשעט ווי אַ הונט, ווען מאַלקע אָדער כאַנע פּלעגן אים איבערשלאָגן באַ זיין
אַפּשאַצן די שטוב־כּפּיציק אפּ אַ צענטל פּונד זייער ווערט. יאַסקע, זעליק־מייערס שו-
טעפּ, באַקאַנט דורך די פּיש, וועלכע ער פּלעגט האַקן לעקאַוועד שאַבאַסימ און יאַמ-

שוויימי, און דורכ די גראָבע רייד און זידלערענע, מיט וועלכע ער פלעגט מעכאבעד זינג זינגע קוינימ, די שענסטע באלעבאשימ פונ שטאַט, וואָס פלעגט אלץ אַ:עמענ פאר לויב, מיט א שמיילעכע, קערדי צו באקומענ דעם פעסטע קארפּאָגאָפּ אָדער דאָס גרעסטע מיטלשטיק, — יאָסקע האָט אויב געהאט זינג אייגענע מעטאָדע בא דעם סאָרט מיטכער. ער פלעגט ארומשפרענג מיט זינגע ברייטע שריט, די הענט פארלייגט אפ הינט, זוי א צוקוקער, וועלכע עס גייט גאָרניש נישט אָן. נאָר וועג זעליק=מייער פלעגט זיך אָנהייבן צו היצט, פלעגט ער אים פלעגמאטיש אַ שלעפּ סאָג באמ ארבל און צו= פירג צו דער פיר.

— קומ, זעסט דאָך, אז דאָ טראכט מעג אפילע נישט וועגן פארקויפן. וואָס גייסטו זיך גאריש מאכט.

זעליק=מייער מיט יאָסקע האָבן אוועקגעפירט כאנעס צוויי שאפעס, די בעטן, דעם טיש און די בענקלעך, די סאָפע, דעם קיכ=בופעט, דאָס בעטגעוואגט, די גאנצע וועש פונ איר אויסשטענער, דעם מאגלס נעמע אָנצוג מיטן ווינטער=ראָק, אפילע האָס קינג=דער=וויגעלע אלס צוגאָב. נאָר די סומע, וואָס זי האָט באקומענ פאר דעם אלעם, איז געווען לעבערלעך קלייג אין פארגלייב מיט די געפאָדערטע פּינגט מויזנט זאָממעס. אין שטוב האָבן זיך אפ דער ערד געוואלנערט אלעע שייך, עס זינגע געשטאנען עטלעכע מעפלעך און מעלער. די קינדער האָבן זיך געשפּילט מיט קעמעלעך, קנעפלעך, געש=ניצטע קעסטלעך, פאָטאָגראפישע בילדער פונ מאמע=מאמע, פונ פעטערס און מומעס, סאמע אזעלכע זאכט, צו וועלכע זיי האָבן קיינמאָל נישט געהאט קייג צוטוישן. איצט, אויסגעטרייסלט פונ די שטענדיק פארשאַטענע שופאָדן, האָבן זיי אריבערגעפירט די קינדער אין דער ווידערלעכסטער וועלט, דער וועלט פונ גיסים.

כאנע, וואָס האָט מער נישט געקאָנט אַנזיצן אין דער אויסגעליידיקטער שטוב, האָט קוימ מיט צאָרעס אוועקגעשלעפט די קינדער פונ די צעשטאנענע אויזערעס און איז אוועק מיט זיי צום שוואַגער.

מאלקע האָט כאנע ארינגעשטופט אַ קניפל — די סומע פאר זאלמעס ווינטער=מאנבל און איר קייט און זיגער. די שוויגער, וואָס איז געלעגט אין צווייטן צימער, האָט זיך פונ שטענדיקן שושקע און סוידען אין די ווינקלען מעשאער געוועג, אז עפעס קומט דאָ פאָר, עפעס באהאלט מעג דאָ אויס פונ איר.

— ווו איז מיין שלוימע, בארוואָס קומט ער נישט צו מיר. גאזאָנימ, פארוואָס זאָגט איר מיר נישט דעם עמעס?

האָט מעג אפדערגיב צוגעטראכט אַ לינג, קערדי צו בארוויקן די אלטימשקע, אז בא שלוימע האָט מעג געפונען טאבעל, און אזוי ווי ער האָט נישט קייג פאמענט אפ צו האנדלען מיט מאָגאָפּאָל=זאכט, וועט ער מוזן צאָלן שטראפ. נאָר דערווייל וועט ער מוזן אָפּזיצן עטלעכע טעג, ביז מע וועט אויפקלייבן דאָס געלט. די אלטע האָט ארויסגענומען פונ אונטערן קיש איר שטערנ=טיבל, מיט וועלכע זי האָט זיך קיינמאָל נישט צעשיידט און עס בערייע געהאט אויבערצולאָזן אלס יערושע דעם עלטסטן אייניקל, אירע פארגעלטע דארע פינגער האָבן, ציילנדיק די פערל, באטאפט יעדן איינעם בא=זונדער, זוי זיי וואָלט זיך געוואָלט אָנווארעמען צום לעצטן מאָל בא זייער מילדן, ראָלעך גלאנצ.

— נעם, כאנע, פארקויפ עס און זאָל עס זינג אין א גוטער שאָ. מיין הארץ זאָגט מיר, אז שלוימע איז ארינגעפאלן אין בייזע הענט.

די זון איז שוין געשטאנען נידעריק, די שאָטנס זינגע געוואָרן אלץ לענגער. דער קורצער כעשווענדיקער טאָג האָט אָנגעהויבן ארינגעוועמערגן אין אַ לייכטן, פּוואָלעפּט געפּל. עס האָט זיך דערגעענטערט די שאָ, אין וועלכער כאנע האָט געזאָלט איבער=געבן דאָס אויסלייז=געלט, זאָבער צו דער סומע האָט נאָך געפעלט קימאט העלפט.

אין שטאַט האָט מעג זיך דערווייט וועגן דעם קאָמענדאנטס, "אולטימאטום" און האנאמ עס איז געווען אַ לעכנס=כאקאָנע ארויסצוגיין אין נאם, האָבן זיך עטלעכע מענטשן איינגעשמעלט און זינגע געזאנגען צוגויפזאמלען די פעלנדיקע סומע.

אייניקע האָבן אָפגעראטן, געפונען, אז פרוי ראטנער האָט שוין איינמאָל גענוג מען געלט אפ אויסקויפן די אומגליקלעכע פון ראַצזשישע הענט, אָבער מע זעט יא קאָש גיט צוריק גיט די מענטשן, גיט דאָס געלט.

מאמעס רובין, באקאנט דורך זיין ווילקענעוודיקייט און באשיידנדיקייט, איז ארויס געשפרונגען דער ערשטער מיט אזא קאס, אז ס'האָט זיך געדאכט — דאָס פון אופֿ גענוג דייטע פאָנעם וואָלט געפלאצט, ווען עס וואָלט גיט געווען צונויפגעהאלטן דורך די אָדערן, וואָס האָבן זיך איצט געהויבן ווי לעבעדיקע הארטע שלענגלעך.

— ווער דערוועגט זיך אים אזא מינוט צו ריידיג וועגן געלט? א?
אלע האָבן אראָפגעקאָזט פארשעמטערהייט די קעפ. דער קורצפויקער פראָמי העלמריכ האָט מיט זיין פעט הענטל זיך יא געמ געטאָג פאר זיין גרויסער בוזעם קעשענע און ארויסגעשלעפט דאָס לעדערנע געלט־כעסל.

— אז עס גייט אומ ראטעווען א מענטשן... איך גיב צו שטייער מינע פינף הונדערט זאָלמעס.

ארום זעקס אויגער איך אָונט איז כאנע געלאָפן מיטן געלט צו פרוי האטנער. א גאנצע נאכט האָט זיך כאנע געוואָרפן אומרויק אפן געלענער. דער הייזערדיקער וואנט־זיגער האָט מיט די אויסגעכריפעטע שטענ געפערטלט די נאכט. ערשט פארט פאָג איז זי אריינגעפאלן אין א קורצן, פיבערנדיקן דרעמל. זי האָט זיך מיטאמאָל דערזען אין א גרויסן זאל, וואָס איז געווען ארוםגעצוימט מיט ווענט פון בלוטנדיקע בעהיימע־לעבער. ואיך דער נאָז האָט געעקבערט און עקלדיקער רייע פון פרויש בלוט. זי האָט געזוכט די ארויסלאנג־טיר, אָבער וואָס ווייטער זי איז געגאנגען, אלץ שמע לער איז געוואָרן דער זאל, ביזוואנגען זי האָט זיך קויט דורכגעשטופט צווישן די פארט בלוטשיקע אָקסן־לייכער און געפילט אפן פאָנעם און אפ די הענט זייער גלייטשיקע גאסקיט. זי האָט פארבלאָנדשעט, גיט געקאָגט טרעפן צו דער טיר און אויך צוריק האָט זי מער דעם ווען גיט געקאָגט געפונען. עס האָט זיך איר געדוכט, אז דאָ וועט זי שוין מוזן בלעבן אייביק. ערשט איר אייגענער געשריי האָט זי אפגעוועקט פון שלאָפ און באפרייט פון גרויזאמען קאָשמאר.

IV

ווען כאנע איז אריינגעקומען ואיך דער געסטאפֿ־קאנצעליאריע, האָט זי געטראָפן דעם קאָמענדאנט זיצן איבער א שטייט פאפיר. איבער זיין ראַזלעך פאָנעם האָט א שטראל פון דער פרוימאָרגנדיקער זון אָנגעצייכנט א סיווע פּרענגע, ווי א פלעק נאָך בנטשנישטיץ. ער האָט זיך אפילע גיט אויסגעהרייט בא כאנעס אריינגעקומען. זי איז געשטאנען בא דער שוועל אזוי לאנג, ביזוואנגען עס האָבן גיט אָנגעהויבן צו ציטערן אונטער איר די קני. מיט גוואלד האָט זי צונויפגעפרעסט די צייג, זיי וואָלן גיט קלאפן איינער אין צווייטן.

— וואָס וואָלען זי היר? — האָט איר פלוצלימ א טשטעלע געטאָגן אין קאָפ א בייער וואָרשט.

— איך, איך, הער קאָמענדאנט, ביז געקומען. נעכטן ביז איך שוין דאָ געווען מיט פרוי ראטנער. וואָס וועגן מיטן מאן.

— א-א-א — האָט ער פאמעלעך צעצויגן דאָס וואָרט.

פון אונטער די האלב אראָפגעלאָזטע ווענט האָט זיך א גלייטש געטאָגן צו איר א פאָרשנדיק שטעביקער בליק. ווען דער קאָמענדאנט האָט דערזען דאָס פארמאטערטע, פארווייניטע פאָנעם פון דער פרוי, האָט זיך אפ זיין פאָנעם באוויזן א צופרידן זיט שמויכלעך און די ליפן האָבן זיך באַלעקט נאָך יעדן וואָרט, ווי נאָך א גוטן מיטיק. — דאָס זינד זי, יא? זי ווערדען אירען מאן באַלד בעקאָמען.

און גיט אראָפגעבענדיק פון כאנע דעם בליק, האָט ער אפגעהויבן צום אויער דאָס טעלעפאָן־טריבל.

— אָבערלויפנאנט קלעוויג, יא, דיזע קאָמישע געשיכטע, ערלעדיקט? נאָך געט מערן, אאוסגעצעכנעט, איך וועלכען צושטאנד? הא, הא, דא ווירד זי אירע פרויע האבען.

א הויכער הילכיקער געלעכטער האָט ארענגעדונערט אין טונקעלן טרעבל פון דאָרט האָט אים געענמפערט ווי א בייזער ווידערקאָל א צוגעדושעט הירושען. — אירע אנגעלעגנהייט איז ערלעדיקט. געהען זי צום הערן אָבערלויטנאנט קלעווין. — און דעם קאָמעדנאנטס ברייטע פלייצע האָט זיכ אויסגעדרייט צו כאנגען, פארשטעלנדיק ווי א וואנט דאָס ליכט פון פענצטער.

ווען כאנגע האָט זיכ געוואָרפן קושן דעם קאָמעדנאנטס הענט און פיס, האָט ער דעם קאָפ גיט אויסגעדרייט פון פענצטער, גלויב דאָס, וואָס קומט דאָ פאָר צווישן די ליפן פון א מענטש און דעם קלעדער פון זינע שטיוול, איז א גאנצ נאטירלעכע דערשטונג.

V

כאנגע האָט לאנג ארומגעזוכט דעם אָבערלויטענאנט קלעווין, ביז מע האָט איר ענדלעכ אָנגעוויזן אפ דער געבידע פון אוקראינישן „דאָס גארטן“... צום אָבער-לויטענאנט גופע האָט זי די וואכ גיט געוואָלט ארענלעגן.

— מיב האָט געשיקט איהער דער קאָמעדנאנט אליין, דער הער אָבערלויטענאנט ווייסט שוין.

— דאג ווערדען וויר מאל נאכשאענ. האנט, גע היב אאופ, — האָט זיכ א הויכער, עלטערער דיטש געווענדט צום יונגערן זעלנער.

— זאָל זי ווארטן אונטן, די יודען-זאָי, — האָט יענער אינג א זולע ארומ אראָפ געשריגע פון דער הייב.

כאנגע האָט זיכ געזעצט אפ א בענקל אין פאָיע, וואָס פירט צום קינג-זאל. האנט ס'איז אינדרייסן געווען אייגער פון די לעצטע ברויג-קאָלדנדיקסטע הארבסט-טעג, און די זון האָט גאָר אלץ גיט געוואָלט פארנעכט דעם זומער, — איז פון די שטיינער געקראַכט און ארומגענומען די פיס א יאדעשלווע קעלט, ווי ס'וואָלט און דעם פאר-לעזטן קינג-זאל געווען באַראָבן אלע פארגאנגענע ווינטערס.

אלטע קינג-פלאקאטן און פראַגראמען האָבן געפלאמט איבער די גראַע ווענט מיט די רויטע קארמענט-געשמאלטן, געבלענדט מיט דאָרענדיקע אויסגעשטרעמטע הימל לענ איבער די ראַמאנטישע געשמאלטן פון דאָמען און דזשוליעטא און אפ כוואליעס פון טונקעלן אולטראמאריני אין געשוומענע דער צארטער, בלאַנדער קאָפ פון דער שיינער און אומגליקלעכער אונא באַלעין.

מיטאמאָל האָט זיכ ערגעץ געעפנט מיט א טראסק א וועמע פיר, אין ווינט-צוג האָבן אָנגעהויבן פלאַטערן און שאַרטן די פלאקאטן ווי אָפגערייסענע בלעטער.

איבער דעם פארענטש האָט זיכ אריבערגעבויגן א מענערישער קאָפ אינג א זעל-גערש זיסל.

— זי ווארטעט נאָך?

און פון אונטן ארום:

— יאוואָל, זי ווארטעט אאופ דען מאַן.

— דא האבען זי אירען מאַן, — האָט עמעז א געשריי געטאָן פון אויבן. און גלויב צוטיק האָט זיכ איבער די טרעפ אָנגעהויבן צו קוילערן א לענגלעכער שווערער קענטשטאנד.

כאנעס גרויליקער, אופשידערנדיקער געשריי האָט זיכ אויסגעמישט מיט א הויכ, שפאָטיש געלעכטער, וואָס איז פארענפאכט געוואָרן דורכט ווידערקאָל פון דעם גרויסן, פוסטן קינג-זאל.

בא כאנעס פיס איז געבליבן לינג דער טויטער קערפער פון א מענטש. פון דער ברויגער דעק, איז וועלכער ער איז געווען אינגעוויקלט, האָט זיכ בייסן קוילערן ארויסגעריסן דער עלנבויגן פון אן אָפגעהאקטער האנט און א קאָפ, באדעקט מיט שווארץ, פארטריקנט בלוט. דאָרט, ווי עס זינגען אמאָל געווען אוינג, האָבן איצט גע-שטעקט צוויי לידיקע, אָפגעלעכער.

כאנע האָט דערקענט איר מאַן.

ײצכאָק יאַנאַסאָוויטש

די ליד פֿון האַס

נאָר קיינמאָל האָב איך נישט
א פֿרייד אזא געהאַט,
א ווילדע שטורעם-פֿרייד,
וואָס וואַנדיג פֿאַרמיכט מיך,
ווען אפֿן פֿעלד באַנאַכט
רײסט אָפֿ זיך אַ סנאַריאַד
און אינעם הייסן בליץ
דעם סוינעס לײב צעשטויבט זיך.

אָ, גיב מיר בלוט אַצינד!
און זאָל דעם סוינעס קרעכט
זיך רײסן צו בײַנ אויער,
ווייל זײַן פֿאַרשטיקט געשרײ
אינ האַנט פֿון פֿאַרטיזאַן,
ווען ס׳בלוט זײַנט רײנט און רײנט,
לעשט אָפֿ איך מיר אַ ווייל
דעם אָפֿגעפֿלאַמטן טרויער.

ווייל יעדער קייזער ערד,
דער שוואַרצער קרייץ אינ ווינט,
קילט אָפֿ איך מיר דאָס בלוט
פֿון בײַנע רײע ווונדן.

פֿאַרשאַלטן זאָל ער זײַן
דורך אונדזער בליץ און שווערד,
וואָס ער טײַדעם האַס איך מיר,
ווי פֿייער אָנגעצונדן.

זאָל זײַן, אז גוט געווען איז דאַן,
ווען דורכן גלאַז
פֿון מײַט-פֿאַרהויכטער שױב
עס האָט דער בען געבליט
מיט בלויען פֿלאַם אפֿ צווייגן...
זאָל זײַן, אז גוט געווען איז דאַן,
ווען אינעם ראָז
פֿון זון-פֿאַרגאַנג געוואָרקעט האָט די טױב
איך אונדזער רױ ארײַן,
איך אונדזער שווייגן.

נאָר איצט איז גרעסער נאָך
און ווילדער נאָך מײַן פֿרייד,
מיט וועלכער כּוואַלט אַמאָל
פֿאַר זיך אליין פֿאַרשעמט זיך:
ווען אפֿן פֿעלד באַנאַכט
איך וואָלט זיך שטילער הייט
מיט הענט מײַנע, ווי שטאַל,
איך סוינעס האַלדן פֿאַרקלעמט זיך.

זאָל זײַן, אז גוט געווען איז דאַן,
ווען איך און דו —
מיר פֿלעגן שאַענלאַנג
איך בענקשאַפט צו דער ווייט
זיך זײַס אזוי דערמאַנען...
זאָל זײַן, אז גוט געווען איז דאַן,
איך בלויער רױ,
איך ווייכן טענער-קלאַנג
צו צאַפֿלען שטיל
באַם פֿײַש פֿון ווייטע באַנען.

אָדעס בלייבט אָדעס...

הימלערס מעכאבלימ זינגען, ווי די היישעריקן, אָנגעפלוונג אפ אָדעס און איבער געלאָזט אים פון די שענסמע גאסן: פּוּשקיןסקע, רישעליעווסקע, דעריבאסאָווסקע, לאַג זשעראָנאָווסקע — גאסן, מיט וועלכע יעדער אָדעסיט שטאַלצירט. גאָר אָדעס בלייבט אָדעס!

מינג שוואַגער, גאָכעם גאַנער פון דער מאָלדאוואַנקע, האָט מיר געזאָגט: — אַ לאַך דיר אין בורדאָג, אורעלע ליכטאַנמשיק! דו האַלסט זיך באַ דער וויבס פּאַדאַלעק, און אונזער מאָלדאוואַנקע, אלס אונג, איז אוועק און אַפאַלמשעניע... האָב איך זיך געזענגט מיט מינג הינדען און מיט מינג צירעלען און געזאָגט גאָכעמען:

— אויב מאָלדאוואַנקע ניט, ניט אורעלע ליכטאַנמשיק אויב... אָדעס בלייבט אָדעס!

מיר האָבן זיך געשלאָנגן מיט די דעמישישע קאָלבאַסיקעס און רומענישע קא-טערינגשמיקעס אפּן באַלשאַי פּאַנמאן און מאַלי פּאַנמאן, צווישן די יארעס ארום ארקאדיע, צווישן די געדיכטע אלייען אפּן פראנצוסי בלוואר, אפּן לאנזשעראָג. אָדעס בלייבט אָדעס!

אפּן באלשאיע און מאלע ארנאווסקע האָבן מיר געשאָסן אין די עסעכאוועס דורכ די פענצער פון די הונזער, פון די בוידעמער און דעכער. אפּן דער מאָלדא-וואַנקע און אפּן די „בליזשע מעלניצעס“ האָבן מיר אופגעשטעלט באַריקאדן...

אָדעס בלייבט פאַר אָדעס!

ווי די וועלס האָבן זיי זיך ארבינגעריכט אין די הונזער, געשניטן שטיקער לעבע-דיקערדייט פון אונדזערע וויבער און קינדער. פון דער פּראָכאַראָווסקע ביז דער באל-קאָווסקע איז געלאָפּן מיט הינדע און אפּן די הענט געטראָגן די צעריסענע אייזווייט פון צירעלען. צען פריט פונעם יאר, וווּ איך מיט מינע בראמאנעס פון דער מאָל-דאוואַנקע זינגען געלענג, האָט מינג הינדען אָנגעזאָגט אַ פאַיסימישע קויל. זי איז געפאלן אפּ צירעלען. זי האָט מיך געזען, אָבער רייזן שוין גיט געקאָגט. זי האָט גאָר געקוקט אפּ מיר, געקוקט ביז איך דער לעצטער מינוט...

אפּן באלטער שליאכ האָבן מיר פארשפּאַרט צווישן צוויי בערג הונדערט פופציק דעטשן. זיי האָבן אַרפּאַגעלאָזט די בויכט און אופגעוויבן די הענט. מיר האָבן זיי געהאקט די הענט און די קעפּ. מינג שוואַגער, גאָכעם גאַנער פון דער מאָלדאוואַנקע, האָט מיר געזאָגט:

— הינדען און צירעלען אַ מאַציווע געשמעלט!.. אָדעס בלייבט מאַקע אָדעס!

דערנאָך בין איך געלענג אין שפּיטאַל מיט אָנדערהאלבן טויז ווונדן: געריסענע, געשטאַכענע, געשנימענע. און אלטיטשקער דאָקטער האָט פארלאַמעט מינג לעב און געבורטשעם אונטער דער גאָז:

— ארויסגעוואַרפענע ארבעט.

גאָר מינג צונויפגעשמוקעוועט הויט איז זיך צענויפגעוואַקסן. דער אלטער דאָס מער האָט זיך אַזש צעוויינט און מיך ארומגעכאַפט קוישן. איך קופיאַנסק האָב איך זיך ארבינגעזעצט אין אַן עשעלאָג און זיך געלאָזט איך עס וועלט זוכן מינע אָדעסער. איך משקאַלאָו אפּן וואָקזאַל האָט מיר אַ פּיראַס-

פאלער יוד געזאגט, אז אינעם דארפ באגראנאָווקע, פערציק ווערט פונ דער באג-
סטאנציע טאָנקע און העכער צוויי הונדערט צוואנציק ווערט פונ משקאלאָוו, וויי-
גען אָדעסער.

האָב איך גלייב פארקערעוועט דעם דישל קיין באגראנאָווקע, ארופגעכאפט זיך
אפ א „פאָווארנע“ און הערדא צו מינע זעמליאקעס.

עוואקירטע האָבן זיך געכידעשט:
— א באַלאָנעס א ביסל... צוויי הונדערט צוואנציק ווערט, האשיווינו נאזאר...
דער פאָיערד האָט א פינף געטאָג, און איך האָב זיי געענטפערט:
— אָדעס בלייבט אָדעס!

איך טאָנקע האָב איך געזוכט א מאשינ, א פור אריבערצוכאפן זיך קיין באַג-
ראנאָווקע און ווי אפצולאָכעס ניט געפונען. האָב איך אינגעשפאנט מינע אייגענע
צוויי דיסאקעס און אוועקגעשפאנט קיין באַגראנאָווקע.

פונ ביידע זיטן וועג — סטעפ, טיפע באלקעס, יארעס און קינלעכיקע, אָפגעריי-
סענע בערג, וואָס וואקסן גלייב פונ דער ערד ארויס. איבערן קאָפ א פארנאמענער,
פרעמדער הימל, ווי א ביידע שוויגער. א ווינט בלאַנדזשעט איבערן סטעפ, וויינט,
קאָגן זיך און ערגעץ ניט פריטיקען. אפן הארצן איז מיר קאלאמוסנע, ביידע געדאג-
קענ קריכן איך קאָפ אריין. נאָך איך מאכ זיך הארצ, מיאָפאקע איך דער טיפער בלאָטע
און זינג מיר א לידעלע:

כ'בינ געקומען קיין אָדעס
אפ דער מאַלדאוואנע,
טשע פיל, זאקוסיל
בא דער מומע כאַנקע.

געקומען קיין באַגראנאָווקע, אָפגעזוכט דעם באַוועט, אריינגעקומען, פאָרגע-
שמעלט זיך אזוי, ווי מיר, אָדעסער, קאָנען, און גלייב אפן אָרט:
— אָדעסער פאראן?

ענטפערט מען מיר:

— געווען... אוועקגעפאָרן... ס'איז זיי קאלט בא אונדז...

מיר איז אויך קאלט געוואָרן איך יעדן אייזער, נאָך פארפאלגן. ס'וועט אויסקו-
מען איבערצווייטערן איך באַגראנאָווקע, ארבעטן איך קאָלווירט.
פרענט מען מיך:

— א פאסטעכ בא די שאַפ וועסטו זינג? מיר האָדעווען א סטאדע פאר דער
רויטער ארמיי...
ענטפער איך:

— צו אכט יאָר בין איך געווען א שרייערל איך א קלייט; צו נעג יאָר — א
מעשוידער בא א כאונ; איך פאָרט שאלאנדעס געלאָדן; געווען א זיגערמאכער אפ
גאָוואָריבע, סאמע לעבן וואָקזאל. כאַטש זיגערמאכער פלעגן פונ מיר מאכנ כוידעק:
„אודעלע לימאָנטשיק פאריכט א זיגער, גייט ער בין סטאנציע ראודעלנע...“ דער-
נאָך בין איך געווען א שויכער איך א מאצע-פאָרריאד, א שטיול-פּוּצער, א קוריער,
איך „ריבאָטרעסט“, א גאכע בא די מייסימ איך מעד. אינסטיטוט, אן אפראוואָקאָט,
א פאָזשארניק, בין דער אָדעסער שטאַט-סאָוועט האָט זיך ארומגעקוקט און דערוועג,
אז ס'וועט שוין באלד ניט סטענען קיין פראָפּעסיעס פונ מינעטוועגן, און האָט מיך
געשיקט איך ארבעט „מעטאליסט“ מאכנ לעמפלעכ. אז כ'האָב געקאָנט פונ אן אופ-
ראווראָט ווערן א פאָזשארניק, וועל איך פונ א לאַמפּנמאכער ווערן א פאסטעכ.

אָדעס בלייבט אָדעס!

בין איך מיט מאזל געוואָרן א פאסטעכ.

דארפ א שאַפ האָבן שעפעלעכ — בין איך די באבע. די קינעפּטאָרג מיט די
לעמעלעכ נעם איך אהיים צו זיך איך דער זעמליאקע, וואָס שטייט ווייט פונעם
דארפ אזש פונ יענער זיט וויהאָג. פונ די לעמעלעכ קלייב איך נאכעס. כאַנאכט

קריבן זיי ארום צו מיר אפן געלענער, לעקן מיר דאָס פּאָנעם, שלעפּן פּונ מיר אראָפּ די קאָלדער, א „פּאַטיעכע“ און גאָר!..

איינמאָל, ווינטער באנאכט, בינ איב געזעכט באמ פענצמער, ארויסגעקומט אפן פארשניטן, ליידיקן סעפּ אונ האָב געטראכט וועגן אָדעס, וועגן מינן צעבראָכן לעבן, וועגן מינע אָדעסיאן, וועלכע זינען צעזיט און צעשפרייט איבער אלע שיווע יאמי. פּלוצעם האָב איב דערזען פּונ יענער זינט פענצמער גרינע פּענערלעכע. עפעס א טונקלע מאָרדע האָט זיב צוגעטוליעט צו דער שויב. כ'האָב זיב גוט אנגעקוקט: נאָכ א מאָרדע און א פּאָר גרינע, ראַצכישע אויגן, און נאָכ א מאָרדע... — וועלפּ!

פונעם ווינקל האָב איב דערהערט א ראכמאַנסדיק מעקען.

כ'טו א קוק, מינן קינפעמאָרן, די שאַפּ, שטייט און ציטערט, ווי א בלאט, און אירע צוויי לעמעלעך, נאָכ קייג מעסלעס גיט אלס, טוליען זיב צו איר, שטייען קוימ איב אפ די דיגינקע, שוואכניקע פּיסעלעכע.

די וועלפּ, זע איב, דרייען זיב ארום דער זעמליאנקע, קערן זיב אום צוריק צום פענצמער, זעצן זיב אראָפּ אפן שניי און קוקן אפ מיר מיט הונגעריקע אויגן, ווי אפ א געשמאקטן בייסן. כ'נעמ פּויקן איב די טאפּלעס, שרבען, נאָר זיי רירן זיב גישט. זיי שטיירען נאָר די צייג און סקאוויטשען שמיץ און הייזעריק. וויזן איב זיי א פּינג און זאָג:

— אז אייערע בראטשיקלעך, די היטלעראַוועס, האָבן מיב גיט געקאָנט נעמען, וועט איר מיב אוואַדע גיט נעמען! גאט אנטו!..

געטפערן זיי מיר אָפּ מיט א געוויי.

זיצ איב באמ פענצמער, קוק אפ די וועלפּ, און די וועלפּ זיצן אפ די וויילען אונטערן פענצמער און וויען אונטער. כ'ווייס גיט, זויפל כ'האָט געדויערט, כ'זע די וועלפּ הייבן זיב אופ און פארשווינדן הינטער דער זעמליאנקע. איז מיר אראָפּ א שטייג פונעם הארצן. ס'געדויערט אָבער גיט לאנג, כ'הער מ'קראצט די טיר, גו, רעב וועלפּלעלעך, טראכט איב מיר, די טיר איז א שמאקע, גיט פאר אייערע לאפעס. די וועלפּ, זע איב, דרייען זיב ארום דער זעמליאנקע, זעצן זיב אויס איב א דערל, ווי זיי האלפּן זיב אן אייזע, אונ פארקערעווען ווידעראמאָל הינטער דער שטוב. מיין איב שויג, פּאָטער געוואָרן פונ זיי. ס'הייבט זיב גיט אָג. זיי קראצן, הער איב, מיט די לאפעס די וואנט פונעם קעמערל, ווו ס'ליגט דער קיזיק, מיט וועלכע כ'הייצ דעם אווונ. אוי, ס'איז שלעכט! — טראכט איב — די וואנט איז פונ ליימ, זיי קאָנען זי אונטערגראָבן. וואָס טוט מען? עפשער אויסשלאָגן דאָס פענצמער און ארויסשפּרינגען? פּלוצים דערפיל איב, אן עמעצער רייבט זיב איב מינע פּיס. כ'טו א קוק — לעבן מיר שטייע די לעמעלעך, רעבן זיב אָג מיר און שפּארג די קעפעלעך צווישן מינע פּיס. און איבער זיי שטייט די שאַפּ, די קינפעמאָרן, אונ קוקט מיר איב די אויגן אריין... אקראט אזעלכע אויגן זינען געווען בא מינן הינדעל, ווען זי איז געלעגן אפ צוירעלען, געקוקט אפ מיר, געקוקט, נאָר ריירן גיט געקאָנט... און כ'לער גיט לאנג, באפ די האק פונ ווינקל און שפּרינג ארויס אינדרויסן.

אָדעס בלעבט אָדעס!

איב שפּיטאָל האָט מען מיר דערציילט, אז מ'האָט מיב געפונען אונטער א טויטן וואָלפּ. כ'האָב איב אזוי שמאק געהאלטן באמ נאָרגל, אז מ'האָט קוימ אָפּגערויסן מינע פינגער.

פונ ריאָגן איב געקומען א קאָמיכע. כ'האָב זיי דערציילט, ווער איב בין אונ פונוואנען איב קום. דערנאָכ איז געקומען צו מיר א מאיאָר און האָט מיב אויסגעפּרעגט וועגן אָדעס און מינע אָדעסער בראטאנעס פונ דער אָפּאָלמטשעניע.

נאָכרעם, אז כ'ביג זעוונט געוואָרן, האָט מען מיב ארויסגערופּן קיינ ששאקלאָוו און ארינגעפירט גלעב איב אויסשלאָקאָמ. דאָרטן האָב איב געטראָפּן דעם אייגענעם מאיאָר. ער האָט מיר דערלאנגט א מעדאל און געזאָגט מיט א שמיכל:

— אָדעס בלעבט אָדעס!

דער באַבעס צאוואַע

די אלטע סאַרע, אָרער די בענשיכע, ווי מע פלעגט זי רופן איז גראַדיזשסק, האָט זיכ עוואַקירט צוואַמען מיט איר אייניקל, דעם צענ־יאָרדיקן פיניעלעג, קיין טשאַלאָוו און זיכ באַזעצט איז אַ קליינ צימערל אפּ דער טאַשקענטער גאַס, נומער 151.

דער עלטערער זון אירער, אַ שלאַסער אפּ אַ: עוואַקורטן זאוואַך, האָט מיט איר אינגעלעכע:

— קאָנסט דאָך וווינען באַ מיר... איז צענטער שטאַט.
סאַרע איז צוגעגאַנגען צום פענצטער, אָנגעפאַך די שפּאַקלן, צוגערופן דעם זון און מיט אַ שטיקל זיפּצ געפרעגט:

— וואָס זעסטו?
לייזער איז אַ פאַרכידעשטער צוגעגאַנגען צום פענצטער.
— כּ׳זע... אַ בוימ... האָט לייזער נאָך אַ קורצן יושעוואַהדאַם געענטפּערט, נו, וואָס וואָס?

— אַ בוימ? דו זעסט אָט יענצ בערייאָזקעלע? ווי פּונ גראַדיזשסק אַראָפּגע־בראַכט. דאָ איז מיר אָנגעעמענער, דערמאַנט מיר איז דער היימ.
פיניעלע האָט אויך צוגעפלעמטשעט די נאָז צו דער שויב.

— און וואָס זעסטו, פיניעלע? — האָט אים סאַרע געפרעגט.
— אַ טיב, באַבע, אוי, אַ גרויסער! אַ הויפּער...
לייזער האָט זיכ צעלאַכט:
— אַ הויפּער? ווי קומט אַהער דער הויפּער?..

— איז ניט דער הויפּער, — האָט סאַרע געזאָגט מיט אַ זיפּצ, — נאָר פאַרט אַ טיב. אָן אַ טיב איז מיר שווער צו לעבן אפּ דער וועלט. קינדווייז נאָך פלעג איך אומפאַרן מיטן טאַטן אפּן הויפּער כאַפּן פּיש...

אַפּ מאָרנג נאָך מיטיק האָט סאַרע אָנגעטאַך דאָס סאַמעמען מענטשעלע, דאָס זינדען טיב, גענומען דאָס אייניקל פאַר דער האַנט און אוועק איז דער ביוּר־פאַר עוואַקירטע כּויער־וועדורעש זינג, צי וווינען ניט אַמאָל איז טשאַלאָוו אירע גראַדיזשסקער. צוערשט האָט זי זיכ נאָכגעפרעגט אפּ קרווייט: אפּ דער מעכומע־געסטע טעלצען, אפּ נאָמע ווינעס, דערנאָך אפּ שכיינימ און צולעצט גלאַט אפּ גראַדיזשסקער.

— נישטאַ, באַבעשע, נישטאַ... — האָט איר געענטפּערט אַ שוואַרצ־ייגעוודיק מיידל, וועלכע האָט לאַנג און געדולדיק געזוכט די גראַדיזשסקער איז אַ גראַכנ בוכ מיט אַרעסן.

פּונ דער ביוּר־איז זי אוועק צום וואַקזאַל. איז וואַקזאַל־סערל, וו צווישן פעק און פעקלעכ זינגען געזעסן עוואַקירטע, איז זי געגאַנגען פּונ איינ גרופּע צו דער צווייטער.

— נישטאַ דאָ קיין גראַדיזשסקער?
— וויטעבסקער...
— האַמלער...
— הויפּער־פּער־וואַקזאַל...
זי האָט צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ און געשווינג.

יעדן אינדערפּרי פלעג זי מיטן מערקישן שאַל אפּ די אַסלען שטיין באַם טויער און ארויסקוקן אפּ בריוו.

דער בריוו־טרעגער, אַ קורצער, אַ פּול־געפּאַקטער מיט אַ לאַנגער באָרד, האָט איר אַ ציט נאָכאַנאַנד געכאַזערט איינס און דאָס זעלבע:

— מ'שרייבט, באַבעשע, מ'שרייבט...
— סאַכאַקל איינ בריוו פּונ איך געהאַט.

— שטארק פארנומען, באַבעשע... ער שלאַגט די דימטשן...
און יעדעס מאָל צוגעגעבן... איר וועט נאָך האָבן אַ גוטן בריוו, באַבעשע.
אפּ אַז דעם דאָזיקן גוטן בריוו האָט סאָרע אויסגעקוקט די אויגן.
און סאָפּקאָלסאָפּ האָט זי באקומען דעם בריוו. געווען איז עס נאָהייב נאָיאַבער.
א קויפּיקער הימל האָט זיב אַראָפּגעלאָזט בון צו די דעכער. סאָרע איז געזעסן כאט
פענצטערל, געלאַטעט פיניעלעס העמדל, פּונ צינט צו צינט געכאַפּט אַ קוק איבער
די שפּאַקול אפּן נאַקעטן בעריאָזקעלע, וואָס דער וויינט מרייטלעך אזוי, שיר וואָס ער
רייסט איינ גיט ארויס מיטן וואָרצל.

— א יונגער בוימ, — טראַכט זיך סאָרע, — וועט נאנצ זינגן...
מיט אַ ברייטן גוטמאַרגן און אַ טאַנצנדיק גענגעלע איז אַרײַן אין שטוב דער
בריווטרענער, מיט צוויי פינגער אַרויסגעשלעפט פּונעם נאַסן לעדערנעם מאַש אַ בריוו
און פינערלעך געזאָגט:
— פּונ פּראָגט!

סאָרע איז די פּאַרב געקומען אין פּאַנעם אַרײַן. זי איז ווי יונגער געוואָרן. באַ-
טראַכט דעם בריוו פּונ אלע זינטן, האָט זי איינ אוועקגעלייגט אפּן מיט. דער בריוו-
טרענער האָט זיך אויסגעקערעוועט צו איר, אַ גלעט געפּאַך די באַרד און געזאָגט:
— כאַטש איך אַינל זיך שטאַרק, נאָך דעם בריוו וועל איך אַנט אַיבערלייענען...
— אַ דאַנק, מע דאַרף גיט, — האָט זיך איר געוואָלט זאָגן, נאָך אַרויסגעריסן
האַט זיך באַ איר: — ליינעט!

„— כאַטשעווע כאווערטע רובין! מיט טיפּן פּרויער זינגען מיר אַנט מוידען, אַז
אַינער זוג שלוימע רובין...“

סאָרע האָט זיך שווער אָפּגעהויבן פּונעם בענקל, ווי עמעצער וואָלט איר איבער-
געהאַקט די קרויזשעס. מיט אויסגעשטרעקטע הענט האָט זי געמאַכט אַ פּאַך מירט
צום בריווטרענער, וועלכער האָט זיך גערוקט צו דער מיר.
מיט ביידע הענט האָט סאָרע צוגענומען באַ איינ פּונ די הענט דעם בריוו. גוט,
וט אויסגעווישט די שפּאַקול, לאַנג זיי געריבן מיטן ברעג טישמעכ, ווי זי זאָל וועלן
אויסלייענען פּונעם בריוו גיט האָס, וואָס דאָרט שטייט געשריבן.

* * *

איינמאָל, שאַבעסצונאַכטס, האָט סאָרע מיט אַ פאַרשולדיקטן שמיכל געזאָגט צום
לעטערן זון:

— כּפּיל זיך עפעס גיט מיט אַלעמען, זוג מיינער.
אפּ מאָרגן איז זי גיט אַפּגעשטאַנגען פּונעם בעט. זי האָט זיך אפּ נאָרנישט גיט
עקלאָגט, זיך אוועקגעלייגט און שמיילערהייט אויסגעגאַנגען.
אונטערן קישן באַ איר האָט מען געפּונגען אַ קאַנווערט. אפּן קאַנווערט אַן אַפּ-
גריפּט: „מיטן צאוואָע“.

— „...וויינט גישט, קינדערלעך! קייג יונגערע פּונ מיר זאָלן גיט אוועקגיין. מיט
זינט יערושע, מיטמינגן געזאָגט, צעטיילט זיך. איך האָב, איר וועט זיך גיט קרינג.
ובער דאָס רויטע קעסטעלע זאָג איך בעפּירעש אַפּ פיניעלען. פאַרלאָזט איינ גיט,
אַ קינלעכיקער יאָטעם געבעכ...“

פיניעלע איז געווען גיט צופּרידן. איינ זינגען בעסער געווען געפּעלן דער באַ-
עס שפּאַקול.

וועג מ'האַט געעפּנט דאָס רויטע קעסטעלע, האָט מען דאָרט געפּונגען אַ קאַנווערט
זיט אַ שמעטפּל פּונ דער פּעלד-פּאַטשט. איינ קאַנווערט איז געלענג אַ בריוו. איינ
ריוו איז געווען געשריבן:

— „...דעם סויגעס טאַנקען וואָס זיך געריבן צו אונדזערע שווערנאָבס. אַינער
זי האָט זיך אַרומגעבונדן מיט גראַממעס, איינ אַרויסגעלאָפּן פּונ שווערנאָב און
זי אַ וואָרפּ געפּאַך אונטער דעם פּאַדערשטן טאַנק. דער טאַנק האָט זיך אַפּגעריסן.
זי נאָענזאָטע צוויי טאַנקען האָבן זיך אַנגעצונדן...“

ד. האַפּשטיין

מײַנע שוואכע הענט

אונטער נעצ א טאנק,
זאָגט אייך, וואָס איר ווילט,
נאָר איך האָב דאָס בילד
פארגעדענקט אפּ לאנג.

קום איך איך צונוצ, —
איך די נעצ איז שוצ!

ניט צופיל איך שעצ
מײַנע שוואכע הענט.
טוט דאָך, וואָס איר קענט,
פלעכט און פלעכט די נעצ!

ס'איז א שוצ פאר זיי
דאָרט אין פעלד, אין שניי....

מײַנע שוואכע הענט,
טוט איצט, וואָס איר קענט.

ניט צופיל א כ שעצ
מײַנע שוואכע הענט —
טוט דאָך, וואָס איר קענט,
פלעכט און פלעכט די נעצ!..

ס'איז א שירמ פאר זיי
דאָרט אין פעלד, אין שניי...

אַט די נעצ איז ווייט.
ס'איז א שירמ פאר זיי,
דאָרט אין פעלד, אין שניי...
דאָרט אין שניי, אין שניי...

זאָגט אייך, וואָס איר ווילט, —
כ'האָב געווען א בילד...

באמ טײַכ דיאַמע

און האַפענונג מיר דעמפט
די אָוונטיקע שאַ.

מיט אלע פעלקער גלייך,
אין אונדזער גרויסן לאַנד
מיר זײַנען זאט און רייך
און שטרײַטן קעגן שאַנד.

פונ לייד און פײַן א פאס
האַט מיך אהער געבראכט,
און איך מײַן אלטער האס
איז דאָ מיט מיר און וואכט.

איך טראָג מײַן לייד, מײַן פײַן
מיט האַפענונג אין בליק,
אפּ נײַעם כרײַען זײַן,
אפּ פולשטע:דיקן זיג.

כ'האָב קיינמאָל ניט געטראכט,
אז כ'וועל אמאָל דאָ זײַן,
אהער האָט מיך געבראכט
א פּאָס פונ לייד און פײַן.

אוי, אוי, ס'איז ניט דאָס לאַנד,
וואָס כ'האָב אמאָל געזוכט,
נאָר מילך איך האלט אין האַנט,
אויך האָניק כ'האָב פארוזוכט.

און ברייט זיך שפרייט א טײַכ,
און פרידן זאָגט נאָך צו,
ווען איך, מיט אלע גלייך,
געניסן וועל פונ רו.

דערפאר מײַן זון דאָרט קעמפט,
דערפאר לײַד איך אָט דאָ,

די ליבע טונ פאלק

אויב רעכענען לויטן שעטעכ, איז אונדזער דאָרפּ די הויפט פונעם פראַנץ: נאָ קילאָמעטער פיר טויזנט לויט אַ גראַדער ליניע. אויב אָבער מעסטן דעם שעטעכ גיט לויט געאַמעטרישע ליניעס, נאָר לויט די הויט-צאפּלענדיקע געווינליכעס, וואָס ציען זיך פונ אַ טרע סאָוועטיש הארצ צו די שלאַכט-פעלדער, וווּ עס אַנטשיידט זיך איצט דער גוירל פונ דער מענטשהייט, וועט אויסקומען, אז אונדזער דאָרפּ געפינט זיך גיט ווייטער פונעם פראַנץ, ווייטער אַ ליאָדע ייִשעוון, וואָס די רויטע ארמיי האָט געכטן ערשט באַפרייט פונ די מעשוונענע היטלער-הינט...

נעמט אַפּ אַ משיקאוועס אַ צייטונג אינ דער האַנט און פרובירט זיך דורכגיין איבערן דאָרפּ אָוונט-צייט, ווען די קאָלוירמניקעס קערן זיך אים פונ פעלד אהיים. איר וועט ווילט גיט אַוועק: שוין באַהאַרד באַ די ערשטע טריט אַבערע ווערט איר אַרומ-געקלעפט מיט מענטשן — מענער, פרויען, גרעסערע קינדער; איר מוזט זיך אָפּ-שמעלן און געמען ליינענע אפּן קאָל און דערציילן מיט אלע פינקלעכקייטן, וואָס מע שרייבט וועגן פראַנץ; און וויפּל איר דערציילט גיט, איז אלץ ווייניק. נאָט-אַפּ און עמעצער פונ די קאָלוירמניקעס טוט אייך אַ זאָג: „דערצייל נאָך! אזא פּולע צייטונג אָנגעשריבן, און דו דערציילסט איבער אינ פינף מינוט?“ דערעכט איז אַרומ די שטיקלעך אַזא, אַז קיין לעקטאָר וואָלט זיך קיין בעסערע אַווידיטאָריע גיט געדאַרפט וויגמשן.

עמעס, אונדזער דאָרפּ איז אַ ביסל אַ פאַרוואָרפּן: פּופּיק קילאָמעטער פונ אַ באַל-טאָנציע, זיבן קילאָמעטער פונ דער נאַענטסטער פּאַסט-אַפּטיילונג. עס ליגט זיך אַזוי אַ צוגעטוילעטם צופּוסנס פונ דער מיט אייביק שניי באַדעקטער באַרג-קייט אַלאַ-טאַ אפּ די פּרוכטבאַרע קינסטלעכ-באַוואַסערטע מאָלן. מע האָט דאָ נאָך קיינמאַל אפּ דער ערד קיין אַערפּלאַנען גיט געזען; און טרעפט אַמאָל, אַז אַ פּלוצער לאָזט צופּעליק אַראָפּ זיבן מאַשינן גידעריק, אַזוי, און זי באַרירט שיר גיט די שפּיצן פונ די רויק-אויסגעוואַקסענע זילבערנע מאָפּאַליעס, לויפט קינד-אונ-קייט אַרויס פונ די הינזער אַ קוק מאָגן... און באַווייזט זיך אַ גינער, אַ שטאַטיש-געקליידטער מענטש אינ דאָרפּ, לאָזט מען זיך צו אים פונ אלע זייטן — נאָך גיט וועגן דער פּאַטער-לענדישער מילכקאָמע. און וואָס איז דער כידעש! עס איז דאָס גיט קיין אייב שטוב אינ דאָרפּ, וואָס זאָל גיט האָבן וועמען אינ דער רויטער אַרמיי. כּוּז דעם איז מען דאָך ביכלאַל סאָוועטישע מענטשן; און דערצו נאָך אַזעלכע, וואָס בלויז די ראַטנמאַכט האָט געמאַכט פאַר אַ מענטשן: שמעלט אָפּ אַ ליאָדן אַנגוויינער פונ דאָרפּ, אַ קאַזאַק, אַן אויגור, אַ דונגאַן, אויב נאָר ער איז גיט עלטער פונ דרעסיק יאָר, וועט איר נאָך באַ אים—אויב שוין גיט אפּ דער פלייצע, איז אים האַרצן—זיכער געפינען בלו-טיקע שראַמען פונ די בייטשן, וואָס ער האָט אַרענגעכאַפּט, פאַשענדיק די טויזנט-קעפיקע משערדעס פונ די ביינע און בעקן...

איז אָפּ, איינמאַל פאַרהאַכט, ווען די זוג אפּ די שניי-בערג האָט געשפּילט מיט אַזא ווונדערלעכער ראָזקייט, וואָס בלויז קינדווייז אינ דינן פאַנמאַזיע האָסטן אַזעלכע פאַרבן געזען, — איז אינעם דאָרפּ אַרענגעפאַרן אַ באַקאַנטע מאַטשאַנקע, ווייך אָפּ-געבעט מיט פרישן גראָן, איינגעשפּאַנט איז אים איר געווען אַ שלאַנק גרוי פּערד.

מיט ברוינע עפל אפג גלאזציקן פעל. דאָס איז די טאמשאנקע פונעם רעוויספירקאָם. זי קומט צופֿש אהער. דאָס דאָרפֿ קען שוין אלע פאסאזשירן, וואָס פֿאַרן אפֿ דער טאמשאנקע. גראָד זיי, אז מע דערזעט, לויפט מען ניט צו זיי נאָכ קיין ניס: מע ווייסט — מענטשן פארהאוועטע, פארשפּאַנענע; וויכטיקע איניאַניומ, ציט ווייניק, קאָל-ווירט א סאכ — נישטאָ קיין האָזע זיי אַפּצושטעלן און פארגעמען מיט זיטיקע זאכען. נאָר דאָס מאָל זינגען די פאסאזשירן אפֿ דער רעוויספירקאָמישער טאמשאנקע געזענע ניט קיין געוויינלעכע. איינגעלעכע, אינגאנצן איז געווען בלויז איין פאסאזשיר, און פונ פֿאַרנט באומ פערד איז געזעסן עפעס א יונגל פונ א יאָר דרייצן — פֿערצן. דער פאסאזשיר איז געווען זענעטאָן אינ א מיליטעריש כאק-העמדל, אינ א היסל מיט א רויסן שטערן, און אז ער איז צוגעפֿאַרן געעלטער, האָט מען שוין דימלעכ געקאָנט זען די שפּאַלעס אפֿן קאָלענר פונעם העמדל. האָט מען פארשטאנען: דער דאָ-זיקער מענטש איז די דרעטיקער מיט די גלאט-אויסגראוירטע באַגן און גרויסע שווארצע אויגן איז א קאָמאנדיר. אזא קער אוואַדע וויסן, וואָס עס מיט זיכ אפֿ פֿאַרנאָט. ווי שמעלט מען אָבער אָפֿ אזא כאָשעוונ מענטש? ער האָט דאָכ זיכער נאָכ ווייניקער ציט און נאָכ וויכטיקערע איניאַניומ איידער די רעוויספירקאָמאָוועס... מילע, אויב ער פֿאַרט טאקע אינ דאָרפֿ, וועט מען ווי-ניט-איז זיכ עפעס דער-וויסן פונ אימ; טאָמער אָבער פֿאַרט ער נאָר דורכ? איז זיי לאָזט מען עס דורכ אזא געלענהיט!

איז מען געשטאנען בא די טויערן, זיכ ניט געקאָנט אנשליסן, ווי זיכ דאָ צו באַנייג, און דערווייל איז דאָס פורל, גאנצ פאמעלעכ, זיכ געפֿאַרן אלע וויטער מיט דער גאס, גאנצ פאמעלעכ, ווי בעקיוונ; און דער קאָמאנדיר האָט געקוקט אינ אלע זיטן, זיכ צוגעקוקט צו אלע פענעמער, ווי ער וואָלט עמעצן געזוכט, און פארייג-וועסן האָט ער גריסנדיק געשטאָקלט מיטן קאָפֿ און גוטמוטיק געשמייכלט.

און פלוצעם, ווען די טאמשאנקע איז אזוי פאמעלעכ געפֿאַרן פאָרביי איינער א פאנזע, איז פונעם טויער ארויסגעלאָפֿטן איינער אן עלטערער ייד פונ די עוואקוארטע, וואָס לעבן און ארבעטן דאָ אינ קאָלוירט, א יוד א דארער, א ביסל אן אַנגעבויל גענער, מיט א גרויען קאָפֿ און מיט גרויסע שווארצע אויגן. און ס'איז געווען מאַדנע צו קומן, וונאזוי ער גייט צום פורל: צוערשט האָט ער געטאָן אַ לאָפֿ, א שפרונג; נאָכדעם איז ער אפֿ איינ דעגע געבליבן שטייג, ווי עמעז וואָלט פלוצים א וואָרפֿ געטאָן א פענטע אפֿ זיין פיס. די קני האָבן זיכ אימ געטרייסלמ, די הענט און די ליפן האָבן געציטערט, קיין וואָרט האָט ער ניט געקאָנט זאָגן, נאָר טרערן האָבן זיכ אימ אַ לאָז געטאָן פונ די אויגן. דאָס פורל האָט זיכ שוין אָבער געהאט אָפּגעשמעלט, דער קאָמאנדיר איז אראָפּגעשפרונגען, און אלע האָבן געזען, ווי ער האָט מיט דער לינקער האנט ארומגעכאפט דעם יודן ארומ האַלדן, אימ גענומען קושן און מיט אַ ציטער אינ קאָל געפליסטרעט:

— טויער, שטערער, ברודער...

און טויער האָט, ווייגענדיק און לאַבנדיק, אימ געפוליעט צום הארצן און גע-מורמלט:

— דאָווייל, דאָס ביסטו, ברודער מינער?..

אדום פורל איז דערווייל אויסגעוואקסן אַ הויפּש געזעמל מענטשן; און דאָס יונגל, וואָס האָט דעם פאסאזשיר געבראכט פונעם ראיאָנישן צענטער, האָט דערווייל אויסגענוצט די געלענהיט זיכ, „ארויסצורוקן“, צו באווייזן, אז ער איז אויכ ניט אבי ווער, אז ער קען אויכ עפעס דערציילן, וואָרעם דער קאָמאנדיר איז אזא ווילער און צוגעלאָזטער מענטש, אז ער האָט נאָר דעם גאנצן וועג גערעדט מיט אימ, אכטעמל, נאָר ווי מיט זינס א גלייכ. איז אָט ווייסט ער, אכטעמל, אז דער קאָמאנדיר איז נאָר א וויכטיקער מענטש, ער האָט אן אָרדען, אפֿן פֿאַרנט האָט מען אימ פאר-וואַרדעט אינ דער רעכטער האנט, א שטיקל ציט איז ער געווען אינ שפּיטאָל, ווי מע האָט אימ שוין קימאט אינגאנצן אויסגעהיילט, ער קען שוין אפּילע באוועגן אלע

פינגער. נאָך די דאָקטוירימ האָבן געזאָגט, אז ער דארף זיך נאָך אַ ביסל אָפּרעג און פּאַרירטן. אין שפּיטאַל האָט דער קאָמאַנדיר זיך דערוואַסט, אז זיין איינציקער אונטער עלטערער ברודער ווילט איצטער דאָ אין קאָלוירי, איז ער געקומען זיך זען מיט אים. יאָ, אכמעט ווילט נאָך עפעס—דעם איקער טאקע; די פּאַשיסטן קרויגן בײַ מערע קלעם און מע יאָגט זיי, ווי די הינט. דער קאָמאַנדיר האָט דאָס אים דערציילט, דער קאָמאַנדיר מיט די שפּאַלעס און מיטן אָרדענע...

און דערוויילע, ביז בייַדע ברויַדער זינגען אזוי געשטאַנען סאַם פּורל און, ווי ס'האָט זיך געדוכט, זיך גיט געקאָנט רירן פּונ אָרט פּאַר אומגעריכטקייט און שאַרפע איבערלעבונגען, האָט אײַלס אַ יאמל שוין באוויזן אָנצוזאָגן אין דער קאָלוירישישער קאָנטאַר וועגן דער גלייַער געשעעניש אין האָרפּ. אהער איז שוין האַסטיק געגאַנגען דער פּאַרזיצער פּונעם קאָלוירי. דער אוילעם האָט מיט אכטונג זיך צערוקט, געמאַכט אַ וועג. דער פּאַרזיצער — אַ מיפּליאַריקער ברייטפּלייציקער מענטש, אַ געוועזענער פּאַרטיזאַנער — איז ברייט שמיכלעדיק צוגעגאַנגען צו מײַער, אים דערלאָנגט די האַנט און אים געזאָגט.

— איך באַגרייס אײַך, כאַווער קאַפּלאַן! דער נאַנצער קאָלוירי פרייט זיך מיט אײַנער סימכע... כאַווער קאָמאַנדיר! — האָט ער דערלאָנגט די האַנט דעם גאַסט, — באַפּעלט אַ געוועזענעם פּאַרטיזאַנער!.. קומט ארבע און שמוב. איך בין דער פּאַרזיצער פּונ קאָלוירי.

— זײַער און זײַער אָנגענעם. איך האָב טאקע צו אײַך אַ צעמעלען. דער אוילעם איז נאָכדעם נאָך אַ ווילע געשטאַנען ארומ פּורל; נאָך אכמעט, וועלע כער האָט שוין געהאַט אויכגעשעפט זיין טאַנצן ברונעם גיט, האָט אַ שמיץ געמאַן. דאָס פּערד און אויסגעקערענעם צוריק אהיים. איז דער אוילעם זיך צעגאַנגען.

— וווּ באַזעצט מען אײַך, כאַווער קאָמאַנדיר? — האָט דער פּאַרזיצער אזוי פּאַרטייזשט דעם גרויסן ברויַנעם שמערן, אז די ברעמען האָבן זיך אַזש פּאַרהויבן — דאָס איז, פּאַרשײט איר, אַ נאַנצ שווערע פּראַגע. — דאָס איז אינגאַנצן קיינ פּראַגע גיט, — האָט געזאָגט דער עלטערער ברודער. — ס'איז מיטן גאַסט און ער וועט זיין באַ מיר.

— יאיר וועט מיר אנטשולדיקן, כאַווער קאַפּלאַן, — האָט זיך צעלאַכט דער פּאַרזיצער, — טאקע אײַנער גאַסט, אָבער אונדזערער אויב. טאקע אײַנער ברודער, אָבער אַ ביסעלע אונדזער ברודער אויב... און מיר זינגען אים עפעס שולדיק אויב... אײַנער דירעלע, כאַווער קאַפּלאַן, איז צו קליין, צו גיַדעריק, און די מישפּאַכע איז אַ גרויסע, און דער כאַווער קאָמאַנדיר דאַרף רײַ. באַ יוספּאַוואָן איז דאָ אַ גוט און גרויס ליב־טיק צימער. וועט אָבער זאָגן נאָדיראַוו, אז זיין צימער איז דאָך אויב גיט ערגער... און דער אלטער אכמעדזשאַן האָט אַי אַ גוטן צימער, אַי פינגט זיך אפּן פּראָגט, קומט דאָך אים דער קאָווער... אָבער אַזעלכע, ווי אכמעדזשאַן, זינגען דאָך אין קאָלוירי פּאַראַן אַ נאַנצער צעגליק! וואָס זשע טוט מען? איך האָב אויב אַי זיין אפּן פּראָגט אַי גוטע צימערן...

דער גאַסט האָט אים פּריינטלעך איבערגעשלאָגן: — איז דאָך מיטן ברודער גערעכט. קעדיי גיט צו מאַכן קיינ קריגערייען אין דאַרפּ, וועל איך בלייבן באַט ברודער.

— רעכט, — האָט אַ זאָג געטאָן דער פּאַרזיצער, האַסטיק און פּריילעך, — יאיר וועט בלייבן באַט ברודער; נאָך דער ברודער וועט זיך מאַרען איבערקלעבן צו מיר!.. און באַ מיר וועט ער טאקע פּאַרבלעבן ביז מירן אינגאַנצן צעלאַפּט הימלערן און איר וועט זיך אומקערן אהיים.

און נאָך אײַדער בייַדע ברויַדער האָבן באוויזן עפעס צו זאָגן, האָט דער פּאַרזיצער אַ כאַפּ געטאָן דעם גאַסטן טשעמאַדאַן און איז גיט געוואָרן.

— זע נאָך, זע ס'אַראַ נאַציע! — האָט מײַער אַ זאָג געטאָן. — ער האָט עס אַ כאַפּ געטאָן דעם סאַקוואַיאַש!.. ער האָט מוירע די מיצווע אָנצווערן...

אינ עמלעכע מינוט ארום איז בא מייערס פאנזע שויג געשטאנענ א קאָלואירטיש פּוּרל, אונ עמלעכע קאָלואירטיניקעס האָבן אפּ דעם געפאקט מייערס אָרעמע עמלעכע קלומעקעס.

אינדערפרי, קימאט נאָך באניגענ, האָט עמעצער שטייל אונ אומדרייסט אָנגעקלאפט צו מייערס אינ טיר. ס'איז ארינג אַג עלטערע אויבורישע פרוי מיט לאנגע גרויע צעפּ. פונ אונטער דער שאַל, וואָס איז געלענג אפּ דער פלייצע אונטער די צעפּ, האָט זי שעמעוודיק זיך רויפלענדיק, ווי א יונג מיידל, ארויסגענומענ א שיסעלע מיט עמלעכע אייער, עפעס געזאָגט אפּ איר שפראכ, נאָך מערער גערעדט וויט די הענט אונ מיט די אויגן, איבערווארפנדיק אירע רייד מיט אייניקע רוסישע ווערטער, איבערהעריימע קוימ צו פארשטייג:

— נעם די אייער... א מאטאָנע... נאסט... זאָל געזונט זינג... מינע זינג... פראַנגט... מייער האָט ניט געוואָלט נעמענ, אונ דאָוויד איז אויב מיט אימ מאסקימ געוועג:

— מע טאָר ניט נעמענ. אונדזער באלעמאָס קאָג זיך נאָך באליידיק.

לאנג האָבן זיי זיך געשפארט מיט דער אלטער, וועלכע האָט זיך געסמארעט מיטן נאנצן באנאזש רוסישע ווערטער אונ מיט סנזעס זיי איבערצוריידיג, אן מע דארפּ נעג מענ. דערנאָך האָט זיך ווידער דערהערט א קלאפּ אינ טיר. ס'איז ארינג א שלאנק אָפּ געברוינט מיידל מיט א היפשן שטיק פריש פומער אָיג א פּיאלע, אונ באלד נאָך איר — א מיטלרוסיקער קאָלואירטיניק מיט לאנגע גרויע וואַנצעס, ער האָט געהאלטן פאר זיך א הויכע גרויסע טאָפּ מיט מילכ...

ביידע ברידער האָבן זיך איבערגעקוקט אינ פארלעגנהייט. אונ די טיר האָט זיך געהאלטן אינ אייג עפענענ.

— ווייסטו נאָר וואָס, דאָוויד! איב וועל א פרעג טאָג אונדזער באלעבאָס...

וועג דער פאָרזיצער האָט געעפנט די טיר, האָבן אלע מאטאָנע-ברענגער קימאט מיטאמאָל עפעס האסטיק גענומענ ריידיג צו אימ, אונ ער האָט א שטייכל געטאָג אונ געזאָגט:

— מע דארפּ נעמענ, מע מוז נעמענ... בא אונדז, אויגורג, איז דאָ אזא לידל: „אז עמעז דערלאנגט דיר זינג הארצ, טרעט ניט ארום אפּ דעם“... מיר זינגע אונט שולדיק א סאכ, נאָר א סאכ, כאווער קאָמאנדיר... נעמט כאָמט עפעס! קיינ בעג סערס האָבן מיר גיט...

אונ שויב' שפעט פונ אָונט איז געקומענ דער בריגאדיר יוספאָוו — א הויכער מענטש מיט א בינעזישן אוינג-שניט, א פריילעכער, א שטארק באוועגלעכער. ער האָט דאָוויד דערלאנגט די האנט אונ צוגעפאלן אימ קושן, הייס, שטארק, אימ גישט אָפּ צורייסן. אונ דאָוויד האָט, אומבאמערקט פאר זיך אלייג, אימ אויב געענטפערט מיט א הייסן קויש.

— דו — יוד, איס — דונגאג... לעניג — רוס... סמאליג... אונדזערע פאָטערס... אלע איינס... מאַסקווע — אלעמענס... דו היסטסט מאַסקווע... היימלאנד אונדזערע... — האָט גיב אונ הייס געמורמלט יוספאָוו, אונ די אויגן האָבן אימ געברענט פאר באג גייסטערונג.

אינ א ווילע ארום האָט דאָוויד אימ געקלאפט איבערג אסל אונ געזאָגט צו אימ: — ביסט א מאַלאָדיעז! כ'האָב דיכ ליב. דינע רייד זינגענ בא מיר די בעסטע מאטאָנע, אונ א ראנק דיר, וואָס דו האָסט נאָרנישט געבראכט. דו זעסט, שויג גיטאָ ווי צו ליינג... א נאנצער גאסטראָנאָמ!

— וואָס זאָנסמו? איב ניט גראמאָטנע... סמאָנאָמע?.. וואָס דאָס איז? איב ניט געבראכט... גיינג... דו צו מיר קומ... שוינג... געקוילעט א שאָפּ... א קליינס אזא... קומ עסג... טיי... מענטשן ווארפן, מאנצבלעג א ביסל...

עס זינגענ געאנגענ זענ, ווילע פּרילינגדיקע טעג מיט א סאכ זוג, מיט א סאכ בלומען אונ ווייכע כיעסדיקע וויגלעכ. דאָוויד האָט שויג באוויזן ווערן אן אייגענער.

מעמש אינ קאלוירט, גייט אין פערלד, אינ די בריצאדעס, ער דערציילט אינ דער מו' מי-קישע עפיוואָרד פונם פראָנט, קומט אַרטיג אינ די אוינורישע פאַנזעס, זיצט שאַענלאַנג און ליינעט די בריוו, וואָס מע באַקומט פֿונ די קינדער, מעגער אונג ברידער אפנס פראָנט. איינמאָל, וועג דער פֿאַרויצער האָט האָווירט באַווונג דעם גרויסן, גיט פֿאַרענדיקט קאלוירטישן קלוב אונג זיך געקלאָנגט פֿאַר אימ, און ס'איז איצט שווער צו קרייגן ערגעץ ברעטער אפֿ אויסליינג א פֿאַרלאָנגע אונג פֿאַרענדיקט דעם קלוב, האָט דאָוויר זיך אויס- גערופֿט, איז ער וועט אליינ פֿאַרן אינ גאַענטסמאָ געהילצ-זאוואָד אונג זיך א סמארע טאָג וועג ברעטער.

— ע, דאָרטן ויצט א דירעקטאָר מיט זייער א האַרטן קאַפֿ... אימ איז שווער איינצוברענגן, — האָט געענטפערט דער פֿאַרויצער.

— מירן זיך פֿרווגן גייט אינ אַמאָקע, — האָט אַ לאַב געטאָג דאָוויר, — פֿאַר מינג קאלוירט...

אונג ער איז גענאָמעג אינ „אמאָקע“ — געבראכט ברעטער, אונג גאַכדעם גאַנצע טעג געשלאָנגע אונג געקוקט, ווי מע פֿאַרענדיקט בויעג דעם קלוב, אליינ אויב געהאַלטן איז דער אַרבעט; אונג גראָד דאָ בא א צופֿעליק איבערפֿראַנג אַ ברעט, האָט ער דער- פֿילט, איז די רעכטע האַנט איז שוין איינגאַנגע געוונט אונג מע קאָג זיך שוין דרייסט אומקערן צוריק אפֿ פֿאַנגט. אונג מאַקע דאָ אפֿן פֿאַרס האָט ער דערפֿילט, און דאָס זאָרע האָט אַ צאָפֿל געמאַכט: ס'וואָס אַרומגעסאַפֿט אַ בענקעניש, אזא בענקעניש, ווי דערמאָלט וועג ער פֿלעגט נאָך קינדווירן דאַרפֿן אוועקפֿאַרן פֿונ דער הייט... „מינג קאַל- ווירט, — האָט ער געשפּייכלט צו זיך אליינ, — מינגע ברעטער, מינג קלוב, מינגע קאלוירטניסעס...“

געווענט האָט מעג זיך מיט האָווירט מאַקע איינעם גענעם קלוב, אונג צוגויפֿגעקומעג אהער אפֿ דער געווענעניש איז זיך קימאָט דאָס גאַנצע דאָרפֿ. מע האָט געטרונקעג אויגורישן געזאַלצעטעם מיי אונג פֿאַרביסן מיט קאַזאָכישן געשמאַקטן מילך-פֿלעצל. געטרונקעג מיי אונג געשמועסט. מאמעס אונג פֿאַמעס האָבן מיטגעגעבן גרויסן צו זי- ערע קינדער אפֿ פֿראָנט, אונג דער אַטימשיקער אכמעדזשאַג מיט דער שמאָלער לאַנגער וויסער באָרד האָט אויב גענומעג אַ וואָרט אונג האָט געזאָגט:

— זוג מינגער! גיב אָפֿ אַ גרויס מינגע פֿינגס זיך אונג מינג מאמעג...

— דינג מאמעג? — האָט דאָוויר זיך פֿאַרבידעשט. — האָסט גאָב אַ מאמעג?

איז ווי אלט איז זי שוין!

— אוי, אַ סאכ, אַ סאכ... מאַסקווע הייסט זי... כ'פלעג גאַנצע געכט גוט שלאַפֿן,

ביים די הימלערס האָבן געוואָרפֿן באַמבעס אפֿ איר...

דאָס לעצטע וואָרט האָט געהאט דער פֿאַרויצער. ער האָט קימאָט גיט גערעדט; ער האָט זיך בריוו צעקושט מיטן נאָס, אונג גאַכדעם אַרויסגענומעג פֿונ קעשענע עפעס אַ קונציק איינגעבוירן דיג ביכעלע אונג דערלאַנגט דאָוויר:

— דאָס איז אַנער קאלוירטיש אַרבעטס-ביכל, באַווער קאָמאַנדיר! דאָ זיינעג פֿאַרשיבג אינערע אַרבעטס-טעג, וואָס איר האָט פֿאַרדליגט באַם פֿאַרענדיקט דעם קלוב. אונג איז מירן אַרפֿאַנעמעג די גערעטעניש, קומט צו פֿאַרן אַפֿגעמעג דעם ווייז, וואָס אייב קומט.

דאָוויר האָט דאָס ביכעלע מיט גרויס ליבע אַרענגעלייגט צו זיך אינ דעם מילי- מערישן וועג-טאַש.

אונג איז דער אויפֿעם האָט זיך שוין געהאט אַפֿגעוויבן פֿונ די ערטער אפֿ צו פֿאַ- גאַנדרעגייג זיך, זיינעג פֿלוצעם אינ קלוב אַרטיג דריי קינדער — צוויי יונגעלעכ אונג אַ מיידל — שילער פֿונעם 4-5-טן קלאַס; זיי האָבן אַרענגעמאַנגט מיט זיך אַ גרויסן פֿולג זאַק, אַוועקגעשטעלט לעבג מייש, וווּ דאָוויר איז געוועבן. דער עלטסטער פֿונ די דריי — אַ רוסיש יונגל פֿונ אַ יאָר 13 — האָט, איינגאַנגע פֿלאַמענדיק, מיט פֿלאַמעג- דיסע באַקן, געזאָגט:

— כאווער קאמאנדיר! די גאנצע צייט, וואָס איר זינט געווען באַ אונדז, האָבן מיר אלע דרע עפעס געמאָגט... מיר האָבן געלייענט אינ ציטונג, אז די פאשיסטן האָבן באראבעוועט אלע שטעט און דערפער, ווּוּ זיי זינען געווען, אפילע די קלייניקע קינדער... מיר בעטן אײַך, אז איר וועט קומען אײַן די באַפרייטע דערפער, זאָלט איר איבערגעבן די קינדער אונדזער גרום און מאַטאַנע... דאָס האָבן מיר צוגויפֿ גענומען איבערן דאָרפֿ... פאר די גאָר קלייניקע...

ער האָט אופגעבונדן דעם זאָק און גענומען אויסלייגן אפּן טיש: צעלאָלודענע פּופּסן, ליאַלקעס, בערעלעכ, מאַלפּעלעכ, פּילקעס, גומענע הינטעלעכ, פּאַרביקע פּאַיאָצ־לעכ... דער באַרג אפּן טיש האָט געהאַלטן אײַן אײַן וואַקסן און זיך איבערנעגאַסן מיט אלערליי פּאַרכן. אפּ דאָווייזן האָט אַ ווייע געמאַגן מיט קינדערייט, מיט אײַגענער זונע טער קינדערייט, און אַ גרויסע וואַרעמקייט האָט זיך צענאַסן איבערן האַרצן.

— און גיט איבער די קינדער, — האָט דאָס יונגל פּאַרדענדיקט גאַכדעם זיין רע־דע, — אז מיר געדענקען וועגן זיי און אז מיר, פּיִאַנערן, האַלטן וואַך און היטן אָפּ די העקטארן, וואָס אונדזער קאָלויירט האָט פּאַרווייט צו הילפֿן די באַפרייטע גענומען... זינט גרייט!

דאָוויד האָט אויך פּיִאַנעריש פּאַרזוויבן זיין האַנט אײַן דער הייב און געזאָגט:

— פּאַראַן, כאַווער פּיִאַנער, ס'וועט זיין איבערגעגעבן!

און ער האָט ברייט געשמייכלט. גאָר עטלעכע פּונן די, וואָס זינען בייסמיטע גע־שטאַנען לעבן אײַם, האָבן גאַכדעם דערציילט, אז זיי וואָלטן שווערן — באַמ קאָמאנדיר אײַן אויג האָט אַ פינקל געמאַגן אַ פּרער...

מ. טאלאלאיעווסקי

מיר שפרייזן אפ מיירעוו!

שארפער פונ די שפיון
איז אינ הארץ די סינע,
שווערער פונ די טאנקען
איז אינ הארץ די סינע,
פריי זאָל ווערן קיעוו,
אונ אָדעס זאָל גרינען,
שיינען זאָל אונ פרייען זיך
אונדזער אוקראינע, —
גייען מיר אפ מיירעוו,
שפרייזן מיר אפ מיירעוו!

דורך קאלמיקער סטעפעס,
מיט באקאנטע וועגן,
פארביי וואָלגעה קריצעס,
פארביי דאָנער ברעגן,
דורך סטאניצעס פוטטע,
דורך די דערפער צווינטערס,
איז די גרעסטע וויגעס
פונעם שווערסטן ווינטער —
גייען מיר אפ מיירעוו,
שפרייזן מיר אפ מיירעוו!

ס'זיינען שויג פאָריבער
שווערע טעג אונ וואָכן,
ס'האָט גענוג דער צאָרן
אונדז דאָס הארץ געשנאָכן,
אוי, א סאכ צעשטערט איז,
אוי, א סאכ צעבראָכן,
נאָר קעדי צו ברענגען
אונדזער פאָלק ניצאָכן —
גייען מיר אפ מיירעוו,
שפרייזן מיר אפ מיירעוו!

ווי גיט שווער דער וועג איז —
רייג איז דאָס געוויסן!
אָפגעברענטע ביימער
לויפן אונדז באגריסן.
באָבעצייט פארוויינטע,
אויסגעדארטע מאמעס
אונדז איז וועג באגלייטן,
ווינטשן אונדז צוזאמען:
גיט געזונט אפ מיירעוו,
שפרייזט געזונט אפ מיירעוו!

אוי, דו טרויער...

נאָר די שטאל איז גאנץ געבליבן.
אלץ ארום — פארברענט, פארטארפעט.
נאָר דאָס דאָרף — ארויסגעטריבן,
בלויז דאָס קעלבל קיינער דארף נישט.

פונ פארנאכט און ביז באגינען
שטייט א קעלבעלע באמ טויער,
קוקט איז פילד אריין איז גרינעם —
איז די אויגן — שרעק און טרויער.

שטייט עס איינזאם ווי געפענטעט
בא דעם אויכגעפראלטן טויער
לעמ א סלופ אג אָפגעברענטן,
לעמ א הויפן קוילג גרויע.

ווען מע האָט די שטוב געצונדן,
ווען מע האָט די קי געשאָסן,
איז דאָס קעלבעלע, דאָס בלינדע,
איז א שטאל געווען פארשלאָסן.

אוי, דו טרויער, גרויער טרויער...

דער מאמעס וואָרט

כאנע איז די נאכט גיט געשלאָפּן. מיט אומגעוילדן האָט זי געווארט אפּ טאָג און ווען די גרויס פּרימאָרנע־שניג האָט ארענגעקומט דורכטן איבערגעבליבענעם שטיקלן שוויב, האָט זי זיך אופגעוויבט פונ די פּאָר ברעטער, וואָס האָבט איר איצט אפּ די עלטערע יאָרן געדינט אלס געלעגער, האָט גענומען דאָס פעקעלע, וואָס איז געלעגט נאָך פונ געכטן אינגעבונדן אין איר אלט קאַפּ-טיכל, און האָט זיך געלאָזט גיין צו דער פּיר.

שוין בא דער פּיר שטייענדיק, האָט זי אויסגעדרייט דעם קאַפּ צו דער ליידיקער שטוב, מיט די אויסגעטריקענע אויגן געקוקט אפּ די קאלטע ווענט, און איר גאַמבע האָט אָנגעהויבט ציטערן. זי האָט געוויינט אָן טרערן. אלע קוואלן פונ איר מוסער-הארץ זינען אויסגעטריקט געוואָרן, און געוויינט האָבט איר די ביינער, די אָרערן, די הויט פונ איר לייב. זי איז געבליבן איינע וואָרן די דעמטשט האָבט דערמאָרדעט איר אלטן קראנקט מאַן, בא איר פאר די אויגן האָבט זי פאר-נוואלטיקט איר יונגע צוואנציקיאָריקע טאָכטער און דערנאָך ערנעצט אוועקגעפירט, און ביז היינט צו טאָג ווייסט זי גיט, וווּ איר געבייט איז אהינגעקומען. די עלטערע טאָכטער מיט צוויי פּיצעלעך קינדער האָבט די ראַציוו פארשפארט אין איר אייגן הויז, דאָס הויז אונטערהגעזונדן און פארברענט. און זי, כאנע, איז געבליבן לעבן. גיט אנדערש, נאָר די דעמטשט האָבט עס צוגעטראכט פאר איר די גרעסטע שטראָפּ — זי געלאָזט לעבן. זי האָט א ווייל געטאָג מיט די טרוקענע פּינגער די צאפלידיקע נאָז, האָט איבערגעבונדן דאָס טיכל אונטער דער גאַמבע און האָט שווער אריבערגעשפּרעזט די שוועל. זי האָט די פּיר גיט פארשלאָסן ווי אמאָל און די לאָדנס גיט פארמאכט. צוויי מאָל האָט פאר דער לעצטער צייט די זון ארענגעשניטט צו כאנען אין הארצן: איינ מאָל, ווען אונדזער ארמיי האָט פארטריבט די דעמטשט פונ שטעטל, און צום צווייטן מאָל — אָט דאָ גיט לאנג, מיט א פּאָר טעג צוריק אינגאנצן, אין דעם טאָג, ווען אפּן שטעטלשטן מאַרק האָט צוריק אָנגעהויבט ריידן די ראדיאָ און האָט געבראכט א גרויס פונ דער גרויסער וועלט און האָט אָנגעוואָגט דעם אויסגעמאטערטן, בארא-בעוועטן, געשענדטן שטעטעלע, אז די וועלט לעבט און אז ס'לעבט הייבט זיך אָן פונדאָסני. אין דעם זעלבן טאָג טראקע האָט צו איר אָנגעקלאפּט דער פּאָסט-טרענער און האָט איר געבראכט א בריוו פונ איר זון, דעם רושטן שלאכטמאן שלוימע.

לאנג האָט כאנע געקוקט אפּ דעם בייגעלע פאפיר און האָט נאָר גיט געזען. די אויסעם האָבט געמאָנצט, די ווערטער זינען געשפּרונגען און פארשיידענע קאָלירן האָבט זיך געמישט פאר אירע אויגן, פונקט ווי איר שלוימעלע וואָלט גיט געשריבן מיט פּאָשעטן פּינט, נאָר געמונקט די פעג אין דער זון און טראקע אזוי מיט צע-שמאָלצענער זונ-שניג געשריבן דער מאמען. נאָר גיין, שלוימע שרעבט גיט נאָר צו דער מאמען. ווען זי האָט מיט גרויס ווי און מאטעניש צונויפגענומען די אוי-סיעלעך מיט די ווערטערלעך, האָט זי געזען, ואז איר זון שלוימע ווייסט גיט פונ זיין גרויסן בראָך און ער שרעכט צום דערשאַסענעם מאטן ווי צו דער לעבעדיקער מאמען; ער גרייסט די אומגעקומענע שוועסטער און ער קושט די פארברענטע פּלי-מעניקלעך.

„ס'איז צו מיר דערנאנגען די פריידיקע בסודע, — שרעבט ער, — אז אנדערן רויטע ארמ'י האָט פארטריבן די דייטשישע מערדער פונ שטעמל און האָט אייב באַפֿרעט. מיט שרעק טראַכט איב פונ דעם, וואָס די אויסוואַרפֿן האָבן דאָרט באַ אייב געמוזט אָפּפּאַנגן. איב שרעבט צו אייב, און וווּ איר געפונט זיב, ווייס איב גיב. לויטן נאָנג פונ די געשעענישן האָט איר פונ שטעמל גיט געדארפט באַווייזן צו אַנט־לויפֿן און וואָס מיט אייב איז געשען, ווייס איב גיט. פונ זיב האָב איב איצט קיינ צייט גיט צו שרעבן. איב לעבט און ביז געזונט. איב האָב געשלאָנגן די דייטשן אָן ראַכט־נעם ביז איצט און אפּ ווייטער וועל איב זיי שלאָנגן נאָכ שפּאַרקער“.

אינעם בריוול זינגט געווען א פאָר שורעלעכ, וואָס כאַנגט האָט זיב אויסגעווייזט, אז אויסער איר, קאָג זיי קיינער גיט פּאַרשטייגן. אָט די פּאָר שורעלעכ האָבן אוועק־גענומען דעם שלאָפֿן פונ אירע אויגן און האָבן אופגערודערט איר אויסגעטרייגט האַרצ. זי האָט זיב דערוואַסט, אז איר שלוימעלע שטייט דאָ נאָר גיט ווייט; אייג־נאָנג א וואַרסט עטלעכע און פּערציק פונ שטעמל, און ער בעט, אז זינג וינגערע שוועסטער כּוואַרע זאָל קומען זיב זעט מיט איב און איב ברענגען א גרויס פונ דער הייב.

און כאַנג האָט באַשלאָסן גיין צו איר זונ, זיב זעט מיט איב און איב זאָגט א וואַרעם וואַרעם.

דער וועג האָט כאַנגען אויסגעזען צו זינג גיט נאָר ווייט, נאָר גענאנגען נאָר זי א טאָג און אפּ דער נאכט זיב אָפּגעשטעלט איב א דאָרפֿ איבערגעכטיקט, דערנאָכ נאָכ א טאָג און ווידער איבערגעכטיקט איב א דאָרפֿ. ערשט אפּן דריטן אינגערפרי איז איר געבליבן צו גיין נאָר א קליין שטיקל וועג.

איב די דערפער האָט מען כאַנגען אופגענומען נאָר פּינג, ווי אַן אייגענע ווייל ווי זאָל מען זי גיט אופגעמען גוט און וויל, אז דערפער זינגען עס געווען אָפּוועג ברענגען, כּוואַרעו גשוואַרענע, באַראַבעוועטע און געשענדעטע. עס איז גיט געווען קיינ שטוב, וואָס די מערדערישע פּאַשיסטישע לאַפּע זאָל זיב גיט געווען האָבן אפּ איר אַראָפּגעלאָזט. אומעטום האָט כאַנגען דערצייילט פונ איר טרויסן אומגליק און אומע־טום האָט זי געהערט פונ אַכזאַריסן, וואָס די דייטשן האָבן אָפּגעטאָגן מיט אלטע לייט, מיט פרויען און קינדער. נאָר אייג טרויסט און אייג האָפּענונג איז איב יעדן הויז געווען: וווּ א זונ, וווּ צוויי און דריי, וווּ א מאַן, א ברודער און א טאטע, וווּ איידעם און אייניקלעכ, וואָס האָבן געדינט איב דער רויטער ארמיי. און הערנדיק פונ כאַנגען, אז זי גיט צו איר זונ, האָט מען פונ אומעטום געשיקט גרויסן, און מאמעס האָבן אָנגעזאָגט צו געמען געקאָמען, מיט צענפּאַכ אופגענאָנגער קראַפט פּאַרניכטן די דייטשן, אָן שום ראַכט־נעם זיב נויקעט זינג אָן זיי פּאַרן אומשולדיק פּאַרנאָסענעם בלוט.

דער וועג פונ דאָרפֿ האָט געפירט גלייב צום וואַלד. כאַנג האָט געקענט גוט די וועג. פּאַר אירע אכט און פּופּציק יאָר האָט זי זיי גיט אייג מאַל געטאָפּטשען: זי איז דאָ, איב דער גענטט, געבוירן געוואָרן, אויסגעוואַקסן, קינדער געהאט און זי דאָ באַגראָבן. געבליבן איז איר אייג זונ, שלוימעלע אָט דאָ איב וואַלד דארפֿ זיב געפונען דער לאַגער, וווּ ער שטייט. דער וואַלד איז אָפּגעשלאָנגן, אַרומגעפליקט, נאָר ער גרינט. איבער איב האָט זיב אופגעווייבן א יונגע וואַרעמע פּרילינג־זונ. דער וואַלד, וואָס נאָר גיט לאַנג האָט פונ איב געטראָגן מיט שרעק און טויט, ציט איצט צו זיב, רופט און רייצט, עס פּאַנגען זיב פונ איב שמעקנדיקע רייכעס פונ יונגן טאָג, פונ פּריש גראָז, פונ שטשוואַועל און פּעלד־בלומען. באַ כאַנגען האָט פּאַר־כאַפּט דער אָטעם. עס איז איר מיטאמאָל געוואָרן שווער צו גיין. כאַנג ברענג פּאָן א פּלאַכ טיכל, וואָס זי האָט באַדארפט אריבערגיין, האָט זי זיב צוגעזעצט אָפּרוען. אָט דאָרט, כאַנג ראַנד פונ וואַלד, זעט זי, שטייט א רויטאַרמייער מיט א ביקס, און אפּ דער ביקס — א גלאַנציקער באַנגעט. דאָס מוז אוואַדע זינג איינער פונ שלוימעס.

כאוויירימ, ער קאָג אוואַרע שלוימעג — פראכט כאַנע. און זי הערט זיכ צו צופ
שפארקן קלאפּ פון איר האַרצ.

זי האָט אָפּגערוט אַ ביסל, אָפּגעוואשן דאָס פּאָנעם אינ פרישג וואַסערל, האָט
איבערגעדרייט אַפּ דער אנדערער זיט דעם שאַל, וואָס איז געלעג אפּ אירע אקסלענ,
איבערגעבונדן דאָס קאַפּ=טיכל און איז אַריבערגעגאַנגען דאָס טיכל. נאָר אַיידער
זי האָט באַוווּזן אַ שפּריץ צו טאָג צום וואַלד, האָט זי דערהערט אַ געשריי:
— שטיי!

זי האָט זיכ דערשראָקן און איז געבליבן שטיין. „טאַטעלעכ מינע“ — האָט זי
פאַר זיכ געשעפּטשעט: — „וואָלד דאָס זינג דיטשטש?“ די געשאַמע איז איר שיר
ניט אַרויס פון דעם אַייגן געדאַנק בלוז, און ערגעצוווּ איז דער געגנט זינגע נאָכ
געבליבן פאַשיססן. זי האָט צוגעשטעלט די האַנט צו די אויגן, געמאַכט אַ רעכעלע
און זיכ אַינגעקוקט. זי האָט געווען אַ רויטאַרמייער, און אַייגענעם רויטאַרמייער, און
ער טאַקע האָט דאָס געשרינע, „שטיי“. נאָר זי וועט פונדעסמוועגן צווייגן. וואָס האָט
זי מוירע? שיס וועט מען זי דאָכ ניט. און זי האָט זיכ געלאָזט גיין גלייב צום
רויטאַרמייער,

— שטיי, מאַמאַשע, מע טאָר ניט גיין! — האָט זי ווידער דערהערט אַ האַרב
געשריי. נאָר זי האָט זיכ ניט וויסנדיק געמאַכט פון דעם. ווייס איכ וואָס, עס איז
נאָכ ניט געווען דער פאַל, און אַן אַייגענער רויטאַרמייער זאָל עמעצן שלעכטס טאָג.
זי האָט זיכ געמאַכט, און זי הערט ניט. זי איז געגאַנגען און האָט זיכ אָפּגעשטעלט
ערשט האַן, ווען דער באַנעט פונעם רויטאַרמייערס ביקס האָט איר אַ גלאַנצ געטאָג
פאַר די אויגן:

— שטיי, זאָג איכ, מאַמאַשע!

ערשט איצט האָט כאַנע פאַרשטאַנען, און וועטער גיין טאָר מען ניט.

דער רויטאַרמייער, וואָס איז געשטאַנען אפּ דער וואַכ, האָט זיכ אַרויסגעוויזן
פאַר אַ גרויסן שווינגער. ער האָט קיין אַייגן וואָרט ניט געוואָלט זאָגן, צי ווייסט ער
פון איר שלוימעג, צי ווייסט ער זיט פון אימ, צי געפינט זיכ דאָ אַזעלכער אָדער
ניט. ער האָט זי פאַרהאַלטן, געפרעגט מיט פאַרוונדערונג, ווואָהן זי גייט און וואַנאָכ
זי קומט אַהער, און ניט אנדערש, נאָר קעדיי איבערצושרעקן די פייגל און וואַלד,
האָט ער אָפּגעהויבן די ביקס און אויסגעשאַסן גלייב אין הימל אַרעבן. אַפּ דעם
שאַס איז גלייב געקומען צו לויפן אַ רויטאַרמייער מיט רוישע גלאַנציקע קנעפלעכ
אַפּן קאָלנער. דער רויטאַרמייער מיט דער ביקס האָט זיכ פאַר אימ אַ שטעל געטאָג,
האָט זיכ אויסגעצויגן ווי אַ ספרונע און אָנגעוויזן אפּ כאַנע: געכאַפּט, הייסט עס.
כאַנע האָט אפּ זיי ליידיג אַ קוק געטאָג, האָט זיכ אפּ אַ האָר ניט דערשראָקן און
גלייב געפרעגט כאַמ עלטסטן, צי געפינט זיכ דאָ איר שלוימע, צי קאָג ער אימ. זי
האָט אָנגערופן דעם נאָמען מיט דער פאַמיליע — שלוימע פאַרדקיג, — געזאָגט,
פונדאָנען ער שטאַמט און דערציילט, ווי לאַנג ער דינט אין דער אַרמיי און אז ער
איז שוין אַייגן מאַל געווען פאַרוונדעט אין לינקן פּוס העכער דער קני. דער עלטסט
טער האָט איר אויב ניט געענטפערט, ער האָט נאָר אַ שטייכל געטאָג. פון דעם דאָ
זיגט שטייכל איז כאַנע געוואָרן זייער וואַרעם אפּן האַרצן. און ווען ער האָט זי
גערופן גיין מיט אוימ אין וואַלד אַרעבן, איז זי מיט פאַרנעניגן געגאַנגען. ער האָט זי
אַרעגעפּורט אין בעדל, האָט זיכ אַ שטעל געטאָג פאַר אַ נאָר גרויסן נאַטשאַלדיק
און האָט דאַפּאַרמירט:

— כאַווער קאַמיסאַר, דער פּאַסט נומער דער=אונ=דער האָט פאַרהאַלטן די דאָ

זיקע בירגערן, וואָס איז געקומען אַהער, לויט אירע רייד, זיכ זען מיט איר זוג!

דער קאַמיסאַר, אַ מיטלוואַקסיקער יונגערמאַן פון אַ יאָר פיר — פּינט און דריסיק
מיט אַ ברייטן שטייכלענדיק פּאָנעם, איז צוגעגאַנגען נאָענט צו כאַנע, האָט זי גע
פרעגט, פונדאָנען זי קומט און נאָכ וואָס איז זי געקומען אַהער און ווי רופּט מען
איר זוג און ווי לאַנג האָט זי זיכ מיט אימ ניט געזען. און הערנדיק פונדאָנען זי

קומט און וואָס מיט איר איז געשען, האָט ער זי ווי און אייגענע מאמע אָנגענומען
בא דער האנט און האָט זי אוועקגעזעצט לעבן זיכ אפ דער באנק און דעם רויט-
ארטייער מיט די קנעפעלעך אפן קאלגער האָט ער א באפויל געמאָג.

— רופן אהער דעם שלאכטמאן שלוימע פּהאדקיג.

די פארב אפ כאנעס פאָנעם האָט זיכ געביטן. ס'איז איר געוואָרן הייס און זי
האָט לויז געמאכט דאָס מיכל אונטער דער גאָמבע. דער קאָמיסאר האָט עס בא-
מערקט און פֿון אן ערדן קרויגל האָט ער אָנגעגאָסן אינ א מעפעלע אַ ביסל וואסער
און דערלאנגט כאנעג.

— טרינק, מוטער, פריש קוואל-וואסער. מיר, וואודע, פוג וועג? גרויסע צאָרעס
האָבן די דייטשן אָנגעמאָג, הא?

— אוי, וואָס ווייסטו, זונעלע, — האָט כאנע קוימ ארויסגעערעט, איבערכאפּנדיק
דעם אָמעם מיט א שלונג וואסער. — אויסגעקוילעט א האלבע שטאָט מיט זענעטשן,
אפ ווייביק אומגליקלעך געמאכט אונדזערע מעכטער. אוי, וואָס ווייסטו, קינד מינעס,
וואָס זיי האָבן אָפּגעמאָג. — זי האָט מער גוט געקאָנט רייגן. ווידער האָבן אלע
איינורים אָנגעהויבן אין איר צו ציטערן, און דער קאָמיסאר, פֿונ וועמעס פאָנעם
עס איז אראָפּ דער שמיכל, האָט ארויפגעלייגט זינג האנט אפ איר קאָפּ און האָט
זי נא גלעט געמאָג. ער האָט גוט געוויסט, אן יעדעס וואָרט, וואָס ער וועט איצט זאָגן
אָט דער אומגליקלעכער מאמע, וועט זינג בלאָס און פארבלאָזן. גאָר שווינגן האָט
ער גיט געקאָנט.

— מיר וועלן אָפּצאָלן, מוטער, פאר אלע...

כאנע האָט אפּ אימ א קוק געמאָג, און א טרער האָט זיכ מיטאמאָל באוויזן אין
אירע אויסגעמריקטע אויגן.

* * *

פארנאכט, וועג די שטראלן פֿון דער זון האָבן צום לעצטן מאָל געשפּילט אפּ
די שפיצן פֿון די ביימער, איז דער קאָמיסאר צוגעקומען צום בידל, ווו עס האָבן
זיכ געפונען די מוטער מיטן זון. כאנע איז געזעסן אין דרויסן אפּן גראָז, און
שלוימע איז ארומגעאנגען, פארביטש געשווינג און גערויכערט איין פאפּיראָס נאָכן
אנדערן. דער קאָמיסאר האָט כאפּרעט פראדקינגע אפּ א נאנצן טאָג און האָט אים
געקאָזט אליינ מיט דער וואמעג. שלוימע האָט ער גוט געקענט שוין פֿונ לאנג. איצט
האָט ער אפּ אימ א קוק געמאָג און אימ גיט דערקענט. שלוימע איז אין דעם טאָג
עלמער געוואָרן אפּ נאנצע צען יאָר. די שווארצע האָר זינגען בא די שלייפּן גרוי
געוואָרן און אונטער די גרויסע אויגן האָבן זיכ געלייגט בלויע שאַטנס. דער קאָמי-
סאר האָט אין וויכ א מיטן זיפּצ געמאָג און גיב פארויכערט א פאפּיראָס, אָנטרעפּג-
זיך זיכ בייסמינעם מיט שלוימעס הייסן בליק.

כאנע האָט זיכ דאָפּקע געסטארעט פֿון דער ערשטער מינוט אָג, וואָס זי האָט
זיכ באגענוגט מיטן זון, צו זינג אלייג רונק און גיט אופּרעגן שלוימע. זי האָט אפּ
אימ געקוקט ווי אפּ א קראפט, וואָס זי האָט אויסגעטראָגן, אויסגעכאָועט און פאר-
היט, קעדיי ער זאָל זיכ אָנעמען פאר איר, זי באשיצן און פארטרייבן און זיכ
גויקעם זינג איז די ראָציוו, וואָס האָבן איר ישלעכטס געמאָג. זי איז געבליבן עלט, און
איינע אלייג, און ער איז בא איר. אָג איינ און איינציקער, אויסער אימ האָט זי
קיינעם גיט. און ער איז אזוי יונג, אזוי שייג און שמאק. עס שלאָגט מיט גוודע
פֿון זינג שלאָקן, בויגעווידיק קערפער. און דער קאָמיסאר, ווי ער וואָלט ליינענע
כאנעס געדאנקען, האָט איר געזאָגט, אָנווייזנדיק אפּ שלוימעג:

— א שייגער זון בא ריר, מאמאשע, און זייער א געטרערער, גומער שלאכטמאן
און א הייסער פאפּיראָס.

— כאווער קאָמיסאר, — האָט אימ שלוימע אָפּגעווענדט פֿון זיכ און מיט א
באָג, ווי זיי וואָלטן געשטאנען באמ אָפּגעט קיינער פֿון די סאמע גאָענטסטע, האָט
ער געזאָגט: — דעם אלטן פאמנ דערשייבן, דאָס יונגערע שוועסטער פארנוואלטיקט

און פארש'לעפט אונ די עלטערע שוועסטער מיט צוויי קליינע קינדער פארברענט... —
ער האָט מער ניש געקאָנט ריידן. וועגן זיין געליבט מיידל, וואָס איז אוועק מיט די
פארטיזאנער וואו איז געשטאָרבן אפ דער טליע, האָט ער נאָר געזאָגט: — פאניע
איז אומגעקומעט ווי א העלד.

דער קאָמיסאר האָט דאָס מיידל קיינמאָל ניש געזען, אָבער געקענט האָט ער זי
נש. ניש איינ מאָל האָט אים פראדקינג געגעבן ליינענע ווירע הייסע בריוו, וואָס איז
יעדן איינעם פון זיי האָט זיך געפילט א גרויסקענט צו גיין אינ שלאכט.

— אָט, אָט, — האָט דער קאָמיסאר אויסגערופן אלס אויסדרוק פון באניטקונג
און, ארופלייגנדיק די האנט אפ פראדקינג אקסל, האָט ער געזאָגט:

— דאָס פאָלק גרויסט זיך מיט אזעלכע טעכטער.

כאנע האָט זיך ארענגעמישט אינ זייערע רייד און מיט שטאָלצ געזאָגט:

— זי האָט אויסגעהארנט א פולע שמוץ ווי אַפּיצערנ! מיט גראנאטעס האָט זי
זיי פארוואָרפן, און ווען די מערדערישע דייטשן האָבן זי געכאפט און געפּינגקט,
האָט זי געשוויגן. קיין איינ וואָרט ניש געזאָגט. קיינעם ניש ארויסגעגעבן.

דעם קאָמיסאר זינען זייער געפעלן געווען כאנעס רייד און ער האָט געפונען
פאר פאסיק וואָס צו פרעגן בא איר, צו וועט זי ניש זאָגן א פאָר ווערטער די רויט=
ארמייער.

— דערצייל זיי, מאמאשע, פונ די שרעקלעכע טעג און נעכט כייס דער דייטש=
שער אָקופאציע.

כאנע האָט זיך א ביסל פארלוירן. זי איז אפילע רויט געוואָרן ווי א יונג מיידל.
זי האָט זיך אופגעשטעלט וואו איר האָט זיך מיטאמאָל אויסגעוויזן, אז זי איז קלע=
נער ווי אינדערעמעסן:

— זיי ווייסן דאָך אליינ אלץ זייער גוט, טייערער כאווער קאָמיסאר, — האָט זי

געפרוהט זאָגן. נאָר דער קאָמיסאר איז באשטאנען אפ זינען:

— גיין, גיין, מאמאשע, זאָ א פאָר ווערטער. דערצייל, וואָס דו האָסט מיט
דינע אייגענע אויגן געזען און אליינ איבערגעלעבט. אינגליכן גייען מיר ווידער אינ
שלאכט, מאמאשע.

אָט די ווערטער האָבן געוורקט אפ כאנען און מיט א פארטראכטן שמיכל האָט
זי א שאָקל געמאָג מיטן קאָפּ:

— גוט, כאווער קאָמיסאר, איך וועל זאָגן.

* * *

אפן גרינעם פעלד, כאט ראנד פון וואלד, איז געשטאנען א באשטיאנען רויטאר=
מייער. עס איז געווען זייער שטיל, די זון האָט געהאלטן כאט פארגיין און זי האָט
זיך אָפגעשטעלט כאט האָרזאָגט א רויטע, ווי א שטיק פיער, און געוואָרפן איר
לעצטע שניג אפ די אָפגעברענטע פענעמער פון די רויטאחמויער. די רויטארמייער
זינען געשטאנען אויסגעלעכט, די פילאָטקעס (אפ די קעפ זייטיק פארוואָרפן אפן
רעכטן אויער, די פאסקעס איבער די גרינע גימנאסטיאָרקעס אונגעצויגן און מיט
פארוואַנדערונג האָבן זיי געקוקט אפ דער קליינער יודענע, וואָס איז געשטאנען אנט=
קעגן זיי לעבן קאָמיסאר און קאָמאנדיר. כאנעס פאָנעם, אויסגעמאטערט, פארקוי=
שעכט און צעקייטשט פון גרויסע שווערע ליידן, איז איצט געווען געווען געווען בלאָס.
דעם קאָפּ האָט זי געהאלטן אופגעהויבן הויך און מיט ווארעמע בליקן האָט זי גע=
קוקט אפ די רויטארמייער. איר בליק האָט זיך געטרעפן מיט שלוימעס בליק. ער
איז געשטאנען אינ דער ערשמער ריי, איר אויסגעטריקט הארץ האָט זיך אָנגע=
פילט מיט פרייד, זעענדיק איר זונ אינ די ערשמע רייע צווישן די רויטע שלאכט=
לייט.

זייער ווייניק רויטארמייער האָבן געוויסט, אז אָט די קליינע יודענע אינעם
ברייטן געפאלדעוועטן קלייד איז שלוימע פראדקינג מאמע און אז זי איז געקומען

צומ זונ צונאסט. נאָר וועג דער קאָמיסאר האָט געזאָגט, אז באלד וועט זי ריידן, זינען בא אלע אַג אויסנאמ די אויגנעוואַקסן טאַפלט גרויס. כאנע האָט אָנגעהויבן זייער שטיל. ס'איז איר שווער געווען צונויפצובינדן די ווערטער. מיט מאַטערניש האָט זי ארויסגעבראכט:

— טייערע זונעלעכ מינע, הארציקע מינע... איך באשווער אייך... אינעם נאָמען פונעם פארגאסענעם בלוט... געמט געקאמע איג די מערדערישע דימטשנ... — זי האָט זיך אויבגעגלייכט, זי האָט מיטן שפוצ פונ קאפ-טיכל אָפגעווישט די פליסן געוואָרענע נאָז, זיך אָנגענומען מיט קויעכ אונ פארשטארקט דאָס קאָל.

— אָן שום פארוואַס, אָן שום פארוועג האָבן די וואַצנימ געשאַכטן קליינע קינדער, געוואָרען זיי איג טייער, אלטע ליבט געשאַכטן, מיידלעך פארגוואַלטיקט. אָנ-קעגן מיין פענצטער, טייערע זונעלעכ מינע, האָבן זיי אופגעהאנגען די פארמיזא-גערג פאניע, אוי, ווי ישרעקלעכ עס איז געווען צוצוועגן. אונ וועג איר זינט צוריק געקומען, איז געוואָרן גרינגער צו לעבן. מאמעס האָבן געקושט איבערע טריפ. זי געלעכ, — זי האָט ווידער איבערגעכאפט דעם קאָמע. די רוימארמייער האָבן אינגע-זאפט איג זיך איר יעדעס וואָרט, אונ זי איז אויסגעוואקסן בא זי איג די אויגן. זי איז געוואָרן גרעסער מיט יעדן וואָרט, וואָס זי האָט ארויסגעבראכט.

— קינדערלעכ מינע, זונעלעכ ליבע, נאָך גיסט זיך בלוט... די דימטשן שוכן איג די שמעט אונ איג די דערפער אלטע ליבט. זיי פארגוואַלטיקן נאָך פרויען אונ ברע-גען קליינע קינדער. געמט געקאמע איג די פאשיסמ, שלאָגט זיי, הארגעט זיי, ברעגט זיי, שוכט זיי, מאַרדעט זיי... — זי האָט אופגעהויבן דעם קאָפּ נאָך העכער אונ, אויסצוגעדיק ביידע הענט פאר זיך, האָט זי מיט א פארשטארקט קאָל געזאָגט:

— זאָלן זייערע וויבער אונ מעכטער אויב באַצאָלן פאר איבערע מעכטער, פאר איבערע וויבער, פאר איבערע געליבטע מיידלעך. אוי ווי, לאָזט גיט לעבן קיינ איינעם פונ די מערדערישע דימטשן. פארמיליקט זיי אַס אונדזער הייליקער ערד... זאָל פונ זיי קיינ סאָרד-אופאָליט גיט בלייבן.

זי האָט זיך אָנגעצונדן פונ אירע אייגענע רייד. זי האָט גערעדט מיט טייער, געבעטן מיט טרערן, זי האָט געפאָדערט אונ געכאָנט ווי א מאמע — געקאָמע... געקאָמע...

* * *

אינדערפרי האָט זיך כאנע געזעגנט מיט איר זונ. לאנג האָט זי געקוקט שלוימען איג די אויגן, ער, א יונגער געזונטער מאן, האָט זי געהאלטן איג זינע פעסטע אָרעמס, אונ זי האָט מיט אלע כושימ געפילט די גרויסע גוורע, וואָס שלאָגט פונ אימ. ער האָט זי ארויסבאגלייט צום וועג. זי האָט זיך געפילט פריש אונ מוגטער. זי איז גענאנגען מיט א יונגן טראָט אונ וועג זי האָט אריבערגעשפרייזט דאָס טיכל, איז די זונ אופגעגאנגען אונ האָט באַלויבט איר וועג צום שמעל.

מוישע בראָדערזאָג

אוי, מאמע!

— אוי, מאמע טייערע, דו לייגסט אינ זאק א קניילכל באוול:
טאָמער עפשער וועל איכ דארפן צונייענ א העמד...
נישט צו טאָג אינ די מערכאקייט עמעצנ אנ אוועק
גיי איכ איצט פונ דיר אוועק אינ ווייטער, ווייטער פרעמד.

— מאמע הארציקע, מע איז דיכ אומגעריכט באפאלן,
שטיקער גאנצע האָט מענ אויסגעריסן פונ דינ גופ,
כ׳זע, ווי אופגעפנט האָבן זיכ די טרערן-קוואלן,
טאָג ווי נאכט איכ הער דינ שטילן זיפצנדיקן רופ.

— מאמע ליכטיקע, פארפינצטערט האָט מענ איצט דינ לעבן,
אינ דער שלאכט אוועק עס זינענ טאטעס אונ די זינ,
דינע זינ געטרײע — העלדיש אונ איבערגעבן —
אינ דער ווינטערדיקער וויסקייט, אינ דעם זומערס גרינ.

— מאמע גאָלדענע, דעם גאָלד פונ ברייטע פעלדער דינע
האָט פארמיטיקט דער געקאוועטער דעם סוינעס טראָט,
שעמט זיכ זונ אונ די לעוואָנע איצט אפ זיי צו שינענ,
כאָרעו-אָפגעברענטע שטייענ אינדזער דאָרפ אונ שטאָט.

— מאמע אייביקע, איכ גיי אינ שלאכט נאָכ מינע ברידער,
ווייס איכ גוט, וואָט דיכ פארזירן, אוי, עס איז דער ווערט —
וועט א קויל אינ שלאכט מיכ ווארפן צו דער ערד אנזידער,
וועל איכ דיכ אומאָרעמענ, מינ מאמע — ערד!

עפעטער מיט דערציילן פונ א העלד: „אמאָל.. קאכהאווע...
עמעצנס א הארצ וועט בלייבן אפ א וויל אינ צור פארקלעמט.
— אוי, מאמע אייביקע! יא... לייג אינ זאק דאָס קניילכל בוול:
טאָמער עפשער וועל איכ דארפן צונייענ א העמד!

ה א ר מ א נ י ק ע

באנאכט, ווען דער טייל פונעם פארמיזאנישן אַטריאר, וואָס האָט זיך געפונען אפּ אָפּרו, איז געשלאָפּן מיט אַ שווערן און אומרויגן שלאָפּ פונן זייער מירע מענטשן, האָט דער יונגער פארמיזאנער סטעפאן קאסאטקינ פּלוצליך זיך אופגעזעצט אפּן גע- לעגער, זיך אַ צי אויס געמאַן מיט אַ קנאק פונן די בייגער און אַ פיר געמאַן מיט די פינגער איבער די קנעפלעך פונן זיין האַרמאָניקע.

— ש=ש! — האָט אימ ליבלי גאָלוב ביזן אָפּגעשטעלט.

קאסאטקינ האָט אפילע ניט קיין קוק געמאַן אינ דעם כאווערס זיט און האָט ווייטער אונטערגעקליבן קאַלערוי טענער, פונקט ווי ער וואָלט געהאט בעדייע אויס- שפילן עפעס זייער באדייטנדיקס פאר אַן אוילעם, וואָס איז געקומען אויב הערן. גאָלוב איז ארויס פונן די קיילימ.

— וועסט אַנשטומט ווערן, צי גימ!?

קאסאטקינ האָט רויק אַ קער געמאַן דעם קאָפּ אינ ליבלס זיט און אפּ אַ רע- געלע איבערגערויסן דאָס שפילן.

— לייבא, — האָט ער געזאָגט, — דו פארשטייט ניט, וואָס אזוינס איז אַ האר- מאַן... ווייל דו ביסט אַ ייד, קאָט וואָס...

— עפשער איז דיר ניט געפעלג טינג נאָו?.. — איז גאָלוב געוואָרן גאָך מער אופגעפלאַמט.

— פארשטייט... — קאסאטקינ האָט קאָנטיק געזוכט אַ פאסיקן אויסדרוק. — פארשטייטו מיך, לייבא, און עפשער שפילט דאָס אַ מענטש דאָס לעצטע מאָל?.. אופרייסן די אַיזנבאן וועט דאָן דער קאָמאנדיר מיר פארטרויען... מיר... — האָט ער באַזונדערס באַטאָגט דאָס וואָרט, און ווידער גענומען זיך פאר דער האַרמאָניקע. ער איז דורכגעלאָפּן מיט די פינגער איבער די פערלמוטערנע קנעפלעך, צע- צוינג די זיטן פונן דער האַרמאָניקע, און פונעם געפלעכט פונן טענער האָט זיך גע- זומען וועבן אַ גוט-באקאנטע ליד. עס האָט זיך געזאָסן אַ ליד פונן אָפּשייד און מוט, פונן טינגע און שטייכל, פונקט ווי קאסאטקינ וואָלט איצט געשפילט אפּ אַ טינג- ברעג. פארנאכט, פון די אַרומיקע לאַנגעם שמעקט מיט פּריש-געשינגן היי, מיט מערפּקע פּאַליג, זשאבעס קוואקען, און די האַרמאָניקע רופט דאָס געליבטע מיידל. לייבל גאָלוב איז גאָך אלץ געווען צערייצט. דער קאסאטקינ מיט די צערעפעטע פינגער, — ער איז אַ פּהאַקטאָריסם, — האַלט די האַרמאָן אזוי צארט, ווי אַ פּיצל קינד, און וואָס איז דאָ צו ברייען. — שפילט, און עס געמט כאט האַרצן... אָבער איצט, גאָך דעם שווערן און רייקאלישן שפיקל אַרבעט, — די פארמיזאנער האָבן איבערגעכאַפּט אַ דייטשישן אָבאָן, — לייג די מענטשן ווי קלעצער, און איז- ניכט, עפשער איז די גאַנטיקע שאַען, וועט גאָך אויסקומען אָפּפארטיקן זיך מיט דער אַיזנבאן איז איצט די צייט צו באלעווען זיך אפּ דער האַרמאָן?.. און וואָס זינגען דאָס פאראַ ווערמער פון אַ פארמיזאנער: „דו ביסט, לייבא, אַ ייד“?

— לייבא... — קאסאטקינ האָט עשוואָס פאַרלאַנגזאַמט דאָס שפילן. גאָלוב האָט אימ ניט געענטפערט.

— כאווער גאָלוב, — איז קאסאטקינ ניט אָפּגעשטאַנען. — דערקלער מיר, איך בעט דיך, פארוואָס עפעס האָבן איך קיינמאַל ניט געזען אַ יידן שפילן אפּ אַ האר- מאָן?

— פארריר מיר ניט די צייט! — גאלוב האָט זיך געקליבט אוועקגעבן אים א גאָב, נאָר גראָד איצט איז ארענגעקומען דער קאָמאנדר. — כאוויירי שלאכטליט!..

איך אייני אויגנבליק זענען אלע פארמיזאנער געווען אופ. אלע זענען געווען זי- כער, אז עס איז געקומען די צייט ארויסטרעטן אפ דער אָפּעראציע מיטן באג-וועג.

— פארמיזאנער, — האָט פאָרגעזעצט דער קאָמאנדר פונעם אָטרויאד. — מיר האָבן באקומען א יעדע: איך דעם שכיינישן שמעל האָבן די דעמישישע הינט צו- נויפעטריבן די גאנצע יודישע באפעלקערונג אינעם שמעל'ישן קלוב, און דער קלוב, ווי איר ווייסט, געפינט זיך אפן צווייטן שמאָק, און באפוילן שפרינגען דורך די פענ- צמער אינ גאס. די, וואָס האָבן זיך אָפּגעוואָלט שפרינגען, האָט מען פאר אלעמען איז די אויגן מיט וואלד אוועקגעשטעלט אפ די פענצמער, געשאַסן איז זיי פון הינט, און ווען א' דערהארגעמער איז אראָפּגעפלוין, האָבן די הינט געשרווען: „איר זעט, ווי די יודן נארד? ער קאָג שפרינגען, און זאָגט, אז ער קאָג ניט...“ איז אָט... — און דער קאָמאנדר האָט קורצ באפוילן: — בלוט פאר בלוט!

איך איינע עטלעכע רעגעס איז דער גאנצער אָטרויאד געווען גרייט ארויסצו- טרעטן.

עס איז געווען א וואָלגערדיקע גאכט. דער וועג איז געלעגן דורך א וואלד. דער קאָמאנדר פונעם אָטרויאד, א פאָרווערט פון א דערבעניקן אוקראינישן קאָלוירט, וואָס האָט געוואָסן דאָ ואלע שמעגל און וועגן, — האָט געפירט די מענטשן אזוי, אז אפילע א ריטעלע האָט אונטער די פיס ניט געפלאצט. לייבל גאלוב האָט געשפאָט אקסל צו אקסל מיט סמפאָן קאסאטקינען און געמראכט: מ'גייט זיך צעצאלן מיט די פאשיסטן פאר די יעסודים און פלאַג, וואָס זיי האָבן פארשאפט זינג, גאלובס, געבורט-שמעל און דער-פריש, געזאָגט און מעשווע דערבע-האָט אפ זיך אָג- געמישעט די האַרמאָשקע...

און אָט האָט דער קאָמאנדר געגעבן א צייכע: — פויזען!

און דער גאנצער אָטרויאד האָט גענומען פויזען.

דעם ערשטן דעמישישן וואכ-פאָסטן האָט אראָפּגענומען גראָד קאסאטקינע. און ווען פריצ אָדער האנס, שיידימ ווייטג אים ווי ער הייסט דאָרט, האָט שוין א טויז- מער זיך א וואָס געפאָגן, האָט אים קאסאטקינע העפלעך אונטערעהאלטן און פאָר- זיכטיק געהאלטן אים אויסצוגען זיך: זאָל ער באַמ פאלן ניט אופהייבן קיינ פאר- דעכטיק גערויש.

דערנאָך האָבן די פארמיזאנער זיך ארענגערעיסן איך שמעל און צעצאלט זיך מיט די דעמישישן, ווי עס געהער צו זינג — בלוט פאר בלוט! איך סאמע ברעג פונעם אָטפלי האָט קאסאטקינען געמראָפּן א פאשיסטישע קויל.

גאלוב האָט גענומען דעם כאווער צו זיך אפ דער פלייצע און אפ אלע פיר זיך אוועקגעלאָזט צוריק אין וואלד. קאסאטקינע איז געווען א געזעצמער יאט, אג אָנגע- גאָסענער מיט גוודער, און גאלוב — א דאָ-קוואר מענטשל מיט א קורצע אָטעם. אָבער דער גרויסער פארלאנג צו ראטעווען א כאווער האָט אים צוגעגעבן קוועכ. קוימ באפנדיק דעם אָטעם, האָט ער געשלעפט אפ זיך די שווערע לאסט.

— לייבא, שמי... — האָט דער פארווינגדעמער א שעפטישע געטאָגן. גאלוב האָט זיך אָפּגעשמעלט. לייבא... — האָט קאסאטקינע אָפּגעקערעכצט. געמיינט האָבן איך, אז מיטן וועג וועל אויך זיך אָפּפארטיקן... איך... גאלוב האָט פאָטערלעך א גלעם געמאָגן דעם כאווער איבערן קאלטן, שווייסיקן שמערן.

— סמיאָפא, ניט איצט... שפעטער... איך זעמליאנקע.

— ניט דאָס, לייבא... — בא קאסאטקינען איז דאָס קאָל מיטאמאָל געוואָרן לוי- מער ווי בא א געזאָגטן — טו א קוק, זי אזוי גוט, די האַרמאָגן איז באַלילע ניט

צעקאלעשעטע?.. עכ, ווען דו שפילסט!.. א הארמאָן איז א גוטע באווערמע... נאָר א גוטע...

און איז לעבנסלאָז געבליבן הענגען אפ גאָלובס פלייצע.
צוריק צו זיך איג וואָרד זינגען די פארטיזאנער געקומענע אָן דעם אומגעקו-
מענעם קאסאטקינען. עמלעכע מענטשן זינגען געווען פארזונדערט. אויב ליבליך גאָלוב
האָט דעם סויגעס קויל גיט געמיטג. ער איז געווען פארזונדערט איג דער דעכטער
וואנט.

א גאנצע טאָג איז איג זעמליאנקע געווען טומלדיק. צו פארנאכט איז מען זיך
צענאנגען ווער ווהיג, און גאָלוב איז געלעגן אייגער אלייג. אפ קאסאטקינס אָרט
איז געלעגן זינג מרביע באווערמע — די הארמאָניקע. גאָלוב האָט זיך עשוואָס אופגע-
הויבן, גענומען מיט דער געוונמער, לינקער האנט די הארמאָניקע און עמלעכע מאל
א צי געמאָן אָרום און אראָפּ. די הארמאָניקע האָט אָפגעענטפערט מיט אומדליט-
ליכע, ראכמאָגעסדיקע טענער און איז אנטשווינג געוואָרן מיט א לאנגן, דומפן זיפצ.
גאָלוב האָט אויב אָפגעזיפצט:

— ווירקלעך, א יוד שפילט גיט אפ א הארמאָן...

ער, גאָלוב, איז נאָר א זעצער. צוויי צענדליק יאָר איז ער אָפגעשטאנען בא די
זאצ-קאסעס און עזעצט ביכער. דערגאָב, ווען די שמאָס, ווו ער האָט געארבעט,
האָבן פארקאפט די פאשיסטן און אונטערוועגס — אויב זינג געברוט-שטעמל צע-
טאָפישעט, איז ער, גאָלוב, אוועק צו די פארטיזאנער. קיינ גרויסע העלדנשאפט האָט
ער גיט אפגעמאָן, אָבער דאָס פארטיזאנישע ברויט האָט ער פונדעסטוועגן אומזיסט
גיט געגעבן. ציטמוריוו האָט ער געפרויבט: עס וועט נאָך קומען א צייט, ווען ער
וועט ווידער שטייג בא די קאסעס און וועט זעצן. אָבער וואָס האָט זיך אויסגעלאָזן?..
אָן דער רעכטער האנט איז ער שייג גיט קיינ זעצער און גיט קיינ פארטיזאנער.

גאָלובס שווערע שווערע פראגעס האָט איבערגעריסן דער קאָמאנדיר. דער געווייגלעכ
רוקער קאָמאנדיר איז איצט געווען היפש אופגערעגט.

— ענדלעכ... — האָט ער קורצ און אָפגעהאקט געזאָגט און אַליק געלומען זיך
פרייטג איג וועג.

לייבל האָט געוויבט, אום וואָס עס גייט. ענדלעכ, הייסט דאָס, איז געקומען די
צייט אופרייסן די אינזובאן. געהאנדלט האָט זיך אָפ וועגן וואָס: די דעמשישע
הויגט האָבן ווי פאר פונער מוירע פאר די פארטיזאנער, באטאָן ווערט די אינזובאן
אינזאנען גיט באנוצט. קייג שום באוועגונג. די איינציקע מראנפאָרט-מאניסטראל
זינגען די גרונט-אונטערוועגן. די לאסט-אומאָמאָבילן און די פויערישע פורג
ווערן באגלייט פון פאנצער-אויטאָס. נאָר באנאכט באנוצן זיך די אָקופאנטן מיט דער
איינזובאן און אויב, פארשמיט זיך, מיט גרויס פאָרזוכטיקייט. די פארטיזאנער האָבן
שוין עמלעכע מאל געוואָלט אופרייסן די אינזובאן, קעד"י אראָפפירן פוג די רעלסן
די פאשיסטישע עשעלאָנגען מיט אלץ מיט אנאנדער: נאָר עס האָט זיך אלץ גיט
אנגעגעבן. און גראָד דאָ גיט לאנג האָט די אויסשפירונג געבראכט א יעדנע, און
הינט באנאכט דארפ דורכגיין א צוג מיט זייער וויכטיקער באוואָפענונג. דעריבער
איז נאָך הינט דארפ אָפגעמאָן ווערן דאָס גייטיקע שטיקל ארבעט...

און, דאָס שטיקל ארבעט" איז אזא: נאָענט בא דער באנ-ליניע געפינט זיך דאָס
וועלדל, וואָס מראָנט דאָס צוגעמעניש, "קריניצע". דער באָדן אינעם וועלדל איז
אזוי זומפיק, און ווען מע גיט א שטעל א פוס, ווערט מען אינגעזונקען, ווי מע
וואָלט אריינגעפאלן איג א טיפער וועלדער, ווי עס געפינגע זיך די פארטיזאנער. איז אָס, איג
וויכט פון די געדיכטע וועלדער, און טיפער וועלדער, ווי עס געפינגע זיך די פארטיזאנער, אייגער פוג זיירעסט
אָס דער, "קריניצע" באהאלטן זיך הינט אויס די פארטיזאנער, אייגער פוג זיירעסט
אופ די רעלסן נאָר גאָענט פונעם וועלדל, דער אופרייס דארפ דורכגעפירט ווערן
אזוי, און דער צוג זאָל טייקעם אראָפּ פוג די רעלסן. בלעכט דער צוג גאנצ, האָט
הייסט, דער כאשיניסט באווייט אימ באצייטנס אָפשמעלן, דעמאָלש שפרינגען ארויס
די פארטיזאנער פוג זייער באהעלטעניש — פוג דער, "קריניצע", פאלג אָן אפן צוג,

ברענגענע אומ די וואכ, און ווייטער איז מען שוין באלעבאָס איבער דער פארכאפטער באוואַפֿענונג.

— ניט באשערט מיר אַנטיילצונעמען... — האָט גאָלוב טויב ארויסגערעדט און טרויעריק א ווונק געמאַך אפּ דער פארווונדערטער האנט.

— יאָ-אַ-! — האָט אים אונטערנעהאלטן דער קאָמאנדיר. — א שאָד, א שאָד קאסאטקינע... אכ, ווי דאָס געווען א מינדיג אפּ אופרטיס... נו! — ער האָט אויסגעשטרעקט די האנט. — לאָמיר זיך צעקושנ... ווער ווייסט?..

גאָלוב האָט זיך ניט קיינ וואָרפֿן געמאַך קושנ, — ער האָט זיך א ריס געמאַך פונעם אָרט און געבליבן שטייג אויסגעצויגן.

— קאָמאנדיר... אויב מייג, כאווער... דאָס הייסט, טייערער כאווער... — ער האָט זיך פארכלייגט פונ ווערטער. — דערלויב מיר... אַנשטאַט קאסאטקינע... —

בייסט פונ זינען אראָפּ?... — ער האָט א ווונק געמאַך אפּ דער קראנקער האנט, און גלייב צוגעגעבן ווייב. — די ציט איז טייער... נו! — און ווידער געוואָלט זיך אָפּגעזעצטענען.

נאָר גאָלוב איז ניט אָפּגעשטאנען. ער האָט גערעדט, און דערווייג, און געטייגט. ס'האָט זיך באקומען, אז זיין פאך איז איינגעלעבט אויסשליסלעך אופרטיס איז געווען באנען.

— נו, רעכט...

דער קאָמאנדיר איז, ענדלעך, אינגענאנגען. ער האָט דערקלערט גאָלוב, ווי, אפּ וואָסער באצירק די אינזאנאן דארף אופגעריסן ווערן, און האָט אים איבערגעגעבן דעם אופרטיס-שטאַפּ און דעם צינד-שנור.

די ריי קלעצעלעך אופרטיס-שטאַפּ זינען לויטן קאָליר און לויט דער פאָרמ גע- ווען גוואלדיק ענלעך אפּ דריי שטיקלעך טוואלעט-זייפּ.

די ריי קלעצעלעך אופרטיס-שטאַפּ און דעם שנור האָט גאָלוב פארוויקלט מיט מארליע ארום דער קראנקער האנט, אזוי, אז איצט האָט ער זי נעמוזט אָנשטאַן אפּ אג איבערבונד איבערן האלדז. א האנט-גראנאט האָט ער אראָפּגעלאָזן דורך דער דורכגעריסענער קעשענע אונטערן אונטערשלאק פונעם פאלטאָ און זיך געלאָזן פונ זעמליאנקע. נאָר מיטאמאָל האָט ער זיך א וואָרפֿן געמאַך צוריק, גענומען די האר- מאָניקע און אָנגעמאַך זי איבערן פלייצע.

— לייבא! — האָט דער קאָמאנדיר פארווונדערט אויסערופנ, — דו שפילסט דען אפּ אָט דער צאצקע?..

— נאָהאָ, נאָך ווי!..

די צוויי פארטיזאנער האָבן זיך הארציק צעזענגט.

ווי אפּגעלאָכעט האָט די לעוואָנע געשינגט, כאָטש קלייב נאָדלען. און רוגה ארום קיינ לעבעדיקער געפעש. א שפילע נאכט. גאָלוב איז זיך גענאנגען און האָט זיך אָנגעשטרענגט אינגעהערט צו יעדן קלאנג. בלויז די הארמאָניקע האָט עטוואָס פארשוועריקט דעם גאנג.

און אָט איז שוין דער באצירק, ווי ער דארף אָפּמאַך דאָס גייטיקע, שטיקל אר- בעט. גאָלוב איז מיטאמאָל צוגעפאלן צו דער ערד: עפעס רוישט. ער האָט זיך אויסבאהאלטן אין א גראָבן לעבן ווען עס זינען פארלאָפּן עפלעכע געצייילטע מו- גען, און איבער די רעלעך האָט זיך דורכגעטראָגן א דרעזינע. גאָלוב האָט קאָנטעט א שטייכל געמאַך: דאָס קאָנטראָלירן די פאשיסטן דעם ווען הייסט עס, מע ווארט אפּ א צוג. די אויסשפירונג האָט געבראכט פינקטלעכע יעדעס. גאָלוב איז ארויסגע- קראַכט פונעם גראָבן, צוגעפויזעט צו די רעלעך, אינעם געהעריקן אָרט אונטערנע- לייגט די דרעזי שטיקלעך אופרטיס-שטאַפּ, דערנאָך צוגעפּעסטיקט דעם צינד-שנור. איצט בלייבט נאָר אוועקפויזען צוריק אפּ די דרייסיק מעטער, — די לענג פונעם שנור, — אָפּלייגן אינ באהעלטעניש ביזוואנען עס וועט זיך דערהערן די קלאפערן פונ די רעדער, אינ דער געהעריקער רעגע אונטערצינדן, און —

— הורא!

א סאָפּ צום פּאַשיסטישן צוג...

אינ דער זעלבער רעגע אָבער האָט גאָלוב דערזעג, אז פּונ ערגעצ זינענ ארויב-
געשפרונגען עמלעכע פּאַשיסטישע מאַסאַציקלענ אונ שיסנ לענגוויס דעם וועג. א קויל
האָט א ברי געמאָג לייבל גאָלובס געזונגע האנט. א שארפער ווייטעק האָט אָפּגעלייבט
די האנט. אונ אָפּ הערט זיך שוין דער שווערער, האמעטנער גאנג פונ א פּאַנצער-צוג.
לאנג מראכטג איז איצט גיט די צייט. איינ אויסוועג.

גאָלוב האָט בליצשנעל אראָפּגעריכט פונ זיך די האַרמאַניק אונ אָפּגעשלאַנדערט.
זי ווייט אינ פעלד ארעג — זי זאָל גיט שטערב. דערנאָכ, פונקט אזוי בליצשנעל, האָט
ער יאונגערגעצונדנ דעם שנור. א דונער-קנאל האָט זיך צעמראָנג ווייט ארום אינ
דער גאכט. אונ דער צוג, וואָס האָט זיך געמראָנג מיט אזא אימפעט, האָט ווייטיק-
לעב א קרעכצ געמאָג מיט אלע זינגע פּאַרוונדעפע גלידער, יאונ א וואַנג גאָכ אן
וואַנג האָבג ווי שיקורימ גענומען פּאַלג אונמערג באַג-אַנשימ.

די פּאַשיסטישע וואכ האָט זיך גענומען טראָנג היג אונ הער, זוי צעדולט: ארויס-
שלעפּן די פּאַרוונדעמע אונ די מוימע. גאָר דאָ האָט א זעצ געמאָג די „קריניצע“:
די פּאַרטיזאנער זינגע ארויסגעשפרונגע פונ זייער באוועלטעניש אונ גענומען פּאַר-
גיכטג איינעם גאָכג צווייטג די הימלערישע הינט.

דער אָנגעמערקטער פּלאַג האָט זיך אַנגעגעבג: דער פּאַשיסטישער צוג איז גע-
בליבנ אינ די הענט בא די פּאַרטיזאנער.

וועג מע איז געקומען א ביסל צוג-זיך, האָבג די פּאַרטיזאנער גענומען זוכנ לייבל
גאָלובג. פונ אימ איז אָבער קיינ זיכער גיט געבליבג. צוזאמען מיט שטיקער שפּאַ-
לעם אונ צעבראָכענע רעלמג האָט דער אופרטיג ווייט צעוואָרפּן לייבל גאָלובס צעמאָ-
לענעם קערפער.

בלויז די האַרמאַניק איז געלעגט אינ הוילג פעלד אן גאנצע, אן אומבארירטע, אן
אייג פעגימע אונ געווארט אפּ מענטשלעכע פינגער, וואָס וועלג אפּ איר אויסשפּילג
די הערלעכע ליד פונ אונדזער גרויכג זיג.

פ ר י נ ט

(זירישע פאָעמע)

דעם פיש איז גוט אינ טייכ באנארט,
דעם אָדלער — אינעם הימל פרייענ.
דעם רויטן ריטער — אינ דער שלאכט,
ווייל רו געפינט ער נאָר אינ פנייער.
זיין מעכטיק הארץ איז ווי א בארג,
און ווי א בליץ זיין שווערד איז שארף!

דאָס זאָגסטו מיר: „דו קומ אהער,
אינ אויגן דינע — הימל-פארבנ.
דער שענסטער טויט אפ אונדזער ערד
איז פארב הימלאנד גרייט זיין שטארבנ.
האָסט זיך געשלאָגן ווי א העלד
מיט הייסער ליד אפ שלאכטיק פעלד.

דאָס איינציג קינד פונ מיינע הענט
ווי וועלט זיי האָבן אויסגעריסן,
ארט אפ א שייטער עס פארברענט,
דאָס בלאָנדע מיידעלע פעליסי.
פונ וועלכ שטאַל דארף זיין א הארץ
צו אויסהאלטן אזא מיר צאר!..

נאָך ווייטער קומ. אָט איז דער טייכ...
אפן טיכט אָפגרונט, וועסט דערזענ:
מיינ שוועסטער ליגט, באַם האלדז —
א שטיין.

מיר דאכט: איך הער נאָך די געשרייענ...
דערטרונקענ האָבן זיי, די פיינט,
אינ יענער נאכט מיינ בעסטן פריינט.

אָט דאָ גיט ווייט, אינ אלטן וואלד,
ווי ס'קלינגענ פייגלשע געזאנגענ,
מ'האָט יונגענ דריי דאָרט מיט געוואלד
אפ דעמבעס הויכע אופגעהאנגענ.
דאָרט איז ניין ברודער צווישן זיי,
מיר דאכט: איך הער נאָך זיין געשריי...!

דערמאָן זיך, פריינט, אינ יענעם שטיין,
וואָס איז מיט גרינעם מאַכ באוואַקסן,
ווי אלע פרי דו פלעגסט אליין
באמ ברונעם אָנפוייען די אָקסן,
דערנאָך זיך אָנטרינקענ אליין.
דערמאָן זיך, פריינט, דעם גרינעם שטיין...

ווען אינ פארנאכט דו טרייבסט די שאַפ
פונ פעלד אהיימ אפ שליאכ אפ ברייטן,
די ווייטע פנייערלעך פונ דאָרפ,
ווי רויטע בלעטעלעך פונ קווייטן,
זיי פאלן צו דער סאמע ערד...
ווי היימעלעך-ליב דער אָוונט ווערט!..

און יענער ברייטער, ווייטער שליאכ,
דער דינעפער-טייך, די הויכע ברעגן!
די שטילע וואַלקנדיקע נאכט,
ווען מיט מיינ קאנט כ'האָב זיך געזעגנט.
אוקראינע-היימ, דו, מוטער-סטעפ!
באפייכט מיט בלוט עס איז דיין וועג!..

כ'האָב אָנגעזאָטלט דאן מיינ פערד,
א ריר געטאָן מיט דינע שפאָרן.
איך האָב ניט אָנגערירט די ערד,
אזוי האָב איך אינ פרי אינ קלאָרן
געלאָזט זיך אינ דער הייסער שלאכט
אנטקעגן פיינט, אנטקעגן נאכט...

איצט בין איך, פריינט מיינער, אהער
צו דיר געקומען א באשטראלטער.
דו וועסט דערזען א שטיקל ערד
בא מיר אינ רוקזאק ליגט באהאלטן.
ס'איז שטיל מיינ ליד, ס'איז שארף
מיינ שווערד,

ס'איז הייליק-טייער מיר די ערד!..

דערנאָכ כױעל קערנ זיכ פונ פעלד,
אנ אָרדענ וועט מינ ברוסט באצירנ.
אונ אלע וועג אפ דער וועלט
צו דיר אהיימ נאָר וועלנ פירנ,
צו ווינטער כאטש, צו דעם קוסט,
וון כױעל דיכ, ליבסטע, אויסגעקושט...

איצט וועל איכ אָנפויענ מינ פערד
אונ כױעל א ריד טאָג מיט די שפּאַרנ.
איכ וועל ניט אָנרירג די ערד,
אזוי וועל איכ אינ פרי אינ קלאָרנ
זיכ לאָזנ ווידער אינ דער שלאכט
אנטקעגנ פיינט, אנטקעגנ נאכט...

עס גייט אצינד א גרויס געשלעג,
דאָס היימלאנד אינ אונדז בלוטיק-טײער.
דעם פיינט ווער צוימענ סױיל דעם וועג,
אינ גרייט דורכ וואסער אונ דורכ פייער
זיכ שלאָגנ העלדיש מיטנ פיינט
פאר אונדזער גליק, פאר אונדזער היינט!

נאָר ווינטער קומ. א בוימ דאָ שטייט,
בא אָט זעמ בוימ, די שווארצע ראָבנ —
מינ פאָטער לעבעדיקערהייט
זיי האָבנ אינ דער ערד באגראָבנ.
מיט ליד צום טויט איז ער געגאנ,
דער גיבער, העלד — דער פארטיזאנ.

מע דארפ ניט, טײערע, ניט וויינ,
וויש אָפ די טרער — דעם דימענט ריינעם.
פאראנ א האס (דו ווייט אליינ),
וואָס דרויבנ קאָנ אפילע שטיינער.
מיר טראָגנ אימ, דעם האס, אינ זיכ,
סױעט פרייהייט זײנ אונ זײנ וועט ליכט!..

מינ ליבער בריינט, האסט אויסגעהיילט
די וונדנ מינע, מינע ליינד.
אוקראינע-היימ אינ בלוט פארגייט,
איכ קאָנ ניט מער, — כױמו ווינטער ריינט.
כױעל לאָזנ וו דער זיכ אינ שלאכט,
אנטקעגנ פיינט, אנטקעגנ נאכט...

דעם מאלכאמאָוועס' יאָרשימ

מעגלעכ, אז הונדערט אכט און צוואנציק יאָר קלינגט זוי א גוזמע. עס זינען אָבער נאך איידעם די יידישע ייִשוויים פֿונ קרימער טעפֿ, אז רעד געוועזענער פֿארה־משער פֿלימ־שרעבער, רעפּאָעל סורפֿין, האָט האָב דערלעבט צו הונדערט און אכט און צוואנציק יאָר.

דער מעזיניק פֿונ דער ברייט־פֿאנאנדערגעוואקסענער מישפּאָכע, דער זיבעצן־יאָריקער טראַקטאָריס הירשנע, איז געווען זיכער, אז אינעם געדיכטמנ וואָלד וועט מען ניט אָנצייגן אזויפֿיל ביימער און אינעם גרעסמנ גאָרמנ אזויפֿיל פֿרוכט, וויפֿיל אוריניק־לעב און אורוריניקלעכ עס קאָג אָנצייגן דער זיידע רעפּאָעל, כאָטש ער האָט אפֿן פֿאריטשער בעסוילעמ איבערגעלאָזן א היפש ביסל מאַצייוועס פֿונ עטלעכע דוירעס סורפֿין. דאָרט, איג פֿאריטש, איז דער מאלכאמאָוועס געווען א גאנצ אָפּטער ארנע־נייער צו רעפּאָעלן איג הויז. האָ איז ער געקומען נאָכ א שוור, דאָ נאָכ אן אייניקל און מערסמנייל — סטאט אזוי איג דער וועלט ארניג אָנמאכט א שטיקל בעהאַלע, אימ אלויג, רעב רעפּאָעלן, האָט דער מאלכאמאָוועס שוין אויב געהאט א פּאָר טאָל פֿארה־בעטן. גאָר איג דער סאמע לעצטער מינוט זינען זיי צווישן זיב דורכגעקומען בע־שאָלעמ.

— גו, וויבאלד, אז אלעמען יאָ און אימ ניט, — האָבן צווישן זיב געשמעסט די שטוביקע, — איז מיסטאט האָט אפֿ אימ דער מאלכאמאָוועס קיינ שליטע ניט...

א סימען — אָפּגעפֿאָרן אזא מעהאלעכ ווי פֿונעם וויסרוסישן שמעטעלע פֿאריטש איזש אהער אפֿ די קרימער פּאָגנ, איז רעב רעפּאָעל סורפֿין קיינ אַננאָרע פֿארה־גליבן דער זעלבער גליכטוויקסער זאָקנ. פֿונ אונטער דער יארמלעק האָט ארויס־געלויכט א געדיכטער קאָפּ האָר, וועלכע האָבן גאָט ניט באַוויזן אינגאנצען גרוי ווערן איג דער פֿאנאנדערגעקעמטער באָרד האָבן ווי־ניט־ווי זיב נאָכ געהאט דורכגעוואָרפֿן טונקעלע הערלעכ. זעלטן, זייער זעלטן האָט רעב רעפּאָעל זיב באַנוצט מיט די ברילן. זעלכע האָבן בא אימ טאָמיר געשמעקט אפֿן הויכטן שטערן, און גאָב זעלטענער פֿלעגט ער זיב באַנוצן מיטן שטעקל, וועלכע דער מעזיניק הירשנעק האָט מיט אזויפֿיל ליבע אויסגעשניצט פֿארה־זיידן.

איג שמעקשיב, איג א יארמלעק, איג א פֿארלאטעטן טאלעסקאָטן אפֿן זויבערן העמד, האָט מען אימ געקאָנט טרעפֿן כאַמ פֿארקערן דעם הויפּ, כאַמ קאָרמענען די אויפֿעס, אָדער גאָר זיב פּאָרען אינעם יונג פֿרוכט־סעדל. יעשוידער פֿארבנייער פֿלעגט פֿארוויגדערט זיב אָפּשטעלן כאַטראַכטן דעם מונטערן זאָקן און הויכ אפֿ א קאָל אימ כאַנריסן:

— א גוט מאָרגן אַיב, זיידע!

— א גוט יאָר דיר, קינד מינס. זאָלסט דערלעבן מיין עלטער איג אוישער און איג קאָוועד.

אוישער און קאָוועד האָט רעב רעפּאָעלן גיט אויסגעפֿעלט. די ערשטע פֿרוכט פֿונ ווינגאָרטן האָט מען געבראכט רעפּאָעלן. דעם ערשטן קאָנווערט איג אורנע כאַמ אלפּאָלקישן וויילן איג אויבער־ראט האָט אראָפּגעלאָזן רעפּאָעל. ער איז דאָ געווען אינעם יושעוו די בראָכע און בענטשוונג פֿונ גליקלעכע עלטער, די שיינקייט און קרוין פֿונ עטלעכע דוירעס סורפֿין.

באונדערס האָט אָפּגעהויבן זיין עלטער דער מעזניק פון דער מישפּאָכע הירשנע.

דארפן טרעפן, אז איג דער באוויסער שאָ פונעם באוויסן זונטיק איז הירשנע קע גראָד גיט געווען אין דער היינט. דערפאר איז אים גאַנצעם אויסגעקומען זיב קריגן מיט די שטוביקע, לעמט האָט בא זיי גיט געקלעקט קיין סייכל באצעטנס אויסשליסן די ראדיאָ.

— צוליב וואָס האָט מען עס בארארפט פארשאפן דעם זיידן אזויפיל יעסורימ? וואָס וואָלט געווען, ווען אָט די גוטע כסודע זאָל צו אים דערגיין מיט א פּאָר טען שפעטער, א?

טבילעס אָונטן איז הירשנע געקומען צו לויפן פונם סמעפ געוויר ווערן דעם זיידן.

דעפאַעל איז געזעסן באמ צעפונגן פענצטער און זיב שמיל געשאַקלט איבער א גראָבן סייפער. זינע קליינע צונויפגעשמורעטע אויגן האָבן פארבענגט געקוקט צו דער בלויער ווינט, וועלכע איז געשווימען איבערן ציטיקן סמעפ.

— זיידע!

— א? דאָס ביסטו, הירשנע? אי, קינד מינס, מיינסט אפּאָנעם טאקע, אָו דינן זיידע פארשטייט שוין לאכלומן גאַרניט. האָסט פון מיר געוואָלט אויסבאהאלטן אזא גזירע, דאכמאָנע ליצלאג, ווי גזירעס דינטיש. גאַר וואָס זאָל איב דיר זאָנג? כ'האָב שוין באַרעכעהאשעם איבערגעלעבט גיט אייגן מילכקאָמע, גיט אייגן מאגישע. הערזיג גערעקט איב גאָב גיט, אז עמעז זאָל געווען בייקומען אונדזער מעדינע. לוי האַיע, כ'איז גאָב גיט געווען און ס'וועט גיט זיין. עמלעכע און פופציק יאָר האָב איב געפירט פלימט אפּן וואסער, ווייס איב גאנצ גוט, אז דער גרעסער שמורעט וועט גיט בייקומען א גוט-צונויפגעבונדענעם פליט. איז וואָס מיינט ער, אָט דער מעלעכ כאַדאַש, הימלער יומאכ ישמון, אז ער וועט בייקומען אזא פליט, ווי ראסי, א?

איג מעשעכ פון די קנאפע פערצן יאָר, וועלכע דעפאַעל סורפין געפינט זיב אפּן קרימער סמעפ, האָט ער זעלבט ווען פארלאָזן דעם אייגענעם הויפ, און איצט האָט מען דעם זאָקן קימאט גיט געקאָנט טרעפן איב שטוב. ער האָט גיט דורכגעלאָזן קיין אייגן רעדל, קיין אייגן מיטינג, קיין אייגן פארזאמלונג.

— איר זאָלט וויסן זיין, יידן, האָט דעפאַעל סורפין מיט יעשוויגן אייגעט אונגעטעניגעט, אז כ'איז גאָב אפּ דער וועלט גיט געווען אזא מעלעכ, וועלכער זאָל אונגעמען די רוסישע מעדינע, און אזא האַמאָן, וועלכער זאָל פארטייליקן די יודן. כ'וואָלט בלוין וועלן דערלעבן ביזן קעז, זען זייער מועסן סאָפ. אי, וועלן זיי ברעכע דעם קאָפ, אָט די הימלעריסטן...

גאָבן שניט איז איג די יודישע יששווימ פון קרימער סמעפ געוואָרן אומרוגן. דער סוינע איז שוין געשטאנען בא די טויערן פונם פערעקאָפ. דאָס יונגווארג און די מיטליאָריקע זינען באלד גאָבן שניט אוועק אפּן פראַגמ. איג די יששווימ זינען בלוין געבליבן קינדער, פרויען און באיאָרנטע. באטאָג האָט מען געלופטערט דאָס בעמעגוואנט, געפירקנט אפּ דער זוג פענעצער ברויט, צוביסלעכוויז געפאָקע: הינט דאָס האָב=אונגוטס. באנאכט איז מען געלעגן אינעם אַנטאָג און באמ מינדסטן רויט איז מען מיט זיין-קינדער אפּ די הענט געלאָפּן איב פינצטערן סמעפ און מיט א פארטייעטן אָמעט גאָכגעשפירט גאָבן געדיכט אויסגעשטערנטן הימל.

איג די פארלאָזענע שטאלג זינען די קי געשטאנען גיט געמעלקט, די אויפעס — גיט געקאָרמעט. דאָס געוואָן פונם די הינט, דאָס פאריאָקעמטע ציילען זיב פון די סטאדעס שעפּטן האָבן דערמאָנט אָן דעם פיפּן פרויער, וועלכער האָט זיב דאָ פאר-קליבן איג יערער שטוב.

דער פּינעלעכער סאָפ=זומער=טאָג פון דער עוואקואציע האָט זיב אָנגעהויבן מיט א ראָעוונ פרישן קאיאָר. אינעם גרויסן קאָלוירמישן הויפ איז געשטאנען א רעווען פון דער צונויפגעפירטענער משערעדע פּי, א געפירטער פון די סמעס אויפעס. די

אינגעשפאנטע פערד ווילד געהירזשעט און זיך געריסן פון די צוימען צוריק
איז פערד. אפ די אינגעשפאנטע וועגענער און מאזשארעס האָט מען פון די פּאָנאַ-
דערגעפנטע הונדער געמראָנג דאָס ביסל האָב-אונגוטס. דאָס איבעריקע האָט מען
איבערגעלאָזן אפּ העפקער. דערביי איז ארום די הונדער געשטאנען א יאָמער, ווי באַט
ארויסמאַנג א מעס.

— אז יעדעס גרעזל האָבן מיר דאָ אלייג געפלאַנצט, יעדן ציגל, יעדעס ברעמל
געשלעפט אהער אפּ די אייגענע פלייצעס...

— געווען איז דאָ טויהוואָוויהו, א מירבער, און אז ס'איז געקומען צום לעבן,
דארפ ארפּקומען אפּ אונדזערע קעפּ אזא מאַניפע, אזא מאַלאַמאָוועס...

רעב רעפּאָל סורפיג האָט ניט געקאָנט צוועג דעם צאר. ווי דער פארקערפּער-
טער גיסט פונעם פּאָלק האָט ער אומגעבלאָנקעט איבערן סטעפּ און געטרייסט אלע-
מען ארום:

— ס'וועט איך גאָרניט זיין געשענקט. ער וועט פאר אלץ באַצאָלן. גזירעס
דעטש, יומאכ שמוי זאָל ער ווערן!
— זיידע!

— א? איר פּאָרט שוין טאקע אוועק? ציט אפּאָנעם געזעגענע זיך? נו, קומ,
קומ. און דו, הירשקע, גייסט טאקע אוועק איך די בערג פאר א פארטיוואנער? א?

— רעב רעפּאָל, וואָס איז דאָס מיט אַיך? ס'הייסט, איר וועט ניט פּאָרן?
דער מאַלאַמאָוועס מיט זינע יאָרשימ זינען דאָך שוין באלד איך דזשאַנקאָי, אלייג
האָט איר אלעמען צוגערעדט, מע זאָל גאָר פּאָרן און ערשט צום סאָפּ ווילט איר
גאָר בלעבן הי.

— א מאַשיל. איר ווילט זיך גלעבן צו מיר? הערט גאָר, דער מאַלאַמאָוועס
האָט מיך ניט גענומען, איך וועלן מיך די היטלעריסטן געמען? וואָס זינען זיי, מאַל-
כאמאָוועסדיקער פונעם מאַלאַמאָוועס? כ'האָב זיי איך דער ערד. פּאָרט געזונט און
זיט מאַצליעט. אירט גאָך זען, אז מירן זיך מיט אַיך באַגעגענען איך שאַלעם און
שאַלווע. און אויב ס'איז מיר יאָ באַשערט שטארבן, איז וויל איך שטארבן אפּן איי-
גענעם בעט, אונטער אן אייגענעם דאָב. איך זאָל אנטלויפן? אזוי לאַנג קרענקען זיי.
דערזען, אז ס'וועט גאָרניט העלפּן, האָט זיך ווידעראמאָל ארענגעמישט הירשקע.

— בלעבן מיר, הייסט עס, זיידע, זאלבעצוווייט. איר דאָ איך יושעו און איך —
איך די בערג א פארטיוואנער. טאקע, וואָס וועט דער זיידע זיך גיין שלעפּן אזא וועג.
איר מענט זיין זיכער, אז דעם זיידע דאָ גאָרניט אויספעלן. אפּ מיר מענט איר
זיך פארלאָזן.

א ברייטער, אינגעפאַרענער וועג שניידט דורך די געדיכט-פארבויע גאַס פון
נעם יושעו און ציט זיך גאָרעם באַרג ארום צווישן פּעלדער, באַשמאַנעס, וונגערט-
נער א קילעכיקן זומער האָבן אפּן זעלבן וועג זיך געמראָנג אָנגעלאָדענע מאַשינעס
טווע, פורג וונגערטריבן. דאָ איז שטענדיק געשטאנען א פּריילעכער טומל פון קינדער,
א לויפּערל פון וועלאָסיפּעדן. איצט האָט אפּן זעלבן וועג זיך געשלעפט, ווי איך
כינדער, א פּאנאָדערגעצויגענע איידע יודן מיט טשערעדעס פון, מאזשארעס, אָנגע-
לאָדענע מיט האָב-אונגוטס פון די צעשטערטע היימען. איבערן סטעפּ איז געשווומען א
פארשיקטער געווייג פון טויזנטער הערצער.

עס איז שוין פארשוואַנדן איך רויכיקן שטויב די לעצטע פור, די סאָפּמאַניקע
זוג האָט לאַנגזאַם גענידערט צו די פּארגעפּלמע בערג, גאָר דער טיפּער זאָקן רעב רע-
פּאָל סורפיג איז גאָך אלץ געשטאנען ווי אן איינזאַמע ווערבע באַם ברעג טיכאָו
לאַנג, לאַנג געקומט איך דער זונט, וועלכע האָט איך צעשיידט מיט זינע
אייניקלעך. מעגלעך, אז ער האָט זיך מיט זיי צעשיידט אפּ שטענדיק. אפּ
זינע אויסגעצערטע באַקן האָט ער איצט שטארקער דערפּולט די וואַרעמקייט פון
שרעדן, וואָס זינען פּארגאָסן געוואָרן באַם געזעגענע זיך. איך זינע אויערן האָט
גאָך געצאפּלט דער אָפהילכ פונעם גרויסן געיאָמער. א טיפּע און שווערע עלנטיקייט

הָאָם מִיִּמְאָאָל אַנְגַּעֲהוּלֵם דַּעֲבֵי אױסגעליידיקױט און באַגלייט רעפּאָעל סױַ-
פֿינענ. רעב רעפּאָעל הָאָם בֿיז טיפּ אױַג אָױנט זױכ אַרױמגעשליעפּט אױבער די פּאַנאַנ-
דערנעצױגענע גאַסן און אַלץ גױט געקאַנגט באַנעמען, װאָס אױַ דאָ הױנט פּאַרנאַקױ-
מען. ער הָאָב זױכ אָפּגעשטעלט לעבן יעדער הױז, אַרױנגעקױט אױַ די פּאַרהאַקטע
פענצטער, אױַ די פּױטע שטאַלן. װאָס װױטער, אַלץ אָפּטער הָאָם ער זױכ צוגעזעצט
רױען אױַג שאַפּט פּױַ די פּױכט-סעדלעכ, װאָס הָאָבן גערויט אַרױַם יעדער שפּױַב און
אַנגעפֿילט דעם אָױַנט מיט טױפּער לױַדנשאַפּטלעכער בענקשאַפּט.

יעטױוּרױַג מַאָג הָאָם דער אױַג-אױַג-אױַג פּאַרבלױבענער מענטש אױַנעם יושען —
דער טױפּער זאַקן רעפּאָעל סױַפּיג אַרױַמגעבלאַנקט אױבער די אױַסגעליידיקטע גאַסן
און אױַ אָפּט געבליבן שטױַג אפּן װען אױַסקױגן די בלויע װױט — עפּשער װעט פּױַ
דאָרט זױכ עמעצער װױַג. פּאַר די עמלעכע טעג אױַ רעב רעפּאָעל געװאָרן עלמער,
סױַווער, אױַג זױַנע גוטמוטיקע אױַג אױַ געלענג א טױפּער צאַר און א גרויסע בענק-
שאַפּט נאָכ מענטשן, צױַשן װעלכע ער הָאָם דאָכ אָפּגעלעבט הונדערט אַכט און צװאַנצױַג
יאָר. בלוין עמלעכע געצױַלעט מַאָל אױַ אהער אַראַפּגעקױמען פּױַ די
בערג הירשנקע. ער פּלעגט אָנקױמען אומדערווארט און פּונקט אױַ אומבאַמערקבאַר
פּאַרשוױַנדן. אַנױַמלג אױַ ער דאָ געװען מיט זױַנעם אַ כּאַױַער. זױַ הָאָבן זױַכ לאַנג
געפּאַרעט אַרױַם דעם גרויסן קאַלױַרטישן קלױַב און פּאַרן אױַוּעקגױַג הָאָם הירשנקע
זױַכ אָפּגעױַפּט מיט א באַהאַלמענעם שטױַכל:

— גױַ, זױַדע, אױַצט זאַלסן אפּ מיר װאַרטן, װען די פּאַשיסמ װעלן שױַג זױַג
הױַ א קאַבאַלעספּאַנגעם הָאָבן מיר פּאַר זױַ צוגעגרייט שױַג יענעם...

נאָכ די דורכנעאַנגענע שלאקס-רענגט הָאָבן זױַכ אַנגעשטעלט זױַניקע עלעל-מעגן.
װי יעדן יאָר אױַג דער צױַט, הָאָם רעפּאָעל סױַפּיג געבליאַזן שױַפּער.

אַ װונדערלעכ פּרישע און אױַסגעשטערנטע אױַ געװען די יאָמקיפּער-גאַכט. רעב
רעפּאָעל הָאָם באַם ערשטן אױַסשױַט פּױַ די שטערן אָנגעצױַנדג ליכט אױַ די מעשע-
גע לױַכטער, אַרױַפּגעצױַגט אפּ זױַכ א װױַכ קיטל, דעם גרויען קאַפּ פּאַרנױַרעט אױַג
טאַלעס. די שױַב אױַ פּױַ געװאָרן מיט שאַפּט פּױַ צאַנקענדיקע ליכט, מיטן שױַווערן
אױַמען פּױַ רעפּאָעלס פּאַרשטיקטער שטױַב:

— זכױַר לאַזן בריס אָױַוױַס...

פּױַ זױַנע אױַסגעלאַשענע אױַג זױַנען טראַפּגױַזן געפּאַלן אפּן קיטל גרויסע
אױַסגעװאַרעמטע טרעױַג.

מיטאַמאָל הָאָם ער דערפֿילט אַ אומדערווארטן קלאַפּ. ער הָאָם זױַכ אָנגעכאַפּט
מיט די הענט פּאַרן טױַש, אַרױַסגערוקט פּױַ אונטערן טאַלעס דעם גרוי-װױַכטן קאַפּ
און דערזען פּאַרן קױַכ פּרעכע שיקערע פענעמער און אָנגעלאַדענע בױַכסן. רעפּאָעל הָאָם
נלױַכ פּאַרשטאַנגען, אַז דאָס זױַנען זױַ, דעם טאַכטאַמאָױַעס יאָרשױַב.

— פּאַרפֿלױכטער יודע!

— האָ? װאָס טױַ אױַכ הױַ? — הָאָם רעפּאָעל סױַפּיג צעטױַמלט אױַסגעשעפּ-
טשען — טאַרניט, הױַנט אױַ יאָמקיפּער אפּ דער װעלט.

אַ מױַרעדיקער זעצ אױַבערן קאַפּ הָאָם אױַכ אומגעװאַלנערט אפּן די. אפּן װױַכטן
קיטל הָאָבן זױַכ באַױַזן פּלעקן בלוט.

געקױמען אױַ רעפּאָעל צױַכ אפּן קאַלױַרטישן הױַפּ, װױַהיג מע הָאָם אױַ א צע-
בלױַמקטן און צעשלאַנגענעם געבראַכט צו שלעפּן. מיט צעטױַמלעם בליקן הָאָם רע-
פּאָעל זױַכ אומגעקױט צױַם יושען, װאָס אױַ געװען פּױַל מיט מענטשן און מאַשינעס.
ערשט אױַצט הָאָם ער דערזען, װי עס פּלאַקערן די אַרױַמיקע יושױַוױַם און װי עס
בליצט אױַפּ אַ העלער פּלאַמ אפּ יענער זױַט גאַס... די הױַכע פענצטער פּױַנעם קאַל-
ױַרטישן קלױַב הָאָבן געפּינקלט אױַג דער גאַכט מיט פּױַל פּױַערלעכ. פּױַ דאָרט הָאָבן
זױַכ אהער געטראַנגן שיקערע קױַלעס, מױַזיק. אױַבערן עלטשן סטעפּ זױַנען געשוױַכענע
יעדיכע װאַלקנס רױַכ, װאָס הָאָבן הױַמער זױַכ אױַסגעבאַהאַלטן דעם אױַסגעשטערנטן
הױַבל.

מיטאמאָל האָט אופגעצוטערט די ערד פונ א מעכטיקן אופרטיס. רעפאָעל האָט זיך האסטיק אומגעקוקט אונ דערזען, ווי דער גרויסקער קאָלויורטישער קלוב, אינ וועלכע עס האָבן געהוילעט די פאשיסטן, איז אונגעהילט געוואָרן אינ א העלישן פייער. רעפאָעל האָט באלד פארשטאנען, וואָס האָט זיך אנומלטן אזוי לאנג געפאָרעט ארום קלוב הירשנקע.

— ס'איז אפאָנעמ דינן ארבעט, א, הירשנקע? — האָט רעפאָעל שטיל אויסגעשעפּט: טשעט. — זאָלסט דערפאר דערלעבן מיין עלטער...

אינ קאָלויורטישן הויפ איז מיט אן אָנגעצונדענעם פאקל ארבינגעלאָפן א צעוויילע דעוועטער דיטש. דערזען רעפאָעל, האָט ער א וואָרפ געמאָן דעם פאקל אינ שטאל, האָט שטייט פארצוינג דעם טאלעס ארום רעפאָעלס האלדז אונ אימ אופגעהאנגען אפן באלקן פונעם אונטערגעצונדענעם קאָלויורטישן שטאל.

אינ אונטערגעצונדענעם יושעוו האָט גאָך לאנגלאנג געבושעוועט דאָס פייער. דער ווינט האָט פאנאנדערגעמראָנג די פונקען אונ באשטאָמ דעם סטעפ מיט א גרויען אש. פונ הינטער די בערג איז שטיל אופגעגאנגען די זונ אונ זיך באהאלטן אינ די האר-בסטיקע וואָלקנס...

יעדער פארבליבענער זאנג אינ פעלד, יעדער צווינג אפ די ניט דערברענטע ביי מער, יעדעס פארהויט גרעזל אפ דער פארפניקטער ערד האָט אָנגעפילט דעם באנגענע מיטן רופ:

— פארניכט, ברענ, הארגע, דערשטיק די צווייפטיקע כנעס פונעם פארשאָלטע געם הימלער'ישן שיוועט.

בונימ העלער

מערער מעש דערלאנג, אָרקעסטער!

פייער קאָנ פון זיי א זעצ טאָנ,
 סינע — פון דעם אָטעם לעצטן.
 פאָלג און שווינג, פארדריק די ציינער,
 ספּווי וועט נישט הערן קיינער:
 דינג גערעכטער גאָט פון געטער
 ווינט מיט דיר נישט אינ דינג געטאָ...
 מערער מעש דערלאנג, אָרקעסטער,
 טויב פארטויב, די שטילקייט לעסטער! —
 צופיל ווונדן — אפ צו היילן.
 צופיל מייסי'ם — אפ צו ציילן.

מערער מעש דערלאנג, אָרקעסטער! —
 ערגעץ גוואלטיקט מען מײַן שוועסטער,
 ערגעץ בראזענ איצטער לויבן,
 ערגעץ גייען רויבער רויבן.
 אויסגעפליקטע בערד און פייעס,
 אָפּגעזאקטע טויט-געשרייען,
 אויסגעשמירטע פארמעט-ספּאָרימ,
 מעטער-לאנגע ברידער-קוואַדרימ.
 — ייד, געבויגט שטיי, געבויגט, —
 ווייז נישט קיינעם דינע אויגן.

ג ע ס ט

זיי הייסן מיר רייסן די לידער
 און רייצן זיך: גוט אזוי, גוט!
 זי אַויערן אונטערגעשניטן —
 גייט איינער פון זיי מיר אנטקעגן:
 — כוועל יעטווייגן טראָט דינעם היטן,
 א שטילער דיר נאָכגיין אפ וועגן.
 כוועל שטארבן און נאָכאמאָל שטארבן
 און כוועל נישט אראָפּ פון דינג וועג,
 ביז דו וועסט אינ שלאכטן אינ האַרבע
 נישט ווארפן דינג קאָפּ אינ געשלעגן! —
 דער צווייטער, דער דריטער, דער פערטער —
 זיי שפּייען מיט ריגען, מיט רויטע.
 מיט שטילע אזעלכענע ווערטער
 אינ כאַלעם עס ריינג בלויז טויטע...
 מיר וועלן מיט טויזנט אינוימ
 דינג שלאָפּ און דינג כאַלעם באשטעלן;
 דינג בלוט וועט, ווי אונדזערס, נישט רוען,
 קאלומאב דינג נעקאָמע וועט פעלן!

און וועמען דערווארט איצט מײַן כאַלעם?
 און ווער וועט דאָרט קומען צוגאסט?
 מײַן מאמע — פון הונגער געשוואָלן,
 די ברידער — מיט קאטאָרגע לאסט.
 מע שטארבט דאָך בלויז איינ מאָל מיסטאמע
 און איינ מײַל בלויז זאָגט מען אָפּ ווידע...
 און דאָך קומען ברידער, די מאמע
 אינ כאַלעם און גויסעטן ווידער.
 די מאמע איז ליכט צו דערקאָנען:
 זי קומט אינ מײַן כאַלעם פארוויינט.
 זי לייגט אפּ די קני מיר איר פאָנעם,
 און ווייזט די געשטשירעטע ציינ.
 זי אייצעט, איך זאָל זי פארדעקן
 מיט בלומיקן טישטעכ פון כאלע,
 וועט זי מיך שויגן מערער נישט שרעקן
 און מער נישט אינ כאַלעם באפאלן...
 נאָך אנדערש גאָר קומען די ברידער —
 צום אָפּטסטן זע איך זיי אינ ב'וט.

וויאזוי איך האָב זיך געראטעוועט

דערציילט האָט עס מיר סאָרע קאצ, א קעווער אנטוויגער, וואָס געפינט זיך איצט אין נאָוואַסיבירסק.

דער טאָג איז נאָך געווען, ווי מע זאָגט, איך באַמע כרעג, די זון איז נאָך גע- שטאנען גאנץ הויב, נאָך מיר האָבן זיך שוין נישט געמאָרט באוויזן אפּ דער גאס, ווייל ס'איז שוין געווען די פּאַרבאָטענע שטאָ, וועל יעדער דעמאָנישער סאָלדאט האָט געהאט רעכט אופּהייבן די ביקס, און טראַכ — נישט קיין מענטשן. איך זאָג, מ'האָט שוין נישט געמאָרט ארויסגיין אפּ דער גאס... און ווען, איינגעלעב, האָט מען יאָ גע- מעגט ארויסגיין? איר מעגט מיר גלייבן, אז סאָר די פּאָר וואָס, וואָס מיר האָבן אָפּגעלעבט באַמ דעמאָניש, האָבן מיר קימאט די ליכטיקע שניג נישט אָנגעקומט. ווייל איך מיטן טאָג, ווען די באוועגונג איבער די גאסן איז געווען, אזוי צו זאָגן, פרען, האָט דען עמעצער פּונ די רעזיקע גאולאָגן נישט געקאָנט סאָמא אזוי זיך, צוליב פּאַר- וועלונג, ארענהאקט דיר א קויל איך האַרענ אָדער אזוי א זעצ טאָג מיט דער קאָלע, צי מיט עפעס אנדערש, אז א מענטש זאָל בלעבן ליגן און אָפּגענאָסענער מיט בלוט אָדער א געכאַלעשטער אפּ דער גאס? בלויז בא א נאָך דרינגענדיקער נויט פּלעגט מיר זיך אנטשעלען ארויסגיין איך שטאָט, און איך אזויגע פּאַל פּלעג ווערן עמעסער יאָמקיפּער בא אונדז איך שטוב. אָפּטער פּונ אלע פּלעג איך געמען אפּ זיך אָס די געפּערלעכע מיסע. איך פּלעג זיך דערביי אויספּונג איך מינע שענסטע קליידער, אָגשמיון וואָס רויטער די ליפּן און אפּילע די באַקן אָנפּאַרנן, כ'זאָל וואָס מער ענ- לעב זיין אפּ איינער פּונ יענע זאָרגלעזע פּריילעך, וואָס שפּאַצירן אומ אפּ דער גאס צוליב אייגענעם פּאַרעניגן און האָבן געקאָנט פּאַרבאָלדזשען אהער אפּילע פּונ וויג אָדער האַמבורג. א ביסל דעמאָניש רעדן האָבן איך אויך געקאָנט, איז ווער פּונ אונדזער שטוב האָט מער געפּאַסט פּאַר אזא ריזיקאַלער אונטערנעמונג, ווי דורכגיין די פּאָר קוואַרטאַל פּונ זשיליאַנסקי ביזן טאָלסטאָי-פּלאַצ? גיין וועטער פּונ דאָרט איז בא מיר קיינמאָל אי קיין נויט געווען, אי ס'האָט קיין מוט נישט געקלעקט.

נאָך דער פּאַרבאָטענער שטאָ האָבן מיר מוידע געהאט ארויסגיין אפּילע איך הויפּ, זיין די דעמאָנישע סאָלדאַטן פּלעגן, ווי די שאַקאַלן, אויסגיפּערן איבער אלע הויפּן, זוכנדיק רויב. פּלעג מען זיצן בא פּאַרמאַכטע פּונצטער און מיט ציטערניש און אומרו זיך צוהערן צו יעדער אָרד אפּ דער גאס. ס'איז אַ עמעסער גליק, וואָס דזשעיקס, אונדזער הויפּ-הונט, איז אפּ דער צווייטער וואָס נאָכן צווייטער פּונ די דע- משן ערגעץ פּאַרשוונדיג — די גורמאַנעס פּונ זשיליאַנסקער גאס האָבן אים מיספּאַמע פּאַרנוצט אפּ א געבראַענט, — ווייל בא יעדער האוועק זינעמ פּלעג בא אונדז דאָס בלוט פּאַרקילט ווערן איך די אָרעגן. זעלמן ווען עס פּלעג זיך ארענטכאַפּן א שטאָב אָדער א שכינע פּונ אונדזער שטאָק, און דעמאָלט האָט זיך מיט א שפּילער זיפּצערן געצויגן אריינער און דער זעלבער שמועס: — „מע רעדט, אז אייניכט וועט מען אלע ידן ארויסגעבן נומערן“, „מע רעדט, אז אייניכט וועט מען אלע יודן צונויפּטרעבן און פּאַרשפּאַרן איך אייני טייל פּונ שטאָט, שאַפּן א „געמאָ“. „האַלעוויי זאָל עס שוין גיכער געשען“, — פּלעגן זיפּצן די מאַמע, — „וועט מען כּאַטש זיין צווישן יודן און מ'וועט עפּשער קאָנען ארויסשטעקן די נאָז פּאַרן טויער“... דעם עמעס זאָננדיק, האָבן איך אליין אויך קימאט ווי געפרוימט וועגן דער באַליידיגנדיקער און פּענלעכער

געמאָ. — ס'זענען מיר נימעס געוואָרן די אויספּוצענישג און די מאַסקאַראַדן מענע
באַמ אַרויסגיג פּונ שטוב. נאָר קיין געמאָ איז דערזויגל נאָכ גיט געווען, מיר זענען
דערזויגל פּונ איר אויב גיט זשעדע געווען קיין דערנידערונג און צאָרעס.

איז אַט אייגמאָל, שוין נאָכ דער פאַרבאַטענער שפּאַ, האָט גענומען פּריווע איבער
די פינף שטאַק פּונ אונדזער הויז א דערשראָקענע שעפּטשערין. אומרו אונ שוידער
האָבן אַרומגעכאַפּט דאָס האַרץ. „מע גייט פּונ הויפּ צו הויפּ, פּונ שטוב צו שטוב
און מע פאַרנעמט פּריווע, זקייניג, קינדער... ווער ס'האָט געבראַכט די דאָזיקע
שרעקלעכע יעדע, האָט קיינער גיט געוויסט, נאָר אז ס'איז גיט קיין אויסגעמאַכטע
זאָכ — איג דעם האָט קיינער גיט געצווייפּלט.

אז מ'האָט האַסטיק אָנגעקלאַפּט איג מיר, זענען מיר אלע געבליבן זיצן ווי פאַר-
שפּיינערטע, באַמט מיר האָבן שוין געוואַרט אפּ דעם קלאַפּ. די מאַמע איז אוועק עפּענעט.
גיט אַרענגעגאַנגען, נאָר אַרענגערדיסן האָבן זיך דרייען — צעווישעמע, צעוויילדערעמע,
בייזע ווי די כּעס. מ'האָט אָנגעהויבן אומלויפּט מיט די אויגן איבערן צימער, איז
בער די שאַפעס און בעמל, גיט געקוקט אפּ קיינעם, פּונקט ווי זיי וואָלט אפּילע גיט
באַמערקט, אז ס'זענען דאָ מענטשן איג שטוב. א נאָפּשטיג פּונ עפעס א פאַרבאַרגענער
דאָפּענונג האָט א בליץ געטאָן בא מיר איג האַרצן. „זיי זענען געקומען צוליב
עפעס א ניער, „קאַנפּוסקאַציע“. פּלוצים האָט איינער פּונ די דריי, עפעס א שטיקל
עלמסטרע אפּאַגעט, אַרויסגעשליפּט פּונ קעשענע א צעמל, אפּגיב א זוכ געמאָ
דאָרט און אָנגעשטעלט די שיקערע, פאַרגאַסענע אויגן אפּ מיר: „קאַצ? — האָט
ער גיט אויסגערעדט, נאָר ווי אויסגעהאוקעט און אָפּגעהאוקעט פּראַנע, יאָ, כּוּ
פאַמיליע איז קאַצ“, — ביג איב קוימ אימשימאַנד געווען צו ענמפּערן. — „פאַרמינע
גען? — האָט ער ווידער א האַוקע געמאָ, נאָר פּלוצים האָט זיך בא אימ דאָס
גאַנצע פּאַנעם אָנגענאָסן מיט בלוט, דער קאַרק איז אימ אויף רויט געוואָרן פאַר
קאַס און, גיט וואַרמנדיק אפּ מינג ענמפּער, האָט ער א רעווע געמאָ:

— אַאופּשמעט!

איב האָב אליין גיט באמערקט, אז איב זיצ נאָכ אלץ איג דער זעלבער פּאַנע.
איג וועלכער זיי האָבן מיך געמאַכט. איב האָב געמוזט מאַכן איבער זיך א גרויסע
אָנשטרענגונג — אזוי שווער איז מיר געווען זיך אפּצוהייבן — און ביג געבליבן
שפּייגן פאַרג מערדער א שווינגנדיקע, קוקנדיק אימ מיט שרעק איג פּאַנעם — וואָס
וועט ער וויסער פּונ מיר פּאָדערן?

— קאָמ! — האָט ער א צישע געמאָ און, אָנבאַפּנדיק מיך פאַרן אקסל, מיט
קויכ א שטויס געמאָ צום אַרויסגאַנג. ווי א סאָמנאַבול, ביג איב געגאַנגען פּאַרויס,
און הינטער מיר האָבן שווער געמופעט די געקאָועמע שפּייגל פּונ די דעמשיגן אפּ
הויפּ האָבן איב געמאַכט א גרופּע מענטשן, איג די אויגן האָבן זיך א וואָהן געמאָ
באַקאַמטע געזיכטן — אלץ שכייניג און שביינעס פּונ אונדזער הויפּ. אַרומ זיי האָבן
אומגעהאועט עטלעכע סאָלדאַטן, אויסשמעלנדיק זיי פּאַרגוויזן, צו צוויי איג א ריי
מיך האָט מען צוגויפּגעפאַרט מיט ריווע האַלפּעריג פּונ דרייטן שטאַק. נאָר אויס-
געלאָזט האָט זיך, אז אַט דעם פאַראַד און די שפּרענגע וואָרדענונג צו צוויי איג א ריי
איז זיי גייטיק געווען בלויז אפּ אַרויספירן אונדז פּונעם טויער. אפּ דער גאַס האָבן
אַנדערע סאָלדאַטן שוין אומגעהאועט אַרומ א גרעסערער מאַכט, אויסשמעלנדיק אפּ
ברוק צו זעקס מענטשן איג א ריי. מע האָט גיט געזשאלעוועט קיין סמוסקעס, פּאַ-
מער האָט זיך עמעצער גיט אזוי פּליגן געשמעלט אפּ זינג אָרם. איב ביג שוין איצט
געשטאַנען צווישן אומבאַקאַמטע מענטשן, וואָס ערגעץ האָבן איב זיי פּרוער געזען,
און גאַנצ אַפּט אפּילע, נאָר דערמאָנען זיך, ווער זיי זענען, האָבן איב גיט געקאָמט.
„מאַרש!“ — האָט זיך דעהערט א קאָמאַנדע, און מיר האָבן אוועקגעשפאַנט, אַרומ-
גערינגלעט פּונ א קויט זעלנער מיט ביקסן, אָנגעשמעלטע צום שיכט, פּונקט ווי אַט
די מאַכע אומבאַהאַלפּענע וויבער, זקייניג און קימאַט קינדער וואָלטן זיי געדראָעט
מיט א געפּערלעכע אָנפאַל.

געגאנגענע זינגענ מיר איג דער ריכטונג פונעם „יעוורייסקי באזאר“ — אוי, שלעכט! — האָט א זיפּז געטאָג א יוד מיט א גרויער באָרד, וואָס האָט געשפּאַנט אַלס צו אַסל מיט מיר — מע פירט אונדז אַפּ לוקיאַנאַווקע...

אונ וויסנ דארפּט איר, אז דאָס וואָרט „לוקיאַנאַווקע“ האָט בא אונדז אַג שוידער קיינער ניש געקאָנט אַרויסברענגענ. דאָרטנ, אַפּ לוקיאַנאַווקע, איז דער יודישער ביי-סוילעמ, אונ וואָס סע פוט זיב אַפּ אפּן יודישן בעסוילעמ, האָט מעג שויג גוט געוואָס. א גרויל איז בא מיר דורכגעלאָפּן איבערן גאַנצן לעב. שויג זשע איז האָס שויג דער סאַפּ? די פיס זינגענ געוועג ווי צוויי שווערע קלעצער, וואָס רירג זיי פונ אַרְט איז געוועג אומעגלעכ. נאָך איב ביי פונדעסטוועג געגאַנגענ. „האַלט!“ — האָט זיב דערהערט א קאָמאַנדע, וועג מיר זינגענ צוגעגאַנגענ צו פאַראַסאַווסקע. קיינער האָט ניש געוואָס, צוליב וואָס מ'האַט זיב אָפּגעשטעלט, נאָך אלע האָבנ גענומענ קוקט לינקס צו דער ניי-קאַראַווישעווער גאַס. פונדאָרטנ האָט זיב גערוקט צו אונדז נאָכ אַ מאכנע מענטשן, אויב אַרוםגערינגלט פונ זעלנער מיט אָנגעשטעלטע ביקסנ. אַט זינגענ זיי שויג צוגעקומענ צו אונדז, אונ ס'האַט זיב ווידער אָנגעהויבנ אג אַרבעט פונ צונויפניט אונדז אונ אויסשטעלט איג אַייג קאָלאָנע. באַזונדערס האָט זיב דערמיט שטאַרק מוסאַסק געוועג אַיינער נאָכ נאָך א יוגנטשקער אָפּציער, וואָס אימ איז אַלץ ניש געפעלט געוועג די אַדער יענע צעשמעלונג, אונ ער האָט אַלעמאַל באַפויגט מיט א קוויטשיקער שטימ, דער זאָל אַריבערגייג איג יענער דיי, אונ דער — איג אג דערער, פונקט ווי האָס וואָלט געוועג אויסערסט וויכטיק גיט נאָך פאַר אימ, נאָך פאַרן גיורל פונ דער גאַנצער וועלט. נאָך אַט איז שויג די דאָזיקע קאָמפּליצירטע אָפּעראַציע אויב פאַרענדיקט. „מאַרש“ — האָט זיב ווידער דערהערט א קאָמאַנדע. אונ טייקעפּ נאָכ איר איז געקומעג א צווייטע: „רעכטס!“ מיר פאַרקערעוועג, וויזט זיב אַרויס, אפּ טאַראַסאַווסקע.

— אוי, אַלוי יעראַכיי! — האָט א קרעכצ געטאָג דער יוד מיט דער גרויער באָרד, ווי ער זאָל זאָגן עפעס א שפּילע, — עפּשער שרעכט מעג אונדז פאַקע גיט אַפּ לוקיאַנאַווקע.

אונ די פיס האָבנ זיב אָנגעהויבנ באַוועגן ליכטער, ווי מ'זאָל פונ זיי אָפּבינדן די שווערע לאַסט, וואָס האָט זיי געהאַלטנ צוגעקאָועט צו די שטיינער פונעם ברוק. אַרופּ-באַרג אפּ טאַראַסאַווסקע איז דעם קוויטשיק געסאַפּאָועצ אַנגעפאַלט איג קאָפּ, אז מ'דאַרף לויפּן, אונ דאָ האָט זיב אָנגעהויבנ א גנע סערדע פונ סטוסאַקעס, פונ „דאָנער-וועטער!“ אונ „פאַרפּלוצטער יודע“, ווינל ווער פונ דער מאכנע איז אימשאַנד געוועג צו לויפּן, אז מ'האַט קוימ די פיס געשלעפּט? אַרופּגעדראַפּט זיב מיט מאַ-טערניש ביז דאָ סאַסאַנאַנסקע, אונ ווידער: „האַלט!“ פאַרשטייעג מיר שויג, אונ מ'וואַרט נאָכ אפּ א גיבער פאַרטיע, נאָך איג וואָסער א זיב צו קוקט ווייסנ מיר שויג זיב. דער אַלמער מיט דער וויסער באָרד האַלט איג אַייג מוהמלעג, ווי עפעס אַ שיי-גאַעג וואָלט אימ אַרוםגעכאַפּט:

— רעכטס צי לינקס? רעכטס צי לינקס?

דער דאָזיקער געדאַנק — „רעכטס צי לינקס“ — האָט, וויזט אויס, אַרוםגעכאַפּט אַלעמעג אַג אויסנאַמ, דאָס איז געוועג צו זעג איג די פּיכערדיק ברענענדיקע אויגן, וואָס זינגענ אומגעלאָפּן איג דער אונ איג יענער זיב, צו רויטאַרמיע-גאַס אונ צומ יעוורייסקי באַזאַר“, „לינקס“ האָט באַשטיט שויט. פּלוצימ האָט זיב פונ אלע ברוסטנ אַרויסגעריסנ אַ זיפּז פונ פאַרליכטערונג. פונ לינקס, פונ פאַנקאַווער גאַס, איז אַרויס נאָכ א מאכנע מענטשן אונ זיב געלאָזט רעכטס, צו אונדז. הייסט עס, גיט לוקיאַנאַווקע, הייסט עס, גיט שוויט! אונ ווירקלעכ, מע האָט א קאָמאַנדעווע געטאָג: „מאַרש! רעכטס!“ אַפּגעמונגערטע, קימאַט פּריילעכע, האָבנ מיר אַוועקגעשפּאַנט צו רויטאַרמיע-גאַס, ווו ס'איז צו אונדז צוגעשטאַגענ נאָכ א מאכנע יוד. וויפל זינגענ מיר שויג איצט געוועג? הונדערטער, שוויזטער? שווער צו זאָגן. פאַרויס, פאַר מיר, האָבנ זיב קימאַט אפּ א קוואַרטאַל געצויגן דייענ, אונ פונ הינטנ, אז איב האָב זיב אומ-געקוקט, האָב איב קייג סאַפּ צו זיי גיט געזעג.

— מע פירט אונדז אפ פאָדאָל, — האָט ארויסגעזאָגט א האשפּאַרע דער יוד מיט דער באַרד, — דאָס פארנעמט מען אונדז שוין אינ דער געטאָ. נאָר לעב דער בעסאראַבקע, וואָס דאָס אָרט אירס איז אפילו שווער געווען צו דערקענען, ווייל אַנשטאַט דער פרעטיקער געבידע פונעם פארמאכטן מאַרק האָבן זיך געוואלגערט בלויז הויפּטס ציגל און שטיינער, האָט זיך ווידער דערהערט א באפעל, „רעכטס!“ און מיר זינגען אוועק אינ דער ריכטונג פון פעמשרעס, ווהיג זשע פירט מען אונדז פאָרט? אינ די פארפלאַנצערטע געטלעך פון פעמשרעס האָט מען אונדז אלעמאָל געדרייט רעכטס, לינקס, רעכטס, לינקס, און יעדעס מאָל, כאטש וואָרט „לינקס“ האָט א צאפל געכאַט דאָס האַרצ. איך האָב שוין אינגאנצן זיך געזען, וואָס אַרום מיר טוט זיך, איך קאָפּ האָט געדרישט, איך די ווייגן איז געווען א געפּל, און אַפּטמאָל איז מיר אויסגעקומען אַנכאַפּט זיך איך עמעצנס א האנט, איך זאָל זיך אומפאלן. איך האָב דאפּקע געשפּאַנט באַלעב מיט אלעמען, נאָר געווען בין איך אפּאַנעם אינגאנצן א פּאַרזאַלעשטע, ווייל איך האָב זיך געזען גאָרניט און געדענק גאָרניט. אופגעוועקט האָט מיך פון אַפּט דעם היינערפלעט דער אויסגעשריי פונעם אלטן:

— גוואָרט! מיר גייעט אפּ לוקיאַנאָווקע!

איך האָב אזויווי פון שלאָפּ דערזען, און מיר שניידג איבער דעם קרעשטשאַטי און גייען אַרום אפּן קאַלינינג-פּלאַצ. יאָ, דאָס איז דער וועג אפּ לוקיאַנאָווקע. נאָר עפעס אַ מאָדען גלייכטילט האָט איינגעהילט דאָס גאַנצע וועגל מינעס. איך דערקען ווי ס'האָט פּויל דורכגעפּוילעט אַיך מויעכ א נאָרישער „דאָרטן, דאָרטן וועט מען קאָנען לינגן מ'וועט זיך דארפן גיין... און ווידער א צושטאַנד פון פּולשטענדיק היינערפלעכט. עטוואָס צו די געדאַנקען בין איך געקומען שוין אפּן בייסוילעם, וועג ס'האָט זיך אַרום מיר צעטראַגן א גוואַלדיקע יעלצאָלע פון ווינבערשע און מענערשע שטימען. אַ געוויינ און א קוויטשערע. ס'האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז זיך קיין מענטשן, נאָר די וועלט אַרום מיר יאָמערט, און דאָס שרייט דער הימל, די ערד, די ביימער, די געדיכטע נראָנן, די כאַצאָוועס. דער גאַנצער גופּ מינער האָט זיך צעצאפּלט מיט אַ דרייבעם ציטער און אַיך האָב געהערט, ווי די צייגער קלאַפּן מיר אינ מויל. און מער געדענק איך שוין גאָרניט. איך בין אפּאַנעם גלייב טאַקע אומגעפּאַלג א געכאַ-לעשטע און אזוי געבליבן לינגן.

וויפּל ס'האָט געדויערט דער דאָזיקער צושטאַנד מינער, געדענק איך זיך. אופגע-כאַפּט האָב איך זיך פּויל מיין אייגענעם געשריי, ריכטיקער געזאַנג, פּויל מיין קרעכצן. איך האָב מיך קיין אייזער זיך געקאַנגט רירן, ווייל איך בין געווען פּאַרוואַלגערט מיט עפעס, וואָס ס'האָב לעכטמילע זיך פּאַרשטאַנען, פּויל וואָס עס באַשטייט. וווּ בין איך? וואָס טוט זיך עס מיט מיר? איך האָב גענומען אַנשטרענגען דעם זיקאַרן, און א קעלט איז דורכגעקאַפּט אַיבער מיין ליב. די דריי זעלנער אינ שטוב, דער קוויטשיקער געסאַפּאָוועצ, לוקיאַנאָווקע, דער בייסוילעם... האָט מען מיך, הייסט עס, דערשאַסן? איך לעב דאָך אַבער. איך פּויל די אומגעהייערע לאַכט, וואָס דריקט מיר אפּן רוקן, אפּ די הענט, אפּ די פיס, איך פּויל א גוואַלדיקע ווייפעק איך אלע מינע גלידער. און פּלוצעם האָב איך פּאַרשטאַנען: דאָס לינג אפּ מיר אַנגעוואַלגערט מווימע קערפּערן פּויל דערשאַסענע מענטשן. איך בין זיך דערהאַרעט און אפּילו עפּשער זיך פּאַר-וונדערט, ווייל איך בין אומגעפּאַלג פּרוער און אפּ מיר זינגען געפּאַלג פּויע מענטשן. איך בין אונטער א באַרג מייסום. וויפּל צייט ליג איך שוין אזווי? מיסטאַמע זייער לאַנג, וויפּל איך שוין, וויפּל אויס, טיפע נאַכט און אַרום מיר איז — שטאַק-פּינגערט. וויפּל איך שטרענג זיך זיך אַי, קאַנג איך אפּילו זיך פּאַנאָדערקלעבן די קאַנגטורג פּויל די קערפּערס, וואָס אַרום מיר. אופּהייבן זיך, אנטלויפן פּונדאַנען! נאָר וויאזוי טוט מען עס, אז איך קאַנג מיך קיין פינגער זיך רירן, א רופּ פּאַנג, טאַמער איז נאָך דאָ עמעצער א לעבעדיקער זיך וויפּל פּויל מיר? נאָר ערשטנס, האָב איך לאַכלוטן קיין קאַל זיך און, צווייטנס, האָב איך מויער — עפּשער דרייען זיך זיך נאָך דאָ אַרום, די מערדערס. לויזיט זיך, וויאזוי עס האָט זיך מיר איינגעגעבן צו באַפּרענען

לעכאטטכילע די פינגער פון אייג האנט, און דערנאָך די גאנצע האנט. אָפּ קאָגן איב
שיינ עטוואָס באוועגן דעם רעכטן אקסל און — אוי, סארא גליק! — ס'האָט זיכ
מיר אינגעגעבן א ריר טאָג מיט א פוס, צונויפבויה א קני. לאנג, זייער לאנג האָב
איכ זיכ געבאַכערט און געמאטערט, ביז ס'איז מיר געלונגען ארויסדראַפּע זיכ פון
אונטער דעם שרעקלעכן אָנשיט, וואָס איז געלעגן אפּ מיר. פון צווייטן דער געדיכט
טעניש פון די ביימער האָט זיכ גענומען דורכשלאָנג א בלאסע שניג פון דער אופגייענ-
דיקער לעוואָנע. א שוידערלעכ בילד האָט זיכ געשפּרייט פאר מניע אוינג. פון פאַרנט,
פון די זיטן, פון הינטן — אומעטום מענטשלעכע קערפערס, הויפּנוויז, איג סאמע
מעשוועדיקע און פאנאסמישע פּאָזעס — איבערגעפּלאַכטענע פיס און קעפּ, הענט,
אינגעקלאמערטע אינעם שאַכנס אקסל, הענט און פיס, צעשפּרייטע ווי צום שווימע.
איכ פיל, ווי די האָר הייבן זיכ אָן צו באוועגן בא מיר אפּן קאַפּ. גיי, איכל עם
גוט אויסהאלטן. איכ הייב אָן פאמעלעכ פּויענ, רוקן זיכ אפּ אלע פיר פון דעם
אַרמ, ווי איכ בין געלעגן. ס'איז נישט אזא גרינגע זאכ — מ'דאַרף איבערקריכן איבער
קערפערס, איבער גאנצע קופּעס מענטשן, און די הענט מניע מיט די פיס זינקע
אלעמאָל איג א געדיכטער קלעפיקער פליסיקייט, וואָס דער באטשט אירער איז מיר
קלאָר — ס'איז בלוט, דאָס פארבאקטע בלוט פון די וויבער, זקייניג און קינדער, מיט
וועלעכ איכ האָב צוזאמען געשפאנט אהער אפּ לוקיאנגאָוקע. ס'האָט געדויערט אוואדע
א גאנצע שאַ, ביז איכ בין אריבערגעקראַכן איבערן לעצטן קערפער — דאָס איז געווען
א פרוי, וואָס איז געלעגן מיטן פּאַנעם ארום אונ מיט צעוואָרפענע הענט. די לעוואָנע
איז שוין געשטאנען הויב און ס'איז געווען ליכטיק, נאָר א קוק טאָג דער פרוי איג
פּאַנעם האָט בא מיר קייג מוט נישט געקלעקט. בא דער שניג פון דער לעוואָנע האָב
איכ באמערקט, אז דאָס גאנצע העלע קליידל מיינט איז אינגעטונקט איג בלוט. אויב
ס'וועט מיר געלינגען אוועקגיין פונדאנען, וועט דאָס בלוט זיג א מאַסער אפּ שריט
און שריט. איכ האָב זיכ אָנגענומען מיט הארץ, האָב צוגעפּויעט צוריק צו דער
טויטער פרוי מיט די צעשפּרייטע הענט און פיבערדיק זי גענומען אויסטאַג. איכ
האָב עם געטאַג אזוי געשווינד, פונקט ווי איכ וואָלט דאָס גאנצע לעבן מיינט נאָר
געהאט צו טאַג מיט אָנטאַג און אויסטאַג מייסימ. נאָר איג פּאַנעם א קוק טאָג איר
האָב איכ נישט געוואנט. מיינע קליידער האָב איכ נישט אויסגעטאַג, נאָר מאמעש ארפּאָנע-
פליקט פון זיכ, סמארענדיק זיכ נישט אָנרירן יענע ערשער, וואָס זינגען געווען איינגע-
טונקט איג בלוט. אופשטעלג זיכ אפּ די פיס האָב איכ גאָב אלץ מויער געהאט, האָב
איכ אוועקגעפּויעט וויטער. ווהייג, איג וואָסער ריכטונג? כ'האָב נישט געוויסט,
צי דערוויטער איכ זיכ, צי איכ דערנענטער זיכ צו מיינע סאָנימ. נאָר דער באגער
וואָס ניכער אוועק פון אָס דעם גרויזאמען, פארשלאָסענעם אָרמ איז געווען אזוי
שמאדק, אז איכ האָב פונ גאָרניט נישט געוואָלט פראכטן. אָס האָב איכ צוגעפּויעט
צו עפעס א ריוו. דאָ ענדיקט זיכ אפּאָנעם דער בייסוילעם. הייסט עם, אז איכ רוק
זיכ נישט צו דער שטאַט, נאָר ארויס פון דער שטאַט, וויל צו דער שטאַט צו — דאָס
האָב איכ גוט געוויסט — איז דער בייסוילעם ארומגעצוימט מיט א געמויערשער וואנט.
ס'איז מיר עטוואָס גרינגער געוואָרן אפּן הארצן. כאַטש ווער קאָגן מיר קאוירג, אז
אויסער דער שטאַט וועל איכ זיכ אויב נישט אָנשטויסן אפּ זיי? כ'קאָגן גראדע אָנ-
טרעפּן אפּ א לאגער אָדער אפּ א מיליטערישן פונקט זייערן. אָבער קייג אויסוואל
איז נישט געווען, און איכ האָב אָנגעהויבן פּאַרזיכטיק איבערקריכן איבערן ריוו — אפּ-
דעק פונעם ריוו עטוואָס איג א זיט, האָט פון צווייטן געדיכטן גראָן א בליישטע
געטאַג איג דער לעוואָנע-שניג א קלייג קאלוזשקעלע. האָב איכ זיכ דערמאָנט. די
הענט און, זיכער, דאָס פּאַנעם אויב זינגען בא מיר אויסגעשמירט מיט בלוט. דארפ
מעג זיכ ארמוואשן. איכ האָב צוגעפּויעט צום קאלוזשקעלע און מיר דוכט זיכ, אז
כ'האָב נאָב קיינמאָל זיכ נישט געוואשן מיט אזא פלייס, ווי איג אָפּ דעם קלייניגקייט,
שמוציקן ביסעלע וואסער. אָפווישן פון זיכ אָפּ די שרעקלעכע פלעקן! איכ אייגע
ביג געבליבן לעבן פון אָפּ די הונדערטער און עפּשער טויזנטער מענטשן, און ס'איז
בא מיר געווען אזא געפיל, אז זייער אומשולדיק בלוט פאלט אויב אפּ מיר. פון יענער

זנט ריוו האָט זיך געשרייט און אומגעדרלעכ פּעלד, אָג קייג איינציק כיימעלע ארום. פּריווע דאָ האָט מער קייג זיג גיט געהאט, אָגעוו ביג איך שויג מיר געוועג פּונעם קרייב אפּ אלע פּיר. האָב איך זיך אומגעשמעלט אפּ די פּיס און זיך געלאָזט גייג. ווהיג איך גיי, האָב איך גיט געוויסט. מעגלעכ, אז גראָד איצמער שפּאַט איך פּונקט אַנמקענג פּוים, נאָך דעם, ווי איך האָב איך אַויסגעמיט דאָרט. פּלוצעם ביג איך געבליבן שטייג א פּאַרגליווערטע. וואָס רוקט זיך מיר אַנמקענג? עפעס אַ ווייס, ווי איך טאכריכט אָגענטאָג. גיט קייג מענטש און, דאכט זיך, גיט קייג כּעע אויב. און גלייבט מיר יאָ, גלייבט מיר גיט, גראָד ערשט דאָ האָב איך דעהפּילט, וואָס הייסט עמעסע שרעק. יענע אַגענטאָג, וואָס איך האָב איבערגעלעבט, לינגדיק אונטערן באַרג מייסימ, וועט איך האָב גיט געוואָס, צו וועל איך זיך אַרויסדראַפּעג, צו וועל איך טאקע אזוי אַויסגייג אין פּונג, זינגע געוועג מאמעש אַ קינדער-שפּיל אַנמקענג אָט דעם שוידער, וואָס האָט מיך איצט אַרומגעכאַפּט. איך האָב זיך דערמאַנט אין די אלטע מיטעס וועג געשטאַמעט פּונ געשטאַרבענע, וואָס בלאָקעט אומ באַנאכט איבער די בעכאַלמעס און זוכט זייער רוב. און אָט דער אַויסגעטראכטער מעס האָט אָנגע-וואָרפּט אפּ מיר טווינגט מלאָל מער פּאַכער, ווי די עמעסע, מאמאַשעסדיקע מייסימ, וואָס פּונ זייער לאסט האָבט מיר נאָך איצמער געבראַכט אלע בייגער, אלע גלידער. איך האָב אַ פּאַל געמאַג צו דער ערד און צום ערשטן מלאָל זיך צעווייגט, צימערנדיק מיט אלע איינורט. איך האָב זיך געוואָלט אָנטאַג קויעכ און אָפּרינגט דעם בליק פּונעם ווינג געשפּענסט, נאָך כ'האָב גיט געקאָנט. און דאָס ווינט, דאָס שרעקלעכע, האָט אומפּאַרמירלעכע רוקט זיך אַלץ געענמער און געענמער. איך ביג ווידעראמלאָל געפּאַל-באַלאָשעס.

אומגעכאַפּט האָב איך זיך פּונ עפעס אַ פּיכטס און וואַרעס, וואָס האָט זיך בא-וועגט איבער מיין פּאַנגעם. איך האָב אומגעפּונט די אויג און דערזען... אַ ציג, אַ פּאַשעמע ווינטע ציג, וועלכע איז געשאַנעג לעבן מיר און האָט מיר געלעקט די באק, ווי זי זאָל מיך צערמלעג נאָדער וועלג טרייסט. סאַרא מעשוועגע פּרייד ס'האָט זיך מיטאַמלאָל צעשפּילט נא מיר אין האַרצג! איך האָב אַרומגעכאַפּט די ציג פּאַרג האַלדז און זי גענומען קויש, ווי כּע קושט אַ פּייער, נאָענט פּרינגט, וואָס איז דיר ליב, ווי די אויגענע געשאַמע. איך, מירג שויג שמענדיק זינג אינגעם און קיינמלאָל זיך גיט צעשיידג, ציגעלע מינגס? און שמעלט זיך פּאַר, אז די ציג האָט זיך גיט געווערט. ס'האָט זיך מיר, פּאַרקערט, געדוכט, אז זי מוילעט זיך אויב צו מיר, ווי זי זאָל וועלג דערמיט אַויסדריק, אז יאָ, זי איז מאסקימ. אויב אזוי, איז קומ! איך ביג פּלינג אומגעשפּונגע און גענומען האָפּערדיק עפּאַנע פּאַ-רויס. און די ציג — אכ, סאַרא גליק! — זי גייט מיר נאָך פּונט-פּרייט, שטייט גיט אָפּ פּונ מיר. איז מיר אַנגעבאַלג א געדאַנק, איז מע דאַרפּ לאָזן די ציג גיט פּאַרויס. עפּשער וועט זי, מינג גייער פּרינגט, מיך ברענגע ערגעצ צו אַ יושעוו? און איך האָב אזוי טאקע געמאַג. די ציג האָט זיך אלעמלאָל אומגעקוקט, צי ביג איך דאָ, צי ביג איך גיט פּאַרשוונדיג ערגעצ. און אלע וויילע האָט זי זיך אָפּגעשמעלט אַ הריזע טאַג אַ ביסל גראָז, וואָס איז דאָ געוואקסן זייער שימער. פּלעג איך זיך דאַג אויב אָפּשמעלג און געדולדיק וואַרשג, ביז זי וועט ענדיקן איר וויכטיקע ארבעט. און אזוי גייענדיק, האָב איך גיט באמערקט, ווי ס'איז געוואָרן טאַג. דער פּאַרטאַניקער טוי האָט זיך צאַרט געלייגט אפּ מינגע האָר, אפּ די הענט, געוואשן מיר די פּיס, און איך האָב זיך דערפּילט אזויווי אָפּגעפּרישט. דער טוי איז מיר אויב אַ פּרינגט, ער וויל אפּאַנעם אָפּשווענקע אלע מינגע געכטיקע צאַרעס און ליידיג. און די אופּגייענדיקע זינג — אכ, סאַרא כיעסדיקע וואַרעמקייט זי צעשרייט! נאָך וואָס איז עס דאכט זיך, עמעצער שטייט פּאַרט, גיט ווינט אפּ קליינעם בערגעלע זאַמד? גייג, ער שטייט גיט, ער גייט גלויב צו מיר. און, האַלמל! — האָט זיך דערטראָנג צו מיר אַ בייזער, הייזעריקלעכער אייסקרום. און איך ביג ווידער, איך אייג אוינגבליק, פּאַרוונקעג איך אלע מינגע געכ-טיקע איבערלעבונגען, שרעק און פּאַסירונגען. איך ביג געבליבן שטייג, און איינציי-

מיק מיט מיר האָט זיך אָפגעשטעלט אויב די ציג. שוין גאנצ גאַנצט פֿונ אונדז
ביידן איז געשטאנען א דעמשישער זעלנער איג א קאסקע, מיט דער גאנצער אמוני-
ציע זינער און מיט אן אָנגעצילטער ביקס.

— וואָהיג? האָט ער שטרענג א פרעג געמאַן, קוקנדיק אָט אפֿ מיר און אָט
אפֿ דער ציג. וואָס זאָל איך אים ענטפערן? די ציג האָט זיך צוגערוקט צו מיר, און
דאָס האָט באַ מיר ארויסגערופֿן אַ בליצ־שנעלג געדאַנק.

— ווישלאַ, פֿאַנאַטישקו, קאַזאַטישקו פֿאַפֿאַסמי... האָב איך אים האכנאַנדיק אַ
זאָג געפֿאַן אַפֿ אוקראַיניש. דאָס הייסט: „איך בין, פֿאַניע טייערער, אַרויסגעגאַנגענ
די ציג אָנפֿאַשענ.“

— דאָנער־וועטער!— האָט ער זיך צעברוטט, איך פֿערשטעהע ניכט!
האָב איך אים מיט נאָוועגונגען און מיט מימיק געגעבן צו פֿאַרשטיין, אז איך
מירט די ציג אפֿ דער פֿאַשע. נאָר ער האָט שוין אפֿילע ניט געקוקט אפֿ מיר. די
גאַנצע אופֿמערקזאַמקייט זינע איז געווען פֿאַרנומען מיטן פֿולן אַנטער פֿון דער ציג.
דאָס גאַנצע נאַרשע פֿאַנגען זינס האָט זיך צעשניען, ער האָט אפֿיך אָפֿגעשפֿיליעט
פֿונעם קאַפֿ פֿונעם רימען, מיט אַ ווונג פֿונעם קאַפֿ מיר געהייסן צוהאַלען
די ציג און גענומען זי געשווינד און פֿלינג מעלען. די ציג איז געשטאַנען געהאַרען
זאַמ און געקוקט אפֿ מיר. און ס'האַט זיך מיר געדוכט, אז איך ליינען איך איר בליק
אַ פֿאַרווירט: „פֿאַרוואָס האָסטו עס פֿריער אַלייני ניט געמאַן? וואָלסטו האָב געקאַנט
אי אָנעסן, אי אָנמירינגען זיכ!“ איג דער רעגע האָב איך זיך ערשט דערמאַנט, און
איך האָב דאָך שוין העכער אַ מעסלעס גאַרגיש גיט געהאַט איג מיגן מויל. עס איז
מיר אַזש גיט גוט געוואָרן, וועג איך האָב דערזען, ווי דער דעמשישער
סאָלדאַט האָט אַרויסגעשליעפֿט פֿון דער קעשענע אַ שטיק ברויט און גענומען פֿונעם
קענ עס ליינען קעסעלע מיט מילכ. געגעסן האָט ער זשענדע, ווי אַ הונגעריקע כּנע,
און איז געווען אַזוי באַשעפֿטיקט מיט דער אכילע, אז איך האָב באַשלאָסן אויסצוגי
זיך דערמיט און אָפֿטראַנגן זיך פֿון אים וואָס ווילטער. ס'א גליק, וואָס איך האָב אָנגע
געטראַפֿן גראָד אפֿ אַזאַ נאַרשעוואַלע דעמשי. אַג אַנדערער וואָלט לויט מיגן שפֿאַ
טישן אָנפֿאַנגן זיך אָנגעשטויסן, אז די מיסע מיט דער ציג איז אַג אָנשטעל. איך בין
געגאַנגען אַזוי גיב, ווי ווילט איך האָב נאָר געקאַנט, קימאַט געלאָפֿן, און די ציג — באַ
גאַד מיט מיר, ווי זי וואָלט פֿאַרשטאַנען, און מיר דאַרפֿן זיך פֿון עפעס ראַמעווען.
פֿאַקטיש אָבער האָב איך גיט געפֿירט די ציג, נאָר זי האָט מיך געפֿירט. וואָרעם
נאָכט צווייטג בערגל, וואָס מיר האָבן באַגענגט, האָט זי פֿאַרקערעוועט רעכטס, און
מיר זינען געגאַנגען שוין מיט עפעס אַ שמעגל, וואָס האָט אונדז לעסאַפֿ געבראַכט
צו אַ דאָרפֿישן שליאַב. איצט האָב איך זיך שוין געקאַנט עמוואָקס אַרענמירן לויט
דער זון און וואָב געוויסט, אז מיר דערווייטערן זיך אַלץ פֿונ דער ישׂמאַט, אפֿאַנעם
איג דער ריכטונג צום דינעפֿער. און ווירקלעך, ס'האַט לאַנג גיט געדויערט, ווי ס'האַט
פֿונדערווייטנס אַ בלישטשע געמאַן די בלויע אויבערפֿלאַכ פֿונעם פֿרעכטיקן טיכ.
גיין מיטן שליאַב האָב איך פֿונדעסטוועגן מוירע געהאַט, כ'האַב זיך נאָר געכטאַדעט
גיט פֿאַרלויבן אים פֿון אויג, ווייל אויבלאָנגען אָג אַ וועג האָט אויב קיין זיג גיט
געהאַט.

די זון איז שוין געשטאַנען נאָר הויב, וועג גיט וועט פֿונעם דערביינגן וועלדל
האַט זיך באַוויזן עפעס אַ פֿאַרשוין מיט אַ לאַנגן שטעקן איג דער האַנט. מיר האָבן
ביידע איינצטייט באַמערקט איינער דעם צווייטן און איך האָב געזען, ווי ער האָט
געמאַכט אַן איינטייטיקטווע באַוועגונג אפֿ צוריק. איך — אויך דאָס זעלבע. מיר האָבן
זיך אפֿאַנעם איינער פֿאַרן אַנדערן דערשראָקן. איך האָב זיך אָבער גלעב באַדענקט:
וויבאַר ער האָט מוירע פֿאַר מיר, האָב איך זיך שוין פֿאַר אים גיט וואָס צו
שרעקן — ס'איז גיט קיין סויען. האָב איך זיך געלאָזט גיין גלעב צו אים. און ער,
דערזענדיק אַן אומבאַוואָקאַנטע פֿרוי מיט אַ ציג, האָט, ווינזט אויס, אויב באַשלאָסן,
אז אַנטלויפֿן פֿון מיר איז גיט קעדי. ער איז געשטאַנען און געקוקט אפֿ מיר, אַ
הויכער, אַ האַרער, מיט צוויי לאַנגע קרויע וואָנצעס און מיט אַ הויכע געלצענעם

יאלעמ אפג קאפ. פונקט, ווי מ'וואלט אים פונ שוויטשענקאס אָדער פון גאַנאַלס עפעס
א בוכ צאָרוואָס אַרויסגעכאַפּט.

— זווידוקיליא? — האָט ער מיכ א פרעג געמאַן.

— פונ קועוו, — האָב איכ אים געענטפערט.

— הא. א צע שמשאָ? — האָט ער א וויז געמאַן אפ דער ציג.

— א פריבלודנע.

— אהא... א קודי אידעש?

האָב איכ אים איג קורצע ווערטער דערציילט מינג געשיכטע.

— אזוי, אזוי... — האָט ער געשאַקלט מיטן קאָפּ כא יערער וואָרט כלינעמ און

דערזויג זיכ גענומען פאַרעג איג דער טאַרבע, וואָס איז געהאנגען בא אים אפ דער
זיט, ווי כא א פאסטעכ.

עס, — האָט ער מיר דערלאנגט א שטיק אלטגעבאקן שווארצ ברויט, איכ

האָב א שערבע א כאפ געמאַן דאָס ברויט און קינענדיק דערציילט וויטער, וואָס
מיט מענ? — האָב איכ פארענדיקט מיט א יועשדיקער פראגע.

— הא... — האָט ער זיכ גענומען קראצע איג קאפּ. — קומ, מירג שויג זענ.

אקיש, אוועק פונדאנען! — האָט ער זיכ פארמאסטן מיטן שמעקן אפ דער ציג.

— פארוואָס פריבסטו זי אוועק? — האָב איכ זיכ פארכידעשט.

— מיט איר וועלג מיר זיכ צופיל ווארפן איר די אויג, און קייג איבעריקע

אויגן ווארפן מיר מיט דיר איצט גיט האָבג.

ער איז געווען גערעכט, דער אלטער, און איכ האָב אלייג אויכ גענומען העלפן

איים אַפּטרעבן די ציג, וועלכע האָט גיט געהאט קייג שומ כיישעק צו שייגן זיכ מיט
אונדן. ס'האָט איר נאָכער גיט געהאַלטן, און איג עטלעכע מינוט ארום ביג איכ שויג

געגאנגען מיטן אלטג דורכג וועלדל נאָן מינג קורצוועליקן פרינגט און באגלייטער. איכ
דארפ זיכ מוידע זענ, אז איכ האָב איג דער רעגע שמארק געבעקט נאָך מינג ליבער

ציג — זי איז דאָך געווען מינג רעמערג.

דער אלטער האָט מיכ אריינגעפירט גיט איג דאָרפ ארינג, נאָך איג א האלב

אינגעפאלענע קלוגיע דינטערן דאָרפ.

— ווארט דאָ צו אפ מיר, — האָט ער א זאָן געמאַן און איז אוועק.

איכ האָב זיכ אריינגערוקט איג א ווינקל און גענומען ווארטן. דער אלטער האָט,
וויזט אויט, געהאט צינג, וועל ווארטן איז מיר אויסגעקומען זייער א סאכ. שווינג

פערליי מאכשאַוועס זינגען דירכגעגאנגען איג קאפּ. „עפשער איז עס א פארעמער,
א גאלעג, צי דער רועב ווייט וואָס? עפשער האָט ער מיכ פארנארט אהער?“

נאָך אוועקנייג האָב איכ זיכ גיט באשלאָסן. ווהייג וועל איכ גייג? ס'איז שויג
געווען פארנאכט, וועג ער האָט זיכ באוויזן מיט דעמ זעלבן שמעקן און מיט א

קלומעקל איג דער האנט.

— גא, טו זיכ איבער, איג דאָרפ דארפ מעג אויסזעגן דאָרפיש. — און ער האָט

ארויסגענומען פונ קלומעקל אג אלטג דאָרפישען סאראפאן. נאָך דעמ, ווי איכ האָב
זיכ איבערגעמאַן, איז ער ווידער ארינג איג קלוגיע.

— כאפ איבער, — און ער האָט מיר דערלאנגט א קריגעלע געברייטע מילכ און
א היפש פלעצל, פונקט אזא אלטגעכאקס, ווי דאָס באטאָניקע ברויט. איג אייג

אוינגבליק איז פונ דער מילכ און פונעם פלעצל קייג זייכער גיט געבליבן.
— אז ס'וועט פינגטער ווערן, וועלג מיר דיכ אריבערפעקלעג אפ יענער זיט

דיעפער. אזוי האָט כאפוילג דער פאַרויצער פונ ראט.

— פונ ראט? — האָב איכ זיכ פארכידעשט, — ס'איז דעג בא איכ ראטנמאכט?

— אווארע ראטנמאכט, ווי דעג אטערש?

— גו, און די דימשנ?

— א פענירע אפ זיי, מירג זיי כעווי אויסראטן. זיי האָבן כא אונדן אוועקגעזעצט

א סמאראסטע, איז ער שויג, דאנקען נאָם, איצט אפ דער עמעסער וועלט. זיי וועלג
כא אונדן אלע האָבן אזא סאָם.

— עם זינגענדיג בא איינע דאָ פארמיזאנער? — האָב איך געשטעלט אַן אומפאַרזיכ־
טיקע פראגע.

— עהע, דו ביסט, ווייניג אויס, זייער אַ גינגעריקע. וועסט גיך אלס ווערנ...

— נייג, נייג, — האָב איך זיך גענומען פארענטפערן, — איך האָב דערמיט גאָר־
ניש געמיינט! — און איך האָב זיך צעווייגט. מינע שרעק האָבן אים, אפּאַנעם, אים־
בערציגט.

— מ'דארף נישט האָבן קיינע לאנגע צונג, — האָט ער מיר סאָפּאָקאָסאָפּ אַ זאָג
געטאָג מיט אַ טאָג פונעם שאַלעם. — איז ווארט דאָ אויס, איכל קומען גאָב דיר... —
און ער איז ווידער אוועק. איך האָב שוין מוירע געהאט פּרעגן בא אים אי דעם
גאָמען פונעם האָרפּ, אי זינג אַייגענעם גאָמען. ביכלאל, האָב איך גוט פארגעדענקט
זינג אַזאָג וועגן אַ לאנגער צונג און האָב זיך שוין שפּעטער אויב אָפּגעהאלטן פונעם
שפּעלטן איבעריקע פראגעס. דערמיט דערקלערט זיך טאקע, וואָס איך קאָג נישט אָטרופּן
קימאט קיינע אַייגן גאָמען פונעם די אלע דערפער, פארביי וועלכע איך ביג דורכגעגאנגען
און אָפּטמאָל דורכגעקאָרט, ווי קאָנטראַבאנדע, אפּ אַ פּורל.

כ'ועל נישט געמען באשרעבן, ווי דער אלטער פאראם (אזוי האָב איך אים אליין
אַ גאָמען געגעבן) האָט מיך באַנאכט דורכגעפירט מיט עפעס פארביבאָדענע שטעלע־
געלעבט צומ דיוועפער, געהייסן זיך אוועקלייגן אפּן דעק פונעם קלויג שיפּעלע, איבער־
געדעקט מיט מיט אַ רעדנע און אוועקגעפירט ערנעץ מיטן טיכ. איך ביג געווען
גוואַלדיק מיר און, אַנגעווייגט דורך די דיוועפרישע מוואַלעס, ביג איך אַנגעשלאָפּן,
ליגנדיק אזוי, ווי אַ זאק, אפּן דעק פונעם שיפּל. אופּגעכאַפּט האָב איך זיך פונעם
אלטנס שטימ:

— קרייג ארויס!

זינגענדיג מיר שוין, הייסט עס, פונעם יענער זעט טיכ? פרייע זיך האָב איך, אייניגט־
לעב, גאָב נישט געהאט מיט וואָס, גאָר ס'איז מיר עפעס גרינגער געוואָרן אפּ דער
געשאַמטע.

— ווארט דאָ אפּ מיר — האָט מיר ווידעראמאָל לאַקאָניש פאַנגעלייגט מיטן טאָ־
ראס מיט די לאנגע וואָנצעס. דאָס מאָל האָב איך געווארט שוין נישט לאנג. איך
עטלעכע מינוט ארום איז מיטן באשיצער געקומען צוריק מיט עפעס אַ פרוי פונעם
מיטלען יאָרן און מיר געמאָלד:

— זי וועט דיר ווייניג דעם וועג.

צוויי פרויען, אז זיי גייען אייניגע, קאָנען זיי נישט שווינגן, גאָר איך האָב בא־
שלאָסן ווארטן, ביז זי וועט אָנהייבן רייזן די ערשטע.

— פונעם וועג? — האָט זי מיך טאקע טייקעס געפרעגט און, נישט ווארטנדיק אפּ
מינע ענטפער, פאַנגעזעצט: — איך האָב האָרפּן צוויי זיג, ביידע אפּן פּראָגמ... גאָט
ווייסט, צי זיי לעבן גאָב, צי ס'איז מיט זיי, באהיט גאָט, עפעס געשען. און אַ טאָב־
טער מינע ווייניג האָרפּן, אפּ פּראָקע. געהערט פונעם אזא גאס? — און זי האָט מיר
גענומען אויסדערציילט די געשיכטע פונעם אירע צוויי זיג מיט דער טאָכטער, וואָס
דערצויען האָט זי זיי איינע אליין, ווייל דעם מאַן האָבן די דעמישט גאָב איך יענער
מילכאָמע געהארנעט. אויך, האָט זי, הייסט עס, מיט די דעמישט נישט קיינע קלענערן
בעזשכּן, ווי איכ... — און איצט... — האָט ווייטער דערציילט די פּויערשע, — די קו
האָבן זיי גאָב דעם ערשטן טאָג אוועקגעטריבן צו דער שטימע, איך הויפּט קיינע אַייגן
דינדעלע נישט איבערגעלאָזט, איך קאמער קיינע אַייגן קערנל... אויסקערנען זאָלן זיי עס!
אַלצייגן פונעם שטוב צוגענומען...

— און דו האָסט נישט מוירע אומצוגיין אָס אזוי אָ, מיט מיר?

— אַי, טייעריקע, וואָס איז שטעכ איצט מוירע צו האָבן? גלויב מיר, און
אפּילע לנג איצט אפּן אויוון איז אויב געפּערלעכ. דער פאַרזייער פונעם ראס האָט גע־
הייסן, דארפּ מען פּאַלנג.

— ס'איז בא איינע דאָ אַ ראס און אַ פאַרזייער?

— דעם אלמג פארזיצער, פעמראָ שוויטשוק, האָבן זיי, די גאָלדאַנימ, אָפּגע- האַנגען. האָבן מיר שפּילערהייט אויסגעקליבן אַ גינעם. קיינ קאַנצעליאָרע מיט קיינ פּיטש האָט ער נישט, נאָר אַן אימ טועט מיר גאָרניש.

סאַרוסיע — אזוי האָט געהייסן מיין באַגלייטער — האָט מיך געבראַכט ביז אַ צווייט דאָרף און איבערגעגעבן פּוה האַנט צו האַנט אַ גינעם באַגלייטער, אַן אלטיגן פּויער מיט אַ ציגן בעררל. ס'האַט געמאַכט אַן אינדרוק, ווי מ'זאָל דורך עפעס אַ אַנדראָטיקן טעלעגראַפּ איבערגעבן וועגן מיר איבער דער גאַנצער געגנט און אלע ווייטן שוין, וואָס מ'האַט מיט מיר צו טאָן, כאָטש דעם אלטישקע פּאַנאַס האָבן איך געמוזט ווידעראַמאָל דערציילן די גאַנצע געשיכטע מינע פּוה אָנהייב בייגן סאָפּ. ער ווידער האָט מיר געגעבן צו פאַרשטיין מיט אַלמג, באַקאַנטן מאָשל, פאַרוואָס דאַרפּ מען איצט באַווידערס האָבן איר ראַטן, איר קאָלוירטן:

— ערשטנס, וועלן מיר זיי אונדזער מאַכט נישט אָפּגעבן, זיי זאָלן אפּילע אָפּ- לויפּן, און, צווייטנס, איז אַ בעזעם, ביז ער איז צוגויפּגעבונדן, וועט אים קיינ אייגן מואַד נישט צעברעכן, צענעמסטו אים נאָכער אפּ איליגאַלע ריזעלעכע, וועט אים אַ מאָנצ קינד מיט צוויי פּינגער צעברעקלען.

יא, די ראַטנמאַכט האָט זיך דאָ אומעטום געהאַלטן פעסט, און איר האָבן איך עס מיטמאַמע צו פאַרדאַנקען, וואָס איך אלע דערפער האָט מען מיך אָפּגענומען: וואַרעם, מיט מינעפּיל, אומעטום האָט מען מיך אויסבאַהאַלטן, אָנגעהאַנדעוועט און מיטגעהאַלטן גיין ווינטער. איז אַ פּאָר ערשטער האָט מען מיך אפּילע צוגעפירט מיט אַ פּורל, אָבער שטענדיק זינגען מיר גענאַנגען און געפאָרן אָן אַ שטעג און אָן אַ העג, דורך וועלדלעכ און קוסטעס, איבערגייענדיק צופּיל טיכלעכע און ריזשקעס. איז אייניקע דערפער איז מיר אויסגעקומען איבערצווואַרטן אַ טאָג און מער, „איצט איז געפערלעכ צו גיין, זיי לאָקערט דאָ, די הינט“...

און אזוי ביזן איינעם אַ שיינעם טאָג, ווען דער לעצטער באַגלייטער מינער האָט מיך אָפּגעקאַזט אליין און געזאָגט: „גו, איצט וועסטו שוין גיין אָן מיר. האַלט זיך גלויב-גלויב, ביז אַט יענעם וועלדל, דערנאָך וועסטו זיך געמען עטוואָס רעכטס...“ האָבן איך זיך געהאַלטן גלויב-גלויב, דערנאָך גענומען זיך רעכטס און...

— שטיי! ווער גייט?..

אַקעגן מיר איז געשטאַנען אַ רויטאַרמייער מיט אַן אָנגעשטעלמער ביקס. אונדזערע!.. כ'ביג געראטעוועט!.. אונדזערע!.. כ'האָבן זיך מיט פּרייד געלאָזט „אַרעס פּירג“ און מיט נאָך גרעסערער פּרייד בין איך געקומען אין שטאָב, וווּ מ'האַט זיך צו מיר אַ היפשע ציט באַצויגן מיט גרויס כּשאַד און גענוי אויסגעפּרעגט אלץ מיט אלע מינדסטע פּראָטימ און סימאָני. און אין אַ טאָג אַרום בין איך שוין געווען אפּ אַ באַנסטאַנציע, איך אַן עוואַקאַט-פּונקט. איצט, ווי איר זעט, בין איך אין גאַוואָסי- בירסק און אַרבעט אפּ אַ מיליטערישן זאוואָד, מיטהעלפּנדיק, ווי ווינט איך בין גאָבן בעקויע, צו דענענעמערן אונדזער גיזאַכטן איבערן פּרעכטן סויגע...

וואָס איז געוואָרן מיט מיין אלטיגקער מאַמען און מיט אלע אייגענע, ווייס איך אַד- העמע נישט. עס ווילט זיך גלויבן, — כאָטש ס'איז שווער זיך פּאַרצושטעלן, — אז זיי לעבן און קויגן ארויס צוזאַמען מיט אונדז אלעמען אפּ דער גליקלעכער שאַ, ווען קינען וועט ווידער ווערן אַ סאָוועטישע שטאַט און מירן זיך ווידער צוגויפּקומען אלע אייניגעם. דאַן, אָ, דאַן... איך וועל פּרויער פּוה אלץ אוועקלויפּן אפּן יודישן בעסוילעם אַ קוש טאָג אפּ יענעם אָרט, וווּ איך בין פּוה טויט לעבעדיק געוואָרן.

צוויי לידער וועגן פריצן

1. פאסט

שרייבט דאָס ווייב א בריוועלע:
 „פריצ, אנטלויפ צוריק,
 כ'דארפ שוין ניט קיין טולעפל,
 כ'וויל שוין ניט דאָס גליק.
 ס'וויינען מ'זען שכינעטעס,
 קלאָנג טאָג ווי נאכט,
 מע האָט דאָס גוטע בריוועלע
 זיי אהיים געבראכט,
 יענערס מאַן און יענערס זון
 זינען שוין ניטאָ...
 קומ אהיים, מ'זען טייערער,
 אינ א גוטער שאָך.”

בערטע ווארט באמ פ'ינצטערל,
 ווארט א טאָג, א נאכט,
 האָט מען איר דאָס בריוועלע
 צו דער שוועל געבראכט.
 אינ א שווארצן רעמעלע
 דער קאָנווערט,
 אוי, דער קלוגער בעו טעניו
 איז געוואָרן שלעכט.
 אן אלמאָנע בערטעניו,
 וויי צו אירע יאָר
 פרירט זי אָן א טולעפל,
 פרירט זי אָן א פאָר.

שרייבט דער מאַן א בריוועלע:
 „בערטעניו, מ'זען גאָלד,
 האָסט א טכורן טולעפל
 לאנג, שוין לאנג געוואָלט.
 וועל איך ברענגען דיר,
 וועל איך שיקן דיר,
 מ'זען בריליאַנט.
 איינע וועסטו זיין בא מיר
 אינעם גאנצן קאָנט.”

שרייבט דאָס ווייב א בריוועלע:
 „פריצ, מ'זען ליבער העלד,
 איינער וועסטו זיין בא מיר
 אינ דער גאָרער וועלט.
 ברענג אהיים פון ריסנלאַנד
 ברענג א זאק מיט געלט.”

שרייבט דער מאַן א בריוועלע:
 „בערטע, ס'איז מיר קאלט,
 כ'ווארעם זיך די ביינדעלעך
 אינעם שניי אינ וואַלד.
 כ'האָב שוין ניט קיין טולעפל,
 קיין געשאַנק.
 ל'זיך בינ איך, טיבעלע,
 אלט בינ איך און קראַנק.”

2 דער טויט פון פריצן

ס'האָט פריצן אָנגעהויבן זיך דוכטן גאָר, —
 פון קעלטן רוסישע, פון שרעק, צי ניט דערעסנ? —
 אז אויערן אייזלשע עס וואקסן אימ א פאָר,
 און אלע מאָל זיי ווערן גרעסער, גרעסער.

קלאפט זיך אויף דאָס דײַטשן קאַפּ אינ וואַנט,
אינ דעם טראַנשייען-אַיזן, וואָלט ריכטיק זײַן צו זאָגן.
מע רינדט שוין נישט פֿון ווייטעק, — ס'איז אַ שאַנד!
האַט ער גענומען פֿאַר די פֿײַנט זיך קלאָגן:

„פֿאַר וואָס זשע קומט עס מיר? פֿאַר וועלכע זינד?
כ'האַב נאָך אַפֿילע נישט באַוויזן לעבן:
כ'האַב בלוזן דערשטאַכטן אײַן אומשולדיק קינד,
איז קאַן דאָס גאַט מיר נישט פֿאַרגעבן?”

„אז שולדיק איז אינ דעם דײַטשן שניק אליינ,
ווער האָט געהייסן אײַם אַ צונג מיר ווייזן?
ווער האָט געהייסן אײַם אינמיטן וועג צו שטייגן?
כײַן אַ דײַטש, איך בין דאָך נישט פֿון אײַזן!”

„פֿאַרוואָס זשע עפעס איך? אָט זײַ, — האָט ער באַוויזן, —
דערשטאַכטן האָבן זײַ נישט אײַנס, נישט צוויי,
פֿאַרטריקנט איז נאָך נישט דאָס בלוט אפּ שאַרפע שפּיזן,
און ס'וואַקסט זײַ נישט קײַן אײַערן און ס'טוט זײַ גאַרנישט וויי...”

„אוי, ווינד איז מיר! — האָט האַנס גענומען כליפען, —
וואָס קומט עס פֿאַר? איך קאַן עס נישט פֿאַרשטיין...
נישט אנדערש אַ מאַכשיפעטע, אַ קליפע,
האַט פֿון אַ לעמפּערט מיר אײַנגעשטעלט די צײַן.”

און אלע האָבן מיט מאַל גענומען שרײַען:
— די הענט! די פֿיס! די פֿינגער און דער קאַפּ!
אנ עק עס וואַקסט באַ אײַנעם פֿון אַ כײַע.
פֿון זינען זינען אלע דאָ אַראָפּ.

און אלע האָבן זיך גענומען בײַסן, ציפּן,
ווי כײַעס אײַנער אפּן צווייטן זיך געלאָזט,
אַט רינט שוין בלוט, אָט טרישטשען ריפּ...
עס פֿלופּט דער ווינט. עס ברענט דער פֿראַסט.

פֿאַרטאַן, די הענער האָבן אָנגעהויבן קרייען,
אינ פֿעלד אַרומגעלאָפּן איז דער ווינט.
געפונען האַט ער טויטע דײַטשן אינ די שנייען, —
אַרויסגעשלידערטע פֿעגירעס, הינט.

דער פארדינסטפולער קעכער פונ פאָלק

פארדינסטפולער קעכער פונ פאָלק — מיט דעם טיטל האָבן אימ געקרוינט די רויטארמייער פונ זינ פאָלק. און אינדערדעמעס, וואָס נאָכ וואָלט מען געקאָנט צו-טראַכטן פאר אימ, אז א מעדאל פאר געוואַנטקייט האָט ער שוין באַקומען, און אָר-דעג פונ רויטן שטערן אויב, קאָווער פונ א גאנצן פאָלק אוואַדע. זאלמען קאראס שמיכלט אונטער. ס'ארט אימ גיט, וועגן די כעווער גיבן אמאָל א שפאס איבער אימ, ער איז אַליין אויב אזא פארשוני, וואָס האַלט גיט פונ אַ קיינ מאַרעשבוירעניקעס און גודניקעס.

—ביכלאל האָבן די כעווער א טעווע א לאַכ טאָג, א שפאס טאָג איבער א קע-בער, וואָנט קאראס. ס'איז שוין אזא מיג פראַפעסיע, איבער וועלכער מע קאָג א לאַכ טאָג. זאָל מען זיכ לאַכן געזונטערהייט. מענטשן, וואָס האָבן נאָכ קיינמאָל קיינ פולווער גיט געשמעקט, מיינען אוואַדע, אז אפן פראַנט גייט מען ארום מיט אראַפגעקאָממע קעפ, מיט זויערע צורעס ווי פארזעסענע מוידן. א געכטיקער טאָג! דאָכט זיכ, אז איבערגעצ איז גיט אזוי פריילעכ, ווי ציווישן עמעסע סאָלדאטן. פּרענט וועמען איר זיילט, וועט איר הערן. נו, און אז די כעווער וואַרפן א ווערטי, וועלן זיי באַ מיר קרוינן אויסגאָב זעסן, וועלן נאָכ קיינ וואַרט דארפן קאראס איג קעשע-ניע גיט קריכן און איג אַרעסטער גובערניע איז ער אמאָל אויב געווען...

סאראכטן האָט בלוין גיט אַפגעגליקט מיט די קאַרעספּאַנדענטן, וואָס האָבן אימ באַשריבן איג די ציטונגען. מע האָט אימ געוואָלט מאַכן פאר א קראַסאוועצ, נאָר קיינ שיינער איז ער ווינט גיט. א קורצוואַקסיקער, דאָס פּאַנעם — פּול מיט קליינע. די נאָז — א קורצע, עטוואָס פאריסענע. נו, און וואָס איז שיעב די אויגן, — געווייז-לעכע העלע אויגן, האַקלאַל, מיט גאַרניש שיידיט ער זיכ גיט אונטער פונ א סאכ רויטארמייער פונ זינ פאָלק. אז מע קומט אָבער אהער און מע דעהערט, אז א פאַשעטער קעכער טוט אויב גיט, קומט מען צו אימ און מע באַשריבט אימ פונ קאָפּ ביז פיס. איינער א קאַרעספּאַנדענט האָט אפילע אַנגעשריבן וועגן אימ איג א בעקאָוועדיקער ציטונג אַ מיסע, אז ער, קאראס, האָט איג די שווערסטע מינוטן פונ שלאַכט זיכ דערמאָנט אַ זינ קאלע מאַרוסיע. אז ער, קאראס, האָט נאָר גיט קיינ קאלע מאַרוסיע, ער האָט א וויב מיט א קינד. וועגן דאָס וויב האָט איבערנע-לייענט איג בלאַט די געשיכטע מיט מאַרוסיען, איז איר פינצטער געוואָרן איג די אויגן און זי האָט אַנגעשריבן דעם קאָמיסאַר פונ פאָלק א בריוו, ער זאָל אויספאַרשן באַ אימ, באַ קאראס, וואָס טראַכט ער זיכ און וואָס הייסט, ער זוכט זיכ אַפּ אַ קאלע איג דער צייט, וועגן ער האָט א וויב מיט א קינד. נאָכ ביז היינטיקן טאָג קאָג ער גיט איבערצייגן זינ פרוי, די באַשיידענע האָווע, אז די מיסע מיט דער קאלע איז אַ אויסגעטראַכטע מיסע. איג שלאַכטן איז ער טאקע געווען און א סאכ מאַל, דאָס איז עמעס. נאָר קיינ קאלע האָט ער גיט און ער דאָס זי גיט האָבן. נאָר גיי-היי... טאָכ א סאכ צאָרעס האָבן אימ אַנגעטאָגן די קאַרעספּאַנדענטן, און צוליב דעם סא-קע האָט ער ליב אַליין צו דערצייילן זינ קורצע געשיכטע, אז מע בעט אימ נאָר שטאַרק און אז ער האָט א פאָר פרייע מינוטן. קאראס דערצייילט אזוי:

— אַליין ביג איב א קעכער אַ פעכאַטנער, כאַטש מען קיב איז אַפּ גומענע דע-דער. די גאנצע מילכקאָמע גיי איב מיט אונדזער פעכאַטע, וואָס האָט שוין אויסגע-

האלטן נעגן שלאכטן מיט דעם פארשיוון דעמיש. אז א פּעכאַמנער פּאַלק באקומט דעם טיטל גווארדיינשער און דערצו אן אָרדענ, איז דאָס ערלעכ פּאַרדינע און ס'איז נישט קיינ פּאַשעמער פּאַלק. יעדער פּונ אונדז האָט צוגעלייגט א האנט, דער פּאַלק זאָל האָבן א פּונעם שעמ. נו, און איך פּערזענלעכ האָב אויך א כּיילעק דערוי, ווייל אליינ זינט איר נישט קיינ צו פּאַרשמיין, אז דער כאווער קאליניג וועט נישט געבן קיינ אָרדענ מיט קיינ מעדאל בלוין פאר קאָכגן באַרשמיש... עפעס א דעמישישער גענעראל האָט שוין אפּילע באקומען פּונ היטלערע א ציילעם פאר צעקלאפּן אונדזער פּאַלק, נאָר א געכטיקער טאָג, אונדזער פּאַלק שלאַגט זיך אונ וועט נאָך באווייזן, וואָס ער קען. דערפאר איז ער דאָך א גווארדיינשער! מיט אונדזערע כּעוורע וועט מען איבערנעצן נישט פּאַרשעמט ווערן. די מאנקיסטן, מיט וועלכע מיר גייען אָפּט אינ אמאקע, האָבן צו אונדז קיינ פּונעם נישט, דערפאר די דעמישן האָבן פּונעם און גרויסע פּונעם: אלעמען מיר פאלן אָן אפּ זיי דעמלט, ווען זיי ווארטן נישט אפּ אונדז... און וואָס איז מיינ זאכ? מיינ זאכ איז זען, אז די יאטן זאָלן האָבן צו דער צייט אונ געשמאק אָפּצועסן. ווייסן זיי מאקע, די יאטן, נוט, אז ס'מען דונערן אונ בליצן, ס'מען די ערד ברענגען, וועט קאראם זיי נישט לאָזן אָן עסן. דער דעמיש מען אענגליינג די וועלט, ס'וויז וועל איך מיינע כּעוורע נישט איבערלאָזן אָן געקעכצן.

איך דארף זיך אליינ נישט לויבן, נאָר איינ זאכ קאָן איך איינ זאָגן, אז קאראם קען אָפּפּאַכטן א באַרשמיש און אנדערע געשמאקע זאכ. איך האָב ליב גרויסן געקעכצן מיט פּאַנמאזיע. אונדזער ציארע איז טאקע, וואָס אפּן פּראָגנאט זינגען פּאַראנ א סאך קעכער, וואָס פּאַרמאָגן נישט פאר קיינ דרין גראַשן פּאַנמאזיע. איך ווידער טראכט צו אזוינע געריכטן, וואָס מע זאָל זינג מיט צוועלפּ קעפּ, ווייסט מען נישט, וויאזוי ס'איז צוגעגרייט. נאָר ס'איז געשמאק, און די כּעוורע זינגען צופרידן. אויב דו, ברודער לעבן, ביסט א קעכער, דארפסטו ווייסן זינגן אז דרין מ'זאָל א טאָג ביסטו אפּ דער צונג כא א גאנצע פּאַלק. גאנצפרי — בעשאַס אַ בערביטן, באפּאָג — בעשאַס ווארמעס און פּאַרנאכט — בא וועמשערע. מ'זאָל זען, אז מע זאָל נישט ווארטן אפּ דיר קיינ אומכיינ. פּאַרשמייש זיך, אז אפּ דער מילכקאמע האָס איז דיר נישט אינ וויניצע, איך גרויסן רעספּאַראַנ, וווּ די פלימע איז א פלימע, דאָס וואסער איז אונטער דער האנט, טרוקן האַלצ, שפּענער, פּעטרעשקע, מערן, דאָס יענצ — און דו קאָנסט מאנעוורירן. אָבער דאָ אינמיטן פּעלד אָדער אינמיטן וואלד גיי, זי א בעריע! דערפאר טאקע דארפסטו זינגן נישט פּאַשעט א קעכער, נאָר א מילי-טערישער קעכער, דאָס הייסט א מענטש מיט פּאַנמאזיע. אָט זעסטו זיך לעמטל אַוועק אונטער א בוימ כּוים זינגע דענע נעהילפּן גרויסן האָס פּלייש אפּ ווארמעס, שיינל קאַרפּאָפּליעס, און די דעמישישע ארמילערע טאפּט אָן דאָס אָרם און הייבט אָן שימט אפּ איינ סנאריאדן, מיינעס, און דו מוזט ביינג זינגן פּאַזיציע. אָדער שמעלסט זיך איינ פּעלד גרויסן וועמשערע, צעלייגסט פּיער און ס'פאלט צו די נאכט און דו דארפסט זיך מאסקירן. נאָר אָן עסן וועסטו דאָך דעם אוילעם נישט איבערלאָזן, דארף דיר שוין העלפּן די פּאַנמאזיע.

אָדער ס'מאכט זיך אזוי: מע דארף אַוועקטראָגן דאָס עסן אפּ די פּאַרערשע פּאַזיציעס. נעמסט דייגן בייסן אפּן אקסל, עטלעכע גראמאטעס, א טערמאָס עסן, א פּאַר לעבלעכע גרויס און לאָזט זיך אַוועק איהן. קומסט איהן צו גיין, און דער דעמיש הייבט זיך אפּ אינ אמאקע, וועסטו איינ גיין דערציילן, אז דו ביסט א קעכער? דו לאָזסט זיך אַוועק קעגן דעמיש באגלעבן מיט אלעמען. דערצו ביסטו דאָך א קעכער נישט אינ וויניצע, נאָר אפּן פּראָגנאט.

איך פיר זיך מיינ בעזשטן מיטן דעמיש. אלץ ווערט כא מיר איינ ביזנעלע פּאַר-שרייבן. פאר דער צייט פונ דער מילכקאמע האָב איך אַוועקגעלייגט צוויי און פּופציק רומענער, דרייסיק איטאַליענער און אכט און צוואנציג דעמישן. ס'טרעפט, דו פּאַרסט איינער אליינ און ס'פאלן פּלוצעם אָן אפּ דיר דעמישן אָדער אנדערע רוכעס, נו, פּאַר-געסטו, אז דו ביסט א קעכער און נעמסט זיך פאר דער אווידע—האַרנגענע די אויס-

והורפג. קורצ גערערט, מיט דער פעכאָמע האָבן מיר זיך אזוי צונויפגעלעבט, ווי אייִ גענע ברודער.

טרעפט אַ געשיכטע, אין זענימנעם פּאָלק ווערט דערהאנגעט דער קעכער, און מע באפעלט מיר אריבערגיין צו די זעניטשיקעס אפ ארבעט. ס'איז מיר געוואָרן נאנצ קאלעמוטגע. וואָס פאר אַ שניכעס האָבן איך צו זעניטשיקעס? זיי זינגען מאַקע פּיִע־ערע כעוורע, גיצלעכע מעגשטן, גאָר איך וויל זיך מיט זיי נישט אָנגערן, עפעס אַ גודנע יארבעט באַ זיי. מע קוקט גאנצע טעג און נעכט אין הימל. און אפּ צו פרעגן דארפסטו האָבן מאטעמאטיק, כעזשבינעס, מיט איינ וואָרט, אַ גאנצע טוירע. און נאָך אלע זיבן זאכן, מאכט זיך, אז מע שיסט און מע טרעפט נישט.

גאָר וואָס זאָל מען טאָן? אַ באפעל איז אַ באפעל. האָבן איך זיך געזעצט אַך דער מאַשינע און ביי אַוועקגעפאָרן צו די זעניטשיקעס.

ס'שטייען זיך זייערע פּינגע מאַשינעס, גלאנצן אַ מעכניע צו קוקן. גאָר די כעוורע זינגען עפעס נישט אַזעלכע, וויי באַ אונדז אין פעכאָמע. גאנצע פּראָפעסאָרן, אינזערנע שוויגער. נישטאָ מיט וועמען אויסצוריידן אַ וואָרט.

דעם ערשטן טאָג האָבן איך אָפּגעקאָכט אַ וואַרמעס, און ער האָט אויסגענומען. אלע לויבן, גאָר איך שוויגע. דערווייל איז אין דער הייב רוזק, אומעטיק, איך הימל־שפּאַצירן אַרום וואָלקנס און צווישן זיי די לעוואָנע, ווי איך די שיינע פּרירילעכע צייטן. זי, די אלטע, ווייסט נישט פון קיינעם כאַכמעס. און איך קאָן זיך אונטער איר קיינע אָרט נישט געפינגען. דער קאָמאָטיר פּרעגט מיך, ווי געפעלן מיר די זעניטשיקעס. „זייער שיינע, — זאָג איך, — גאָר מיך געמען זיי נישט.“ — „עפשער וועסטו זיך געמען לערנען שייסן. אלע קומט צונגע — זאָגט ער. זאָג איך: „מישן גרעסטן קאָוועד, עמעס, איכערדיקע ציען זיי מיך נישט, גאָר אז ציעט אין פּאראן, פּארוואָס זאָל מען זיך נישט צולערנען. און טעאָריע, אין די קליינע אויסעלעכ וועל איך עפשער אַ ביסל אונטערהינגען, גאָר איך פּראַקטיק וועט זיך, ראַכט זיך, באַקומען.“ און אזוי צוביס־לעך האָבן איך אויסגעשטודירט די האַרמאטלעך, און נישט שלעכט.

יענע וואָך קומ איך צו פּאָרן אפּ אַ באַטאָריע מיטן עסן. איך הימל איז שטיל. פּלוצים נישט מען אונדז איבער אין טעלעפאָן, — פּריצ פּאָרט. פון די וואָלקנס נישט אַ פּאל אַרויס איינ אַרעאָפּלאַן, אַ צווייטער נון, דאָ האָבן אונדזערע זעניטשיקעס גע־וואָרפן האָס עסן און זינגען אוועק צו די האַרמאטן, האָבן גענומען אַרבעטן און איינעם טייקעס אַרעאָפּעשמיסן. שפעטער מיט אַ האַלבער ישאָ זינגען אהער געקומען גאָך דריי־שטיק אונדז אַרעאָפּעוואָרפן עטלעכע באַמבעס, און דער פּערסאָנאַל פון איינ האַרמאט איז שווער פּארוונדערט געוואָרן. דאָ האָבן איך געוואָרפן דעם טערמאַס, זיך אוועקגעלאָזט צום האַרמאט און גענומען שייסן, דאָ מע האָט מיך געלערנט. מיטן פינגער סנאָרוואַד האָבן איך אימ אַהאַפּעקלאַפּט, דעם מעסערשמידט, און מער זינגען זיי יענעם טאָג אהייב נישט געמראָכטן. קאראס האָט נישט ליב, אז מע קריכט אפּן קאַפּ.

נישט געקומט אפּ אלע, איז דאָ פּאָרט אומעטיק. איינ גליק, וואָס מע האָט מיך צו־דיק אריבערגעפירט צו מינע יאטן, איך אונדזער גוואַהרדייטשן פּאָלק. ס'גאנצע לעבן מינס האָבן איך ליב פעכאָמע. צוליב וואָס זישע דארט איך ווערן אַ גאנצער אַסטראָ־נאָט, אז איך האָבן קיינמאָל נישט ליב געהאט שטארק די לעוואָנע, און ביפּחאט איצט, ווען ס'גייט אַוואַ מיכעכאָמע.

גון איז בעט איך באַ אַיב: אויב איר ווילט עפעס אָנשריבען פון מיר, איז שרייבט אזוי ווי איך האָבן אַיב דאָ דערציילט און מאכט מיך נישט פּאָר קיינ העלד, פּאָר קיינ באַסן-באָכער און שרייבט מיר נישט צו קיינ קאלעס, ווילל כּוּצ סקאָנאָלן פונעם אייִ גענעם ווייב, וועט קיינ זאך דערפון נישט אַרויסקומען.

אזוי ענדיקט זיך געשיכטע זאלמען קאראס, דער פּארווינספּולער קעכער פון אונדזער פּאָלק.

רֶאָכֶל בױמוואָל

בריוו אפּ פּראָנט

גאָר די רױטע קומענ, —
ס'קומט דײַן טאטע אויכ, —
אונ ארויסגענומענ
גלייכ דאָס קינד פּונ פּונ רױכ.

...הונגעריק, פּארלאָרנ
ליגט א קינד אינ וואלד.
הערט עס — רײטער פּאַרנ, —
רױטע קומענ באלד.

צױשנ זײ — דײַן טאטע.
נעמט מענ מיט דאָס קינד,
אונ די פּאַנ, זי פּלאטערט
אינעם שטראַם פּונ וױנט.

אַט אזוי אַ זאָג איכ
אונדזער קליינעם זונ,
אונ אינ הארצנ טראָג איכ
נאָכ מער פּײַג דערפּונ.

ווייל וואָס איכ זאָל ניט זאָגנ,
קליינגענ וועט צו שײַג.
אונ וואָס איכ זאָל ניט טראכטנ,
טראכטטו דאָס אליינ.

וואָס איכ זאָל ניט זאָגנ,
קליינגענ וועט צו שײַג.
וואָס איכ זאָל ניט טראכטנ,
טראכטטו דאָס אליינ.

טאַמער ביסט פּארווונדעט?
טאַמער ערגער, — טױט?
איז טאקע א ווונדער,
ווי איכ שלינג דאָס ברויט.

גאָר מײַן זוג אונ דײַנער
אַטעמט לעבנ מיר.
זײַנע אייגלעכ שײַנענ,
וועג ס'פּראלט אופּ די טיר.

ווארט ניט אפּ דײַן טאטנ.
ער וועט ניט קומענ לאנג.
טאטעס האלטנ, קינד מײַנס,
איצט אינ רעכטנ גאנג.

ערגעצ בא א מאמענ
אַקוראט אצינד
ברענט דאָס הױז אינ פּלאמענ,
ליגט דאָרט שלאפּ א קינד.

א געוויינלעכער מענטש

אָנשפארנדיק זיב אפ דער קוליע, איז געדאליע אראָפגעקראַכט פונ דער פור אונ זיב געלאָזט מיטן וועג זוכט דערפֿל זמעיאָווע, וואָס איז געלעגט באַמ טיב קאמע. שויב לינגדיק איב שפיטאַל, האָט ער באַקומען א יעדוע, אז זיב פאמיליע האָט זיב עוואַקורט אהער.

געדאליע איז געאנגען מיטן שמאַלן וועגל אונ באַטראַכט די געל-האַרבסטיקע פּעלדער, וואָס האָבן זיב ראַכזעסדיק געשפּרייט בא די ברענג פונ דער קאמע.

באמ ארבינגאנג איב דערפֿל האָט געדאליע באַגענגט א יאַטל איב א לאַנג פאַר-שמאַלצענעם מאַטל מיט א גרויס שאַפּג-היטל, אראָפּנערקט איבער די אויגן.

געדאליע האָט געפרעגט בא איב, צי דאָס איז עס טאַקע זמעיאָווע אונ, אויב יאָ, איז וווּ איז דאָ די קאַלוירט-פאַרוואַלטונג. דאָס יאַטל האָט באַשטימיקט, אז דאָס איז טאַקע דאָס גייטיקע דאַרפ אונ געזאַגט, אז די קאַלוירט-פאַרוואַלטונג געפינט זיב גיט ווייט, א היזער צעג פונדאנען, אונ אלייב האָט ער זיב איב אייב אַטעם געלאָזט לויפּט צום דאַרפֿן.

וועג געדאליע איז צוגעאנגען צו דער קאַלוירט-פאַרוואַלטונג, זינגען איב ארויס אַנטקעגן קאַלוירטניקעס אונ קאַלוירטניצעס. פונעם יאַטל האָבן זיי שויב געוויסט וועגן זיב קומען.

— באַווער באַראש? — איז דער ערשמער צו איב צוגעאנגען דער פאַרזיער פונ קאַלוירט גוריאַג דאַרפֿייען, א גירעריקער דארלעכער קאַלוירטניק מיט שמאַלע שוואַרצע אויגן, אונ, דערלאַנגענדיק איב די האַנט, האָט ער געזאַגט: — מיר קוקט שויב ארויס אפ דיר. ווי האַסטו זיב דערקליבן אהער?

געדאליע האָט מיט פאַרלעגנהייט געקוקט אפ די קאַלוירטניקעס אונ געזוכט עפעס מיט די אויגן.

— באַראש, פּירדל באַראש איז דאָ? — האָט ער גיט זיכער א פּרעג געמאַן.

— זי איז אפ דער פּערמע. כּוועל זי שיקט רופּן, קומ, וועסט זיב דערוועל אַפּ רוען, — האָט דאַרפֿייען איב אָנגענומען בא דער האַנט, — וויבאלד דו האַסט שויב אָנגעשריבן, אז דו וועסט קומען, כּוועלסטו שויב געשריבן, וועג דו וועסט קומען, וואַלט מיר דיב ארויסגעפאַרן באַגענענען. א קלייניקייט, זיב דערקליבן אזש אהער מיט א קראַנק פּוס!

דאַרפֿייען מיט געדאליע האָבן זיב געלאָזט גיין, אונ די קאַלוירטניקעס נאָכ זיי.

מע איז ארביבן איב א היימלעכ צוגעקליבענעם צימער.

— ליגן זיב צו, ביסט אוואַדע מיר. מע וועט דיר כּאלר מאַכט עפעס צום עסן, — האָט געזאַגט דאַרפֿייען.

אלע האָבן זיב געלאָזט צו דער טיר — מע דאַרפֿ לאָזן אַפרוען דעם גאַסן איינע פונ די קאַלוירטניצעס האָט אָבער גיט אויסגעהאַלטן:

— וואָס מאַכט דאַרש אונדזערע? .. ווי שלאַנג זיי דעם פאַרשלאַטענעם פּריצ?

— זיבט באַוואַרנט, מומיקע. מע קאַסעט זיי אזוי, אז סע גייט אזש א רויב, — האָט זי געדאליע שמייכלענדיק באַרוקט אונ שויב געוואַלט אָנהייב דערציילן, ווי אזוי מע שלאַנג די דעטישן. מיטאַמאַל איז איב צימער מיט אימפעט ארביבן שיינדל

שענדעריי — א הויכע, שלאנקע פרוי מיט א מאמענט, דארלעכ פאָנעם, מיט אן אויסגעצויגענער נאָז און מומע גרויע אויגן.

דערזענ שיינדלעך, האָט זיך געדאליע גלייב אַ הייב געמאָג פונ אָרט און אַ שפּונג געמאָג איר אנטקעגן.

— זע, דו ביסט אויב דאָ? ביסט געקומען מיט מינג פּריודלעך? וואָס מאַכט?

טו? — האָט ער האַסטיק אַ זאָג געמאָג און דערלאַנגט איר פּרעזענטע די האַנט,

זעסט דאָך, וואָס מיר מאַכט... מיר וועלן דאָ גאנצ זינג... וואָס מאַכסטו? —

האָט אים שיינדל איבערגעשלאָגן... דערצייל בעסער, וואָס הערט זיך עפעס באַ אייב... שפּשער ווייסטו עפעס וועגן מינג כאָגען?

— וועגן כאָגען? — האָט געדאליע געוואָלט עפעס אַ זאָג טאָג און מיטאַמאָל זיך פּאַרכאַפּט.

— כ'ווייס גאָרניט פונ אייב... פונ אָגהייב זינגען מיר געווען צוזאַמען, דערנאָך

האָט מען מיך פּאַרוואַנדעט, אונטער האָב איך שוין וועגן אים קיין זאך גיט געהערט.

— זאָג מיר דעם עמעס, איך בעט דיך, — האָט שיינדל גענומען צו אים צו

שטייגן, — וואָס דארפסטו אויסכאַהאַלטן פונ מיר, איך וועל דאָך סינזוי ווייסן... זאָג

מיר, ער איז אומגעקומען? קאָמיר טאָש ווייסן, ווי זינג געבייגן איז אהינגעקומען.

— איך זאָג דאָך דיר, אַז איך ווייס גאָרניט גיט. וואָס דאַרפסטו זיך אומזיסט

ערגעשן? — האָט געדאליע זי געוואָלט דערמוטיקן. וועסט זען, אַז דו וועסט אייב

גיבן קרינג פונ אים א בריוו... ער וועט נאָך ווערן א העלד אויב, אריין כאָגען.

— איך וויל גאָרניט גיט, איך וויל גאָר הערן אייג וואָרט, אַז ער לעבט. — האָט

זי, ווישנדיק די אויגן, גענומען טינגען. — אייג וואָרט זאָג מיר, ער לעבט?

* * *

איז זמעיאָווע האָבן שוין אלע געוואָסן, אַז כאָגען שענדעריי איז אומגעקומען.

געבראַכט אהער די יעדנע האָט טאַקע געדאליע. דערציילט האָט ער עס די קאָלוירט

גיכעס שטאַרק בעסאָד. ער האָט דערציילט, וואַזוי אַ קליינע גרופע רויטאַרמייער

איז אַרומגערינגלט געוואָרן דורך די פּאַשיסטן, וואַזוי זיי האָבן זיך פינגע נעכט און

פינגע פּעגן דורכגעריסן צו זייער טייל און וואַזוי ער האָט זיך ביים אַ בלוטיקן געג

פעכט צעשניידט מיט כאָגען און ווייסט אפּילע גיט, ווי יענעם געבייגן איז אהינגע

קומען.

די יעדנע וועגן כאָגען איז אוועק פונ מויל צו מויל. דערבײַ האָט מען שטרענג

פּאַרזאָגט אייגע די צווייטע:

— זע גאָר, דאָס וועט זאָל זיך גיט דערוויסן, זי ווייסט גאָך גאָרניט.

איז שול, וווּ שיינדלס יאַטל יאַסקע האָט געלערנט, האָבן די קינדער איבערגע

געבן איינער דעם צווייטן אפּן אויער:

— יאַסקעס טאַטן האָבן די פּאַשיסטן דערהאַרנגעט... זאָלסט זיך גאָר פאַר יאַס

קען גיט אויסריידן, ער ווייסט גאָך גאָרניט...

דעם טאָג, וועג צו די קינדער איז דערגאַנגען די יעדנע, איז יאַסקע געקומען

איז שול שפּעטער ווי אלעמאָל. די קינדער זינגען שוין דעמלט געזעסן אפּ די פאַר

טעם און דער לערער איז געשטאַנען לעבן טאַוול און זיך געקליבן אָגהייבן דעם לײַ

מעד. דערזענ יאַסקע, האָבן די קינדער מיט צאַר אים די אויגן גענומען קוקן אים

איז פּאָנעם אריין און אלץ געוואָלט באַשטימען, צי ווייסט ער, וואָס ס'האָט פּאַסירט

מיט זינג טאַטן, צי גיט. גאָר יאַסקע איז ווי אלעמאָל אַ צעהיצער אַריינגעקאַפּט

איז קלאַס. איז די שוואַרצע אויגן האָט געברענגט אַ שטיפּעריש פּינערל. דאָס ברייט

לעכע פּאָנעם האָט זיך גערויפּלט, ווי עס וואָלט גאָרניט גיט פּאַסירט.

איז די האַפּטאַקעס פּלעגן די קינדער לײַב האָבן צונויפּקליבן זיך אַרומ יאַסקע:

און הערן די מיטעס פונ די שלאַכטן, וואָס זינגען גענאַנגען לעבן יושעו, ווי זיי

האָבן געווינט. די קינדער פּלעגן מיט ברענגענדיקע אייגלעך הערן יאַסקעס דערצייל

לונגע און פּלעגן אים מעקאַנע זינג, וואָס ער האָט עס אלץ געזען מיט זינגע אויגן.

— דו האָסט זיי געזען, די פאשיסטן? — האָבן די קינדער זיך פאנאנדערגע-
ברענט. — זיי זענען פאקע ארענג צו אונד אינ יושעו, די פאשיסטן?

— וועג איך ביי דאָרט, פאָר איך שוין פונ דאָרט נישט אאוועק, — פלעגט זיך קע-
טידער בארימען וואסקע, א שווארצבייגעוודיק, האר יאמל מיט א שארף נעז. —
איך וואָלט זיך באהאלטן, אונ וועג וואָלט ווערן פניצטער, פינצטער, וואָלט איך
ארויסגעקאָכט און אאוועקגעלאָפן אינ וואַלד צו די פארמיזאנער.

— אונ איך וואָלט געוואָרן אן אויסשפירער בא די פארמיזאנער, — האָט גע-
טרוימט פעטקע, א קלענערדיק יאמל מיט בלויע לויפנדיקע אויגלעך.

— אונ איך וואָלט געקראָנג א פלעשל מיט בעניזן, — האָט געטוינעט קאָלקע, —
אונ וועג זייערע מאַטקע וואָלט געמעג גיין, וואָלט איך זיי אונטערגעצונדן.

א גאנצע לימער האָבן די קינדער נישט אראָפגענומען די אויגלעך פונ יאָסקע.
וועג דער לימער האָט זיך געענדיקט, האָבן זיי אים ארומגערינגלט אונ גענומען צו
אים ריידן.

— ווילסט, יאָסקע, ב'וועל דיר העלפן די לימודים מאכן, — האָט דער ערשטער
זיך ארויסגעכאפט וואסקע,

— אונ איך וועל דיר געבן מינע גליטשערס אפ גליטשן זיך, — האָט אים פעט-
קע איבערגעשלאָגן.

— אונ איך וועל זען מיט דיר א כאווער, — האָט קאָלקע זיך ארענגעמישט. —
ב'וועל זיך טיילן מיט דיר ווי מיט א ברודער.

— אונ איך וועל קומען דינן מאמע אונ שטוב העלפן, זי זאל קאָנען איך קאָל-
וירט ארבעטן, — האָט, זיך אָפגערופן סטעשקע פאָליי, א בלאָנד, בלוי-אויגיק מיי-
דעלע.

— אונ איך וועל איר אויך העלפן...

— אונ איך אויך...

— אונ איך אויך...

האָבן זיך מיטאמאל אָפגערופן עטלעכע שטימען.

— וואָס הארפ מען אונרו עפעס העלפן? — האָט יאָסקע פארוואנדערט א קוק
געגעבן אפ די כעוורע אונ געפרעגט, — וואָס, ב'קען אליין די לימודים נישט מאכן?

— פאָשעט אזוי, מיר ווילן דיר העלפן. — האָט וואסקע אפגיב זיך גענומען
פארענטפערן. — דינן טאטע איז אפן פראָנט, ווילן מיר דיר העלפן.

— פארוואָס הארפ מען מיר גאָר העלפן? אלעמעס טאטעס זענען דאָך אפן
פראָנט, — האָט זיך יאָסקע גאָך מער פארכידעשט.

— טאקע דערפאר דארפן מיר אוינע די אנדערע העלפן, — האָט פעטקע אים
אפגיב פארדעם, ער זאל זיך גאָרנישט נישט אָנשטויסן.

גאָך די לימודים זענען די קינדער גענאנגען באגלייטן יאָסקע. גענאנגען איז
מען אלע איך איין ריין יעדער האָט געוואָלט זען געענטער צו יאָסקע, ארופליינג

אפ אים א האנט אונ ארומגעמען אים. לעבן דער שטוב, ווו יאָסקע האָט געוויגט,
האָבן די כעוורע דערזען גוריאן דאָראָפייעוון. גוריאן איז באַלעכאמיש ארומגענאנגען
ארום אונ ארום דער שטוב אונ באַטראַכט, צי די פענצטער זענען ארומגעקוימען

זעט אונ די מירג — ארומגעקלאפט.

— פעטער גוריאן, פעטער גוריאן, — האָבן די קינדער גענומען רופן דעם
פאָרויצער, — מיר ווילן יאָסקעס מאמע צוהעלפן איך שטוב, זי זאל קאָנען גיין
ארבעטן.

— אוואדע דארפ מען איר העלפן, — האָט גוריאן צאָרט א גלעט געגעבן די
קינדער איבער די קעפלעך אונ איז אריין איך שטוב.

איך שטוב האָט גוריאן א ווילע ארומגעזוכט שיינדלעט. דערזען, אז קיינער איז
נישט, איז ער דערווייל ארענגעקראָכן איך הויבע באַטראַכטן, צי איז דאָרט אלע איך

פאָרדענונג.

— ס'רױכערט בא ריר גיט? — האָט ער, אַרויסקרימדיק פּונ דער הרובע, געפרעגט
בא שיינדלעך, וואָס איז דערווייל אַרײַג אינ שמוב.
— וואָס ביסטו א קוימענקערער געוואָרן? — האָט שיינדל, דערזענדיק דעם
פּאַרזיצער אַן אויסגעשמירטן אינ סאַזשע, א שמיכל געמאַן.
— כ'כיג אַרײַג א קוק טאָן, וואָס דו מאכסט, האָב אויב שוין פאַרײַנס א קוק
געטאָן, וואָס ס'טוט זיך בא דיר איג אויוו, — האָט דאָראַפּייעוו זיך ווי פאַרענט-
פערט.

— אינ דער הייט והאָב איך אוואדע יעדעס פיצעלע געוונסן, אי וואָס אינעם
אוינג ס'טוט זיך אי וואָס ס'טוט זיך הינטערן אויוו. אונ דאָ, אינ דער פּרעמד, —
האָט שיינדל א זיפּצ געמאַן אונ דערלאנגט דאָראַפּייעוו א בענקל. דאָראַפּייעוו האָט
זיך אוועקגעזעצט, פאַרלייגט א פּוּס אפּ א פּוּס אונ זאָרעפּליק זיך גענומען פּאַנאַ-
דערפּרענג:

— ווי איז בא דיר מיט ברויט?.. די קינדער האָסטו וואָס צו געבן עכט?
— געוויס קומט אויס ו א ביסל אָפּצוקומען, — האָט זי זיך גענומען קלאַנג, — נאָר
פּונ הונגער וועל איך אוואדע גיט שמאַרבּן.

— דיר קומט דאָך א ביסל ברויט פאַר דינ אַרבעט, — האָט גוריאַן זיך באמיט
זי איבערשלאַנג, זי זאָל זיך גיט דערמאַנען אינעם מאַן, — אויב ס'וועט דיר גיט
קלעקן, וועלן מיר דיר געבן נאָך א פּוּר ברויט, א ביסל קאַרטמאַפּל אונ מילך פאַר די
קינדער וועסטו באקומען. שוכוואַרן האָבט די קינדער?
— זיי האָבן נאָך דערווייל, נאָר עס ריכטט זיך שוין, — האָט שיינדל, אַרוםגעמעג-
דיק יאָסקען, א זאָג געמאַן. — דער מאַן האָט זיי נאָך פאַראַזאָרן פאַרזאָרנט מיט
שוכוואַרן.

— מאַרנג וועל איך אפּ דער פאַרוואַלטונג שמעלן די פּראַנע, מע זאָל דיט מיט
אַלץ באַזאָרן, — האָט דאָראַפּייעוו, זעגענדיק זיך מיט איר, א זאָג געמאַן. — קומ
צו גייט מאַרנג אפּ דער זיצונג, מיר וועלן אַלע איניגעט באטראכטן ווי בעסער עס
צו טאָן.

— כ'וועל צוגיין, — האָט שיינדל א מאַך געגעבן מיטן קאַפּ אונ האָט א פאַר-
דינגעטע באַגלייט דאָראַפּייעוו. — א דאַנק וואָס איר זנט אַרײַג פאַרנעסט איר כאַפּט
גיט אַן מיר, אן א מענטש גייט אַרײַג, ווערט פּאָרט פּריילעכער.

* * *

א גאַנצע נאַכט האָט שיינדל מיט קיין אויג גיט צוגעמאַכט. פאַר די אוינג איז
איר די גאַנצע ציפּט געשמאַנען איר כאַנע. איג קאַפּ זינען געקראַכט שווערע גע-
דאַנקען.

גאַנצפּרי איז זי אונגעשמאַנען, צוגעקליבן א ביסל איג שמוב. אַרומ האַלבן טאָג
זינען אַרײַנגעקומען צו איר א פּאָר קאָלוידיטניקעס אונ קאָלוידיטניצעס. — פּאַרשיי-
ער פּונ קאָלוידיט.

— וואָס מאכסטו? ווי פילסטו זיך? — האָבן זיי זיך גענומען פּאַנאַדערפּרענג
אונ האָבן אַלץ געוואַלט דערגיין, צי זי ווייסט עפעס צי גיט.

— וואָס קאָן איך מאכן? — האָט זי פאַרדינגעט געקוקט אפּ די געסט אונ איג
האַרצן בא איר איז געוואקסן א פּינגלעכער אומרו. — כ'וואַלט איצט וועלן אייג
זאכ — בא בריוו פּונ מינעט.

— דו וועסט נאָך קרינג א בריוו אויך, — האָבן זי די געסט געפרוּווט פּרייסטן. —
פאַל נאָר בא זיך גיט אַראַפּ, דער קאָלוידיט וועט דיך אויך גיט לאַזן פּאַלג... די
פאַרוואַלטונג וואָך באשלאַכטן העלפּן דיר מיט אַלץ, איג וואָס דו גיימקט זיך נאָר.
— פאַרוואָס עפעס האָבן עס אַלע מיטאַמאַל גענומען זאָרנג וועגן מיר — האָט
זי זיך גענומען באומרוקן. — עפשער ווייסט איר שוין, אן מער האָב איך גיט, ווער
זאָל וועגן מיר זאָרנג.

— דער קאלווירט זאָרנט זיך דעג וועגן דיר אליינ? — האָבן זי די קאלווירטניג
קעם געפרוּווט אָפּווענדן פון די טרויעריקע געדאַנקען. — און פאַר וועמען שלאָגט ער
זיך דאָרטן, דינער. גיט פאַר אונדז?

זי האָט זיך אפּ א וועלע באַרוקט. ווי גאָר די קאלווירטניקעס זינען אוועק, האָט
זי זיך אָבער וועטער קיינ אַרט גיט געקאָנט געפינען.

איז ווינגל אפּ דער וואַנט האָט הייזעריקלעך, ווי מיט אַן אונטערדעריסענעם קאַל.
גערעדט די ראַדיאָ. שיינדל האָט וועג-ניט-וועג אופגעכאַפט, וואָס די ראַדיאָ האָט גע-
רעדט. ווען מע האָט דערמאָנט א העלדיש געפאלענעם רויטאַרמייער, האָט זי מיט
האַרציק א זיפּצ געטאָג און איז קאַפּ האָט איר א בליץ געגעבן א געדאַנק וועגן איר
כאָנען.

— עפּשער איז ער עס געפאַלן... עפּשער פאַלט ער איז דער רעגע, וועג איך
טראַכט וועגן אים.

פאַרנאַכט, אינגעהילט איז מונקלעכט, איז שיינדל א פאַרדינגעטע לאַנג געשטאַ-
גען און זיך אינגעהערט, וואָס די ראַדיאָ האָט דערציילט. מיטאַמאָל האָט איר א
עפעס א קלונג געגעבן איז אויער אַן אייגן גאַנצעטער נאָמען און זי איז געבליבן
שטיין ווי א פאַרקישעפטע. די אויגן האָבן איר גענומען לייכט, דאָס פּאָנעם האָט
זיך צעפלאַקערט און דאָס האַרץ האָט אָן אומפּהער שטאַרק געקלאַפּט, און ס'האַט
איר אוש דעם אָמעם פאַרשלאָגן.

— כאָנען! — האָט זי א געשרי געטאָג גיט מיט איר קאַל. א צעראַשמע, האָט
זי א כאַפּ געגעבן יאָסקע און מיטן גאַנצן קויעכ צוגערריקט אים צום האַרצן... —
דער פאַמע... הערסט... דער פאַמע...

אינדרויסן האָט זיך מיטאַמאָל דערהערט א קלאַפּערן פון טירן און פענצטער.
— די ראַדיאָ... הערסט, פון דינעם רעדט מען, — האָבן עטלעכע קוילעס מיט
אַמאָל גענומען שריצען. שיינדל איז א וועלע א צעטומלעט אַרומגעלאָפּן איבערן צי-
מער און גיט געוואַסט וואָס צו טאָגן. גאָרעם איז זי צוגעלאָפּן צו דער טיר און מיט
ציטערנדיקע הענט גענומען זי עפענען.

— וואָס האָט מען גערעדט? — האָט זי, קוים כאַפּנדיק דעם אָמעם, א פרעג
געגעבן. — זאָגט מיר גיכער, וואָס האָט מען גערעדט... איינ וואָרט זאָגט מיר... ער
לעבט צי גיט?

— וואָס האָבן איך דיר געזאָגט? — איז האַסטיק אַרענגעלאָפּן, אַנשפאַרנדיק זיך
אַפּ דער קוילע געדאַליע. גלעב נאָך אים זינען איז שטוב אַרענגעשלאָגן נאָך א פּאַר
קאַלוירטניקעס און קאלווירטניצעס. געדאַליע האָט פון פרייד מיט בייַדע הענט א
כאַפּ געגעבן יאָסקע און א הייב געטאָג אים אוש ביז דער סטעליע.
— דו ווייסט כאָטש, יונגאַטש, ס'אַראַ שטאַמט דו האָסט?

יאָסקע האָט מיט מאָגענדיקע אייגלעך געקוקט אַפּ געדאַליע און אפּ דער
ראַדיאָ.

— איך האָב א וואָרט גיט פאַרשטאַנען, וואָס מע האָט גערעדט. — האָט שיינדל,
גיט געפינענדיק זיך קיינ אַרט, געטינעט צו געדאַליע. — זאָג מיר, וואָס האָט מען
דאָרט דערציילט?

— זיי האָבן דערציילט, ווי זיי וואָלטן געווען דערהיבן, — האָט געדאַליע אַן אַפּ-
גערענטער אָנגעהויבן ריידן, — אלע, האָבן זיי דערציילט, וואַזאָו מע האָט אונדז
אַרומגעדינגלט, וואַזאָו מיר האָבן זיך דורכגעריסן און וואַזאָו כאָנען איז איינער
אליין געבליבן קעגן א גרופּע פאַשיסטן, און דאָך האָט ער זיי, לאָזט זיך אויס,
אלע ביזן איינעם אוועקגעלייגט... גיי ווייס, מיר האָבן גאָר אלע גערעכנט, און ער איז
אומגעקומען. איצטער ווייסטו שוין, ווער דינן כאָנען איז?.. דו האָסט אליין מיטמאַ-
מע גיט גערעכנט, און דינן כאָנען, א געוויינלעכער מענטש, א מענטש פון א גאַנצ
יאָר. קאָג זיך אזא העלד?..

די ליד פונעם דאָנאָר

מיין הארץ — א וויטן בעכער ווייני
מי דערלענג דייר, אומבאקאנטער קעמפער.
גייט, שטיל איינ דיין וויי אונ פייני.
זיך ווארט גיט אפ קיינ ד נק אונ זנספיר...

ווי גייטיק איז מיין פ פ געשאנק
זייע נ דיין געבענמשטן קארב! —
זייע זאג אייך דייר גאָז! — ברודער, זיזאנק!
זייע אן דיין בלוט וואָלט מיינט געשאַרבן...

ווי טראָפנט פרוכפערדיקע שניי
מי ברייכערענו אינעם באָדן,
זאל העל מיין בלוט איינ דייר אריינ,
מיט קרעפטן פרישע זיך באגנאָזן...

איך קאָן גיט זיך, דו קאָסט גיט מיך,
דאָס זינען מיר אפ זיכע ברודער;
און יעדן העלד דערזענ כיוועל זיך;
ע שפילט מיין בלוט און זינען ג ידע ...

ען שרייט זיין בלוט צו מיינעם: — הער,
דיין קליינעם הארץ-געשאנק מיין וויליק!
כיצעפלאקער זיך איינ איינ באגער;
דייך פיינט באפאל אונ איימ פארטיליק!..

אוראָמ הוקיילעס געשיכטע

פאר אונדז איז געזעסן א געפאקטער ייד פון א יאָר פינף און פערציק מיט א קיילעכדיק פאָנעם און קליינע, רירעוודיקע, דורכגעטריבענע אויגלעך. בא די ערשטע פאָר ווערטער, מיט וועלכע מיר האָבן זיך דורכגעוואָרפן, איידער ער איז צוגעטרעטן צו דער עצעמ געשיכטע, האָט זיך מיר געוואָרפן אינ די אויגן אונ שטארק פאָריג-טערעסירט איינע א באוועגונג זינע מיט די הענט, וועלכע ער האָט אלע וועלע אַי בערגעכאזערט. איך האָב גלייב דערקענט, אז דאָס מוז זיין א פראָפעסיאָנעלער זשעסט. ווער זשע איז ער דער דאָזיקער מעגש? — האָב איך א טראכט געמאָן, א שנודער? — גיינ. א שוסטער? — אויב ניט. א בעקער — אויב ניט קאָנטייט. נאָר לאנג טראכטן האָט מיר מיטן גאסט ניט געלאָזט און האָט מיר גלייב קלאָר געמאכט די זאך:

— אליינ בין איך א באַלענאַלע...

מיט האָט אפילע פארדראָסן, וואָס איך האָב אליינ ניט געטרעפן, קאָר מיטן גאסט האָט מיר וועגן דעם אויב גיט געלאָזט לאנג טראכטן און גלייב צוגעטרעטן צו זיין געשיכטע, וואָס מיר גיב דאָ איך קורצן איבער:

„א בינדיוושיק בין איך. אג אָדעסער. איך בין געקומען אפן פראָנט, האָט מען מיך גלייב דערקענט, מע האָט מיר געגעבן איך די הענט א פאָר לייצעס: „פאָר!“ — בין איך געוואָרן א „טאָוואַרשישט יעדאָוואָי“. און איצטער הערט א מעסע:

...געטראָפן האָט זיך עס לעבן דאָרפ אוואַניקי, הינטער סמאָלענסק. אינדרויסן א היצ — כאָטש גיי אויס. איבערן קאָפּ פלענע זייערע שטינק-פויגלען, פון פאָרנט קנאקט די ארטילעריע און פון אלע זייטן וואָענ מינעס — מיט איינ וואָרט — יענער גאנדייט! און איך נאָט דער אַ איבערקערעניש גיט מען מיר אַפּ א באַפעל — איינ קלייניג קיט — „צושטעלג אפ דער פאָדערשטער ליניע צען קאסטנס פארטראָגעס“. וואָס זשע דארפ טאָן א יוד א באַלענאַלע, און ער איז א סאָלדאט? שטעלט ער זיך אוועק, פאָר קאָזיריאָק, גיט א קנאק אַפּ: „יעסו צושטעלג אפ דער פאָדערשטער ליניע צען קאסטנס מיט פארטראָגעס“, דערלאנגט א פאָר שמוץ די פערדלעך און פלייט איך פֿינער ארביט...

געבליבן סאכאקל קארגע פופציק שפאן ביי אונדזערע אָקאָפּעס, ווי איך הער, עמעצער שרייבט צו מיר: „בעהיימע! ווהיני קריכסמו, באהאלט זיך אינדערגיב, ס'וועט ווערן פון דיר א מאָשטיגעקע“. איך טו א קוק — זייער גערעכט. דער וועג איז אג אָבענער, גיטאָ קיינ איינ קוסט, און וויפל דארפ עס געדויערן, ס'זאָל ווערן אויס אוראָמ הוקיילע און אוראָמ הוקיילעס כאוועלע זאָל בלייבן א וויסעע אלמאָנע? נאָר א פּוּג אַגליינג מיטן קאָפּ זאָל בעסער דער דיטש. אוראָמ הוקיילע ווי? נאָך לעבן!

האָב איך פארקערעוועט איך וועלדל און ווארט, מע זאָל קומען נאָך די פארטראָג-געס. זיך איך מיר אזוי אפ די קאסטנס מיט די פארטראָגעס און אונטער די קאסטנס, איך שטרוי, ליגט בא מיר מיטן ביקס. נאָר עפעס הער איך, אז מע האָט אופגעהערט שייטן. ס'הייסט שייטן מען יא, נאָר פרויער האָט מען געשאָסן פון פאָרנט און איצטער שייטן מען פון הינטן. איז מיר געוואָרן פריילעך. דאָ, האָב איך מוידע, שמעקט, דאכט זיך, מיט א שטיקל „אָקרוזשעניע“. איך טו א קוק — זיי זינען שוין דאָ. זיי שטייען שוין געבן מיר, די צוויי דיטשן מיט די לאנגע בעטשן. איינער א

גרויסער אזא. א ווערענליצע אונ דער צווייטער — א קליינער, א דריבער, א שמשופ-
לער, א ניוועניק... דער גרויסער איז א פערלפעבל אונ דער קליינער איז א יעפרייטאר.
דער פערלפעבל דרייט זיך ארום דעם יעפרייטער ווי א וואָרעם אונ רעדט
מיט א פישטשענדיק קעלכל, מיאוקעט ווי א קאצ: „רום, קאפוט!“

קריב איך, מעכילע, אראָפּ פונעם וואָגן. זיי באשמעקן זאלבעצוווייט, ווי די הינט,
מיט גומס אונ דער ניוועניק טוט א קוויטשע: „געווער?“ מאכ איך זיך געפייגערט,
איך פארשמיי ניט, וואָס ער מיינט. גייט צו צו מיר דער יעפרייטער אונ הייבט מיך
אַן באזוכן. ער שלעפט ארויס פונ מיטן קעשענע מיטן קעמעלע אונ ליינט עס ארוי-
בער צו זיך איך קעשענע. ער פרעגט מיך ווידער: „געווער?“ אונ ביכדיי איך זאָל
פארשמייג, וואָס ער מיינט, גיט ער מיר א ווייז אפ זינג אונטאָמאפּ. פו איך א שאַקל
מיטן קאַפּ אפּ „גייג“ אונ ביז א מעיאשעוו אונ איך גיב א כאפּ פונ דער ערד א
צווינגל, צעברעכ עס אפּ א קני אונ זאָג איך צוויי געצייילטע ווערטער: „פלענ“ אונ
„הימלער“. ס'הייסט, אז איך, אונראָם הוקנילע, וויל, איך שטארב, די געשאַמע גייט
מיר מאמעש אויס, אזוי וויל איך צו הימלערב איך פלענ ארענ... איז זיי די מיסע
אפאַנעם שטארק געפעלט, אונ דאָס קליינע דיטשל פוט שוין א צי דאָס צוימל אונ
קוויטשעט אויס: „פארע!“
דארפּ מעג פאַרג.

זעצ איך זיך אפּ פורל. אייג לייצע לאָז איך נאָך אונ די אנדערע שלעפּ איך צו
זיך. אייג פערד מרעב איך אונטער מיט דער בליטש — ס'זאָל לויפּ אונ דאָס צווייטע
שטעפע איך גיט — זאָל עס גייג פאַוואָליע. וואָס איז די אונלעגיש? האָט זיך באקו-
מע, ווי זאָגט איר, גאלאָפּ אפּ אייג אָרט.

אַט אזוי אַ קריב איך מיר מיט מיטן פערד אונ וועגעלע אונ טראכט מיר: עפּ-
שער וועלט פאַרט אונדזערע אונטערקומענ? אונ פלוצימ דערזע איך א בלאָמע. דער-
זעג די בלאָמע, פו איך מיר ווידער א טראכט: וועג ס'מאכט זיך נאָך, זי זאָל זינג
א טיפע, וואָלט דאָס נאָך געווען דאָס גרויסע גליק. אונ גאָט האָט מיר געהאַלט —
די בלאָמע איז גראָד געווען אזא, אז מע קאָג דאָרט א גאנצע מייע פריצט דער-
פריגע. גיב איך מיר א יאָג מיטן פערדלעכ גלייב איך פינטער, אונ סטאַפּ. דער
וואָג איז זייער לעישיש ארענ איך דער בלאָמע אונ מיר בלייבט שטעקן.

איך פו א קוק אפּ מיטן פאַסאזירג. די רעציקע האָט זיך אָנגעצונדן איך זיי.
דאָס קליינע דיטשל האָט ארויסגעכאפט בא מיר די לייצע, שמיסט ווי א גאזלע
די פערד אונ דער גרויסער האָט אָנגעשטעלט אפּ מיר דעם אונטאָמאט אונ שטענעט
זיך זינג: רום, קאפוט אונ רום, קאפוט!

„א קאפוט אפּ דינג קאַפּ!“ טראכט איך מיר אונ גיב איך מיט די הענט צו פאַר-
שמייג, אז וואָס ביז איך שולדיק, אונ טיט, פארשמייט זיך, אפּ דער בלאָמע, ווי איי-
גער רעדט: אָט צו וועמען האָב טינגעס...

אַפּגעוואָזעט זיך א פערטל שאַ איך דער בלאָמע, אונ אונדזער אוילעם זעט מען
גיט... ביז איך אראָפּגעקראַכט, פונעם וואָג, נעם א קאסט אונ הייב איך אָן שלעפּ
אפּ א פרוקן אָרט. אונ זיי דערקלער איך, אפּ שטומלעאָש געוויילעכ, אז לאָמיר,
הייסט עס, אריבערפראַנג די קאסטנס, וועט מען קאָנען ארויס מיטן וואָג, אגיס
וועלט מיר דאָ בלייבט שטעקן ביז פוירט... אונ איך האָרצט טראכט איך מיר: זיי
וועלט זיך לאָזן אָנשניפּ אָדער גיט?

יאָ, סע גייט, דאכט זיך, א גאנז. איך זע, ווי דער גרויסער קריכט אראָפּ פונעם
וואָג, כאפט א קאסט אונ טאסקעט נאָך מיר. דאָס ניוויזיקל הייבט איך אויך אָן
נאָכטאָג. די בלאָמע דערגייט איך ביזן פופיק, נאָך ער האָרעוועפּ, שלעפט ווי א גע-
דונגענער, גייט אויף אָפּ מיט שווייס, נאָך ער שלעפט.

טאסקעט מיר שוין אינדרענע. דערביי האָב איך מיר מיט מיטן באלענאָלישג
סייכל אויסגעמארקירט אזוי: וועג איך קער זיך אומ מיט ליידיקע הענט צום וואָג,
זאָל זיי מיר גייג אנטקענן מיט די קאסטנס. וועג איך שמיי שוין באמ וואָג, זאָל
זיי אויסקומען צו מיר מיט דער פלייצע.

ס'איז געקומען צו די לעצטע דריי קאסטנס, געמען מינע צוויי אַרכים צו קאס=
טן און איך, קומט אויס, דארפ געמען דעם דרייטן. ביג איך זיך מעיאשעו און נעם
ב'טענער ארויס מינע ביקס און קנאק דעם גרויסן דעמיש איג רוקן — האָט ער זיך
א פליוכע געמאָג מיט דער מאָרדע איג דער בלאָטע, און א גומן סאָג מיט דער קא=
פּאַטע! דאָס קליינע דעמישל האָט באלד א וואָרפ געמאָג דעם קאסטן, האָט זיך אומ=
געקומט און א כאפ געמאָג זיך פארן אווטאָמאט — האָב איך דעם קליינעם אויך
אוועקגעלייגט. ביג גלייב צוגעלאָפן צו מינע פאסאזשיר, ארויסגעשלעפט די דאָקא=
מענטן זייערע, אָפגענומען, געוויינלעך, מינע קעמעלע. דערנאָך האָב איך ארויסגע=
פירט דעם וואָגן פון דער בלאָטע, צודיק געבראכט צו טראָגן אלע מינע צען קאסטנס,
אויסגעקערעוועט דעם דישעל און זיך געלאָזט אהיים“.

אוראָם הוקנילע האָט כיטרע א ווונק געמאָג, צורעכט געמאכט דעם מעדאל אפ
דער ברוסט און פארענדיקט זיין געשיכטע אזוי:

— דאָס האָט מיר שוין דער קאָמאנדר פונעם פּאָלק ארויסגעגעבן דערנאָכדעם.
אָנגעמשעפעט מיר פארן גאנצן סמרוי דעם מעדאל, קוועמשט מיר די האנט און
מאכט צו מיר: „א גרויסע יאשערקויעב אייך, כאווער יעדאָוואָי אבראם הוקנילע!“.
פארשטייט זיך, אז „יאשערקויעב“ האָט ער ניט געזאָגט. דאָס זאָג איך שוין. ער
האָט מיר געזאָגט פראָסט: מאָלאָדיעצ הוקנילע!

אוראָמ קאהאנ

אונדזער בריק

איר פארשטייט האָב אליינ, כאווער קאפיטאן, אז אונדזער בריק וועלנ מיר גיט לאָזן אופרייסן. אזא בריק! מינ טאמע זאָמ, אז גיט איינ זונטיק האָט זייער פאבריק גע־שענקט דעם דאָזיקן גרויסארטיקן בריק. איבער דער גאנצער הענגט האָט ער געשעמט. מוריסטן פלעגן קומען זיך כידעשן אפ איי. מע האָט אים פאָמאָנאָראַפירט, און די קארטלעך פארקויפט איבער אלע שמעט. איך בין אנומלעג געווען אינ מאַסקווע מיטן טאטן אפ דער לאַנדווירטשאַפּטלעכער אויסשטעלונג. איך טו אַ קוק — אַ קארטל מיט אונדזער בריק.

— טאמע, — זאָג איך, — זע נאָר, דער שמעטלדיקער בריק.
— וואָס דען, מאַסקע, האָסט געמיינט, אז אינ מאַסקווע ווייסט מען גיט וועגן אונדז? מע ווייסט אפילע סארא גומע כאזיריט מיר כאָווען אויס אינ אונדזער בערמע.

און ווירקלעך, אינ פאוויליאָג פון אונדזער רעפובליק הענגט די פאָמאָ פונעם שענסטן כאווער, — „וואַסקע דעם פריילעכענ.“ ער שמייכלט מיט דער שמעטלדיק לויט טיקער מאָרע, מיט די פאָרנאָסענע אויגן, — „וואַסקע דער פריילעכער.“

אינ אָט, כאווער קאפיטאן, וועל איך איך דערציילן, וואַזוי ס'איז אלע פאָרנעקומען, פון אָנהייב אָן. גאנצפרי בין איך מיט מישקע וואָראָביי געווען גיט ווייט פונעם בריק. דער וועג איז אונדז גוט באקאנט, ער פירט אינ שול אריין. מיר זענען געגאנגען לעבן קאָרן, — הויכער קאָרן הענטליקס יאָר. מישקע האָט מיט געוואָלט אוועקשלעפּן אינ וועלדל, איך האָב גיט געוואָלט. איך האָב ליב גאנצפרי לייגן לעבן קאָרן און זיך צוהערן צו זינג רויש. דערנאָכ האָט מישקע געוואָלט גיין זיך באָדן, און איך האָב גיט געוואָלט גיין. האָבן מיר זיך אָנגעהויבן אפ קאמאָועס ראנגע־לען, געקאָרויטשעט אַיינער דעם צווייטן און ווי איך ליגן אזוי מיטן פאָנעם ארופ און אפ מיר זיצט מישקע וואָראָביי און קאָרויטשעט מיך, דערזע איך פלוצעם איבערן וועלדל און אַערפלאַן, וואָס איז געבליבן אפ אַ מינוט הענגען, ווי פאָרגליווערט, אינ דער הייך. — שטיי, מישקע! — טו איך א געשריי. — לאָז מיך גאָר אָפּ.

— גיב זיך פריער אונטער, — ענטפערט מישקע און סאָפעט מיר ווי א פערד גלייב אינ פאָנעם אריין.
איך האָב אים אַ ישזיטן געטאָגן מיט אלע קויכעס, אופגעשפרונגען אפ די פיס און געווייגן מישקען אפן אַערפלאַן.

— דו זעסט, וואָס סע פוט זיך האָרמנ? — זאָג איך צו מינ כאווער.
— איך זע, — זאָגט ער.
אינ דער זעלביקער רענע באמערקן מיר, ווי פונעם אַערפלאַן פאלג ארויס צוויי פינטעלעך, וואָס ווערן וואָס א רענע גרעסער און גרעסער. פאר שרעק האָט מיך מישקע אָנגעכאפּט פאָרן ארבל און גענומען צוען צו זיך, גלייב ער האָט זיך געוואָלט אויסבאהאלטן.

— צימער גיט! — האָב איך א געשריי געטאָגן אפ מישקען, — ווי שעמסטו זיך גיט — א פּאָנער! האָסט פאָרעסטן, אז א פּאָנער דארפ זינג דרייסט. וואָס, האָסט קיינ אַערפלאַן גיט געזען, האָסט קיינ פאָראַשוויסטן גיט געזען אפ דינג לעבן?
— יאָ, — מאכט מישקע, — געזען אי דאָס אי יענע, אָכער מאַסקע, דאָס זענען דאָב געוויס גיט אונדזערע.

— שא, — מו איב אפ אימ א טופע אונ קוק זיב ארומ, — שמיילער!
דערווייל באמערקט מיר, אז די פינפטלעכ זינען שוין געוואָרן גרעסער, זיי האָבן
איצטער אויסגעזען ווי קעפלעכ פון ציבעלעס. אָט דערנענטערט זיי זיב צו די קרוי-
נען פון די ביימער. איב טו א מעסט אָפ מיטן אויג, פונדאנען איז אן ערעכ א האל-
בער קילאָמעטער, אונ סע פאלט מיר איינע דורכקאָנטראָלירט, וואָס זינען דאָס פאחא-
געסט. איב געט אָן מישקען פאר דער האנט אונ מיר קאָזן זיב אנטקעגן די מאַל-
כימ פונעם הימל. ווי נאָך מיר האָבן זיב דערנענטערט צום וועלדל, האָבן איב דער-
הערט: מע גייט. איב האָבן אומיסטן א כאפ געטאָן מישקען אונ זיב גענומען ראנגלען
מיט אימ. מישקע האָט צוערשט גיט פארשטאנען מיט געדאנק אונ אפדערעמעסן זיב
אָנגעהויבן ווערן.

— הער אופ, — שעפטשעט ער מיר אפן אויער, — אקוראט איצט ליגט אימ איב
קאָפ זיב טויטשען.

— נארעלע, — האָבן איב אפ אימ באוויזן א געשריי צו טאָן אונ אימ אן. וואונק
געטאָן מיט די אויגן, ער זאָל זיב לייגן. איב דער מינוט האָבן צווישן די ביימער זיב
באוויזן צוויי: איינער אָנגעטאָן ווי א מיליציאָנער, דער צווייטער — ווי אן ארבעטער.
דער מיליציאָנער איז געווען א גידעריקער, א דארער, אונ דער ארבעטער א הויכער,
א דיקער, מיט ברייטע אקסלען. איב מיט מישקען זינען געבליבן שטיין קעגן די
פארשוניגען. איב האָבן געזען לויט מישקעס אויגן, אז ער וויל עפעס אויסשרייען. ביז
איב אימ פארקאָפן דעם וועג אונ געפרעגט:

— פעטער מיליציאָנער, — מאכ איב, — זאָגט מישקען, ער זאָל זיב אופהערן
משעפען צו מיר אונ טיב טויטשען.

דער, "מיליציאָנער" האָט אונדז בידע אָפגעמאַסטן מיט די אויגן, צוגעשטעלט
מישקען צו מיטן אקסל אונ געזאָגט אפ רוקיש:

— טאקאָי באלשאָי אי אימעיעט סטראכ טאקאָי מאלענקוי מאלטשיק.

זאָג איב צום מיליציאָנער:

— אָט זינט איר דאָך אויב ווי א מאלטשיק-פאלטשיק אנטקעגן דעם ארבעטער,
וואָס איר פירט.

ענטפערט דער מיליציאָנער:

— ער האָט זיב אָנגעשיקערט אונ כוליאנעוועט.

דער, "ארבעטער" שטייט קלוימערשט קוימ איב אפ די פיס. איב קוק זיב איינ-
אין, "ארבעטער" אונ באמערקן: ער איז צופיל אויסגעשמירט. מיטן טאמע פלעגט גיט
קומען פון דער ארבעט אזוי אויסגעשמירט. ס'איז ניטאָ אזא ארבעט, מע זאָל ווערן
אזוי אויסגעווארזגעט.

דער מיליציאָנער ווענדט זיב צו מיר:

— זאָג, מאלטשיק, קיין סקארליווקע איז געענטער דורכט ברוק, צי מיטן טיכל?

— גענוי ווייט איב גיט, — זאָג איב, — ס'איז געווענדט פינקטלעכ, וואָס איר

דארפט איב סקארליווקע? אויב צו דער פערטע, איז גייט מיטן ברוק אונ גיט מיטן

טיכל, נאָך אויב איב ראיאָנ-מיליציע, דארפט איר נאָך מיט אן אנדער וועג. זאָלט

איר זיב קאָזן מיטן וועלדל, דארפט איר פרעגן בא דער מיליציערישער וואכ, וואָס

שטייט באט אָנהייב פונעם וועלדל. דער, "מיליציאָנער" מיטן, "ארבעטער" האָבן זיב

איבערגעקוקט אזוי, מיר זאָלן גיט כאפן זייער בליק. איב האָבן דעמלט אומיסטן מיש-

קען דעראַנגט אזוי, מיט אָנען פאָגען, סע שטייען איב נאָכ ביז איצטער די פינגער,

ער האָט גיט פארשוניגן, געענטפערט מיט א פאמטש, איב אימ ווידעראמאָל. כ'האָבן
אימ אוועקגעוואלנערט אפ דער ערד אונ באוויזן בייס-מיטעס אימ אינרוימען אפן
אויער, ער זאָל לויפן זאָגן, וועמען מע דארף, אונ אליינ האָבן איב כא זיב געפויעלט,
אז איב זאָל זיי גיט ארויסקאָזן פון אויג. מישקע האָט פארשטאנען, וואָס איב מיט,
זיב ארויסנעריסן פון מיטע הענט אונ שוואליאָמ זיב געקאָזן לויפן. איב האָבן אופגע-
הויבן א גוואלד, געמאכט עפלעכע מרימ, געכאפט שישקעס אונ אימ נאָכגעוואָרפן,
זיב געבייזערט אונ געקריצט מיט די צייג.

— טפן, — מאכט צו מיר דער „מיליציאָנער“, — א ינגל זאָל זינג אזוי גיט דער צוינג. אָט פֿאַרנעמ איך דיך איך ראיִאָג.

— פֿירט מיך טאקע איך ראיִאָג, וועל איך איך וויינג, דעם מישקענ. — אונ'ס האָב אונגעווייבן א גרויסע שישקע און מיט קאס זי א שלעכדער געמאָג אהיין, ווהינג מיט קע איז אנטלאָפֿן.

דער „ארבעטער“ האָט זיך אָנגערופֿן מיט א דיק הייזערקלעב קאָל:

— מאַלאַדיע צו פֿאַרעג.

דער „מיליציאָנער“ האָט געזאָגט:

— לויט אונ דעריאָג איך אונ ברענג איך צו מיר, וועל איך איך אָנלערנען.

איך האָב גיט געוואָלט אָפֿטרעטן פֿוג זיי. דער „מיליציאָנער“ האָט זיך געבייזערט אפֿ מיר. אונ וועג איך האָב דערזען, אז ער ציט אויס די הענט צו דער קעשענע, זאָס איז בא איך געווען אָנגעשטאַפֿט, האָב איך זיך ישנעל אויסגעדרייט, א פֿענע געמאָג אונ פֿאַרשוונדג הינטער די ביימער, אונ גיי כאפֿ מיך.

זיך באַפֿרעט פֿוג אונדז ביידיג — פֿוג מיר מיט מישקענ — האָבן די צוויי „גוטע פֿאַרשוויגען“ זיך געלאָזט צום ברויך. איך האָב געזען, ווי זיי האָבן זיך אוועקגעלייגט אפֿ די ביימער אונ אָנגעהויבן פֿויזען איבערן טיפֿג גראָז. איך — נאָך זיי. אָט באַמערק איך, ווי זיי גיבן עפעס איבער איינער דעם צווייטן. דאָס הארצ קלאַפֿט מיר. צי איז מישקע שוין האָרשט, ווו מע דאַרפֿ? איך די אוינג שווינדלט מיר, עס דאכט זיך מיר אויס, איב'ל זיי פֿאַרלירן, די „פֿייגל“ פֿונעם הימל“. איך קאָפֿ פֿיקט אייג געדאַנק: צי איז מישקע שוין דערגאַנגען? די „פֿייגל“ רוקט זיך אלץ געענטער אונ געעג פֿער צו אונדזער ברויך. אָט זינגען זיי שוין גאַענט בא די שטיינערע ביקעס, ווו סע שטייט די וואכ. נאָר פֿאַרוואָס זע איך גיט דעם רויטאַרמייער, וואָס שטייט דאָרטן עפענדוק? די „פֿייגל“ פֿאַרעג זיך עפעס בא די ביקעס. איך האָב זיך אָפֿגע שטעלט, א זוכ געמאָג מיט די אוינג דעם רויטאַרמייער אפֿ זינג פֿאַססט, איך גיט געפֿונען, האָב איך א געשריי געמאָג מיט אלע קויכעס:

— קאראול! — אונ גאַכאַמאָל אונ ווידעראמאָל. ס'האָט זיך דערהערט א שאַס.

ס'האָט מיך א ברין געמאָג איך אסל. איך האָב פֿאַרשטימעט די צייג אונ מיט נאָכ פֿער קויעב זיך צעשרייען. איך דער מינוש האָב איך דערזען מישקען מיט עטלעכע אונדזערע. איך ביג שוין קויט געשמאַנען אפֿ די פֿיס. מיט אייג האנט האָב איך באווינג: — אָט אהיין גייט, אָט דאָרטן זינגען זיי! — אונ ביג אומגעפֿאלג.

כאווער קאפיטאַן, מישקע איז טאקע א מאַלאַדיעצ, וועג גיט ער, וואָלט אונדזער ברויך... איך זאָג אונט גאַכאַמאָל, אז מישקע איז א מאַלאַדיעצ. ווו איז ער איצט? ער איז אויב פֿאַרווינדעט? ס'קאָג גיט זינג. איך האָב דאָכ איך אלייג געזען פֿאַרויס די רויטאַרמייער. ווואזוי זשע קאָג ער זינג פֿאַרווינדעט? איך וויל שלאָפֿן, כאווער קאפיטאַן. זאָל מישקע אריינקומען אהער, גוט? איך ווארט אפֿ איך...

מ. גערשענוואָן

פּאָן - ווּ אַנצ

(א מאָש'ל)

אינ דײַטשלאַנד פּאָרגעקומענ איז אזא מינ פאל:
אינ איינעם אַן אַנשטאַלט,
וואָס היט די ריינקײַט אָפּ פּונ ראסנ
(דערצײלט האָט מיר א מענטש, וואָס האָט ניט ליב צו שפּאַסנ).
געקומענ איז צו גיין אין פּולנ גלאַנצ
א וואַנצ.

— וואָס וועט איר זאָגן, וואַנצ? — האָט מען בא איר געפּרעגט.
— איכ וויל, — האָט זי געזאָגט מיט ווירדע אונ רעספּעקט, —
דאָ אײַנשטעלן בא אײַנכ מײַנ זיכעסדיקן סלופּ:
געבוירן בין איכ אין אַן עכטער דײַטשער שטוב
און אָנגעזאַפט בין איכ מיט רײַן ארײַש בלוט.
דאָס גיט מיר רעכט און מוט
זיכ שטעלן ארײַבן-אָן
און פּאָדערן פאר זיכ דעם טיטל „פּאָנ“.

פּונ דעמלט אָן
איז צווישן וואַנצן דאָ א גרויסע מאסע,
וואָס געהערן צו דער דײַטשער ראסע.

ב ייַ ע ס

(א מאָש'ל)

פיר כײַעס אין א ווילדן וואלד:
א וואָלפּ, א הונט, א מאלפּע, א שאקאַל,
פּאַרזאַמלט האָבן זיכ אפּ דעם —
דעם קלוגן מענטש ארײַנעמען אין קלעם.
דאָס ערשטע וואָרט גענומען האָט דער וואָלפּ:
— א כײַע איז דער מענטש אפּילע גאָר א שוואכע,
נאָר אז ער האָט א בוכ, וואָס קענסטו מיט אימ מאכנ?
מע וואָלט באדאַרפט א טראכט טאָג, ווי מע וואָלט געקאָנט
דעם בוכ ארויסרײַסן פּונ זײַנע שוואכע הענט!... —
אפּ דעם דערווידערט האָט דער הונט:

— איך קאָן אימ שוין געזונט,
דאָס מענטשעלע דאָס שוואכע,
דיינס ארויס בא אימ דעם בוך,
וועט ער א צווייטן מאכן.
מע דארף זײַן בעסער גרייט...—

נאָר דאָ איז אימ אריין די מאלפע אינ די רייד:
— עפשער בעסער פרווון נאָכקרימען דעם מענטשן?
אָנטאָן זיך אינ קליידער, זיך פירן קולטורעל,
וועט עפשער גאָט דער אייבערשטער אונדז, כײַעס, אויכעט בענטשן,
מיר זאָלן הערשן איבער גאָר דער וועלט! —
— גיין!.. —

האָט זיך צערעוועט דער שאקאל. —
„קולטור-שמולטור“, סע קערט די גאל.
דעריבער דארפן מיר באשליסן
אויסלערנען זיך שיסן!
דאָס איבעריקע זײַערט א שפּײַ.
די וועלט באהערשן קאָן מען נאָר מיט בליי!.. —

געלויבט האָבן די כײַעס דעם גריקלעכע פארטראכט
אונ פאר א פיורער האָט מען דעם שאקאל געמאכט.

Редактор П. Маркиш

Обложка — художника Гефтера

Подписано к печати 10/VIII 1943 г., Л. 59983 10¹/₂ п/л, 12 уч.-изд. листов.
Тираж 7000. Зак. 2087.

17-ая типография национальной книги ОГИЗ'а РСФСР, треста „Полиграфкнига“
Москва, Шлюзовая набер., 10.

